

บทละครนอก เรื่อง ยุชั่น

ปริญญาณิพนธ์
ของ
จิริกัญญา พรมตะ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2550

บทละครนอก เรื่อง ยุชั่น

ปริญาณิพนธ์
ของ
จิริกัญญา พรมตะ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญาโท
เรื่อง
บทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม
ของ
จิริกัญญา พรมดี

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ ..... เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2550

คณะกรรมการควบคุมปริญญาโท

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ภูประดิษฐ์)

.....ประธาน
(อาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ศานติ ภัคดีคำ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ภูประดิษฐ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ศานติ ภัคดีคำ)

.....กรรมการ
(อาจารย์บุญเดือน ศรีวรรณ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ภูประดิษฐ์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาในการให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ข้อบกพร่อง ชัดเจนภาษาของงานวิจัย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ศานติ ภัคดีคำ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ให้โอกาสผู้วิจัย เข้าเรียนในวิชาอักษรและอักษรวิธีโบราณ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการคัดลอกต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน รวมทั้งให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ ประธานการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ และอาจารย์บุญเตือน ศรีวีรพจน์ กรรมการการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ ซึ่งดำรงตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มภาษาและวรรณกรรม สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ที่กรุณา ให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องจนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณคุณอุณาเพ็ญ เข้มสว่าง นักภาษาโบราณ 6 ว. กลุ่มภาษาและวรรณกรรม สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ที่เอื้อเพื่อให้ผู้วิจัยยืมบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ฉบับอดีตสำเนาจากฉบับพิมพ์เผยแพร่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เมื่อ พ.ศ.2421 มาเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่นำไปสู่การศึกษาค้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน รวมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการคัดลอกบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จากต้นฉบับตัวเขียน แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการคัดลอก บทละครนอก เรื่อง ยูชัน จากสมุดไทยดำและจากไมโครฟิล์มที่บันทึกไว้

ขอขอบพระคุณคุณพ่อ ร.ต.อ.เกียรติ พรหมดี คุณแม่จිරนันท์ พรหมดี และน้องชายนายกิริติ พรหมดี ที่ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัยมาโดยตลอด คอยห่วงใย เอาใจใส่ และให้กำลังใจ แก่ผู้วิจัยเสมอมา จนผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการทำปริญญานิพนธ์

ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ทั้ง กศ.ม.ภาษาไทย และศศ.ม.ภาษาไทย ที่ห่วงใย และคอยสอบถามถึงความก้าวหน้าของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสมอมา จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณปิยะทัตธีร์ เกิดโมฬี เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขของผู้วิจัยตลอด ระยะเวลาที่ผู้วิจัยศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

ขอขอบคุณกำลังใจจาก ดร.วิมลลักษณ์ สิงหนาท อาจารย์วัชรินทร์ จิตคงคา คุณภัทราวรรณ ละม่อม คุณสุภาณี ตูเจริญภักดิ์ และคุณกัมปนาท แสนใจบาล เพื่อนที่ไม่เคยลืมกัน ไม่ว่าวันเวลาจะผ่านไปนานสักเพียงไหน หรือระยะทางจะห่างไกลกันสักเพียงไร

ประกาศคุณูปการ (ต่อ)

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบความสำเร็จที่ได้รับจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แต่คุณพ่อคุณแม่ของผู้วิจัย ที่ให้ชีวิต ให้กำเนิด เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน ส่งเสริมและสนับสนุน ด้านการศึกษา จนผู้วิจัยเติบโตและประสบความสำเร็จทางด้านการศึกษาเช่นในปัจจุบัน รวมทั้งขอขอบความสำเร็จที่ได้รับจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แต่ผู้ประพันธ์บทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ที่ผู้วิจัยได้นำผลงานการประพันธ์ของท่านมาศึกษาค้นคว้า ส่วนความผิดพลาดใดๆ ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

จิริกัญญา พรมดีะ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก.....	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม.....	13
3 วิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยูชันท	17
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	17
เอกสารตัวเขียนต้นฉบับของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	17
บทละครนอก เรื่อง ยูชันท ฉบับพิมพ์.....	20
ที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	23
สมัยที่แต่ง.....	42
ลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	43
เนื้อเรื่องย่อของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	52
วิเคราะห์แนวคิดจากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	56
วิเคราะห์โครงเรื่องจากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	63
วิเคราะห์ตัวละครจากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	69
วิเคราะห์ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	77
4 วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมตลอดจนสาระอื่น ๆ	
ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	103
ภาพสะท้อนสังคมของชนชั้นสูง.....	103
ภาพสะท้อนสังคมของชาวบ้าน.....	110
สาระอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันท.....	122

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
สาระด้านภาษา.....	122
คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ.....	122
คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเปอร์เซีย.....	123
คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาอูรรับ.....	127
คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาทมิฬ.....	130
คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาชวา.....	131
คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษามลายู.....	140
สำนวนไทย.....	144
สาระด้านประเพณี.....	148
ประเพณีการประสูติ.....	148
ประเพณีการตั้งพระนาม.....	149
ประเพณีการตั้งอุปราช.....	150
ประเพณีการจัดพิธีพระบรมศพ.....	150
สาระด้านการละคร.....	151
สาระด้านดนตรี.....	152
ท่วงทำนองเพลงร้อง.....	152
การบรรจเพลงหน้าพาทย์.....	165
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	176
บรรณานุกรม.....	181
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	185

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงรูปพยัญชนะ.....	45
2 แสดงรูปสระ.....	47
3 แสดงรูปวรรณยุกต์.....	48
4 แสดงตัวเลขไทย.....	49
5 แสดงเครื่องหมาย.....	50

บทละครนอก เรื่อง ยุชัน

บทคัดย่อ
ของ
จิริกัญญา พรมตะ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2550

จิริกัญญา พรมตะ. (2550). *บทละครนอก เรื่อง ยูชัน*. ปริญญาโท กศ.ม. (ภาษาไทย).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ภูประดิษฐ์, อาจารย์ศานติ ภัคดีคำ.

ปริญญาโทฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร
ขนบนิยมของบทละครนอกและภาพสะท้อนสังคมตลอดจนสาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก
เรื่อง ยูชัน โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพบว่า บทละครนอกเรื่อง ยูชัน มีแนวคิด 2 ประเด็น คือ
ความซื่อสัตย์ และการฟันฝ่าอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

โครงเรื่อง บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก เป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับความ
ขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ส่วนโครงเรื่องในภาคที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้ง
ภายนอกระหว่างตัวละครกับอุปสรรคต่างๆ

ลักษณะของตัวละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ทั้ง 2 ภาค มีลักษณะ
เหมือนกัน มีความสมจริง คือ เป็นบุคคลธรรมดาที่ประกอบด้วยอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง
ตามลักษณะนิสัยของมนุษย์

ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่าดำเนินตามขนบของบทละคร 2 ประการ
คือ บทละครสงครมเครื่อง และบทชม แต่ไม่ปรากฏบทประณามพจน์และการจบเรื่อง

ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นภาพสะท้อนของสังคม
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น สะท้อนเหตุการณ์สงคราม สภาพบ้านเรือน เป็นต้น

สาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่
สาระด้านภาษา สาระด้านประเพณี และสาระด้านการละคร ซึ่งสาระด้านภาษา แบ่งออกเป็น
2 ประเด็น ได้แก่ คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ กับสำนวนไทย
ส่วนสาระด้านประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ที่เริ่มตั้งแต่การประสูติ การตั้งพระนาม
การตั้งอุปราช และการจัดพิธีพระบรมศพ ส่วนสาระด้านการละคร ได้แก่ สาระด้านดนตรี
แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ท่วงทำนองเพลงร้อง และเพลงหน้าพาทย์

THE POETIC DRAMA YUKHAN

AN ABSTRACT

BY

JIRIKANYA PROMTA

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Thai
at Srinakharinwirot University

May 2007

Jirikanya Promta. (2007). *The Poetic Drama “Yukhan”*. Master's Thesis. M.Ed. (Thai).

Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assistant Professor Suwadee Bhupradit, Mr. Santi Pakdeekham.

The thesis aimed to study theme, plot, characteristics of characters, traditional conventions, social reflection, and the other contents which were presented in *The Poetic Drama “Yukhan”*. The original text of *The Poetic Drama “Yukhan”* was used as the data of the study. The data were analyzed, and findings of the study were descriptively presented.

Findings of the study revealed that *The Poetic Drama “Yukhan”* consisted of two themes: honesty and problem solving. The plot in the first part is about the fight of conflicts within the mind of characters whereas the plot in the second part is about external conflicts between characters and a variety of problems or difficulties. The characteristics of characters in both parts are the same and realistic. They are characteristics of character in both same and realistic. They are characteristics of common people who possess love, greed, anger, and infatuation, all of which are human habits. In regard to traditional conventions, two conventions were found namely convention of bathing, grooming, and dressing ; and convention of giving compliments. However, the conventions of condemnation and story ending were not found. Concerning social reflection, *The Poetic Drama “Yukhan”* reflected the society in the early period of Ratanakosin. Incidents of war, and housing conditions were also reflected. Other contents concerned three issues: language, tradition, and drama. The language concerned words which were influenced by foreign languages and Thai expressions. The tradition concerned traditions related to life which start from birth, naming, nomination of the crown prince, and ceremony of the royal funeral and cremation. The drama concerned rhythm of songs and melody play to accompany it.

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณคดีมรดกของไทยที่ได้เผยแพร่และคนไทยรู้จักเป็นอย่างดีแม้มีจำนวนมาก เช่น ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี อิเหนา รามเกียรติ์ เป็นต้น แต่ก็มีวรรณคดีมรดกอีกส่วนหนึ่งที่คนไทยยังไม่รู้จัก จากหลักฐานของกรมศิลปากรที่สำรวจเอกสารโบราณฉบับตัวเขียนและได้บันทึกไว้ในบัญชีสังเขปวรรณคดีเรื่องต่างๆ (กรมศิลปากร. 2519 : 1) พบว่ามีวรรณคดีมรดกอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เคยเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของคนไทยหรืออาจเคยถูกเผยแพร่ในครั้งหนึ่งแต่สูญหายไปจากความนิยมในปัจจุบัน วรรณคดีเรื่องหนึ่งที่อยู่ในลักษณะสูญหายไปจากความนิยม คือ บทละครนอก เรื่อง ยูชันทัน

บทละครนอก เรื่อง ยูชันทัน เป็นบทละครนอกที่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีสังเขปวรรณคดี ซึ่งมีต้นฉบับตัวเขียนอยู่ในลำดับเลขที่ 2 ถึงเลขที่ 99 จำนวน 98 เล่ม เก็บรักษาไว้ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร และเคยพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เมื่อปีขาล สัมฤทธิศก จุลศักราช 1240 ตรงกับปี พ.ศ.2421 บทละครนอกเรื่อง ยูชันทัน เคยเป็นบทละครนอกที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมแพร่หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตัวอย่างที่สันทันสนุน คือ ชื่อและพฤติกรรมของตัวละครในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทัน ถูกนำไปกล่าวอ้างในวรรณคดีเรื่องต่างๆ คือ เพลงยาวสังวาส เพลงยาวสามชาย และบทละครเรื่อง อุนรุทร้อยเรื่อง

เพลงยาวสังวาส (กรมศิลปากร. 2530 : 92) บทที่กล่าวถึงบทละครนอก เรื่อง ยูชันทัน คือ บทที่ 1 ● สารสังญาว่าไว้ออย่าไหลหลง ความว่า

จะเปรียบปรายเล่าก็คล้ายอุเชนสวาท
ทุกราตรีสนิทแนบแอบประคอง
จนเขาจับตัวได้ให้สังหาร
ช่างอดความเสนห์ได้กะไรเลย
ถึงจะต้องโพล่ยกก็ไม่ว่า
จะสู้รักชาติสัตย์บัญญัติ

เขางอาจไปภิรมย์ประสมสอง
ถึงเจ็ดปีป่วยปองประคองเซย
ไม่ว่ายปรานก็ได้ร่วมเรียงเขนย
นิจจาเอ่ยออกเรียกก็เทียมทาน
แต่ขอให้ได้สุตามาสมสมาน
ทนทานทุกข์ทเวษเจตนา

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพลงยาวสามชาย (กรมศิลปากร. 2507 : 85 และ 88) มีบทที่กล่าวถึงบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ คือ บทที่ 17 ของชายที่ 1 ● ขนิษฐน้องหมองฤทัยให้หวน ความว่า

ต้องถืออย่างเรื่องอุเชนไว้เป็นทำเนียบ
เพราะแรงรักหกรอนสู้ออนวิง

จะทานเทียบเปรียบปรายคล้ายทุกสิ่ง
ถึงเจ็ดปีมีแต่หนึ่งไม่หนีจาง

และบทที่ 18 ของหญิง ● สงสารจิตเหลือผัดแล้วอกเอ๋ย ความว่า

ที่ต่อไปนั้นไหนไม่ทราบเรื่อง
ใช้จะหวงหน่วงไว้ให้ทรงวอน

ประทานโทษโปรดอย่าเคืองว่าทูลหลอน
จนต้องผ่อนตามทำเนียบเปรียบอุเชน

เพลงยาวสามชาย

บทละครเรื่อง อุณรุทร้อยเรื่อง (กรมศิลปากร. 2514 : 36 46 51 และ 61) มีบทที่กล่าวถึง บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ดังนี้

โอ

● เมื่อนั้น
กอดบาทยูชันทน์เข้าทันใจ
ลูกได้ผัดแล้วอย่าถือโทษ
เมื่อเข้าประสูติลูกยา

วิมาลาอกสั้นห้วนไหว
พระภูวไนยอย่าเพ้อโกรธา
พระสุริยวงศ์จงโปรดเกษา
ไต่ยินเสียงโศกาจาบัลย์

โอโลม

● น้องเอยน้องรัก
แต่พี่เที่ยวหาทุกธานี

ประหลิมเลิศลักษณ์เจดจิน
มิได้พบยอพระกลิ่นกลอยใจ

... จระเข้ยังรู้สังอากาศ
หัตถ์ยังรู้สังไอยรา

สิงหราชยังรู้สังมหิงษา
นาคายังรู้สังสุบรรณบิน ...

และ

... ท้าวเสนาภูมยุทธะยาน
อันเจ้าลิขิตฤทธิรอน

เช่นฆ่าเวตาลชาฎสมร
สังหารพระยาขรรณนา ฯ ๑๔ คำ ฯ

คุณสุวรรณ

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นเป็นการนำชื่อและพฤติกรรมของตัวละครของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ได้แก่ อุเชน ยูขัน ประวะลิ้ม ลิขิต และนกหัสติรังสี ตลอดจนความประทับใจในเนื้อหาไปกล่าวอ้างถึงในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 3 เรื่อง คือ เพลงยาวสังวาส เพลงยาวสามชาย และบทละครเรื่อง อุณรุทร้อยเรื่อง ซึ่งตรงกับเนื้อเรื่องในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่มีจุดเด่นเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครอุเชนและตัวละครวัลลุมาลี ซึ่งเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายและตัวละครเอกฝ่ายหญิง รุ่นพ่อแม่ ที่ยึดมั่นในคำพูด รักษาวาจาสัตย์ และรู้จักข่มใจเกี่ยวกับความต้องการทางเพศ ดังปรากฏเนื้อหาในฉบับตัวเขียน เล่ม 1 เลขที่ 7 มัดที่ 55/1 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น ความว่า

๑ พระเอยพระภูมิ	ถ้าจะรักน้องนี้ให้เหลือหลาย
บิดาสั่งน้อง	กว่าทัพจะคลี่คลายกลับมา
<u>น้องได้รับคำบิดาไว้</u>	<u>จนใจที่จะร่วมเสนาหา</u>
<u>อันซึ่งจะให้เสียสัจจา</u>	<u>เหมือนประหารชีวาให้บรรลัย</u>
<u>ถึงน้องจะรักตั้งแก้วตา</u>	<u>จะถูกต้องกายานั้นไม่ได้</u>
<u>น้องจะขอสัจจาสัญญาไว้</u>	<u>ยังจะให้ใ้ได้ฤภูมิ ๗ ๖ คำ ๗</u>
ปลื้มเอยปลื้มจิต	เจ้าดวงชีวิตของพี่
<u>อันความสัจจาตั้งวาที</u>	<u>เป็นไรมิจะให้เจ้าดวงใจ</u>
<u>อย่าว่าแต่ช้ำอยู่ท่าทัพ</u>	<u>ถึงกลับมาแล้วไปใหม่</u>
<u>พี่มิให้เสียสัตย์ที่วาไว้</u>	<u>จะทรมาณไปถึงเจ็ดปี</u>
	ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 7

และปรากฏเนื้อหาในฉบับตัวเขียน เล่ม 3 เลขที่ 11 มัดที่ 55/2 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น ความว่า

๑ ... <u>ความสัตย์เลิศลพพไตร</u>	<u>ถึงเจ็ดปีมิได้เสนาหา</u>
<u>มิได้ถูกต้องกายา</u>	เปลี่ยนแต่ผ้าสไบกัน
<u>ยังมีได้เสียเป็นเมียผัว</u>	ตัวจะพลอยม้วยอาสาญ
<u>ความสัตย์มั่นคงต่อกัน</u>	<u>อดกลั้นมาได้ถึงเจ็ดปี ๗ ๑๐ คำ ๗๕</u>
	ยูขัน เล่ม 3 เลขที่ 11

นอกจากนี้แล้วบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ยังมีลักษณะสะท้อนถึงอิทธิพลของวรรณคดี ขวา-มลายู อันแพร่หลายในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอีกด้วย โดยดูจากเหตุการณ์ในเรื่องบางตอนเกี่ยวกับการช่วยเหลือขององค์สัตยูแดหว่า ซึ่งให้นกหัสติรังสีเป็นสื่อรักระหว่างตัวละครเอกฝ่ายชายและตัวละครเอกฝ่ายหญิง รุ่นลูก ที่แทรกอยู่ในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ดังปรากฏเนื้อหาในฉบับตัวเขียน เล่ม 3 เลขที่ 11 มัดที่ 55/2 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น ความว่า

๑ มาจะกล่าวทไป
แจ้งว่าสองราชันดดา
เราจะปล่อยนกลงจากที่
ให้ไปกับสำเภาเข้าธานี
แล้วจะให้ยุชนไปตามหา
ให้ได้พบประวลิ้มโฉมยง

ถึงอัสัญแดหวานาภา
จะเป็นที่เสนาหาয়াใจ
ด้วยชนนั้นพันอย่างต่างสี่
เจ้าบุรีหรือเรชนเป็นมันคง
จะได้ตั้งจินตาสมประสงค
คิดแล้วพระองค์ก็บัญชา

ยุชน เล่ม 3 เลขที่ 11

ด้วยเหตุที่บทละครนอก เรื่อง ยุชน เคยเป็นบทละครนอกที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมแพร่หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อีกทั้งเคยพิมพ์เผยแพร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ปัจจุบันกลับถูกลืมและไม่เป็นที่รู้จัก ไม่มีทั้งการกล่าวถึงในตำราประวัติศาสตร์ไทยให้ได้ศึกษาและ/หรือค้นคว้าเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับบทละครนอกเรื่องนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยุชน จากต้นฉบับตัวเขียนที่เก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร อันจะทำให้ประจักษ์ในคุณค่าของบทละครนอกเรื่อง ยุชน และทำให้บทละครนอก เรื่อง ยุชน เป็นที่รู้จักแพร่หลายอีกครั้งซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่วงการวรรณคดีและผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาแนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร ขนบนิยมของบทละครนอก ภาพสะท้อนสังคม ตลอดจนสาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้ตระหนักในคุณค่าของบทละครนอก เรื่อง ยุชน เข้าใจถึงอิทธิพลของวรรณคดีต่างชาติที่แทรกเข้ามาในวรรณคดีไทย เห็นสภาพชีวิตของคนไทยในอดีตที่นอกเหนือไปจากการบันทึกไว้ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งสามารถนำค่านิยมที่ดีงามและพึงปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดมั่นในคำพูด รักษาวาจาสัตย์ และรู้จักข่มใจเกี่ยวกับความต้องการทางเพศของตัวละครมาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต อีกทั้งเป็นการเผยแพร่วรรณคดีที่สูญหายไปจากคามนิยมให้กลับมาเป็นที่รู้จัก ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวรรณคดีโบราณแก่ผู้สนใจศึกษาวรรณคดีที่ยังไม่มีผู้ใดวิเคราะห์มาก่อน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

บทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ คัดลอกมาจากต้นฉบับตัวเขียนที่บันทึกไว้ในสมุดไทย หมุกกลอนบทละคร หมวตวรรณคดี กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ต้นฉบับตัวเขียนที่ผู้วิจัยนำมาเป็นฉบับหลักในการวิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยูขัน จะคัดเฉพาะต้นฉบับที่มีเนื้อความต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ซึ่งมีจำนวน 35 เล่มสมุดไทยได้แก่

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 2 เลขที่ 4 เลขที่ 6 เลขที่ 7 และเลขที่ 9 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/1 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 11 เลขที่ 16 ถึงเลขที่ 19 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/2 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 20 ถึงเลขที่ 28 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/3 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 29 ถึงเลขที่ 37 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/4 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 58 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/5 ชั้น 2/4 ตู้ 114 น

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 75 ถึงเลขที่ 77 และต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 79 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/7 ชั้น 2/5 ตู้ 114 น

ต้นฉบับตัวเขียนเลขที่ 98 และเลขที่ 99 ซึ่งอยู่ในมัดที่ 55/8 ชั้น 2/5 ตู้ 114 น

ส่วนต้นฉบับตัวเขียนอื่นๆ อีก 63 เล่ม ผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาประกอบในกรณีที่พบว่าเนื้อหา มีความแตกต่างไปจากฉบับหลัก 35 เล่มที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

การสะกดชื่อตัวละครหลัก 12 ตัวละคร ในงานวิจัยฉบับนี้ ยึดถือตามการสะกดชื่อตัวละครของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ฉบับพิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากร พ.ศ.2548 ดังนี้

ท้าวปะรังศรี   ใช้แทน ท้าวปะรังสี

ท้าวเวณูมาน   ใช้แทน ท้าวเวณูมาร ท้าวเวณูมาน ท้าวเวณูมาร ท้าวเวพูมาน

ท้าวอรัญยิต   ใช้แทน ท้าวอรัญหยิต ท้าวอรัญหยิต

ท้าวอุเรเชน   ใช้แทน ท้าวอุเรเชิน ท้าวอุเรเชร

นางประวะลิ้ม   ใช้แทน นางประวะลิ้ม นางปะวะลิ้ม

นางมาลา   ใช้แทน นางมาลี

นางวัลลูมาลี   ใช้แทน นางวรรลูมาลี นางวัลลูลี นางวันนุมาลี นางวันนุมาลา นางวันยุมาลี

แม่ทัพสุสีหล้า   ใช้แทน แม่ทัพสุสีหล่า

เศรษฐีโปหะ   ใช้แทน เศรษฐีโปหะนั้น เศรษฐีโคหะนั้น เศรษฐีไปยนั้น

อุซำหรั   ใช้แทน อุซำหรั

อุเชน   ใช้แทน อุเชิน อุเชร

อุรุรังหัน   ใช้แทน อุรุรังหัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้
  - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์
  - 1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก
  - 1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม
2. ปรวิวรรตบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ จากต้นฉบับตัวเขียนตามที่ระบุไว้ในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
3. วิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ในด้านแนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร ขนบนิยมของบทละครนอก ภาพสะท้อนสังคม ตลอดจนสาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์
4. เรียบเรียงและเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา บทละครนอก เรื่อง ยูชัน นี้ ผู้วิจัยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า 3 ประเด็นสำคัญ คือ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก เรื่อง ยูชัน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับที่มาและผู้แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

มีผู้กล่าวถึงที่มาและผู้แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน 1 ท่าน กับ 1 สถาบัน คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และกรมศิลปากร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2508 : 182) ทรงอธิบายถึงที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ว่า พบฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในหอพระสมุดวชิรญาณ โดยใช้ชื่อเรียกว่า เรื่อง ยูชันลิขิต และในกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า ผู้แต่งเรื่อง ยูชันลิขิต เป็นกวีที่แต่งบทละครพระราชนิพนธ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1)

กรมศิลปากร (กรมศิลปากร. 2548 : 9) สันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีที่มาจากนิทานเปอร์เซีย เรื่อง อิหร่านราชธรรม หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สิบสองเหลี่ยม เพราะปรากฏข้อความในใบทะเบียนเก่าของหอพระสมุดวชิรญาณที่ปิดไว้บนปกต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เขียนบอกชื่อเรียกอีกหนึ่งชื่อของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ว่า สิบสองเหลี่ยม แต่ในส่วนของผู้แต่งนั้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง

จากความรู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับที่มาและผู้แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จะนำมาเป็นหลักในการศึกษาที่มาและสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

มีผู้กล่าวถึงเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน 3 ท่าน กับ 1 สถาบัน คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กุสุมา รัชมนิ นิชะดา เหล่าสุนทร และกรมศิลปากร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2508 : 182) ทรงอธิบายถึงเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ว่า เนื้อหาของเรื่อง ยูชันลิขิต ที่พบนี้มีเนื้อหาเหมือนกับเรื่องของนิทานแขกเปอร์เซีย

กุสุมา รัชมนณี (กุสุมา รัชมนณี. 2530 : 4) อธิบายถึงเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในส่วนที่กล่าวถึงเรื่องรักของอุเชินว่า เรื่องรักของอุเชิน เป็นนิยายจากเพลงยาวที่นิยมเล่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ซึ่งปรากฏในเพลงยาวสามชาย (กรมศิลปากร. 2507 : 85 และ 88) แต่เพียง

ต้องถืออย่างเรื่องอุเชินไว้เป็นทำเนียบ
เพราะแรงรักหกรอนสู้ออนวิง

จะทานเทียบเปรียบปรายคล้ายทุกสิ่ง
ถึงเจ็ดปีมีแต่หนึ่งไม่นึกจาง

และ

ที่ต่อไปนั้นไฉนไม่ทราบเรื่อง
ไซ้จะหวงหน่วงไว้ให้ทรงวอน

ประทานโทษโปรดอย่าเคืองว่าทูลหลอน
จนต้องผ่อนตามทำเนียบเปรียบอุเชิน

เพลงยาวสามชาย

และปรากฏในเพลงยาวสังวาส (กรมศิลปากร. 2530 : 92) พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ความว่า

จะเปรียบปรายเล่าก็คล้ายอุเชินสวาท
ทุกราตรีสนิทแนบแอบประคอง
จนเขาจับตัวได้ให้สังหาร
ช่างอดความเสนห่ได้กะไรเลย
ถึงจะต้องโพล่ภัยก็ไม่ว่า
จะสู้รักษาสัตย์ปฎิญาณ

เขางออาจไปภิรมย์ประสมสอง
ถึงเจ็ดปีป่วยประคองเซย
ไม่วายปรารถนาก็ได้ร่วมเรียงเขนย
นิจจาเอ่ยออกเรื่อยมาก็เทียบทาน
แต่ขอให้ได้สู่ตามาสสมมาน
ทนทานทุกข์โทษเจตนา

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

นิยะดา เหล่าสุนทร (นิยะดา เหล่าสุนทร. 2535 : 94-98) อธิบายถึงเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในส่วนที่กล่าวถึงเรื่องรักของอุเชินว่า เรื่องรักของอุเชิน อยู่ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ซึ่งมีต้นฉบับตัวเขียนเก็บรักษาไว้ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร และนิยะดา เหล่าสุนทร ได้แบ่งเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ออกเป็น 2 ตอน

ตอนแรกว่าด้วยเรื่องของอุเชนจนได้มาเป็นพระเจ้าอุเรเสน ส่วนตอนที่สองเป็นเรื่องของยุชนที่ได้มาผูกสมัครรักใคร่กับนางประวะลิ้ม ธิดาของพระเจ้าอุเรเสน โดยมีนกหัสติวัชชีเป็นสื่อ

จากความรู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทละครนอกเรื่อง ยุชน จะนำมาเป็นหลักในการศึกษาที่มาและสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยุชน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก

2.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการประพันธ์บทละครนอก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2508 : 1-10) ธนิต อยู่โพธิ์ (ธนิต อยู่โพธิ์. 2515 : 42-43) มนตรี ตราโมท (มนตรี ตราโมท. 2516 : 36-38) สุนันทา โสรจิจ์ (สุนันทา โสรจิจ์. 2518 : 26-28) และ เสรี หวังในธรรม (เสรี หวังในธรรม. 2532 : 43) อธิบายถึงหลักการประพันธ์บทละครนอก สอดคล้องกันว่า บทละครนอกไม่มีหลักการประพันธ์ที่ตายตัว แต่บทประพันธ์ของบทละครนอกจะต้องมีลักษณะที่รวบรัดและใช้ถ้อยคำสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือเรียกว่า ใช้ถ้อยคำอย่างตลาดและเปิดช่องไว้ให้การแสดงมีความตลกขบขัน โลกโฉน แต่บางครั้งก็หยาบโลน รวมทั้งรู้จักนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยมาสอดแทรก เสียดสีหรือล้อเลียน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานและทันเหตุการณ์

2.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบคำประพันธ์ของกลอนบทละคร

พระยาอุปกิตศิลปสาร (พระยาอุปกิตศิลปสาร. 2539 : 367-368) เจือ สตะเวทิน (เจือ สตะเวทิน. 2510 : 217) เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พอลอินทร์ (เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พอลอินทร์. 2524 : 132) อธิบายถึงรูปแบบคำประพันธ์ ของกลอนบทละครสอดคล้องกันว่า การกำหนดคณะของกลอนบทละคร กำหนดใช้วรรคละ 6 คำและ 7 คำเป็นพื้น

นอกจากนี้เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พอลอินทร์ (เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พอลอินทร์. 2524 : 132) อธิบายถึงรูปแบบคำประพันธ์ของกลอนบทละครเพิ่มเติมว่า

... ถ้ากลอนบทละครบางวรรคเป็นคำสั้น หรือเป็นคำอักษรนำปนก็ใช้คำถึง 8 คำ และพิจารณาตามความเหมาะสมแก่การร้องและทำนองเพลงที่ใช้ร้องในตอนนั้นเป็นสำคัญ ซึ่งกลอนบทละคร 1 บทมี 2 บาท 1 บาทมี 2 วรรค 2 วรรคเป็น 1 คำกลอน 2 คำกลอน หรือ 2 บาทเป็น 1 บท

แผนผังกลอนบทละคร 1 บท

○ ○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○ ○	บาท 1
○ ○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○ ○ ○	บาท 2

และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข รวมทั้งมีเรื่องอิจฉาริชยาที่ระหว่างเมียหลวงเมียน้อย และการใช้เสน่ห์ เล่ห์กล เช่น เรื่องสังข์ทอง มณีพิไชย ไชยเชษฐ และไกรทอง เป็นต้น

2.1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพลงหน้าพาทย์

มนตรี ตราโมท (มนตรี ตราโมท. 2516 : 24) เสรี หวังในธรรม (เสรี หวังในธรรม. 2532 : 241-242) เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์ (เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์. 2524 : 133) รวมทั้งสุรพล วิรุฬักษ์ (สุรพล วิรุฬักษ์. 2544 : 145) อธิบายเกี่ยวกับเพลงหน้าพาทย์ของกลอนบทละครว่า เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงบรรเลงประกอบกิริยาของตัวละครต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์ สัตว์ สิ่งของ วัตถุ หรือธรรมชาติ ทั้งที่มีตัวตนและสมมติขึ้น เพลงหน้าพาทย์แบ่งเป็น 6 หมวด ได้แก่ หมวดเพลงเดินทาง หมวดเพลงยกพล หมวดเพลงรื่นเริง หมวดเพลงอิทธิฤทธิ์ หมวดเพลงติดตาม และหมวดเพลงเฉพาะกรณี เพลงหน้าพาทย์เหล่านี้มีหน้าที่ชัดเจน และมีทำนองที่ตายตัวเป็นส่วนใหญ่ แต่ในกรณีที่น่าเพลงหน้าพาทย์มาบรรจุเนื้อร้องก็ให้ผู้แสดงรำตามเนื้อร้องแบบรำตีบท กลอนบทละครจะกำหนดเพลงหน้าพาทย์เอาไว้ทุกตอนทั้งส่วนต้นและส่วนท้ายของกลอนบทละคร แต่ถ้าไม่กำหนดเพลงหน้าพาทย์ไว้ก็จะบอกทำียบทว่า เจริจา

2.1.5 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับขนบนิยมของบทละคร

สุวรรณดี อุดมผล (สุวรรณดี อุดมผล. ม.ป.ป. : 235) อธิบายขนบนิยมของบทละครว่า ขนบนิยมของบทละครประกอบไปด้วยบทชมรถ ชมช้าง ชมม้า ชมกองทัพ ชมนก ชมปลา ชมไม้และบทลงสร ซึ่งเบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์ (เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์. 2524 : 9) อธิบายขนบนิยมของบทละครเพิ่มเติมว่า ขนบนิยมของบทละครถือเป็นการพรรณนาตามแบบอย่างบูรพาจารย์ เมื่อปฏิบัติตามไม่ถือว่าเป็นข้อเสียหาย กลับถือเป็นจุดเด่นอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการอวดฝีมือปลายมือ แต่บทเหล่านี้มักปรากฏในบทละครในมากกว่าบทละครนอก เพราะบทละครในมุ่งความสวยงาม ความอ่อนช้อยของการรำ และความไพเราะของบทเพลง ส่วนบทละครนอกมักแทรกบทตลกขบขันมากกว่าที่จะมีขนบนิยมของกลอนบทละคร แต่ยังมีปรากฏขนบนิยมของบทสรรสรวงเครื่อง บทสรรสรวงเครื่องของตัวละครสำคัญในกลอนบทละคร สะท้อนให้เห็นถึงความพิธีพิถันของคนไทยในการอาบน้ำแต่งตัวสำหรับสุนันทา โสรจจ์ (สุนันทา โสรจจ์. 2526 : 82) และ จักรกฤษณ์ ดวงพัตร (จักรกฤษณ์ ดวงพัตร. 2544 : 23) อธิบายบทสรรสรวงเครื่องของตัวละครสำคัญในกลอนบทละครสอดคล้องกันว่า บทสรรสรวงเครื่องของตัวละครสำคัญ นอกจากจะเป็นขนบของการแต่งวรรณคดีการละครแล้ว ยังเป็นการอวดความงามของเครื่องแต่งกาย แม้ว่าลีลาการพรรณนาบทสรรสรวงเครื่องจะคล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างกันในรายละเอียดตามบุคลิกของตัวละคร

จากความรู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอกทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นหลักในการศึกษารูปแบบคำประพันธ์ โครงเรื่อง ภาพสะท้อนสังคม สารคดี และขนบนิยมที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน ตามลำดับต่อไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลอนบทละครนอก

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2515) ได้ศึกษา “บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา” จากต้นฉบับตัวเขียนจำนวน 19 เรื่อง โดยศึกษาแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ และเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการเล่นละคร ผลการวิจัยพบว่า แก่นเรื่องที่นิยมในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นแก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ ผจญภัยและความรัก โครงเรื่องสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นประมุข และทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ความยึดมั่นในศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะคำประพันธ์บางเรื่องแต่งเป็นกลอนตันเกือบทั้งหมด บางเรื่องแต่งเป็นกลอนบทละครที่มีแบบแผนเหมือนกับกลอนบทละครในปัจจุบันปนกับการแต่งแบบกลอนตัน ซึ่งกลอนจะมีความไพเราะด้วยสัมผัสนอกและสัมผัสใน ส่วนกลอนที่ใช้ร้องบางตอนเทียบได้กับเพลงละครที่ใช้ร้องในละครรำที่เล่นกันในปัจจุบัน เพลงหน้าพาทย์หรือเพลงละครที่ใช้บรรเลงประกอบการเล่นบางเรื่องยังใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แต่บางเพลงสูญหายไปตามกาลเวลา ชื่อเพลงบางเพลงอาจผิดแปลกไปจากปัจจุบัน หรือบางเพลงอาจใช้ร้องในคณะใดคณะหนึ่งซึ่งคณะละครจะตั้งชื่อเพลงตามใจชอบ

ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) ได้ศึกษาเรื่อง “สังข์ทอง” จากเรื่องสังข์ทองสำนวนต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของกลอนเรื่องสังข์ทองในสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมใช้กลอนตายตัว และกล่าวกลอนซ้ำกันเป็นจำนวนมากจนรู้สึกสะดุดหู รวมทั้งนำการใช้คำที่ปรากฏในบทละครนอกเรื่องสังข์ทองมาสันนิษฐานที่มาและยุคสมัย พบว่าเรื่องสังข์ทองกลอนสวด ควรแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาเพราะการใช้คำในสังข์ทองกลอนสวดเป็นคำกลุ่มเดียวกันกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทองสมัยกรุงเก่า

สุธา ศาสตรี (2526) ได้ศึกษาเรื่อง “โครงสร้างของการเสนอความตลกในบทละครนอก” ผลการวิจัยพบว่า บทละครนอกมีโครงสร้างที่แน่นอนในการเสนอความตลก โดยโครงสร้างของการเสนอความตลกเกิดจากการจัดวิธีใช้เนื้อเรื่องและตัวละครเพื่อทำให้เกิดความตลก ทั้งนี้เป็นไปตามการสนองอารมณ์ของผู้ดูที่คาดหวังไว้ล่วงหน้า ดังนั้นความสำเร็จของบทละครที่จะทำให้ได้อารมณ์สนองตามความคาดหวัง จำเป็นต้องสร้างตัวละครตลกที่ชัดเจนเพื่อจะได้สนองอารมณ์ของผู้ดูละคร

จิตติมา วิทยาวงศ์รุจิ (2528) ได้วิเคราะห์ “บทละครนอกสามสมัย” ผลการวิจัยพบว่า บทละครนอกสำนวนพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นบทละครนอกที่มีเนื้อเรื่องสอดคล้องกับรูปแบบของการแสดง โดยมีเพลงเป็นส่วนเสริมอารมณ์ของการแสดงให้สมบูรณ์ขึ้น สำหรับความสอดคล้องระหว่างบทละครกับแบบแผนการแสดงละคร พบว่าแบบแผนการแสดงละครนอกแต่เดิมนั้นเน้นความสนุกสนานอย่างแท้จริง บทละครที่ใช้เป็นบทละครที่ใช้ถ้อยคำและสัมผัสแบบกลอนชาวบ้านจริง ๆ ครั้นมาถึงแบบแผนการแสดงในปัจจุบัน

ทุกสิ่งมีรายละเอียดมากขึ้น จึงส่งผลให้ความสนุกสนานตามรูปแบบของการแสดงละครนอกสูญเสียบ้าง

จตุพร มีสกุล (2540) ได้ศึกษาเชิง “วิเคราะห์บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์” จากพระราชนิพนธ์จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแก้วหน้าม้า ไกรทอง เทวีธูนางคูลา มณีพิชัย และสุวรรณหงส์ ในด้านที่มาของเรื่อง ลักษณะเนื้อหา ตัวละคร แนวคิด คำประพันธ์ และการใช้ถ้อยคำโวหาร ผลการวิจัยพบว่า พระราชนิพนธ์บทละครนอกส่วนใหญ่เป็นการนิพนธ์ขึ้นใหม่ตามเค้าเรื่องเดิม แต่สร้างตัวละครให้มีลักษณะโดดเด่นขึ้น และปรับเปลี่ยนเรื่องให้เหมาะแก่การแสดงละครนอก โดยกวีนิพนธ์ให้ตัวเอกฝ่ายหญิงเป็นตัวละครสำคัญเป็นตัวดำเนินเรื่อง และมีคุณสมบัติเด่นกว่าตัวเอกฝ่ายชายทุกด้าน ส่วนตัวเอกฝ่ายชายมีนิสัยอ่อนแอทั้ง 4 เรื่อง ยกเว้นเรื่อง ไกรทอง เพียงเรื่องเดียวที่กวีนิพนธ์ให้ตัวเอกฝ่ายชายดำเนินเรื่องและมีบทบาทเด่นกว่าตัวเอกฝ่ายหญิง ด้านแนวคิดบทละครนอกทุกเรื่องให้ความสำคัญแก่ศักยภาพของมนุษย์ว่าสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยคุณธรรม สติปัญญา และความสามารถของตน ด้านลักษณะคำประพันธ์ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีอุชฺยาและวรรณคดีร่วมสมัย คือ ใช้สำนวนพื้นบ้านร่วมกับกลอนบทละคร ส่วนการใช้ถ้อยคำสำนวนเป็นการใช้ถ้อยคำสำนวนที่สะท้อนสภาพสังคมในสมัยที่แต่งและใช้สำนวนที่ดัดแปลงขึ้นใหม่

จากความรู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลอนบทละครนอก จะนำมาเป็นหลักในการศึกษาแนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร และสาระด้านดนตรีที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

ชลธิรา กลัดอยู่ (ชลธิรา กลัดอยู่. 2518 : บทนำ) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมเพราะผู้แต่งเป็นสมาชิกของสังคม ดังนั้นภาษาคิด ประสบการณ์ สภาวะ และความสัมพันธ์ทางสังคมจึงมีอิทธิพลลึกซึ้งต่อมนุษย์ ผู้แต่งที่รู้ตัวหรือเจตนาให้ผู้อ่านได้เห็นหรือได้มีความรู้สึกร่วมกับตน จึงนำเสนอภาพสังคมโดยเจตนาและพยายามชี้แนะให้ผู้อ่านมีความรู้สึกนึกคิดที่จะไปสู่เป้าหมายบางประการ ด้วยการปลุกฝังทัศนคติและค่านิยมบางอย่าง ซึ่งอาจโน้มนำไปจนแปรทัศนคติและค่านิยมนั้นเป็นการกระทำ นอกจากนี้ยังสนับสนุนหรือสร้างอุดมการณ์บางประการให้ชัดแจ้งขึ้นในสังคม

เจตนา นาควัชระ (เจตนา นาควัชระ. 2520 : 13-17) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมว่า วรรณกรรมชี้ให้เห็นถึงสังคมในส่วนกว้างและส่วนลึก เพราะวรรณกรรมแสดงให้เห็นถึงชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ และในขณะเดียวกันก็สามารถสกัดเอาแก่นแท้ของสังคมออกมาให้เห็นได้ ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมหลักเล็งการศึกษาสังคมได้ยาก เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความคิดของมนุษย์

ตรีศิลปี บุญขจร (ตรีศิลปี บุญขจร. 2523 : 6-10) และสมพร มั่นตะสูตร (สมพร มั่นตะสูตร. 2524 : 16) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมสอดคล้องกัน 3 ลักษณะ คือ

1. วรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนภาพของสังคมในแต่ละยุค แต่ภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นไม่ใช่การบันทึกเหตุการณ์ไว้เป็นหลักฐานแบบประวัติศาสตร์ หากเป็นการสะท้อนภาพประสบการณ์ของกวีหรือผู้เขียน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มองเห็นชีวิตในแง่มุมที่ประวัติศาสตร์ไม่ได้บันทึกไว้

2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือกวี เพราะกวีเป็นผู้ที่อยู่ในสังคม จึงทำให้กวีได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา และการเมือง ซึ่งอิทธิพลของสังคมที่มีต่อกวี เป็นสิ่งที่กำหนดทัศนะของกวีและงานประพันธ์ คือ งานประพันธ์จะมีเนื้อหา มีรูปแบบเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมในขณะนั้นว่ามีสภาพเป็นอย่างไร คนในสังคมอ่านเรื่องประเภทใด ผู้เขียนก็ต้องสร้างงานประเภทนั้น เพื่อตอบสนองความปรารถนาของผู้อ่าน

คำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมในข้อนี้ สอดคล้องกับคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่รีเนอทัย สัจจพันธ์ และธัญญรัตน์ ปาณะกุล (รีเนอทัย สัจจพันธ์ และ ธัญญรัตน์ ปาณะกุล. 2522 : 109) ได้อธิบายไว้

3. วรรณกรรมหรือกวีมีอิทธิพลต่อสังคม เนื่องจากกวีสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต โนม่น่าวจิตใจผู้อ่าน และมีทัศนะที่กว้างไกล มีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคม สำหรับอิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคมอาจเป็นไปได้ทั้งอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกาย หรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม ส่วนอิทธิพลภายใน คือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด ดังนั้นกวีจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวความคิดของสังคม และเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

ส่วนประเด็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่ สมพร มั่นตะสูตร กล่าวเพิ่มเติมจาก ตรีศิลปี บุญขจร คือ ชีวิตและสังคมเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรม และวรรณกรรมมีส่วนช่วยพัฒนาแนวทางของสังคมในบางระดับให้มีสภาพที่ดีขึ้น

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม

รัตนา สติตานนท์ (2520) ได้วิเคราะห์สุภาษิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า สุภาษิตพระร่วงสะท้อนให้เห็นลักษณะสังคมของคนไทยในสมัยนั้นว่า เป็นสังคมที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ คนในสังคมคุ้นเคยและผูกพันกับธรรมชาติ จึงยกตัวอย่างจากสิ่งที่ตนเห็นตนคุ้นเคยและรู้จักดีมาเปรียบเทียบในการสอน เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจคำสอน ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับอาชีวะที่ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงไม่ชัดเจนนัก แต่สันนิษฐานได้ว่าการประกอบอาชีพกสิกรรม อาชีพที่เกี่ยวกับการหาของป่า ล่าสัตว์ ตัดฟัน อาชีพจับสัตว์น้ำ หรือการทำประมง อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพการทำงานในบ้าน และอาชีพรับราชการทั้งทหารและพลเรือน ส่วนสังคมที่ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงมีทั้งสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและสังคมที่แบ่งชนชั้น แบ่งคนเป็นระดับต่างๆ เช่น กษัตริย์ ขุนนาง ข้าราชการชั้นผู้น้อย ราษฎรทั่วไป ข้าทาส บริวาร คนรับใช้ นอกจากนี้ยังเป็นสังคมที่ถือระบบอาวุโส

เด็กต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่สภาพความเป็นอยู่ไม่สู้ปลอดภัยนัก เพราะสุภษัฒตสอนให้ระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา

ปัญญา ปริสุทธ์ (2528) ได้ศึกษาสภาพสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจากเอกสารสำคัญทางวรรณคดีในสมัยนั้น ผลการวิจัยพบว่า สังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้จะเป็นสังคมศักดินาและเป็นระบบเจ้าขุนมูลนายทำให้มองเห็นว่าเป็นสังคมที่สร้างความแตกแยก แต่ลักษณะสังคมเช่นนี้ยังคงมีการรวมขอมผ่อนหนักผ่อนเบาและถือหลักพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พระมหากษัตริย์แม้ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดแต่ทรงสนพระทัยห่วงใยในทุกข์สุขของประชาชน และทรงมุ่งมั่นทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน ฝ่ายประชาชนก็รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และวิพุธ โสภวงศ์ (2537) ได้วิเคราะห์ภาพชีวิตเศรษฐกิจไทยจากนิราศสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจไทยจากนิราศสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่ผสมผสานกันระหว่างหาอยู่หากิน กับ เพื่อค้าเพื่อขาย อีกทั้งประกอบอาชีพตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ทำให้แสดงถึงความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยนั้นว่าอยู่กันอย่างสุขสบายตามอัตภาพ หาเลี้ยงชีพจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติแวดล้อม แม้ไม่ร่ำรวยแต่ก็ไม่ไต่อยากจนขั้นแค้น เพราะในการเพาะปลูกมีทั้งการทำนา ทำไร่ ทำสวน ส่วนพืชผัก ผลไม้ ถ้าเหลือกินก็จะแลกเปลี่ยนค้าขาย สำหรับชนกลุ่มน้อย เช่น กะเหรี่ยงและพวกชาวจีนอพยพที่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำสวน ทำไร่ ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ฝ้าย ชุมชนที่เป็นตลาดจะมีของนานาชนิดมาขายทั้งพืชผลและของใช้จากต่างประเทศ สำหรับการอุตสาหกรรมที่พบ คือ การต้มเหล้า ผู้ต้มเหล้ากลั่นคือชาวจีนอพยพ ส่วนอุตสาหกรรมการทำน้ำตาลจากอ้อย และการทำน้ำตาลจากต้นตาลจะทำกันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีอุตสาหกรรมการต่อเรือสำเภาแบบจีนด้วย

นิตยา แก้วคัลณา (2542) ได้วิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับสถานภาพของกษัตริย์ในวรรณกรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสถานภาพของกษัตริย์ในวรรณกรรมไทยเริ่มแรกในวรรณกรรมสุโขทัยซึ่งกษัตริย์คือผู้สั่งสอน ครั้นถึงสมัยอยุธยาฐานะของกษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน สืบเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมพราหมณ์เข้ามา จึงถือว่าผู้ครองเมืองหรือพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์เสมอเทพเจ้า การอ้างคติความเชื่อของพราหมณ์ช่วยสร้างภาพให้ผู้ปกครองมีความศักดิ์สิทธิ์และสะท้อนให้เห็นเด่นชัดโดยเฉพาะในวรรณกรรมพิธีการและวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ แต่คติความเชื่อเกี่ยวกับสถานภาพของกษัตริย์ว่าทรงเป็นสมมติเทพ เริ่มลดลงในวรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย อาจเป็นเพราะว่าวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมศาสนาและนิราศ แต่สถานภาพของกษัตริย์ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนอีกในวรรณกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่าทรงเป็นเทพ ทรงอยู่ในทศพิชราชธรรม ประกอบไปด้วยบุญบารมีและยังคงเป็นนักรบ วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงยังคงสะท้อนคติธรรมราชาและเทวราชา เช่นเดียวกับวรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น

พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (2544) ได้วิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิดของหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงและไตรภูมิพระร่วง ผลการวิจัยพบว่า หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงและไตรภูมิพระร่วงสะท้อนความเป็นไปทางการเมืองของสังคมสุโขทัยที่ต่างสถานการณ์ ต่างวาระกัน โดยหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงสะท้อนภาพสังคมเมืองที่แม้จะเล็กแต่ก็อุดมสมบูรณ์ มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นเพราะมีผู้นำที่เข้มแข็ง กล่าวประกาศเอกราชไม่ขึ้นกับอำนาจขอม แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการรบ จนสามารถขยายอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังทรงสามารถทำให้ประชาชนในบ้านเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดีสงบเย็น มีอิสรภาพในการดำเนินชีวิต ในขณะที่ไตรภูมิพระร่วงสะท้อนสภาพสังคมที่เดือดร้อนวุ่นวาย ไม่มีความสุข ซึ่งเกิดจากการประทุติมิชอบของชนชั้นปกครองและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอก รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม ดังที่ได้กล่าวมาเป็นลำดับนั้น ผู้วิจัยจะใช้เอกสารเหล่านี้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ในหัวข้อต่อไปนี้

1. วิเคราะห์แนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร จากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์
2. วิเคราะห์ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์
3. วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม ตลอดจนสาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์

บทที่ 3

วิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยูชัน

3.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

3.1.1 เอกสารตัวเขียนต้นฉบับของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีต้นฉบับตัวเขียนจำนวน 98 เล่มสมุดไทย อักษรที่ใช้บันทึกบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นอักษรไทยที่เขียนด้วยวัสดุ 4 ชนิด คือ นำหมึก เปลือกหอยมุก รง และดินสอขาว ซึ่งชื่อเรียกของวัสดุแต่ละชนิดที่ใช้เขียนอักษรได้กลายเป็นชื่อเรียกอักษรไทยแต่ละประเภท ได้แก่ อักษรไทยเส้นหมึก อักษรไทยเส้นมุก อักษรไทยเส้นรง และอักษรไทยเส้นดินสอ

ต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน สามารถนำมาจัดหมวดหมู่ ตามแหล่งการได้มา ดังนี้

การได้มา	บทละครนอก เรื่อง ยูชัน
1. การได้มาด้วยการซื้อ การได้มาด้วยการซื้อ ได้มาจาก 2 แหล่ง คือ 1.1 หอพระสมุดวชิรญาณซื้อจากนายแว เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2462 1.2 หอพระสมุดวชิรญาณซื้อมาจากประชาชน ผู้ไม่ประสงค์จะออกนาม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2460	มีจำนวน 1 เล่ม คือ บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 มีจำนวน 1 เล่ม คือ บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24
2. การได้มาด้วยการบริจาคของบุคคลต่างๆ 2.1 เจ้าพระยามุขมนตรี (อวบ) บริจาคให้ หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ.2473	มีจำนวน 40 เล่ม คือ 1. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 2. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 2 เลขที่ 39 3. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 2 เลขที่ 40 4. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 41 5. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 42 6. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 10 เลขที่ 43 7. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 44 8. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 12 ก เลขที่ 47 9. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 12 ข เลขที่ 48 10. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 13 ก เลขที่ 49 11. บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 14 เลขที่ 50

2.2 พระมหาวิชาธรรม บริจาคให้หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม ร.ศ.126 ซึ่งตรงกับ พ.ศ.2450 2.3 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์ โสภภาคย์ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์ ทรงบริจาคให้หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2460	12. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 15 เลขที่ 52 13. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 17 ก เลขที่ 53 14. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 17 ข เลขที่ 54 15. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 18 เลขที่ 56 16. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 19 เลขที่ 57 17. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 21 เลขที่ 58 18. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 29 เลขที่ 77 19. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 1 เลขที่ 78 20. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 2 เลขที่ 79 21. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 3 เลขที่ 80 22. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 4 เลขที่ 81 23. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 5 เลขที่ 82 24. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 6 เลขที่ 83 25. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 7 เลขที่ 84 26. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 8 เลขที่ 85 27. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 9 เลขที่ 86 28. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 10 เลขที่ 87 29. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 11 เลขที่ 88 30. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 13 เลขที่ 89 31. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 14 เลขที่ 90 32. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 15 เลขที่ 91 33. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 17 เลขที่ 92 34. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 18 เลขที่ 93 35. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 19 เลขที่ 94 36. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 20 เลขที่ 95 37. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 22 เลขที่ 96 38. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 23 เลขที่ 97 39. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 29 เลขที่ 98 40. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 28 เลขที่ 99 มีจำนวน 1 เล่ม คือ บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 1 เลขที่ 3 มีจำนวน 2 เล่ม คือ 1. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 1 เลขที่ 4 2. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 1 เลขที่ 5

2.4 สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้า
ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
ทรงบริจาคให้หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อวันที่ 6
พฤษภาคม พ.ศ.2474

มีจำนวน 18 เล่ม คือ

1. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 1 เลขที่ 7
2. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 3 เลขที่ 10
3. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 4 เลขที่ 20
4. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 5 เลขที่ 21
5. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 6 เลขที่ 22
6. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 7 เลขที่ 23
7. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 8 เลขที่ 25
8. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 9 เลขที่ 26
9. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 10 เลขที่ 27
10. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 11 เลขที่ 28
11. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 12 เลขที่ 29
12. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 13 เลขที่ 30
13. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 14 เลขที่ 31
14. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 15 เลขที่ 32
15. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 16 เลขที่ 33
16. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 17 เลขที่ 34
17. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 18 เลขที่ 35
18. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 19 เลขที่ 36

2.5 คุณท้าวภักตสสาร บริจาคให้หอพระสมุด
วชิรญาณ เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2460

มีจำนวน 10 เล่ม คือ

1. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 1 เลขที่ 8
2. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 2 เลขที่ 9
3. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 3 เลขที่ 11
4. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 4 เลขที่ 12
5. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 5 เลขที่ 14
6. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 6 เลขที่ 15
7. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 7 เลขที่ 16
8. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 8 เลขที่ 17
9. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 9 เลขที่ 18
10. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 10 เลขที่ 19

2.6 พระยาเพชรปानी (ตรี) บริจาคให้
หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม ร.ศ.126
ซึ่งตรงกับ พ.ศ.2450

มีจำนวน 1 เล่ม คือ บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 4
เลขที่ 13

2.7 กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีบริจาคให้

มีจำนวน 19 เล่ม คือ

1. บทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 20 เลขที่ 37

หอพระสมุควชิรญาณ แต่ไม่ระบุวันเดือนปีที่บริจาคน 2.8 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวงจันทร์ทรงบริจาคนให้หอพระสมุควชิรญาณ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2459	2. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 59 3. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 3 เลขที่ 60 4. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 4 เลขที่ 61 5. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 5 เลขที่ 62 6. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 6 เลขที่ 63 7. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 7 เลขที่ 64 8. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 8 เลขที่ 65 9. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 9 เลขที่ 66 10. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 10 เลขที่ 67 11. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 11 เลขที่ 68 12. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 12 เลขที่ 69 13. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 14 เลขที่ 70 14. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 15 เลขที่ 71 15. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 16 เลขที่ 72 16. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 17 เลขที่ 73 17. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 18 เลขที่ 74 18. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 20 เลขที่ 75 19. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 21 เลขที่ 76 มีจำนวน 1 เล่ม คือ บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม - เลขที่ 38
3 เป็นสมบัติเดิมของหอพระสมุควชิรญาณ	มีจำนวน 4 เล่ม คือ 1. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 11 เลขที่ 45 2. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 12 เลขที่ 46 3. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 14 เลขที่ 51 4. บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 17 ค เลขที่ 55

ปัจจุบันต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ทั้ง 98 เล่มสมุดไทย เก็บรักษาไว้ที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

3.1.2 บทละครนอก เรื่อง ยูขัน ฉบับพิมพ์

บทละครเรื่อง ยูขัน ได้เคยพิมพ์รวมเล่มสองครั้ง คือ ครั้งแรกเป็นการพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เมื่อปีขาลสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช 1240

ตรงกับปี พ.ศ.2421 ครั้งที่สองเป็นการพิมพ์ในปี พ.ศ.2548 โดยกรมศิลปากร ซึ่งนำบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ฉบับพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 มาเป็นฉบับหลักในการคัดลอกเบื้องต้นและตรวจสอบชำระกับต้นฉบับตัวเขียนทั้ง 98 เล่มสมุดไทย

ผลการตรวจสอบชำระเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ปรากฏว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ซึ่งตีพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มีเนื้อความตรงกับต้นฉบับตัวเขียนที่บันทึกไว้ในสมุดไทยเพียง 44 เล่ม ได้แก่

1. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 2
2. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 3
3. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4
4. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 2 เลขที่ 9
5. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 3 เลขที่ 11
6. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 8 เลขที่ 17
7. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 9 เลขที่ 18
8. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 10 เลขที่ 19
9. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 10 เลขที่ 43
10. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 11 เลขที่ 44
11. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 11 เลขที่ 45
12. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 12 ข เลขที่ 48
13. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 14 เลขที่ 50
14. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 14 เลขที่ 51
15. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 15 เลขที่ 52
16. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 17 ก เลขที่ 53
17. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 17 ข เลขที่ 54
18. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 4 เลขที่ 61
19. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 5 เลขที่ 62
20. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 (ชำระ) เลขที่ 64
21. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 8 เลขที่ 65
22. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 10 เลขที่ 67
23. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 16 เลขที่ 72
24. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 17 เลขที่ 73
25. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 78
26. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 2 เลขที่ 79
27. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 3 เลขที่ 80
28. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 4 เลขที่ 81

29. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 5 เลขที่ 82
30. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 6 เลขที่ 83
31. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 84
32. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 8 เลขที่ 85
33. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 9 เลขที่ 86
34. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 10 เลขที่ 87
35. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 11 เลขที่ 88
36. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 13 เลขที่ 89
37. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 14 เลขที่ 90
38. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 15 เลขที่ 91
39. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 17 เลขที่ 92
40. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 18 เลขที่ 93
41. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 19 เลขที่ 94
42. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 20 เลขที่ 95
43. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 22 เลขที่ 96
44. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 23 เลขที่ 97

บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจำนวน 98 เล่มสมุดไทยนั้น มีการคัดลอกเนื้อหาที่ซ้ำกันในหลายเล่ม และเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ ในแต่ละเล่ม มีเนื้อความที่ไม่ต่อเนื่องกันเป็นส่วนใหญ่ แต่มีต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ จำนวน 35 เล่มสมุดไทยเท่านั้น ที่บันทึกเนื้อความต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นเรื่องจนกระทั่งจบเรื่อง ดังการจัดลำดับตามเนื้อหาต่อไปนี้ ได้แก่

1. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 2
2. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4
3. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 6
4. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 7
5. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 2 เลขที่ 9
6. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 3 เลขที่ 11
7. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 16
8. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 8 เลขที่ 17
9. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 9 เลขที่ 18
10. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 10 เลขที่ 19
11. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 4 เลขที่ 20

12. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 5 เลขที่ 21
13. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 6 เลขที่ 22
14. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 23
15. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24
16. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 8 เลขที่ 25
17. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 9 เลขที่ 26
18. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 10 เลขที่ 27
19. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 11 เลขที่ 28
20. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 12 เลขที่ 29
21. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 13 เลขที่ 30
22. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 14 เลขที่ 31
23. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 15 เลขที่ 32
24. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 16 เลขที่ 33
25. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 17 เลขที่ 34
26. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 18 เลขที่ 35
27. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 19 เลขที่ 36
28. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 20 เลขที่ 37
29. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 21 เลขที่ 58
30. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 20 เลขที่ 75
31. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 21 เลขที่ 76
32. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 29 เลขที่ 77
33. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 2 เลขที่ 79
34. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 29 เลขที่ 98
35. บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 28 เลขที่ 99

3.1.3 ที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์

บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เป็นบทละครที่มีได้มีที่มาจากวรรณกรรมของชาติใดชาติหนึ่ง หรือมาจากวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ หากเป็นบทละครที่มีที่มาจากวรรณกรรมเปอร์เซีย เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม และผสมผสานเนื้อหาขึ้นจากวรรณกรรมไทยหลายเรื่อง หลายที่มา ได้แก่ วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ วรรณกรรมสมัยกรุงธนบุรี เรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์

3.1.3.1 ที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมเปอร์เซีย เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม

ที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมเปอร์เซีย เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม เห็นได้จากชื่อเรียกเดิมของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่เรียกเป็นสองอย่างว่า สิบสองเหลี่ยม (อ้างอิงจากชื่อที่ปรากฏในใบทะเบียนของหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ปิดไว้บนปกต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 5 เล่ม 1 เลขที่ 8 เล่ม 2 เลขที่ 9 เล่ม 3 เลขที่ 11 เล่ม 4 เลขที่ 12 เล่ม 5 เลขที่ 14 เล่ม 7 เลขที่ 16 เล่ม 8 เลขที่ 17 เล่ม 9 เลขที่ 18 และเล่ม 10 เลขที่ 19) และสิบสองเหลี่ยมบทละคร (อ้างอิงจากชื่อที่ปรากฏในใบทะเบียนของหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ปิดไว้บนปกต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4)

วรรณกรรมเปอร์เซีย เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม นี้ แปลเป็นภาษาไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และรู้จักสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีราชทูตของพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียเดินทางเข้ามายังประเทศไทย ซึ่งราชทูตคณะนี้ได้นำนิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม เข้ามายังประเทศไทยด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้แปลนิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสุภาษิตว่าด้วยราชธรรม ออกเป็นภาษาไทย ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างฉบับหลวงเก็บไว้ใกล้พระองค์เพื่อจะทรงสอบสวนได้โดยง่าย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2506 : ก-ค) ดังนั้นวรรณกรรมเปอร์เซีย เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม จึงเป็นวรรณกรรมที่คนไทยรู้จักกันสืบมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏในตอนต้นของนิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2506 : ก-ค) ดังนี้

... เรื่องสิบสองเหลี่ยม เข้าใจว่าได้ต้นฉบับเดิมเข้ามาแปลเป็นภาษาไทยแต่เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาก็เป็นราชธานี ข้อนี้รู้ได้ด้วยสำนวนที่แปลเป็นสำนวนโบราณ และมีหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่หนังสือเรื่องนี้ในหอพระสมุดฯ มีฉบับตัวทองของหลวงครั้งรัชกาลที่ ๑ มีบานแผนกปรากฏว่า อาลักษณ์เขียนเมื่อเดือน ๗ ปีชวด จัตวาศก พ.ศ.๒๓๒๕ อันเป็นปีซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จปราบดาภิเษก แต่มิได้กล่าวถึงการแปลไว้ในบานแผนก จึงเห็นว่าเป็นหนังสือเรื่องที่นับถือกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เพราะเป็นนิทานสุภาษิตว่าด้วยราชธรรม จึงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นฉบับหลวงเก็บไว้ใกล้พระองค์สำหรับจะได้ทรงสอบสวนได้โดยง่าย และหนังสือเรื่องนี้นอกจากฉบับหลวงยังมีฉบับอื่นอีกหลายฉบับ ส่อให้เห็นเป็นหลักฐานประกอบกับข้อความที่กล่าวมาควรเชื่อได้ว่าแปลแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ...

ในตัวนิทานเอง สังเกตดูมักเป็นนิทานว่าด้วยครั้งพวกอิหร่านมีอำนาจปกครองทั้งประเทศเปอร์เซีย และประเทศอิรักรวมกัน เป็นนิทานทางอินเดียก็มีบ้าง ลาดเลาจะดูเป็นของพวกแขกชาวเปอร์เซียรวบรวมแต่งขึ้น ข้อที่นำมาถึงประเทศนี้นั้นมีเค้าเงื่อนในพงศาวดารว่า เมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียให้แต่งราชทูตเข้ามายังเมืองไทย โดยประสงค์จะให้มาเกลี้ยกล่อม

สมเด็จพระนารายณ์ฯ ให้ข้าราชการศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างที่ว่า พวกฝรั่งเศสพยายามเกลี้ยกล่อมจะให้เสด็จ
ข้าราชการศาสนาคริสต์ ทูตเปอร์เซียเข้ามาครั้งนั้นคงจะพาครูบาอาจารย์ที่ชำนาญศาสนาและราชธรรม
ทางเปอร์เซียเข้ามาด้วย บางทีจะนำหนังสือเรื่องนี้เข้ามา และสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้โปรดให้แปล
ออกเป็นภาษาไทยในครั้งนั้น เหตุด้วยหนังสือเรื่องนี้ว่าด้วยราชธรรมเป็นพื้น ไม่สู้เกี่ยวแก่ศาสนาจึงรักษาไว้
เป็นแบบฉบับสืบมา ...

ที่มาของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมเปอร์เซีย
เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม ซึ่งคนไทยรู้จักสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัย
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา เพราะปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับที่มาของ
บทละครนอก เรื่อง ยูขัน จากแหล่งต่างๆ ต่อไปนี้

1. ชื่อเรียกเดิมของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน
2. ชื่อเมือง
3. ชื่อตัวละคร

ดังรายละเอียดของการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. ชื่อเรียกเดิมของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ในส่วนที่เป็นหน้าปกของเรื่อง ที่ปรากฏใน
ไบทะเลเบียน มีชื่อเรียกระบุไว้ 2 ชื่อ คือ สิบสองเหลี่ยม และ สิบสองเหลี่ยมบทละคร

ชื่อเรียกเดิมของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่ระบุไว้ 2 ชื่อ คือ สิบสองเหลี่ยม และสิบสอง
เหลี่ยมบทละคร เป็นชื่อเรียกที่ปรากฏในไบทะเลเบียนของหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ปิดไว้บนปก
ต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 5 เล่ม 1 เลขที่ 8 เล่ม 2 เลขที่ 9
เล่ม 3 เลขที่ 11 เล่ม 4 เลขที่ 12 เล่ม 5 เลขที่ 14 เล่ม 7 เลขที่ 16
เล่ม 8 เลขที่ 17 เล่ม 9 เลขที่ 18 และเล่ม 10 เลขที่ 19

ส่วนชื่อเรียกเดิมอีกหนึ่งชื่อของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่มีชื่อเรียกว่า สิบสองเหลี่ยม
บทละคร เป็นชื่อเรียกที่ปรากฏในไบทะเลเบียนของหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ปิดไว้บนปกต้นฉบับ
ตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากชื่อเรียกเดิมของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่มีชื่อว่า สิบสองเหลี่ยม และสิบสองเหลี่ยม
บทละคร ที่ปรากฏในไบทะเลเบียนของหอพระสมุดวชิรญาณ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นชื่อเรียกที่พ้องกับ
ชื่อเรียกเดิมของนิทานอิหร่านราชธรรม ที่เรียกสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาว่า เรื่อง สิบสองเหลี่ยม
(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2509 : ก)

2. ชื่อเมือง ที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ที่ชื่อว่า เมืองสิบสองเหลี่ยม
สอดคล้องกับชื่อเรียกอีกหนึ่งชื่อของนิทานอิหร่านราชธรรม ที่เรียกว่า นิทานสิบสองเหลี่ยม

ในต้นฉบับตัวเขียนของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ตอนต้นเรื่อง นำชื่อสิบสองเหลี่ยม ที่เป็น
ชื่อเรียกอีกหนึ่งชื่อของนิทานอิหร่านราชธรรม มาตั้งเป็นชื่อเมืองสิบสองเหลี่ยม และมีกษัตริย์
พระนามว่า ท้าวเวณูมาน เป็นผู้ปกครองเมืองสิบสองเหลี่ยม ตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของ
บทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

๑ มาจะกล่าวทไป	ท้าวเวณูมานเรื่องศรี
ไทรครองสิบสองเหลียมธานี	มีเดชเลิศลพจบสกกล ...

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากชื่อสิบสองเหลียม ที่เป็นชื่อเรียกอีกหนึ่งชื่อของนิทานอิหร่านราชธรรม ที่ถูกนำมาตั้งเป็นชื่อเมืองสิบสองเหลียม ของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน จึงทำให้ชื่อเมืองสิบสองเหลียม พ้องกับชื่อเรียกอีกหนึ่งชื่อของนิทานอิหร่านราชธรรม ที่เรียกว่า เรื่องสิบสองเหลียม

3. ชื่อตัวละครในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน มีชื่อตัวละคร 2 ชื่อ ที่คล้ายกับชื่อตัวละครในนิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลียม ได้แก่ ท้าวเวณูมาน และพีเลี้ยงสันหยา

3.1 ชื่อตัวละครกษัตริย์ของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ซึ่งปกครองเมืองสิบสองเหลียม ที่มีชื่อว่า ท้าวเวณูมาน มีส่วนท้ายของชื่อ คือ ...มาน คล้ายกับส่วนท้ายของชื่อตัวละครที่ชื่อว่า พระเจ้ายุมาน หรือ พระเจ้ายัมสิต แห่งเมืองยุมาน จากนิทานเรื่องที่ 7 พระเจ้ามันสุรพระภรรณดีของนิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์ม) (กรมศิลปากร. 2504 : 34-38) ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

๑ มาจะกล่าวทไป	ท้าวเวณูมานเรื่องศรี
ไทรครองสิบสองเหลียมธานี	มีเดชเลิศลพจบสกกล

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

3.2 ชื่อตัวละครพีเลี้ยงของนางประวะลิม ที่มีชื่อว่า สันหยา มีส่วนต้นของชื่อ คือ สัน... คล้ายกับส่วนต้นของชื่อตัวละครที่ชื่อว่า พระเจ้าสันหยัน (Shahryar) จากนิทานเรื่องที่ 3 พระเจ้าสันหยันยังเด็กโดยสำคัญว่าเป็นเนื้อของนิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์ม) (กรมศิลปากร. 2504 : 20-22) ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ดังนี้

... จึงตั้งพระนามลูกรัก	ประวะลิมทรงศักดิ์เรื่องศรี
จึงสั่งสันหยานารี	เป็นพีเลี้ยงเอกต่างใจ ...

ยุขัน เล่ม 3 เลขที่ 11

จากข้อสันนิษฐานทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ชื่อเรียกเดิมของบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน ชื่อเมือง และชื่อตัวละคร ดังอภิปรายไว้ข้างต้น จึงสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน ว่า มีที่มาจากวรรณกรรมเปอร์เซีย เรื่อง นิทานอิหร่านราชธรรม หรือ เรื่องสิบสองเหลี่ยม

3.1.3.2 ความสัมพันธ์ของบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน กับวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

บทธะครนอก เรื่อง ยูขัน สามารถแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็น 2 ภาค คือ

ภาคแรก ว่าด้วยเรื่องของอุเชน บุตรชายของเศรษฐีไปหะแห่งเมืองสิบสองเหลี่ยม กับนางวัลลุมาลี ธิดาของแม่ทัพสุสีหล่า ที่มีพฤติกรรมยึดมั่นในคำพูด รักษาวาจาสัตย์ และรู้จักข่มใจ เกี่ยวกับความต้องการทางเพศ

ภาคที่สอง ว่าด้วยเรื่องการผจญภัยเพื่อเสาะหานกหัสติงส์ของยูขัน พระโอรสพระองค์ที่สองของท้าวอูร์งยิด แห่งเมืองอูร์งยิด จนทำให้ยูขันได้มาพบรักกับนางประวะลิม พระธิดาของท้าวอูเรเชน แห่งเมืองอูเรเชน โดยมีนกหัสติงส์ทำหน้าที่เป็นสื่อ ตามที่นกหัสติงส์ได้รับบัญชามาจากองค์อสูรแดหวาของยูขัน

ความสัมพันธ์ของบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน กับวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ปรากฏอยู่เฉพาะในตอนกลางเรื่องของภาคที่สอง

โดยเนื้อหาในตอนกลางเรื่องของภาคที่สอง สัมพันธ์กับเนื้อหาของวรรณคดี 3 เรื่อง คือ ลิลิตพระลอ รามเกียรติ์ และลิลิตเพชรมงกุฎ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.3.2.1 ความสัมพันธ์ของเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่องตอนแรกของบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน ภาคที่สอง ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาของวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ คือ เนื้อหาในตอนที่กำลังกล่าวถึง การนำตัวละครสัตว์ คือ นกหัสติงส์ มาใช้เป็นสื่อ เพื่อให้ตัวละครเอก ฝ่ายชายกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้พบกัน

นกหัสติงส์ เป็นนกที่มีขนหลากสีคละกันไป และเป็นนกที่องค์อสูรแดหวาของยูขันปล่อยลงจากสวรรค์ โดยองค์อสูรแดหวาสั่งให้นกหัสติงส์อาศัยเรือสำเภามาเป็นพาหนะเข้าเมืองอูเรเชน ซึ่งเป็นเมืองของนางประวะลิม

การใช้ นกหัสติงส์ เป็นสื่อชักจูงให้ยูขันได้พบกับนางประวะลิม นี้ คล้ายกับเรื่อง ลิลิตพระลอ ที่ปู่เจ้าสมิงพรายใช้ไก่แก้วเป็นสื่อชักจูงให้พระลอได้พบกับพระเพื่อนและพระแพง

ในบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน ใช้ นกหัสติงส์ เป็นสื่อ เพื่อให้ยูขันติดตามเข้าเมืองอูเรเชน และได้พบกับนางประวะลิม ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทธะครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ดังนี้

● มาจะกล่าวทไป
แจ้งว่าสองราชนัดดา
เราจะปล่อยนกลงจากที่
ให้ไปกับสำเภเข้าธานี
แล้วจะให้ยูขันไปตามหา
ให้ได้พบประวะลิมโฉมยง

ถึงอสูรแดหวานาถา
จะเป็นที่เสนหายาใจ
ด้วยขนนั้นพันอย่างต่างสี
เจ้าบุรือเรเชนเป็นมันคง
จะได้ตั้งจินดาสมประสงค์
คิดแล้วพระองค์ก็บัญชา

จึงเรียกนกเบญจพรรณนั้นมานี้
 จงไปกับสำเภาเข้าพารา
 ● หัตถ์รับสั่งพระบัญชา
 เฝื่อนโผนโผนบินมาในนาวิ

พระภูมิแจงตระหนักแก่บักษา
 ในเมืองมหาอุเรชน ๗
 ก้มเกล้าออกมาจากที่
 ลงจับที่ท้ายเพตรา ...

ยุคัน เล่ม 3 เลขที่ 11

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น องค์กรสัญญาแด่หาสั่งให้นักหัตถ์รับสั่งเรือสำเภาเป็นพาหนะ
 เข้าเมืองอุเรชน ซึ่งเป็นเมืองของนางประวะลิม เพื่อที่ยุคันจะได้พบกับนางประวะลิม

ส่วนตัวละครสัตว์ที่วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ นำมาใช้เป็นสื่อ เพื่อให้
 ตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ พระลอ กับตัวละครเอกฝ่ายหญิง คือ พระเพื่อนและพระแพง ได้พบกัน คือ
 ไก่แก้ว

ไก่แก้ว เป็นไก่ที่มีลักษณะงามที่สุดในบรรดาฝูงไก่ที่ปู่เจ้าสมิงพรายใช้พลังจิตและเวทมนตร์
 เสกขึ้นมา เพราะไก่แก้วเป็นไก่หนุ่ม มีขนที่คอสีแดงพราย ขนบนตัวมีสีเขียวลาย ปีกมีสีสลับห้าสี
 เป็นเลื่อมลาย ขอบตามีสีแดงชาด หงอนเป็นเลื่อมพราย เสียงขันไพเราะ เดียงอนใส เท่าทั้งสอง
 ข้างมีสีสวยเหมือนกับสีของทองเนื้อเก้าที่ฉลุด้วยชาด ทาด้วยรง ดั่งปรากฏในเนื้อเรื่องของวรรณคดี
 สมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ (กรมศิลปากร. 2544 : 85) ดังนี้

● ปู่กระสันถึงไก่ไพโรพฤษ์ ปู่รำลึกไก่ไก่ก็มา บรู๊ก็คณากี่หมู่ ปู่เลือกไก่ตัวงาม ทรงทรมวย
 ทรามแรง สร้อยแสงแดงพราย ขนเขียวลายยับยั้ง ปีกสลับเบญจรงค์ เลื่อมลายหงส์สิบบาท ขอบตาชาดพริ้ง
สิงคลั่งหงอนพรายพรรณ ขันขานเสียงเอาใจ เดียงอนใสสีระรอง สองเท่าเทียมนพมาศ เพียงฉลุชาดทราง ...

ลิลิตพระลอ

เมื่อปู่เจ้าสมิงพรายเสกไก่แก้วที่มีลักษณะงามที่สุดขึ้นมาแล้ว จึงเรียกให้ผีมาสิงไก่แก้ว
 หลังจากที่ผีเข้ามาสิงไก่แก้วแล้ว ไก่แก้วได้แสดงท่าดีปึก ส่งเสียงร้องเจื้อยแจ้ว ให้ปู่เจ้าสมิงพราย
 ได้เห็น ปู่เจ้าสมิงพรายจึงสั่งให้ไก่แก้วไปปรากฏตัวยังที่ประทับของพระลอและล่อหลอกให้พระลอ
 เสด็จตามไก่แก้วมา เมื่อไก่แก้วไปถึงที่ประทับของพระลอแล้ว ได้ส่งเสียงขัน ดีปึกทั้งสองข้าง ใช้ปีก
 ใช้หาง อวดความงดงามให้พระลอทอดพระเนตร เพื่อที่พระลอจะได้เสด็จตามมาและทรงจับไก่แก้ว
 ส่วนไก่แก้วนั้นเมื่อเห็นพระลอเสด็จตามมาไม่ทันก็หยุดคอยบ้าง ขันเรียกบ้าง แต่เมื่อพระลอเสด็จ
 ตามมาทัน ไก่แก้วก็เดินไปต่อ สำหรับท่วงท่าการย่างเท้าของไก่แก้วนั้นก็งดงามเปรียบได้กับท่วงท่า
 ทางการย่างเท้าของหงส์ เมื่อไก่แก้วนำพระลอไปจนถึงเขตแดนป่า เข้าเขตบ้านเมืองของเมืองสรอง
 ที่เป็นเมืองของพระเพื่อนและพระแพงแล้ว ไก่แก้วก็ได้บินหายไป จึงทำให้พระลอทรงทราบว่า
 ไก่แก้วที่พระลอเสด็จตามมาจับนั้นเป็นไก่ผีที่ลวงให้พระลอเสด็จตามมา เพื่อที่จะนำทางพระลอ

ให้เดินทางมาสู่เมืองสรองและพบกับพระเพื่อนและพระแพง (กรมศิลปากร. 2544 : 85) ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ ดังนี้

... ปู่ก็ใช้ฝังแกไก่อ ไก่อแก้วไซ้รับมิกลัว ขุกผกหัวองอาจ ผาดผันตีปีกป้อง ร้องเรื่อยเรื่อย ฉาดฉาน เสียงขันขานแจ้วแจ้ว ปู่ก็สั่งแล้วทุกประการ มินานผาดโผนผยอง ลงโดยคลองบึง ครั้นถึงถึงพระเลื่องล่อ ยกคอขันขานร้อง ตีปีกป้องผายผัน ชันเอื้อยเจื้อยใจใจ แล้วไซ้ปีกไซ้หาง โคมสำอองสำออง ท้าวธผาดเห็นเป็นตระการ ภูบาลบานหฤทัย งามพอใจพอลา มิทันทหาทรทำรง ทรงมกุฎกุษาสรรพ จับพิชัยอาวุธราชพล บัดดลธลูกไล่ หวังได้ไก่อตัวงาม ยกทัพตามจอมราช ครั้นคลาศไก่ออยู่ท่า เห็นรชช่าไก่อขันเรียก ไก่อกระเหียวกตาดู ครั้นภูธรจะทัน ไก่อก่อนผันค้อยผาย ระบายรายดินเดิน ดำเนินหงส์ยกย่าง ครั้นเห็นห่างไก่อหยุด ครั้นจะสุดแดนป่า ครั้นจะฝ่าแดนบ้าน ไก่อทำคร้านมารยา เห็นไก่อซำก็สราว ไก่อเห็นหวายหนेत्र ภูเบศร์ดูอัปทิส บพิตรคิดพระองค์ ไก่อมาหลงแกไก่อ ไก่อเฝ้าไขว่เอาภู ท้าวธเหลียวดูพี่เลี้ยง สองพี่กล่าวคำเกลี้ย ถี่ถ้วนทั้งมวล ฯ

ลิลิตพระลอ

จากความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่องตอนแรกของบทละครนอกเรื่อง ยูชัน ภาคที่สอง ที่กล่าวถึง การนำตัวละครสัตว์ คือ นกหัสติวัชชี ที่ได้รับคำสั่งจากองค์อสูรแดหวาให้ทำหน้าที่เป็นสื่อ เพื่อที่ตัวละครเอกฝ่ายชายรุ่นลูก คือ ยูชัน กับตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูก คือ ประวะลิ้ม ได้พบกัน กับเนื้อหาของวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ ที่กล่าวถึง การนำตัวละครสัตว์ คือ ไก่อแก้ว ที่ได้รับคำสั่งจากปู่เจ้าสมิงพรายให้ทำหน้าที่เป็นสื่อ เพื่อที่ตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ พระลอ กับตัวละครเอกฝ่ายหญิง คือ พระเพื่อนและพระแพง ได้พบกัน ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาที่สัมพันธ์กันระหว่างวรรณคดีทั้งสองเรื่อง มีความเหมือนกันใน 2 ประเด็นคือ

1. การใช้ตัวละครสัตว์เป็นสื่อ เพื่อให้ตัวละครเอกฝ่ายชายได้พบกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง
2. ลักษณะของตัวละครสัตว์ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อ จะเป็นสัตว์ที่มีความสวยงาม และหลากหลายสีสัน ส่วนความแตกต่างกันนั้น ต่างกันในเรื่องที่นกหัสติวัชชีทำหน้าที่เป็นสื่อขณะที่อยู่ในเมืองแล้ว ส่วนไก่อแก้วนั้นทำหน้าที่เป็นสื่อตั้งแต่อยู่ในป่าจนเข้าเมือง

ความเหมือนกันและความต่างกันในการใช้ตัวละครสัตว์เป็นสื่อ ที่ปรากฏในบทละครนอกเรื่อง ยูชัน กับวรรณคดีสมัยอยุธยา เรื่อง ลิลิตพระลอ นำเสนอได้ดังนี้

ความเหมือนกัน		ความแตกต่างกัน	
บทละครนอก เรื่อง ยุชันทน์	วรรณคดีสมัยอยุธยา ตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ	บทละครนอก เรื่อง ยุชันทน์	วรรณคดีสมัยอยุธยา ตอนต้น เรื่อง ลิลิตพระลอ
1. ตัวละครสัตว์ที่นำมาใช้เป็นสื่อ เพื่อให้ตัวละครเอกฝ่ายชายกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้พบกัน เป็นตัวละครสัตว์ประเภทสัตว์ปีก คือ นกที่มีชื่อว่า หัสรังสี	1. ตัวละครสัตว์ที่นำมาใช้เป็นสื่อ เพื่อให้ตัวละครเอกฝ่ายชายกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้พบกัน เป็นตัวละครสัตว์ประเภทสัตว์ปีก คือ ไก่ที่มีชื่อว่า ไก่แก้ว	1. นก หัสรังสี ที่องค์อัญญาแดหวา นำมาใช้เป็นสื่อ ไม่ได้เป็นสัตว์ที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยพลังจิตและเวทมนตร์	1. ไก่แก้ว ที่ปู่เจ้าสมิงพรายนำมาใช้เป็นสื่อ เป็นสัตว์ที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยพลังจิตและเวทมนตร์
2. นกหัสรังสี เป็นนกที่มีขนงดงามหลากสี	2. ไก่แก้ว เป็นไก่ที่มีขนงดงามหลากสี	2. นกหัสรังสี กระทำกริยาอาการต่างๆ ตามความรู้สึกนึกคิด และการรับรู้ของตนเอง	2. ไก่แก้ว กระทำกริยาอาการต่างๆ ตามการกระทำของผีที่สิงร่าง
3. นกหัสรังสี ทำหน้าที่เป็นสื่อ ตามคำสั่งขององค์อัญญาแดหวา	3. ไก่แก้ว ทำหน้าที่เป็นสื่อ ตามคำสั่งของปู่เจ้าสมิงพราย	3. นกหัสรังสี อาศัยเกาะท้ายเรือ เพื่อไปยังเมืองอุเรชน ของตัวละครเอกฝ่ายหญิง	3. ไก่แก้ว ใช้วิธีเดินเพื่อเดินทางเข้าสู่เมืองสรองของตัวละครเอกฝ่ายหญิง

3.1.3.2.2 ความสัมพันธ์ของเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่อง ตอนที่สองของบทละครนอก เรื่อง ยุชันทน์ ภาคที่สอง ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเรื่อง รามเกียรติ์ คือ เนื้อหาในตอนที่กำลังกล่าวถึง การชกบูชามารขึ้นจากรูปวาด

สำหรับการชกบูชามารขึ้นจากรูปวาด ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชันทน์ เป็นเนื้อเรื่องในตอนที่กำลังกล่าวถึง พระรักขิตฤาษีชกบูชามารขึ้นจากรูปวาดในกระดาน เพื่อให้ลิลิตกุมารเป็นพระอนุชาของยุชันทน์และเป็นเพื่อนร่วมเดินทางที่มีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้ยุชันทน์ในระหว่างการเดินทาง

ขั้นตอนการชกบูชามารให้มีชีวิตขึ้นมา เริ่มต้นจากการที่พระรักขิตฤาษีวาดรูปกุมารที่มีรูปร่างสวยงามและแต่งองค์ทรงเครื่องครบถ้วน เหมาะที่จะเป็นพี่น้องของยุชันทน์ลงบนกระดาน เมื่อพระรักขิตฤาษีวาดรูปกุมารแต่งองค์ทรงเครื่องเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงออกมายังหน้าศาลาเพื่อทำพิธีชกบูชามาร จากนั้นพระรักขิตฤาษีได้หยิบเอารูปกุมารที่วาดไว้ในกระดานโยนลงในกองไฟ การทำพิธีชกบูชามารในครั้งนี้เป็นไปอย่างวุ่นวาย และยุชันทน์ต้องช่วยพระรักขิตฤาษีเตรียมน้ำ รุกเทียมนตะเกียง สำหรับใช้ในการทำพิธีบูชาไฟ เพื่อให้พิธีชกบูชามารจากรูปวาดประสบผลสำเร็จ สามารถกลายเป็นคนที่มีชีวิตขึ้นมา เมื่อจัดเตรียมสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบพิธีบูชาไฟครบถ้วนแล้ว พระรักขิตฤาษีได้หลับตาบริกรรมคาถาจนครบ 7 รอบ และเปลวไฟจากการทำพิธีบูชาไฟก็ลุกโชติช่วงไปในอากาศ จากนั้นพระรักขิตฤาษีจึงได้เสกคาถาลงในน้ำที่นำมาประพรมเพื่อดับกองไฟ

ในที่สุดเมื่อไฟดับลงรูปวาดกุมารบนกระดานที่อยู่ในกองไฟได้กลายเป็นกุมารที่มีชีวิต ชื่อว่า ลิขิตกุมาร ซึ่งเป็นพระอนุชาพระองค์หนึ่งของยุชัน และมีทำหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้ยุชันตลอดเวลาที่ ยุชันเสด็จอรอนแรมไปตามหานกหัสติศรีที่เมืองอุเรเสน ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น	พระรักขิตทรงญาณชาญกล้า
<u>จึงหยิบเอากระดานมา</u>	<u>ขีดเลขาเป็นรูปกุมารพลัน</u>
ครบเป็นเครื่องประดับสำหรับองค์	ทรวดทรงเพราเพริศเจ็ดฉัน
สมควรเป็นพี่น้องกัน	กับยุชันเรื่องชย
ครั้นเขียนสำเร็จเสร็จแล้ว	คลาดแคล้วออกหน้าศาลาใหญ่
<u>จึงทำด้วยฤทธิ์พิรุไฟ</u>	<u>หยิบเอารูปใส่ในกองกฤษณ์</u>
พระรักขิตวิ่งซ้ายวิ่งขวา	ยุชันช่วยหาน้ำทำวุ่น
รูปเทียนชวาลาบูชาคุณ	ขอให้น้องคุณเข้าเป็นมา
๑ <u>พระอาจารย์โอมอ่านมหาเวท</u>	<u>หลับเนตรบริกรรมพระคาถา</u>
<u>ทวนครบคำรบเจ็ดครา</u>	<u>เปลวเพลิงท่วมอากาศไป</u>
ตระบองกัน	
๑ <u>แล้วเสกคงคามหาระงับ</u>	<u>พรมดับเพลิงแรงแสงไส</u>
<u>ก็สงบลงพลันทันใด</u>	<u>เห็นกุมารในเพลิงเกิดมา</u>

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

ส่วนเนื้อเรื่องของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ที่กล่าวถึง การชุบกุมารขึ้นจากรูปวาด เป็นเนื้อเรื่องในตอนที่พระวิฆเนศวรชุบพระลพขึ้นจากรูปวาดในหนังสือโต เพื่อให้พระลพเป็นพระโอรสอีกพระองค์หนึ่งของนางสีดา เนื่องจากในตอนแรกพระวิฆเนศวรคิดว่า พระมงกุฎพระโอรสของนางสีดาหายไป แต่เมื่อทราบนางสีดาเป็นผู้อุ้มพระมงกุฎออกไป พระวิฆเนศวรก็จะลบลรูปกุมารที่วาดลงบนหนังสือโตทิ้ง แต่นางสีดาได้ทักท้วงไม่ให้พระวิฆเนศวรลบลรูปกุมารที่เขียนไว้ ทั้งยังขอให้พระวิฆเนศวรชุบรูปกุมารที่วาดลงบนหนังสือโตให้มีชีวิตขึ้นมา เพื่อจะได้เป็นเพื่อนเล่นกับพระมงกุฎ ดังนั้นพระวิฆเนศวรจึงทำพิธีชุบรูปกุมารที่วาดลงบนหนังสือโตให้มีชีวิต ขึ้นมา และกุมารที่พระวิฆเนศวรชุบขึ้นมา มีรูปร่างหน้าตาเหมือนกับพระมงกุฎทุกประการ

ขั้นตอนการชุบรูปกุมารที่วาดลงบนหนังสือโตให้มีชีวิตขึ้นมา นั้น เริ่มต้นด้วยการที่พระวิฆเนศวรโหมกองไฟที่ก่อไว้ให้แรงขึ้น แล้วกราบไหว้พระสยม จากนั้นได้ม้วนหนังสือโตที่มีรูปวาดของกุมารขึ้นพนมพร้อมกับร้ายอาคมประกอบ แล้วเหวี่ยงม้วนหนังสือโตลงกลางกองไฟ ในขณะที่ม้วนหนังสือโตตกลงกลางกองไฟนั้นได้เกิดเสียงดังสนั่น ห้วนไหว ไปทั่วทุกสารทิศ ต่อจากนั้นพระวิฆเนศวรได้บริกรรมคาถาซ้ำและเป่าไฟจนม้วนหนังสือโตที่โยนลงกลางกองไฟ

กลายเป็นกุมารที่มีชีวิตขึ้นมาอยู่กลางกองไฟ หลังจากนั้นพระวัชเมตฤทธิได้ร้ายเวทมนตร์ให้ฝนตกลงมาเพื่อดับกองไฟ เมื่อกองไฟดับแล้ว พระวัชเมตฤทธิได้เข้าไปอุ้มกุมารออกมาจากกองไฟและส่งกุมารให้แก่นางสีดา แล้วจึงกำชับนางสีดาให้เลี้ยงดูกุมารองค์นี้ให้ดี อย่าได้รังเกียจเดียดฉันท์ และขอให้นางสีดาคิดว่ากุมารองค์นี้ เป็นลูกในครรภ์ของนางสีดาเอง เพื่อที่กุมารที่ชุบขึ้นจะได้เติบโตไปพร้อมกับพระมงกุฎต่อไป ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์ (กรมศิลปากร. 2544 : 595-596) ดังนี้

... แม้นนางมาไม่เห็นพระลูกน้อย
พันทึจะห้ามด้วยความรัก
อย่าเลยจะตั้งพิธีการ
ชุบขึ้นไว้แทนพระลูกชาย
คิดแล้ววาทรูปกุมารา
พิศดูเหมือนสิ้นทั้งอินทรี

จะเศร้าสร้อยโศกาเพียงอกหัก
เห็นนงลักษณ์จะม้วยมอดวอดวาย
เขียนรูปกุมารที่สูญหาย
อย่าให้ทันโฉมฉายมาภูกฎี
กับหนึ่งพระยาราชสีห์
แล้วกองกษัตริย์อัคคีขึ้นทันใด ๕

๕ ๑๖ คำ ๕ เจริญ

...
๐ เมื่อนั้น
แม้นจะรับเลี้ยงกุมารา
ว่าพลางทางโหมอัคคีพลัน
ม้วนหนังสือมือประนม
เอารูปเหวี่ยงวางลงตรงกลางไฟ
บริกรรมซ้ำเป่าอัคคีกาล

พระฤทธิเห็นชอบจึงตอบว่า
จะชุบให้กัลยาอย่าปรารมภ์
แล้วเคารพอกวิ้นท์พระสยาม
โอมอ่านอาคมอันเชี่ยวชาญ
ก็หวนไหว้ไปทั่วทิศาสนาด์
บังเกิดเป็นกุมารด้วยฤทธิ ๕

๕ ๖ คำ ๕ ดระ

๐ แล้วร้ายเวทสำหรับกองกษัตริย์
จึงเข้าอุ้มองค์กุมารา
จงถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดู
นึกว่าบุตรกำเนิดเกิดในครรภ์

พระพิรุณเซ็นชานฉานฉา
ส่งให้สีดาด้วยพลัน
โฉมตรูอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
จะได้เป็นเพื่อนกันกับลูกยา ...

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

จากความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่อง ตอนที่สองของบทละครนอก เรื่อง ยุชัน ภาคที่สอง ที่กล่าวถึง การชุบลิขิตกุมารขึ้นจากรูปวาดในกระดาน เพื่อให้ลิขิตกุมารเป็นพระอนุชาของยุชันและเป็นเพื่อนร่วมเดินทางที่มีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้ยุชัน ในระหว่างการเดินทาง กับเนื้อหาของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์ ที่กล่าวถึง การชุบพระลบขึ้นจากรูปวาดในหนังสือโต เพื่อให้พระลบเป็นพระโอรสอีกพระองค์หนึ่งของนางสีดา ผู้วิจัยพบว่า ในเนื้อหาที่สัมพันธ์กันระหว่างวรรณคดีทั้งสองเรื่อง มีทั้งความเหมือนกันและความแตกต่างกันในการชุบกุมารขึ้นจากรูปวาด ดังนี้

ความเหมือนกัน		ความแตกต่างกัน	
กลอนบทละครนอก เรื่อง ยูชัน	วรรณคดี สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์	กลอนบทละครนอก เรื่อง ยูชัน	วรรณคดี สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์
1. รูปที่จะชุบให้มีชีวิต ขึ้นมา เป็นรูปกุมาร	1. รูปที่จะชุบให้มีชีวิต ขึ้นมา เป็นรูปกุมาร	1. พระรักขิตฤาษี วาดรูปกุมารที่ต้องการ ชุบให้มีชีวิตขึ้นมา ลงบนกระดาน	1. พระวิชมฤคฤาษี วาดรูปกุมารที่ต้องการ ชุบให้มีชีวิตขึ้นมา ลงบนหนังสิงโต
2. ผู้ทำพิธีชุบกุมาร จากรูปวาดให้มีชีวิต คือ พระฤาษี ซึ่งพระฤาษี ของกลอนบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีชื่อว่า พระรักขิตฤาษี	2. ผู้ทำพิธีชุบกุมาร จากรูปวาดให้มีชีวิต คือ พระฤาษี ซึ่งพระฤาษี ของวรรณคดีสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่อง รามเกียรติ์ มีชื่อ ว่า พระวิชมฤคฤาษี	2. พระรักขิตฤาษีไม่มี การไหว้พระสยาม ก่อนการบริกรรมคาถา เพื่อชุบกุมาร	2. พระวิชมฤคฤาษี ไหว้พระสยาม ก่อนการบริกรรมคาถา เพื่อชุบกุมาร
3. พระรักขิตฤาษี ก่อกองไฟ แล้วนำรูป กุมารที่วาดลงบน กระดานใส่ในกองไฟ	3. พระวิชมฤคฤาษี ก่อกองไฟ แล้วนำรูป กุมารที่วาดลงบน หนังสิงโตใส่ในกองไฟ		
4. พระรักขิตฤาษี บริกรรมคาถาบูชาไฟ ที่เผาไหม้รูปกุมาร จนปรากฏร่างกุมาร ในกองไฟ	4. พระวิชมฤคฤาษี บริกรรมคาถาบูชาไฟ ที่เผาไหม้รูปกุมาร จนปรากฏร่างกุมาร ในกองไฟ		
5. พระรักขิตฤาษี ดับกองไฟที่ทำพิธี ด้วยน้ำ และเมื่อไฟดับ ลง ร่างของกุมาร ที่อยู่ในกองไฟจะ กลายเป็นกุมารที่มีชีวิต	5. พระวิชมฤคฤาษี ดับกองไฟที่ทำพิธี ด้วยน้ำ และเมื่อไฟดับ ลง ร่างของกุมาร ที่อยู่ในกองไฟจะ กลายเป็นกุมารที่มีชีวิต		

3.1.3.2.3 ความสัมพันธ์ของเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่องตอนที่สาม
ของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ภาคที่สอง ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาของวรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี เรื่อง

ลิลิตเพชรมงกุฎ คือ เนื้อหาในตอนที่กำลังกล่าวถึง การทำปรีศนาของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่กระทำขึ้น เพื่อทดสอบปฏิภาณไหวพริบของตัวละครเอกฝ่ายชาย

สำหรับเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในตอนที่กล่าวถึง การทำปรีศนาของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ที่กระทำขึ้นเพื่อทดสอบปฏิภาณไหวพริบของตัวละครเอกฝ่ายชาย เป็นการทำปรีศนาของนางประวะลิม ตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูก ซึ่งเป็นพระธิดาของพระเจ้าอุเรเสน แห่งเมืองอุเรเสน ที่กระทำขึ้นเพื่อตอบกลับการทำปรีศนาของยูชัน ตัวละครเอกฝ่ายชายรุ่นลูก ซึ่งเป็นพระโอรสของท้าวอูร์ยิต แห่งเมืองอูร์ยิต

การทำปรีศนาครั้งแรกของนางประวะลิม เป็นการทำปรีศนาที่นางประวะลิม เป็นผู้กระทำต่อ ยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ด้วยการเอาแป้งทาทั่วร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยานจนขาวและมองเห็นเพียงแค่ดวงตา เพื่อเป็นการตอบกลับการทำปรีศนาของยูชัน ที่ยูชันทำปรีศนาการบอกรักแฝงมาในลวดลายของมาลัยที่ยูชันร้อยเป็นลวดลายนาคสองตัวเกี่ยวหวัดกัน และยูชันได้ฝากให้ยายเฒ่าเฝ้าอุทยานนำมาลัยที่ร้อยเป็นลวดลายนาคสองตัวเกี่ยวหวัดกันไปถวายแด่นางประวะลิม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

๑ เออนั้นอะไรเล่าสิหา	ยายเฒ่ามสาอัปลักษณ์
มีใครจะบอกทำยกยก	ร้อยนาครวมรักด้วยมาลี
แกล้งให้มาเป็นปรีศนา	หวังว่าจะร่วมภิรมย์ประสมศรี
จะอยู่เป็นคู่เหมือนงูนี้	ทั้งจะดูท่วงที่ปัญญาเรา
จำเราจะตอบปรีศนา	จะดูปัญญาพระมั่งเล่า
ว่าพลางนางทำเป็นโอรธเอา	ขบใจยายเฒ่ามาลี
สลักกลับกลอกไม่ยีนคำ	กูจะทำให้ยายแก่ทาสี
สั่งให้เอาแป้งที่ขาวดี	ชโลมยายมาลีทั่วทั้งตัว
หน้านวลแต่ล้วนแป้งแก้ว	เห็นแต่ตาแววแววเป็นนำหัว
ไปประดิษฐ์ร้อยใหม่ยายคนชั่ว	ผิวหนุ่มจะคอยว่าอยู่ชั่ว

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

การทำปรีศนาครั้งแรกของนางประวะลิม ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน สัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งแรกของนางประทุมวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ ที่ทำปรีศนาต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยานที่ชื่อว่า ยายศรีคนธา ด้วยการเอาแป้งทาทั่วร่างกายของยายศรีคนธา หลังจากที่นางประทุมวดีได้รับมาลัยที่เป็นฝีมือการกรองของพระเพชรมงกุฎ ที่ฝากให้ยายศรีคนธาเป็นผู้นำมาถวายนางประทุมวดี ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ (กรมศิลปากร. 2539 : 182-183) ดังนี้

๑ ภาสายร้อยเกี่ยวกัน	กลเม็ด
กรองกรุ่นถูกรเม็ด	ข้อซ้อย
เสาวภาคย์หลากหลายเขบ็จ	ขบวนยิ่ง
งามกว่ายายเถ้าร้อย	แต่เท่าไรมา ฯ
๑ เถ้าคนธาเสร็จแล้ว	จรีลี
ใส่พานทูลเกศี	สู่เจ้า
นางยลพวงมาลี	พิศวาส
รู้ว่าท้าวช่วยเถ้า	แต่งให้ยามมา ฯ
๑ ซายาถามแก่เถ้า	ทาสี
ใครช่วยกรองมาลี	ดั่งนี้
ยายทูลโดยคดี	ขอโปรด
หลานข้าบาทช่วยชี	เรียบร้อยมาลา ฯ
๑ นางตำเถ้าแจกใบ	มีดมน
มีหลานเหตุใดชน	ซ่อนไว้
นางทำอุบายกล	เปนโทษ
<u>เอาแบ่งลายทาให้</u>	<u>ทั่วทั้งกายา ฯ</u>

หลวงสรวิชิต (หน)

การทำปริศนาครั้งแรกของนางประทุมวดีที่เอาแบ่งทาทั่วร่างกายของยายศรีคนธางาน เป็นการทำปริศนาที่พุ่มศรี พี่เลี้ยงของพระเพชรมงกุฎตีความได้ว่า คตินี้เป็นคินเดือนเพ็ญ มีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่ทำให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืน ดังนั้นพระเพชรมงกุฎจึงไม่ควรเสด็จไปหานางประทุมวดีในคตินี้ แต่ควรรอให้ถึงคินเดือนแรมที่มีดมืด ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่จะทำให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืน แล้วจึงเสด็จไปหานางประทุมวดี ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ (กรมศิลปากร. 2539 : 183-184) ดังนี้

... พระฟังยายห้วนจิต บพิตรถามพุ่มศรี พี่เลี้ยงปรีชาฉลาด ทูลแต่ราชอย่าเศร้า
ซึ่งนาฏเจ้าโทษยาย เป็นเลศหลายบอกแจ้ง แบ่งทายายไซ้ชั่ว ชั่วเปนกลปริศนา
ซึ่งแบ่งทาทั่วตน บอกยุบลเดือนสว่าง จักกระจ่างแจ้งกาย อย่าเพ้อผายก่อนเจ้า
ต่อพระจันทร์แรมเช้า มีดแล้วเสด็จจร ฯ

หลวงสรวิชิต (หน)

การตีความของพุ่มศรี พี่เลี้ยงของพระเพชรมงกุฎ ที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ สัมพันธ์กับการตีความของยุขัน ตัวละครเอกฝ่ายชายรุ่นลูกของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ที่ตีความการทำปริศนาครั้งแรกของนางประวะลิม ที่กระทำต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยานด้วยการเอาแบ่งทาทั่วร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ว่าเป็นปริศนาที่นางประวะลิม ตัวละครเอกฝ่ายหญิง

รุ่นลูก ต้องการบอกให้ยุชันทราบว่า เวลานี้ยังไม่ใช่เวลาที่เหมาะสมสำหรับการพบกันระหว่างยุชันทองและนางประวะลี้ม เพราะเวลานี้เป็นเวลาที่อยู่ในช่วงของคืนวันเพ็ญมีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่ทำให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืน ดังนั้นยุชันทควรรอให้ถึงคืนข้างแรมที่เดือนดับ ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์สาดส่องและไม่สามารถมองเห็นได้ในเวลากลางคืน จึงจะเป็นเวลาที่เหมาะสมสำหรับการที่ยุชันทจะมาพบกับนางประวะลี้ม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชันท เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

... <u>ทำชาวกระจ่างมาอย่างนี้</u>	<u>เห็นจะรับไมตรีของพี่ได้</u>
แกล้งคิดเป็นปริศนาใน	มิให้ฟุ้งซ่านเป็นการลับ
<u>แบ่งข่าวว่าคราวจันทร์แจ่ม</u>	<u>ให้หมดข้างแรมเดือนดับ</u>
<u>มิให้ยายตา รู้ความลับ</u>	<u>นางรับรักแล้วก็ดีใจ</u>
จึงว่าแก่ยายมาลย์นั้น	ว่าเขาจะผ่อนผันให้
นางหยอกเล่นดอกอย่าถือใจ	เจ็บปวดอะไรกับแบ่งปัน

ยุชันท เล่ม 1 เลขที่ 6

การทำปริศนาครั้งแรกการของนางประวะลี้ม ตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูกของบทละครนอก เรื่อง ยุชันท นอกจากจะสัมพันธ์กับการทำปริศนาครั้งแรกของนางประทุมวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ แล้ว ยังสอดคล้องกับการทำปริศนาครั้งแรกของนางปัทมาวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาวิงศติ ที่กระทำการปริศนาต่อแม่นมของทันตแพทย์สงครามวรรณ แห่งแคว้นกลิงคะ ผู้เป็นบิดาของนางปัทมาวดี ด้วยการเอามือทั้งสองข้างของนางปัทมาวดีที่ทาด้วยการบูรซึ่งมีสีขาวตบลงบนหน้าของแม่นมที่ละข้าง แล้วไล่แม่นมกลับบ้านหลังจากที่ทราบข่าวจากแม่นมว่า เจ้าชายวัชรมงกุฎพระโอรสของพระเจ้าประต้ามกุฎ แห่งนครพาราณสี เสด็จมาถึงแคว้นกลิงคะ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาวิงศติ (ศักดิ์ศรี แยมันดดา. 2545 : 20-21) ดังนี้ “ ... พอนางฟังจบก็ดำช้ายกใหญ่ มีหน้าช้ำยังตบหน้าช้ำทั้งสองข้างข้างละที่ด้วยฝ่ามือที่ทาด้วยการบูร แล้วไล่ช้ำกลับมา ...” เมื่อเจ้าชายวัชรมงกุฎทรงทราบถึงการกระทำที่นางปัทมาวดีได้กระทำต่อแม่นมแล้ว พระองค์ทรงรู้สึกเป็นทุกข์ แต่พุทธิศรีระได้ปบอบโยนเจ้าชายวัชรมงกุฎให้ทรงหายจาก ความโศกเศร้า และทูลว่าการกระทำที่นางปัทมาวดีกระทำต่อแม่มนั้น เป็นการทำปริศนาที่ดีความได้ว่า นางปัทมาวดีต้องการให้เจ้าชายวัชรมงกุฎรอไปอีกสิบวัน จนกว่าจะหมดวันที่เป็นวันข้างขึ้น เพราะช่วงเวลาสิบวันที่เป็นวันข้างขึ้นเป็นวันที่มีฤกษ์ไม่ดี เจ้าชายวัชรมงกุฎจึงไม่สมควรที่จะเสด็จมาหานาง ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาวิงศติ (ศักดิ์ศรี แยมันดดา. 2545 : 21) ดังนี้ “ อย่าทรงโศกเศร้าไปเลยพระเจ้าช้ำ ที่นางทำอย่างนี้ เป็นแต่เพียงปริศนาเท่านั้นหรือ การที่นางบริภาษแม่เฒ่าและตบหน้าทั้งสองแแก้ม ด้วยมือทาการบูรทั้งสิบนิ้วเป็นรอยสีขาวอย่างนั้น ก็เพราะนางต้องการจะตอบเป็นนัยๆ ว่าให้พระองค์รออีกสิบวัน เพราะระหว่างนี้เป็นวันที่ฤกษ์ไม่ดี ”

นอกจากการทำปรีศนาครั้งแรกของนางประวะลิม ตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูกของบทละครนอก เรื่อง ยุชัน จะสัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งแรกของนางประทุมวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และสัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งแรกของนางปัทมาวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาวิงศติ แล้ว

การทำปรีศนาครั้งที่สองของนางประวะลิม ตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูกของบทละครนอก เรื่อง ยุชัน ยังสัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งที่สามของนางประทุมวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และสัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งที่สามของนางปัทมาวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาวิงศติ

การทำปรีศนาครั้งที่สองของนางประวะลิม ที่กระทำต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน เป็นการทำปรีศนาด้วยการให้พี่เลี้ยงสันทยาและนางกำนัลทาร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ด้วยมिनหม้อจนดำและมองเห็นแค่ดวงตาเพียงอย่างเดียว อีกทั้งนางประวะลิมยังสร้างดุด่ายายเฒ่าเฝ้าอุทยานว่า คบชู้ พากุศลภายนอกมาอาศัยอยู่ในอุทยานโดยไม่ได้รับอนุญาต ทั้งๆ ที่สำนักของฤาษีชีพรามณ์ในเมืองอุเรชนี่ก็มีอยู่ เหตุใดจึงไม่พาชู้ไปอาศัยอยู่กับฤาษี และหลังจากที่นางประวะลิมสร้างดุด่ายายเฒ่าเฝ้าอุทยานแล้ว นางประวะลิมได้สั่งให้เหล่าเฝ้าแก่จับยายเฒ่าเฝ้าอุทยานนั่งลงในสาแทรกหย่อนลงมาทางหน้าต่าง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 16 ดังนี้

ร้าย

๐ เมื่อนั้น
 ฟังพี่เห็นดีได้สำคัญ
 ว่าไรทำไมสาย
 เร่งเร็วเอากะหม่อมมา
 พี่เลี้ยงเรียกเหล่าสาวสรร
 สาวใช้เข้ารุมกลุ่มมัว
 เห็นแต่สองตาอยู่แววแวว
 นางว่าคบค้าใครมาได้
 ครั้งหนึ่งมีหน้าซ้ำอีกเล่า
 ชักพาใครไว้ไม่ให้รู้
 พระฤาษีชีพรามณ์ก็มีอยู่
 เร่งเร็วเร่งให้คลาไคล
 .....
 เฝ้าแก่เข้าแห่หามไป
 สอดตรงลงตามบัญชี
 ยิ่งร้องเขารั้งยังอยู่บน
 ถึงดินไม่รู้ว่าจะถึงดิน
 ออกประตูเด็กกรุล้อมเป็นวง

โฉมองค์ประวะลิมสาวสรร
 เรียกยายไปปล้นทำโกธธา
 จนให้ขาดถวายพวงบุหงา
 ชโลมยายมาลาเข้าทั้งตัว
 ช่วยกันทาพลงทางยืมหัว
 เอามินหม้อทาตัวหัวตัวไป
 เหมือนหนึ่งอีแมวขโมยใหญ่
 ช่างร้อยมาลัยมาให้ดู
 ยายเฒ่าแสนงอนทำอ่อนหู
 ยายย่ออยู่ที่นี่เร่งออกไป
 ช่างคบชู้มาไว้หน้าหมั้นไส้
 แต่อย่าให้แก่ไปทางตรง
 ให้ลงตามเชิงเทินไสล
 ใหนักงลงในสาแทรกยนต์
 เชือกหย่อนแกเดินสะอื้นโตก
 คิดจะโจนให้พ้นกลัวตกลง
 ลูกผินหน้าวิ่งดังลมส่ง
 เฒ่าวิ่งตะโพงตรงไป ...

ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 16

การทำปรีศนาครั้งที่สองของนางประวะลิม ที่กระทำต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ด้วยการใช้นินหม้อทาร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยานจนดำไปทั่วทั้งร่างกายและมองเห็นเพียงแค่ดวงตานี้ เป็นปรีศนาที่นางประวะลิมกระทำขึ้น เพื่อบอกถึงเวลาที่เหมาะสมที่ยุชันจะสามารถพบกับนางประวะลิมได้ นั่นคือ ช่วงเวลาที่เป็นคืนเดือนดับ ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่ทำให้มองเห็นได้ในยามค่ำคืน และการที่นางประวะลิมให้ยายเฒ่าเฝ้าอุทยานนั่งในสาแทรก แล้วให้เหล่าเฝ้าแก้หยอนยายเฒ่าเฝ้าอุทยานลงมาจากหน้าต่างปราสาทของนางประวะลิม เป็นการบอกให้ยุชันทราบถึงเส้นทางที่จะช่วยให้ยุชันได้ขึ้นมาพบกับนางประวะลิมในปราสาท ด้วยการที่ให้ยุชันนั่งในสาแทรกที่พี่เลี้ยงสันทยาหยอนลงมาให้ทางหน้าต่างของปราสาท และพี่เลี้ยงสันทยาจะได้ดึงยุชันขึ้นไปพบกับนางประวะลิม แต่ก่อนที่นางประวะลิมจะให้ยุชันทำตามปรีศนาครั้งที่สองที่นางประวะลิมบอกผ่านทางกรกระทำที่นางได้ทำปรีศนาต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ยุชันจะต้องไปอาศัยอยู่กับพระฤๅษีก่อน เพราะพระฤๅษีเป็นนักบวชที่มีผู้คนเคารพและสามารถเข้าออกในวังได้สะดวก เพื่อที่ยุชันจะได้หาหนทางเข้ามาในวังของเมืองอุเรเสน จนสามารถขึ้นไปพบกับนางประวะลิมในปราสาท ตามที่ได้นัดหมายกันไว้ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 16 ดังนี้

ร่าย

๑ เมื่อนั้น	พระโณมยงทรงสวัสดิ์รัศมี
ประจักษ์แจ้งแห่งกลเทวี	มอมยายมาลีให้ออกมา
ว่าดวงบุหลันนั้นอันบแสง	มิได้แจ่มแจ้งพระเวหา
หวังจะให้พี่ไปในพารา	อันหยอนยายลงมาจากลับ
ซึ่งให้ไปอยู่กับฤๅษี	จะได้แจ่มคติเสร็จสรรพ
พระฤๅษีเป็นที่ค้ำับ	สำหรับเข้าออกนอกใน

ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 16

การทำปรีศนาครั้งที่สองของนางประวะลิม ที่กระทำต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุชัน สัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งที่สามของนางประทุมวดี จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ ที่นางประทุมวดีกระทำปรีศนาต่อยาย ศรีคนธา ด้วยการละลายน้ำหมึกทาร่างกายของยายศรีคนธาจนดำไปทั่วทั้งร่างกาย และจับยายศรีคนธาใส่สาแทรก แล้วหยอนลงมาทางหน้าต่างปราสาท หลังจากที่นางประทุมวดีได้รับมาลัยฝีมือการกรองของพระเพชรมงกุฎที่กรองมาลัยเป็นรูปพระเพชรมงกุฎบรรทมร่วมกับนางประทุมวดี ที่ยายศรีคนธาเป็นผู้นำมาถวาย ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ (กรมศิลปากร. 2539 : 189) ดังนี้

... คาบนี้ จักทวิโทษ ให้สาโหดสาหัส เห็นวิบัติแก่กาย
แต่จะทำพอกาย นางละลายหมึกทา เฝ้าดำกาทนเทวษ

สร้างท่าเลสกหลาย จึงเอายายใส่แสรก ซักเชือกแยกหย่อนลิ
โดยช่องสี่หับญชร ...

หลวงสรวิชิต (หน)

เมื่อยายศรีคนธาถูกนางประทุมวดีทำปรีศนาครั้งที่สาม ด้วยการเอาน้ำหมึกมาทาทั่วร่างกาย และถูกจับให้นั่งลงในสาแหรกที่หย่อนลงมาทางหน้าต่างของปราสาทแล้ว ยายศรีคนธาได้กลับมายังบ้านในอุทยาน และเล่าถึงการกระทำของนางประทุมวดีที่กระทำต่อตนเองให้พระเพชรมงกุฎฟัง หลังจากที่พระเพชรมงกุฎได้ฟังจึงถามพุ่มศรีพี่เลี้ยงว่าปรีศนาที่นางประทุมวดีกระทำต่อ ยายศรีคนธา สามารถตีความได้อย่างไร พุ่มศรีพี่เลี้ยงตีความปรีศนาที่นางประทุมวดีกระทำต่อ ยายศรีคนธาว่าหมายถึง นางประทุมวดีต้องการให้พระเพชรมงกุฎเสด็จไปหานางในคืนนี้เพราะคืนนี้เป็นคืนเดือนดับ สำหรับหนทางที่พระเพชรมงกุฎจะใช้เสด็จขึ้นไปหานางประทุมวดีที่ปราสาท คือ การนั่งลงในสาแหรกที่นางประทุมวดีหย่อนลงมาให้ทางหน้าต่างของปราสาท แล้วพระเพชรมงกุฎ จึงจะได้พบกับนางประทุมวดี ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ (กรมศิลปากร. 2539 : 190) ดังนี้

● <u>ภูวไนยผินพัคตร์พร้อง</u>	กลถาม
<u>พี่เลี้ยงกรบาทูลความ</u>	เลสไช้
<u>เอาหมึกม่อทาลาม</u>	<u>ยายแก่ นั้นนา</u>
<u>นางบอกเดือนดับให้</u>	<u>ท่านท้าวเสด็จไป ฯ</u>
● <u>อันนางใส่สาแหรกห้อย</u>	<u>ทาสี</u>
<u>โดยช่องบัญชรลี</u>	<u>แห่งหัน</u>
<u>คือเชิญให้ภูมิ</u>	<u>ลีลาค ไปนา</u>
<u>ตรงซึ่งหย่อนแสรกนั้น</u>	<u>ค่านี่เวลา ฯ</u>

หลวงสรวิชิต (หน)

สำหรับการทำปรีศนาครั้งที่สามของนางปัทมาวดี ตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวลาปัญญาวิงศติ ที่สัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งที่สองของนางประวะลิ้ม จากบทละครนอก เรื่อง ยุขันธ์ และสัมพันธ์กับการทำปรีศนาครั้งที่สามของนางประทุมวดี จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ เป็นการทำปรีศนาด้วยการบอกเส้นทางกลับบ้านอย่างปลอดภัยแก่แม่นม หลังจากที่มีคนส่งเสียงร้องว่า มีช้างบ้าวิ่งตรงมายังเส้นทางที่แม่นมใช้เดินทางกลับบ้านเป็นประจำ นางปัทมาวดีจึงบอกแม่นมว่า อย่าเดินทางกลับบ้านทางถนนใหญ่เลยเพราะอันตราย แต่ให้แม่นมนั่งลงในกระเช้า แล้วนางปัทมาวดีได้หย่อนกระเช้าที่แม่นมนั่งอยู่ลงไปตามหน้าต่าง และบอกเส้นทางกลับบ้านเส้นทางใหม่แก่แม่นมว่า หลังจากที่แม่นมออกจากกระเช้าที่นางปัทมาวดีหย่อนลงไปตามหน้าต่าง

แล้ว ให้แม่นมเดินไปที่สวน พอถึงสวนแล้วให้ปีนต้นไม้ออกไปที่กำแพง แล้วข้ามกำแพงลงไปโดยไต่ต้นไม้อีกต้นหนึ่ง เมื่อถึงทางลัดแล้วแม่นมก็จะกลับบ้านได้อย่างปลอดภัย ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ (ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา. 2545 : 22) ดังนี้

... ขณะนั้นปรากฏเสียงอ้ออิงในท้องถนนหน้าคฤหาสน์ เสียงคนร้องเอะอะว่า “ ระวังด้วย มีช้างบ้า หลุดจากเสาดะลุวงมาทางนี้ มันกระที่บคนตายไปหลายคนแล้ว หนีเร็ว! ” นางปัทมาวดีได้ยินดังนั้นก็กล่าวแก่หญิงชราว่า “ แม่อย่าออกไปทางถนนใหญ่เลย อันตรายเปล่าๆ เราจะให้แม่หนึ่ง ในกระเช้าแล้วค่อยหย่อนเชือกลงไปจากหน้าต่างดีกว่า พอลงไปถึงสวนแล้วก็ปีนต้นไม้ออกไปที่กำแพง แล้วข้ามกำแพงลงไปไต่ต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ถึงทางลัดแล้วแม่ก็กลับบ้านไปเถิด ”...

ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

หลังจากที่แม่นมกลับมาถึงบ้าน ได้เล่าให้เจ้าชายวัชรมงกุฎทรงทราบถึงเส้นทางกลับบ้าน เส้นทางใหม่ที่นางปัทมาวดีบอกให้ใช้เป็นเส้นทางกลับบ้านในวันนี้ และพุทธิศรีระได้ตีความให้เจ้าชายวัชรมงกุฎทรงทราบว่าความปรารถนาของเจ้าชายวัชรมงกุฎที่ทรงปรารถนาจะพบกับนางปัทมาวดีเป็นผลสำเร็จแล้วในวันนี้ เพราะเส้นทางกลับบ้านเส้นทางใหม่ ที่นางปัทมาวดีบอกให้แม่นมใช้เป็นทางกลับบ้านนั้น หมายถึง นางปัทมาวดีได้แนะนำหนทางสู่บ้านของตนให้เจ้าชายวัชรมงกุฎทรงทราบแล้ว ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ (ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา. 2545 : 22) ดังนี้ “ ... บุตรมนตรีได้ฟังดังนั้นก็กล่าวแก่เจ้าชายว่า “ ความปรารถนาของพระองค์ถึงความสำเร็จแล้ว เพราะฟังจากถ้อยคำแม่เฒ่านี้ นางปัทมาวดีได้แนะนำหนทางให้พระองค์ไปสู่บ้านของนางแล้ว เพราะฉะนั้นจงเสด็จไปเถิด ไปเสียวันนี้เลย เวล่าย่ำค่ำ ไปตามหนทางที่นางชี้แนะไว้แล้วนั้นแหละ ”

จากความสัมพันธ์กันของเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่องตอนที่สาม ที่กล่าวถึง การทำปรีศนาของตัวละครเอกฝ่ายหญิง คือ นางประวะลิ้ม จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่สัมพันธ์กับการทำปรีศนาของนางประทุมวดี จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และการทำปรีศนาของนางปัทมาวดี จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ ทำให้สรุปความเหมือนกันและความแตกต่างกันของการทำปรีศนาของตัวละครเอกฝ่ายหญิง และการตีความปรีศนาของตัวละครเอกฝ่ายชายได้ว่า

การทำปรีศนาครั้งแรกของนางประวะลิ้ม จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่ทำปรีศนาด้วยการเอาแป้งซึ่งมีสีขาวทาทั่วร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน จนร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยานขาวและมองเห็นแค่ดวงตา เหมือนกับการทำปรีศนาครั้งแรกของนางประทุมวดี จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ ที่ทำปรีศนาด้วยการเอาแป้งซึ่งมีสีขาวทาทั่วร่างกายของยายศรีคนธา และคล้ายกับการทำปรีศนาครั้งแรกของนางปัทมาวดี จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ ที่ทำปรีศนาด้วยการเอาการบูรซึ่งมีสีขาวตบลงบนหน้าของแม่นมที่ละข้าง ซึ่งการทำปรีศนาครั้งแรกของตัวละครเอกฝ่ายหญิงทั้งสาม ล้วนตีความได้ว่า เป็นการบอกให้ตัวละครเอกฝ่ายชาย ได้แก่ ยูชัน

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พระเพชรมงกุฎ จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และเจ้าชายวัชรมงกุฎ จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ รอให้คืนข้างขึ้นที่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ ที่จะทำให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืนผ่านพ้นไปก่อน กระทั่งถึงคืนข้างแรมหรือคืนเดือนดับที่มีดมืด ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่จะทำให้มองเห็นได้ จึงจะเป็นเวลาที่เหมาะสมสำหรับการพบกันระหว่างตัวละครเอกฝ่ายชายกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง

การทำปริศนาครั้งที่สองของนางประวะลิ้ม จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่ทำปริศนาด้วยการเอาหม้อซึ่งมีสีดำทาทั่วร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน จนร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยานดำและมองเห็นแค่ดวงตา แล้วให้เหล่าเฝ้าแก่จับยายเฒ่าเฝ้าอุทยานนั่งลงในสาแทรก และหย่อนยายเฒ่าเฝ้าอุทยานลงมาทางหน้าต่าง คล้ายกับการทำปริศนาครั้งที่สามของนางประทุมวดี จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ ที่ทำปริศนาด้วยการเอาน้ำหมึกซึ่งมีสีดำทาทั่วร่างกายของยายศรีคนธา แล้วจับยายศรีคนธาใส่สาแทรกหย่อนลงมาทางหน้าต่าง รวมถึงคล้ายกับการทำปริศนาครั้งที่สามของนางปัทมาวดี จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ ที่ทำปริศนาด้วยการให้แม่มนั่งอยู่ในกระเช้า แล้วนางปัทมาวดีหย่อนกระเช้าที่แม่มนั่งอยู่ลงมาทางหน้าต่าง แต่แม่มนไม่ได้ถูกทำปริศนาด้วยการทาสีดำ เพราะนางปัทมาวดีได้บอกช่วงเวลาที่เหมาะสมที่ตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ เจ้าชายวัชรมงกุฎ ให้มาพบได้ จากจำนวนนิ้ว 10 นิ้วของนางปัทมาวดีที่ทาด้วยการบูนแล้วตบลงบนหน้าของแม่มน เป็นสัญลักษณ์แทนจำนวนวันข้างขึ้นสิบวันที่ไม่เหมาะสมจะมาพบ ซึ่งการทำปริศนาครั้งที่สองของนางประวะลิ้ม จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน กับการทำปริศนาครั้งที่สามของนางประทุมวดี จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และการทำปริศนาครั้งที่สามของนางปัทมาวดี จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ ดีความได้ว่าเป็นการบอกให้ตัวละครเอกฝ่ายชาย ได้แก่ ยูชัน จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พระเพชรมงกุฎ จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และเจ้าชายวัชรมงกุฎ จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ มาพบกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้ เพราะคืนข้างขึ้นที่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ ที่จะทำให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืนผ่านพ้นไปแล้ว และช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาของคืนข้างแรมหรือคืนเดือนดับที่มีดมืด ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่จะทำให้มองเห็นได้ จึงจะเป็นเวลาที่เหมาะสมสำหรับการพบกันระหว่างตัวละครเอกฝ่ายชายกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง

จากความสัมพันธ์กันของเนื้อหาตอนสำคัญในตอนกลางเรื่องตอนที่สาม ที่กล่าวถึง การทำปริศนาของตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูก คือ นางประวะลิ้ม ของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่สัมพันธ์กับการทำปริศนาของนางประทุมวดี จากวรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี เรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ และการทำปริศนาของนางปัทมาวดี จากนิทานเรื่องที่ 1 ในเวตาลปัญญาจิงศติ ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การทำปริศนาของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นและเป็นที่ยึดกันอยู่แล้วในวรรณคดี

3.1.4 สมัยที่แต่ง

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทละครที่ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนเกี่ยวกับสมัยที่แต่ง มีเพียงข้อสันนิษฐานของผู้ที่ศึกษาบทละครนอก เรื่อง ยูชัน 2 ท่าน คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และนิยะดา เหล่าสุนทร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (กรมศิลปากร. 2508 : 182) ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จากการพิจารณาสำนวนกลอนว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน แต่งขึ้นโดยใช้สำนวนกลอนของกวีที่แต่งบทละครพระราชนิพนธ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ดังปรากฏในเชิงอรรถของหนังสือเรื่อง ตำนานละครอิเหนา (กรมศิลปากร. 2508 : 182) ดังนี้ "... สำนวนกลอนอยู่ในพวกกวีชั้นที่แต่งบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑" แต่การสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนี้ ไม่มีการนำสำนวนกลอนที่ทรงสันนิษฐานว่าเป็นสำนวนกลอนของกวีที่แต่งบทละครพระราชนิพนธ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) มาอธิบายประกอบการสันนิษฐาน

นิยะดา เหล่าสุนทร (นิยะดา เหล่าสุนทร. 2535 : 94-98) สันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน คงเป็นที่รู้จักกันพอสมควรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะในบทละครเรื่อง อุณรุทร้อยเรื่อง ของคุณสุวรรณ (กรมศิลปากร. 2514 : 36 และ 46) มีการอ้างถึงชื่อพระเอก คือ ยูชัน และชื่อนางเอก คือ ประวะลิม ของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ดังนี้

๑ เมื่อนั้น
กอดบาทยูชันเข้าทันใด

วิมาลาอกสน์ห้วนไหว
พระภูวไณยอย่าเพ่อโกรธา

และ

๑ น้องเอยน้องรัก
แต่พี่เที่ยวหาทุกธานี

ประวะลิมเลิศลักษณ์เนิดฉิน
มิได้พบยอพระกลืนกลอยใจ

คุณสุวรรณ

จากการอ้างถึงชื่อพระเอก คือ ยูชัน และชื่อนางเอก คือ ประวะลิม ของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในบทละครเรื่อง อุณรุทร้อยเรื่อง ของคุณสุวรรณ กวีหญิงที่มีชีวิตอยู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และได้ประพันธ์บทละครเรื่อง อุณรุทร้อยเรื่อง ขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคสอง

ที่เป็นเรื่องของตัวละครเอกยุคขึ้นเสาะแสวงหานกหัสติรังสีนี้ เป็นเนื้อเรื่องในภาคที่ผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 ที่ร่วมยุคสมัยเดียวกันกับคุณสุวรรณรัฐจัก

ส่วนความประทับใจในพฤติกรรมของตัวละครอุเชนและนางวัลลุมาลี ซึ่งเป็นตัวละครเอกของบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ในภาคแรก ที่มีจุดเด่นอยู่ที่พฤติกรรมที่ยึดมั่นในคำพูด รักษาวาจา สัตย์ และรู้จักข่มใจเกี่ยวกับความต้องการทางเพศ จนถูกนำไปกล่าวอ้างในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่อง เพลงยาวสั่งवास พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ครั้งดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 2 และเพลงยาวสามชาย ที่นิยมเล่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) แสดงให้เห็นถึงความนิยมของผู้คนในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 ที่มีต่อบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ในภาคแรก

นอกจากนี้เนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ในภาคสอง ยังได้กล่าวถึง การรื้อยมาลัยของยุชฌิม ที่รื้อยเป็นเรื่องราวจากวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ในตอนที่กล่าวถึง การปลอมองค์เป็นดาหลังของอิเหนา แล้วลอบเสด็จไปพบกับนางบุษบากำโลละ แสดงให้เห็นถึงความนิยมในวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง จนทำให้เนื้อเรื่องบางตอนของวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง ถูกนำมากล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ภาคสอง ดังนั้นเมื่อวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้รับความนิยมจนเนื้อเรื่องบางตอนถูกนำมากล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ภาคสอง แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาที่ยุชฌิม บทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ประพันธ์ขึ้นนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับช่วงเวลาที่ยุชฌิม วรรณคดีเรื่อง ดาหลัง เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ฉะนั้นจากการสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม จากการพิจารณาสำนวนกลอนของบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า บทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม แต่งขึ้นโดยใช้สำนวนกลอนของกวีที่แต่งบทละครพระราชนิพนธ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) และความนิยมในวรรณคดี เรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) จนเนื้อเรื่องในตอนที่ยุชฌิม กล่าวถึง การปลอมองค์เป็นดาหลังของอิเหนาแล้วลอบไปพบกับนางบุษบากำโลละ ถูกนำมากล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ภาคสอง ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า บทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม เป็นบทละครที่แต่งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1)

3.1.5 ลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม

จากการวิเคราะห์ลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม จากต้นฉบับตัวเขียนจำนวน 5 เล่มสมุดไทย ได้แก่ ต้นฉบับตัวเขียน เล่ม 1 เลขที่ 2 เล่ม 1 เลขที่ 4 เล่ม 1 เลขที่ 7 เล่ม 2 เลขที่ 9 และเล่ม 3 เลขที่ 11 ซึ่งเป็นเนื้อหาในภาคต้นของบทละครนอก เรื่อง ยุชฌิม ที่เป็น

เรื่องของอุเชนและนางวัลลุมาลี ซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่พฤติกรรมที่ยึดมั่นในคำพูด รักษาวาจาสัตย์ และรู้จักข่มใจเกี่ยวกับความต้องการทางเพศ จนถูกนำไปกล่าวอ้างในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น เรื่อง เพลงยาวสั่งवास พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ครั้งดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 2 และเพลงยาวสามชาย ที่นิยมเล่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โดยเปรียบเทียบกับลักษณะตัวอักษรจากงานวิจัย เรื่อง ลักษณะอักษรและอักษรวิธียุคในพุทธศตวรรษที่ 24 ตอนต้น ของคณิศร จันทรกระวี (คณิศร จันทรกระวี. 2533 : 34-63) ซึ่งตรงกับสมัยอยุธยาตอนปลาย ในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) พบว่า

ลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีความคล้ายคลึงกับลักษณะตัวอักษรสมัยอยุธยาตอนปลาย ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ระหว่างช่วงปี พ.ศ.2288-2337 ที่คณิศร จันทรกระวี ได้วิเคราะห์ไว้ในงานวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอลักษณะตัวอักษรที่ใช้บันทึกบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคต้น จากต้นฉบับตัวเขียน จำนวน 5 เล่ม ได้แก่ ต้นฉบับตัวเขียนเล่ม 1 เลขที่ 2 เล่ม 1 เลขที่ 4 เล่ม 1 เลขที่ 7 เล่ม 2 เลขที่ 9 และเล่ม 3 เลขที่ 11 ที่ปรากฏลักษณะตัวอักษรที่มีความคล้ายคลึงกับลักษณะตัวอักษรที่ใช้สืบกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ระหว่างช่วงปี พ.ศ.2288-2337 ในรูปแบบตาราง จำนวน 5 ตาราง ได้แก่

- ตาราง 1 แสดงรูปพยัญชนะ
- ตาราง 2 แสดงรูปสระ
- ตาราง 3 แสดงรูปวรรณยุกต์
- ตาราง 4 แสดงตัวเลขไทย
- ตาราง 5 แสดงเครื่องหมาย

ตาราง 1 แสดงรูปพยัญชนะที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์

รูปพยัญชนะ (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
ก	ก
ข	ข
ฃ	ฃ
ค	ค
ฅ	ฅ
ฉ	ฉ
ง	ง
จ	จ
ฉ	ฉ
ช	ช
ฌ	ฌ
ญ	ญ
ฎ	ฎ
ฏ	ฏ
ฐ	ฐ
ฑ	ฑ
ณ	ณ
ด	ด
ต	ต
ถ	ถ
ท	ท
ธ	ธ
น	น
บ	บ
ป	ป
ผ	ผ
ฝ	ฝ

ตาราง 1 (ต่อ)

รูปพยัญชนะ (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
พ	พ
ฟ	ฟ
ภ	ภ
ม	ม
ย	ย
ร	ร
ล	ล
ว	ว
ศ	ศ
ษ	ษ
ส	ส
ห	ห
ฬ	ฬ
อ	อ
ฮ	ฮ

จากตาราง 1 แสดงรูปพยัญชนะที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่า
รูปพยัญชนะที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีทั้งหมด 42 รูป คือ
ก ข ฃ ค ฅ ฉ ง จ ฉ ช ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ต ด ท ฒ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฌ ษ ส
ห ฬ อ ฮ

ไม่ปรากฏรูปพยัญชนะ 2 รูป คือ ฌ และ ฌ

ตาราง 2 แสดงรูปสระที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ

รูปสระ (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
อะ	๑ะ
อา	๑า
อิ	๑ิ
อี	๑ึ
อึ	๑ึ
อุ	๑ู
อู	๑ู
เอะ	
เอ	๑เ
แอะ	๑แ
แอ	๑แ
โอะ	
โอ	๑โ
เอะ	๑เ
ออ	๑อ
เออะ	๑เ
เออ	๑อ
เอียะ	
เอีย	๑เ
เอือะ	
เอือ	๑เ
อัวะ	
อัว	๑อ
อ้า	๑อ
โอ	๑โ
โอ	๑โ
เอา	๑เ
ฤ	๑

ตาราง 2 (ต่อ)

รูปสระ (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
ฤา	ฏ
ฎ	
ฎา	ฏ

จากตาราง 2 แสดงรูปสระที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่า

รูปสระที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีทั้งหมด 28 รูป คือ

อะ อา อี อี อี อู อู เอ และ แอ โอ เอะอะ ออ เอะอะ เอะ เอีย เอื้อะ เอื้อ อัว อ้า โอ โอ เอะ

ฤ ฎา ฎ ฎา

ไม่ปรากฏรูปสระ 4 รูป คือ เอะ โอะ เอื้อะ อัวะ

ตาราง 3 แสดงรูปวรรณยุกต์ที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

รูปวรรณยุกต์ (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
' (เอก)	๑
˘ (โท)	๒
ˆ (ตรี)	๓
* (จัตวา)	๔

จากตาราง 3 แสดงรูปวรรณยุกต์ที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่า รูปวรรณยุกต์ที่ใช้
ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีทั้งหมด 4 รูป คือ

วรรณยุกต์รูปเอก (')

วรรณยุกต์รูปโท (˘)

วรรณยุกต์รูปตรี (ˆ)

วรรณยุกต์รูปจัตวา (*)

ตาราง 4 แสดงตัวเลขไทยที่ใช้ในบทธะครนอก เรื่อง ยุขัน

ตัวเลขไทย (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
๑	๑
๒	๒
๓	๓
๔	๔
๕	๕
๖	๖
๗	๗
๘	๘
๙	๙
๐	๐

จากตาราง 4 แสดงตัวเลขที่ใช้ในบทธะครนอก เรื่อง ยุขัน พบว่า มีการใช้ตัวเลขไทย ตั้งแต่เลข ๑ ถึงเลข ๐ ในการบันทึกจำนวนกลอนของบทธะครนอก เรื่อง ยุขัน

ตาราง 5 แสดงเครื่องหมายต่างๆ ที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

เครื่องหมาย (ปัจจุบัน)	ตัวเขียน
ˆ (ทัณฑฆาต)	๖
° (นิกหิต)	๐
' (ฝนทอง)	।
" (พินหนู)	”
ˆ (ไม้ไต่คู้)	๘
๓ (ไม้ยมก)	๓
๑ (ฟองมัน)	๑
๑ (ฟองมันพินหนู)	๑
๔ (อังกั้นเดี่ยว)	๔
๗ (อังกั้นคู่)	๗
๗๖ (อังกั้นวิสรรชนีย์)	๗๖
๘ (โคมุตร)	๘

จากตาราง 5 แสดงเครื่องหมายต่างๆ ที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่า มีทั้งหมด 12 เครื่องหมาย คือ ทัณฑฆาต นิกหิต ฝนทอง พินหนู ไม้ไต่คู้ ไม้ยมก ฟองมัน ฟองมันพินหนู อังกั้นเดี่ยว อังกั้นคู่ อังกั้นวิสรรชนีย์ และโคมุตร

ทัณฑฆาต (ˆ) เป็นเครื่องหมายใช้สำหรับบอกให้ทราบว่า เป็นตัวสะกดและใช้สำหรับฆ่าอักษรที่ไม่ต้องการออกเสียง

นิกหิต นฤคหิต หรือหยาดน้ำค้าง (°) เป็นเครื่องหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต มีเสียงอ่านเหมือนตัว ง และ ม สะกด ในภาษาไทยอนุโลมให้ใช้ตาม

ฝนทอง (') เป็นเครื่องหมายรูปสระ มีรอยขีดเดียวสำหรับเขียนบนพินทุอิ ให้เป็นสระอี

พินหนู หรือ มุสิกทนต์ (") เป็นเครื่องหมายสองขีดสำหรับเขียนบนสระอี ให้เป็นสระอิ

ไม้ไต่คู้ (ˆ) เป็นเครื่องหมายที่ทำให้นั้นๆ มีเสียงสั้น

ไม้ยมก (๓) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนใช้เขียนหลังคำ เพื่อให้อ่านซ้ำคำ

ฟองมัน หรือ ดาไก่ (๑) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนใช้เขียนต้นบทคำประพันธ์ โดยไม่ขึ้นบรรทัดใหม่

ฟองมันพินหนู พินหนูฟองมัน หรือฝนทองฟองมัน (๑) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนที่เขียนไว้ต้นข้อความใหญ่

จากตาราง 5 แสดงเครื่องหมายต่างๆ ที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่า มีทั้งหมด 12 เครื่องหมาย คือ ทัณฑฆาต นิคหิต ฝนทอง ฟันหนู ไม้ไต่คู้ ไม้ยมก ฟองมัน ฟองมันฟันหนู อังคั่นเดี่ยว อังคั่นคู่ อังคั่นวิสรรชนีย์ และโคมูตร

อังคั่นเดี่ยว ชั้นเดี่ยว หรือ ชั้น (๕) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนที่เขียนไว้ตอนสุดท้ายของกลอนแต่ละบท

อังคั่นคู่ หรือ ชั้นคู่ (๗) เป็นเครื่องหมายที่ใช้เขียนเมื่อจบข้อความใหญ่หรือจบตอน

อังคั่นวิสรรชนีย์ (๗๕) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนใช้เขียนเมื่อจบเรื่อง

โคมูตร เยี้ยวว้าว หรือ เยี้ยวโค (๐๐) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนใช้สำหรับเขียนสุดท้ายและเขียนเมื่อจบเรื่อง

จากการศึกษาลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน โดยเปรียบเทียบกับลักษณะตัวอักษรจากงานวิจัย เรื่อง ลักษณะอักษรและอักขรวิธีไทยในพุทธศตวรรษที่ 24 ตอนต้น ของคณินิจ จันทรกระวี พบว่า ลักษณะตัวอักษรที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ภาคต้น ที่ปรากฏในต้นฉบับตัวเขียน จำนวน 5 เล่มสมุดไทย ได้แก่ ต้นฉบับตัวเขียนเล่ม 1 เลขที่ 2 เล่ม 1 เลขที่ 4 เล่ม 1 เลขที่ 7 เล่ม 2 เลขที่ 9 และเล่ม 3 เลขที่ 11 เป็นลักษณะตัวอักษรที่มีการใช้สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งไม่เก่ากว่าปี พ.ศ. 2288 และใช้กันเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

3.2 วิเคราะห์แนวคิด โครงเรื่อง และลักษณะของตัวละคร จากเนื้อเรื่อง ของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

3.2.1 วิเคราะห์แนวคิดจากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

แนวคิด (Theme) หรือ แก่นเรื่อง มีผู้อธิบายความหมายไว้ดังนี้

อุดม หนูทอง (อุดม หนูทอง. 2523 : 119) อธิบายว่า แนวคิด หรือ แก่นเรื่อง หมายถึง สาระหรือสัจจะที่ผู้ประพันธ์ยังเห็น เชื่อถือหรือยึดถือ และประสงค์จะสื่อไปยังผู้อ่าน

กุหลาบ มัลลิกะมาส (กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2529 : 107-108) อธิบายว่า แนวคิด หรือ แก่นเรื่อง หมายถึง ทรศนะที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงธรรมดา ธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ หรือทัศนคติที่ผู้แต่งมีต่อโลก แล้วนำมาแสดงให้ประจักษ์แก่ผู้อ่าน โดยใช้เนื้อเรื่องเป็นเครื่องสื่อสาร

ธัญญา สังขพันธานนท์ (ธัญญา สังขพันธานนท์. 2539 : 182) อธิบายว่า แนวคิด หรือ แก่นเรื่อง หมายถึง สาระสำคัญที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน สาระสำคัญนั้นมักจะเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความหยั่งรู้ เข้าใจและเป็นข้อคิดเตือนใจ

จากการอธิบายความหมายของแนวคิด หรือ แก่นเรื่อง ข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิด หรือ แก่นเรื่อง หมายถึง สาระหรือทรศนะสำคัญที่ผู้แต่งหรือผู้ประพันธ์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน ซึ่งสาระสำคัญนั้นจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นและเข้าใจในธรรมชาติและความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ จนสามารถนำไปเป็นข้อเตือนใจ

จากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่แบ่งออกเป็น 2 ภาค จึงทำให้เนื้อเรื่องในแต่ละภาค มีแนวคิดที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ ดังนี้

3.2.1.1 บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์

3.2.1.2 บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฟันฝ่าอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

3.2.1.1 บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ความซื่อสัตย์

แนวคิดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก สามารถเห็นได้จากพฤติกรรมของตัวละครในตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.2.1.1.1 การรักษาสัจจะของนางวัลลุมาลี

นางวัลลุมาลี รักษาสัจจะที่ได้ให้ไว้ต่อตัวละครสองตัว คือ แม่ทัพสุสีหล้า ผู้เป็นบิดา และอุเชน ซึ่งเป็นชายคนรักของนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในเหตุการณ์ต่อไปนี้

เหตุการณ์ที่ 1 นางวัลลุมาลี รักษาัจจะที่ได้ให้ไว้ต่อแม่ทัพสุสีหล่า ผู้เป็นบิดา
ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... เจ้าวันนุมาลีนั่งลักษณ์	ลูกรักจงฟังบิดา
อันตัวพอนี้จะไปทัพ	นานนักจะกลับเห็นหน้า
เจ้าจงถือความสัจจา	อย่าได้มามีคู่ครอง
เจ็ดปีพอนี้จะกลับมา	จะหาคู่ให้ประสมสอง
รักษาใจไว้โดยปอง	ครองตัวไว้ทำบิดา ฯ ๘
๐ เมื่อนั้น	<u>นางวันลาลีเสนาหา</u>
กราบลงแล้วตอบวาจา	<u>อย่าว่าจะช้ายูเจ็ดปี</u>
<u>ถึงยิ่งกว่านั้นสักพันเท่า</u>	<u>ข้าเจ้าจะรับใส่เกศ</u>
<u>แต่บิดาไปให้มาดี</u>	<u>ลูกนี้จะถือสัตย์ให้มั่นไว้</u>

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากเหตุการณ์ที่ 1 เห็นได้ว่า นางวัลลุมาลี รักษาัจจะต่อแม่ทัพสุสีหล่า แห่ง
เมือง ลิบสองเหลี่ยม ผู้เป็นบิดาว่า นางวัลลุมาลีจะครองตัวไม่มีคู่ครองจนกว่าแม่ทัพสุสีหล่า
จะกลับมาจากการยกทัพไปปราบท้าวกาหระ แห่งเมืองมุหิจิต ที่แข็งเมือง ในอีกเจ็ดปีข้างหน้า

จากการที่นางวัลลุมาลี รักษาัจจะต่อแม่ทัพสุสีหล่า ผู้เป็นบิดา ด้วยการครองตัว
ไม่มีคู่ครองตลอดระยะเวลาเจ็ดปีที่บิดาไปทัพ จึงทำให้นางวัลลุมาลีไม่ให้อุเซนสัมผัสร่างกายของนาง
และนางวัลลุมาลีก็เพียงแต่ชื่นชมผ้าของอุเซนที่แลกเปลี่ยนกันชมกับผ้าสไบของนางวัลลุมาลีเท่านั้น
ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... จึงเปลื้องสไบที่นางห่ม	จูบชมแล้วยื่นส่งให้
อุเซนเปลื้องออกทันใด	จูบแล้วยื่นให้นวลนาง
เชิญเจ้าขึ้นไปบนเตียงก่อน	ขอนอนอิงแอบแนบข้าง
ว่าแล้วจับจูบสไบนาง	ชวนนางเจ้านอนนิทรา
<u>ต่างผืนพักรู้เข้าหากัน</u>	<u>อดกลั้นความรักหนักหนา</u>
<u>จูบแต่สไบทั้งสองรา</u>	<u>อนิจจามีได้ต้องตัว ...</u>

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

เหตุการณ์ที่ 2 นางวัลลุมาลี รักษาัจจะที่ได้ให้ไว้ต่ออุเซน ชายคนรักของนาง
ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

... ถ้า मैंนเซษฐาชีวะม้วย	<u>จะสัตุตายตามด้วยให้เป็นสอง</u>

ไม่มุ่งหมายชายอื่นเป็นคู่ครอง

มิขอร่วมห้องด้วยชายใด ...

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากเหตุการณ์ที่ 2 นางวัลลุมาลี รักษาจจะต่ออุเซน ชายคนรักว่า หากอุเซน ต้องจบชีวิตลง นางวัลลุมาลีจะขอจบชีวิตตามอุเซนไป และไม่ขอครองคู่ ไม่ขอร่วมชีวิตกับผู้ชาย คนใดอีกเลย

จากการที่นางวัลลุมาลี รักษาจจะต่ออุเซน จึงทำให้นางวัลลุมาลี ปลอมตัว เป็นผู้ชายขี่ม้าตัดหน้าฉานท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองหฤทัย เพื่อที่นางวัลลุมาลี จะได้ถูกจับตัว ไปรับโทษและจบชีวิตไปพร้อมกับอุเซนที่กำลังจะถูกท้าวเวณูมาน ตัดสินประหารชีวิตในข้อหา เติบผิดเวลา ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

● เมื่อนั้น	นางวันยูมาลีละห้อยให้
ครั้นเจ้าอุเซนคลาไคล	จะรีบไปให้ฆ่าพร้อมกัน
ทำไฉนเหนอจะมรณา	โทษาอย่างไรจะอาสัญ
จำจะแต่งแปลงกายไปตายพลัน	ทั้งกันหยันตรีกรีซติดไป
จะขี่ควมอาชาตัดหน้าฉาน	ท้าวเวณูมารเป็นใหญ่
พระองค์ก็จะโกรธพิโรธไป	ก็จะให้ฆ่าเสียพร้อมกัน

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

3.2.1.1.2 การรักษาจจะของอุเซน

อุเซน รักษาจจะที่ได้ให้ไว้ต่อตัวละครสองตัว คือ นางวัลลุมาลี หญิงสาวคนรักของ อุเซน และอุชาหรี สหายรักของอุเซน ดังปรากฏในเหตุการณ์ต่อไปนี้

เหตุการณ์ที่ 1 อุเซน รักษาจจะที่ได้ให้ไว้ต่อนางวัลลุมาลี หญิงสาวคนรักของ อุเซน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

● พระเอยพระภูมิ	ถึงจะรักน้องนี้เหลือหลาย
บิดาสั่งน้องให้ครองกาย	กว่าทัพอจะคลี่คลายกลับมา
น้องได้รับคำบิดาสั่ง	ยังไม่หวังใจเสนาหา
อันซึ่งจะเสียสัจจา	เหมือนฆ่าน้องเสียให้บรรลัย
ถึงหวังจะรักดั่งแก้วตา	จะถูกต้องกายายังไม่ได้
จะขอสัจจาเหมือนว่าไว้	ยังจะได้แล้วฤาพระภูมิ ฯ
● ดวงเอยดวงจิต	พุ่มพวงดวงชีวิตพี่

อันความสัจจาซึ่งว่านี้
อย่าว่าแต่ข้าอยู่ท่าทัพ
พี่ไม่เสียสัจจาที่ว่าไว้

เป็นไรพี่จะให้เจ้าปลื้มใจ
ถึงจะกลับมาแล้ววกไปใหม่
จะทรมาณไปถึงเจ็ดปี ...

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากเหตุการณ์ที่ 1 อุเชน รักษาสัจจะต่อนางวัลลุมาลี หญิงสาวคนรักว่า ตลอดระยะเวลาเจ็ดปีที่แม่ทัพสุสีหล่ำ บิดาของนางวัลลุมาลี ยกทัพไปปราบท้าวกาหรั แห่งเมือง มุหิจิต ที่แข็งเมืองนี้ อุเชนจะไม่สัมผัสร่างกายของนางวัลลุมาลี แต่จะรองจนกว่าแม่ทัพสุสีหล่ำ บิดา ของนางวัลลุมาลีจะกลับมาจากการรบ

จากการที่อุเชน รักษาสัจจะต่อนางวัลลุมาลี จึงทำให้อุเชนไม่สัมผัสร่างกายของ นางวัลลุมาลี แต่เซยชมเพียงผ้าสไบของนางวัลลุมาลี ที่แลกเปลี่ยนกับผ้าของอุเชนเท่านั้น ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... พี่จะขอสไบของน้องรัก
ของพี่ก็จะให้นางเทวี

ชมพลงต่างพักตร์มารศรี
ถ้อยที่ถ้อยผ่อนตามกัน ฯ

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

เหตุการณ์ที่ 2 อุเชน รักษาสัจจะที่ให้ไว้ต่ออุซุชาหรั สหายรัก ดังปรากฏใน บทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น
 เดินผิดเวลารাত্রี
 รุ่งเช้าจะฆ่าให้ม้วยมิต
แต่พอรุ่งเช้าเราจะมา

อุเรเชนบอกความถ้วนถี่
 ท่านตระเวนคนนี้จับมา
 จะลาไปแจ้งจิตระขนิษฐา
สหายช่วยเมตตาจรับไว้ ...

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากเหตุการณ์ที่ 2 อุเชน รักษาสัจจะที่ให้ไว้ต่ออุซุชาหรั สหายรัก ในตอนที่อุเชน ขอให้อุซุชาหรัมาเป็นตัวประกันรับโทษในข้อหาเดินผิดเวลาแทนอุเชน ก่อนที่อุเชนจะไปมอบตัว และรอรับโทษประหารในวันรุ่งขึ้น เพื่อที่ว่าอุเชนจะได้มาลานางวัลลุมาลี หญิงคนรักก่อน แล้วจึงจะไปรับโทษประหารและเปลี่ยนตัวประกันอุซุชาหรั ที่รับโทษแทนตนออกมา

จากการที่อุเชน รักษาสัจจะต่ออุซุชาหรั สหายรักซึ่งมาเป็นตัวประกันรับโทษ ในข้อหาเดินผิดเวลาแทนอุเชน เพื่อที่อุเชนจะได้มาลานางวัลลุมาลี หญิงคนรัก จึงทำให้อุเชน ไม่คิด

หนีโทษทัณฑ์ที่ได้รับและได้รับกลับไปรับโทษของตนทันทีที่ตื่นขึ้นมาในวันรุ่งขึ้น ดังปรากฏในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น	อุเรชนโศกกำสรดสลดศรี
ผวาตื่นพื้นสมประฤาติ	เอะผิตที่สายแสงสุริยา
กระซิบปลุกนงเยาว์ว่าเจ้าพี่	ยูมาลีแม่ยอดเสน่หา
จงตื่นเกิดจากที่ศรีไสยา	<u>พี่จะลาไปหาอุซาร่า</u>
ผิดนักถ้ามิเป็นไฉน	<u>เราโทษผิตข้อใหญ่เป็นความข่า</u>
<u>เราจะเกาะนายประกันมาจงจำ</u>	<u>สายแล้วกำพี่จะลากัมหน้าตา</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

3.2.1.2 บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฟันฝ่าอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับการฟันฝ่าอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง สามารถเห็นได้จากเหตุการณ์ที่ตัวละครประสบในตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

อุปสรรคที่ 1 ยูชันพบหลักศิลาที่จารึกคำสาประหว่างการเดินทางไปเสาะแสวงหานกหัสติรังสี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

... ยูชันผืนแลไป	<u>เห็นเสาจารึกไว้เป็นอักษร</u>
<u>จำจะดูให้รู้แน่แน่นอน</u>	<u>ภูธรเข้าอ่านฉบับพลัน</u>
ซ้ำ	
๑ ในอักษรหลักปักทิมเวศ	<u>แต่ประณมพรหมเมศสาปสรร</u>
<u>ไปสองคนนั้นไม่ได้</u>	<u>จะมอดม้วยบรรลัยเป็นผุยผง</u>
<u>ด้วยคำสาปสรรมันคง</u>	<u>จำเพาะแต่องค์เดียวไป</u>
<u>จึงจะถึงเมืองอุเรชน</u>	<u>จะเป็นอันตรายนั้นหาไม่</u>
<u>แม้ไปสองคนไม่พันภัย</u>	<u>แต่คนหนึ่งไซร์ไม่ม้วยมิต ...</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากอุปสรรคที่ 1 ที่ยูชันพบหลักศิลา ซึ่งจารึกคำสาปไว้ว่า การที่จะเดินทางไปยังเมือง อุเรชน ได้อย่างปลอดภัยนั้น ผู้ที่เดินทางจะต้องเดินทางไปตามลำพังผู้เดียว และไม่สามารถ

ร่วมเดินทางไปด้วยกันสองคนได้ แต่ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนคำสาปที่จารึกไว้ และร่วมเดินทางไปสองคน จะต้องมีการเสียชีวิตเกิดขึ้น

ดังนั้นยูซันจึงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการตัดสินใจไปเสาะแสวงหานกหัสติรังสียังเมือง อูเรเซนเพียงลำพังตามที่ได้อาสาทำอูรังยิต พระบิดา ไว้ และเพื่อความปลอดภัยในชีวิตของยูซัน และยูดาหวัน พระเชษฐา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

โอด	
๑ เมื่อนั้น	ยูซันได้ฟังละห้อยให้
อักษรสาปสรรร่าพันไว้	ขึ้นไปก็จะม้วยวายชนม์
จำเป็นจำแยกกันไป	อย่าให้วิบัติขัดสน
อาสนารินทร์ปิ่นภูวดล	จะผ่อนปรนให้ได้ราชการ
จงพระพี่ยูดาหวัน	พึงจรจรลคั่นสถาน
น้องจะข้ามเขาลำเนาธาร	พี่กลับไปบ้านเมืองเรา

ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6

ฉะนั้นยูซันจึงได้แยกกันเดินทางกับยูดาหวัน หลังจากที่พบหลักศิลาที่จารึกคำสาป

อุปสรรคที่ 2 ยูซันแก้ปริศนาของนางประวะลิ้ม เพื่อนำไปสู่หนทางที่ยูซันจะได้พบกับนางประวะลิ้ม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

2.1 การแก้ปริศนาครั้งแรก

... จะทำอะไรพระเร่งคิด	ซึ่งปริศนานางยาใจ
ทำชาวกระจำงมาอย่างนี้	เห็นจะรับไมตรีของพี่ได้
แกลังคิดเป็นปริศนาใน	มิให้ฟุ้งซ่านเป็นการลับ
แบ่งขาวว่าคราวจันทร์แจ่ม	ให้หมดข้างแรมเดือนดับ
มิให้ยายตา รู้ความลับ	นางรับรักแล้วก็ดีใจ ...

ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากอุปสรรคที่ 2 ข้อ 2.1 การแก้ปริศนาครั้งแรกของยูซัน ซึ่งยูซันต้องแก้ปริศนาของนางประวะลิ้ม ที่นางประวะลิ้มเอาแบ่งทาทั่วร่างกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยานจนขาวไปทั้งร่างกาย

การแก้ปริศนาครั้งแรกของยูซันนี้ เป็นการแก้ปัญหาคำที่ จะทำให้ยูซันได้พบกับนางประวะลิม เพราะปริศนาที่นางประวะลิมทำขึ้น เป็นการบอกให้ยูซันทราบว่า เวลานั้นยังไม่ใช่เวลาที่เหมาะสมสำหรับการพบกันระหว่างยูซันและนางประวะลิม เพราะเวลานี้เป็นเวลาที่อยู่ในช่วงของคืนวันเพ็ญมีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่ทำให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืน

ดังนั้นยูซันจึงควรรอให้ถึงคืนข้างแรมที่เดือนดับ ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ สาดส่องและไม่สามารถมองเห็นได้ในเวลากลางคืน จึงจะเป็นเวลาที่ เหมาะสมสำหรับการที่ ยูซันจะมาพบกับนางประวะลิม

2.2 การแก้ปริศนาครั้งที่สอง

ร่าย

๑ เมื่อนั้น

ประจักษ์แจ้งแห่งกลเทวี

ว่าดวงบุหลันนั้นอับแสง

หวังจะให้พี่ไปในพารา

ซึ่งจะให้ไปอยู่กับฤๅษี

พระฤๅษีเป็นที่ค้ำับ

พระโคมยงทรงสวัสดิ์รัศมี

มอมยายมาลีให้ออกมา

มิได้แจ่มแจ้งพระเวหา

อันหย่อนยายลงมาเป็นทางลับ

จะได้แจ่มคดีเสร็จสรรพ

สำหรับเข้านอกออกใน ...

ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากอุปสรรคที่ 2 ข้อ 2.2 การแก้ปริศนาครั้งที่สองของยูซัน ซึ่งยูซันต้องแก้ปริศนาของนางประวะลิม ที่นางประวะลิมใช้มีนหม้อทรางกายของยายเฒ่าเฝ้าอุทยานจนดำไปทั่วทั้งร่างกาย และมองเห็นเพียงแค่ดวงตา

การแก้ปริศนาครั้งที่สองของยูซันนี้ เป็นการแก้ปัญหาคำที่ จะทำให้ยูซันได้พบกับนางประวะลิม เพราะปริศนาที่นางประวะลิมทำขึ้น เป็นการบอกให้ยูซันทราบว่า เวลานั้นเป็นเวลาที่ เหมาะสมที่ ยูซันจะสามารถพบกับนางประวะลิมได้ เพราะช่วงเวลาที่ เป็นคืนเดือนดับ ไม่มีแสงสว่างจากพระจันทร์ที่ทำให้มองเห็นได้ในยามค่ำคืน และการที่นางประวะลิมให้ยายเฒ่าเฝ้าอุทยานนั่งในสาแทรก แล้วให้เหล่าเฝ้าแก่หย่อนยายเฒ่าเฝ้าอุทยานลงมาจากหน้าต่างปราสาทของนางประวะลิม เป็นการบอกให้ยูซันทราบถึงเส้นทางที่จะช่วยให้ยูซันได้ขึ้นมาพบกับนางประวะลิมในปราสาท ด้วยการที่ให้ยูซันนั่งในสาแทรกที่พี่เลี้ยงสนหยายหย่อนลงมาให้ทางหน้าต่างของปราสาท และพี่เลี้ยงสนหยายจะได้ดึงยูซันขึ้นไปพบกับนางประวะลิม แต่ก่อนที่นางประวะลิมจะให้ยูซันทำตามปริศนาครั้งที่สองที่นางประวะลิมบอกผ่านทางกระทำให้นางได้ทำปริศนาต่อยายเฒ่าเฝ้าอุทยาน ยูซันจะต้องไปอาศัยอยู่กับพระฤๅษีก่อน เพราะพระฤๅษีเป็นนักบวชที่มีผู้คนเคารพและสามารถเข้าออกในวังได้สะดวก เพื่อที่ ยูซันจะได้หาหนทางเข้ามาในวังของเมืองอุเรเชน จนสามารถขึ้นไปพบกับนางประวะลิมในปราสาท ตามที่ได้นัดหมายกันไว้

อุปสรรคที่ 3 ยูชันได้ครอบครองนกหัสติศรีแล้วแต่ถูกท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรีแย่งชิงไป ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 18 ดังนี้

๑ บัดนั้น	ทหารคนดีสี่สิบ
รับสั่งแล้ววิ่งกระซุบซิบ	ย่องกริบเข้าไปไม่ให้เห็น
พอพระกุมารเผลอมือของค์	แต่ทรงกริชไว้ก็พร้อมอยู่
สุปีหลันค้อยย่องเข้าไปดู	ยืนพร้อมล้อมอยู่แต่ไกลไกล
จะหลบแล้วฤว่ายัง	เหลียวหลังนัดเหล่าบ่าวไพร่
โดยที่โห่เกรียวกันเข้าไป	ล้อมไล่จะชิงเอาอาวุธ
<u>มีฉาวเข้าชิงสกุณี</u>	<u>รับรอตื้อตุลุด</u>
ยูชันไม่ท้อต่อยุทธ์	รบจนอาวุธพลัดมือไป ษะ

ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 18

จากอุปสรรคที่ 3 ที่ยูชันถูกท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี แย่งชิงนกหัสติศรีไป โดยการให้ทหาร จำนวน 40 คน ล้อมยูชันและชิงนกหัสติศรี ในขณะที่ยูชันมอยหลับอยู่ในอุทยานของเมืองปะรังศรี

ดังนั้นยูชันจึงแก้ไขปัญหาการถูกชิงนกหัสติศรีไป ด้วยการตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากท้าวตังอุ แห่งเมืองชะณะตัน ร่วมทำสงครามแย่งชิงนกหัสติศรีมาจากท้าวปะรังศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 10 เลขที่ 19 ดังนี้

... <u>ถึงเมืองปะรังศรีเจ้ามารยา</u>	<u>ชมโยธาชิงเอานกไป</u>
มันทิ้งข้าลงในคงคา	ลอยมานายประมงเขาเลี้ยงไว้
<u>ความแค้นแสนสุดกำลังไป</u>	<u>จะสงครามให้ได้ตั้งใจคิด</u>
<u>ข้าจึงมาถึงชะณะตัน</u>	<u>หวังจะช่วยกันสำเร็จกิจ</u>
<u>เอ็นดูข้าด้วยจงช่วยคิด</u>	เจ็บจิตปมม้วยชีวี ...

ยูชัน เล่ม 10 เลขที่ 19

เพื่อแก้แค้นท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ที่ให้เหล่าทหารลอบแย่งชิงนกหัสติศรี

3.2.2 วิเคราะห์โครงเรื่อง จากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

โครงเรื่อง (Plot) มีผู้อธิบายความหมายไว้ดังนี้

สไตส์ พันธุโกมล (สไตส์ พันธุโกมล. ม.ป.ป. : 13) อธิบายว่า โครงเรื่อง หมายถึง การลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในละครอย่างมีเหตุผล มีจุดหมายปลายทาง

จิรพร ทองเชื้อ (จิรพร ทองเชื้อ. 2522 : 41-45) อธิบายว่า โครงเรื่อง หมายถึง วิธีการนำเสนอเรื่องราวต่อผู้ชมอย่างมีเหตุผล เป็นขั้นตอน และดึงดูดให้ผู้ชมติดตาม

สมพร มั่นตะสูตร (สมพร มั่นตะสูตร. 2525 : 96) อธิบายว่า โครงเรื่อง หมายถึง คำโครงที่ผู้ประพันธ์วางไว้เป็นแนวทางในการดำเนินเรื่อง กำหนดจุดมุ่งหมาย เหตุการณ์ และปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ของเนื้อเรื่องและตัวละครไว้แน่นอน แต่จะต้องประกอบด้วยพฤติกรรมและข้อขัดแย้งอันสมเหตุสมผล มีการดำเนินต่อสู้อุปสรรคตามสมควร

จากการอธิบายความหมายของโครงเรื่อง ข้างต้น สรุปได้ว่า โครงเรื่อง หมายถึง การลำดับเหตุการณ์ของเรื่องอย่างมีเหตุผล เป็นขั้นตอน มีข้อขัดแย้ง และมีการต่อสู้อุปสรรคของตัวละคร

3.2.2.1 โครงเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร

3.2.2.2 โครงเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งภายนอกระหว่างตัวละครกับการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ

3.2.2.1 โครงเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร

โครงเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก สามารถเห็นได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

3.2.2.1.1 การต่อสู้ระหว่างจิตใจฝ่ายดีกับความต้องการตามธรรมชาติของตัวละครเอก ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1 นางวัลลุมาลี ครองตัวไม่ให้อุเชนตะต้องร่างกาย แม้ว่าตลอดระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา นางวัลลุมาลีกับอุเชนตะได้รักกันและใกล้ชิดกัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

... แต่เดิมเช่นนี้พระผ่านเกล้า	<u>ข้าพเจ้ากับอุเชนเสนหา</u>
<u>ได้รักใคร่ผูกพันกันมา</u>	<u>ตั้งแต่บิดายกทัพไป</u>
<u>เป็นแต่ลอบลักทุราตรี</u>	<u>ถึงเจ็ดปีแล้วหาได้อะไรไม่</u>
<u>ชมแต่ภูษาผ้าสไบ</u>	<u>แต่พอที่มีได้ต้องกายา</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ระหว่างจิตใจฝ่ายดีกับความรัก ความต้องการตามธรรมชาติของนางวัลลุมาลี ที่แม้ว่านางจะรักและได้ใกล้ชิดกับอุเชนมาตลอด

ระยะเวลา 7 ปี แต่นางวัลลุมาลีก็ไม่ได้ให้อูเซนและต้องร่างกายของนาง ทั้งนี้นางวัลลุมาลีทำแค่เพียง แลกเปลี่ยนกันชมผ้ากับอูเซนเท่านั้น

เหตุการณ์ที่ 2 อูเซนหักห้ามใจและอดทนอดกลั้นต่อความปรารถนาตามปกติวิสัยของมนุษย์ ตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่อูเซนมีความรักและได้ใกล้ชิดกับนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 และเล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

<u>พี่รักเจ้าตั้งดวงนัยเนตร</u>	<u>อดรันทนทเวษหนักหนา</u>
บิดาจะฆ่าให้มรณา	ให้แจ้งว่าพี่ทรมานรัก
<u>เจ็ดปีมิได้ถูกต้อง</u>	<u>ถือความสัตย์น้องเห็นประจักษ์</u>
<u>เลี่ยมเลี่ยมจะใคร่จูบลูปักตร์</u>	<u>ให้คิดพะวักพะวนใจ</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

และ

... <u>ใครจะอดใจได้เหมือนตั้งพี่</u>	<u>เจ็ดปีมิได้ชมสมสมาน</u>
เพราะความรักยูพยงนงคราญ	ต้องทรมานกว่าทั้จะกลับมา

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ระหว่างจิตใจฝ่ายดีของอูเซน ซึ่งยึดมั่นในคำสัตย์ที่ได้ให้ไว้กับนางวัลลุมาลีว่า อูเซนจะไม่แตะต้องร่างกายของนางวัลลุมาลี ตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่บิดาของนางไปสู้รบ แม้ว่าอูเซนจะมีความปรารถนาตามปกติวิสัยของมนุษย์ ดังนั้นสิ่งเดียวที่อูเซนสามารถกระทำได้ก็คือ การหักห้ามใจของตนเองไม่ให้แตะต้องร่างกายของนางวัลลุมาลี

3.2.2.2 โครงเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งภายนอกระหว่างตัวละครกับการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ

โครงเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งภายนอกระหว่างตัวละครกับการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง สามารถเห็นได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

3.2.2.2.1 ยูชันต่อสู้กับอุปสรรคในการเดินทาง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ดังนี้

อุปสรรคที่ 1 ยูชันเดินทางเข้าสู่เขตแดนของยักษ์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

<u>... แลเห็นมนุษย์ทั้งสององค์</u>	<u>เดินตรงเข้ามาในแดน</u>
<u>น้อยน้อยโถมเจ็ดเพริศเพรา</u>	<u>จะเป็นเหยื่อของเรานั้นแมน</u>
<u>มาทำจู่ลู่ดูแลน</u>	<u>ขัดแค้นแน่นใจจะราวี้</u>
<u>จึงสั่งให้พวกบริวาร</u>	<u>จงล้อมกุมารทั้งสองศรี</u>
<u>บ้างทำสำแดงฤทธิ์</u>	<u>ยักษ์เข้าล้อมพร้อมไป</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากอุปสรรคที่ 1 ยูชันเดินทางเข้าสู่เขตแดนของยักษ์ ส่งผลให้บรรดายักษ์รักษาด่านที่ได้พบเห็นยูชันนั้น ต่างคับแค้นใจที่เห็นมนุษย์เดินทางล่องเข้าสู่เขตแดนของยักษ์ บรรดายักษ์รักษาด่านจึงเข้ามาห้อมล้อมยูชัน และหวังที่จะสำแดงอิทธิฤทธิ์ของยักษ์ให้ยูชันได้เห็น

ยูชันได้แก้ไขอุปสรรคในการเดินทางที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ด้วยการชูแหวนที่นางยักษ์มะยมามอบไว้ ให้บรรดายักษ์ที่เข้ามาห้อมล้อมได้ดู และยูชันได้อ้างว่านางยักษ์มะยมามาใช้ให้ยูชันเดินทางไปยังเมืองอุเรเสน และบรรดายักษ์รักษาด่านก็มีหน้าที่ส่งยูชันเดินทางไปจนพ้นเขตแดนของยักษ์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

<u>... คิดถึงชำมรงค์ที่ทรงมา</u>	<u>ขององค์แม่มะยมายักษ์</u>
<u>จึงชูแหวนนั้นขึ้นทันที</u>	<u>แล้วกล่าวคดีว่าไป</u>
<u>แหวนของสมเด็จพระมารดา</u>	<u>นางมะยมอันเป็นใหญ่</u>
<u>ใช้ไปอุเรเสนกรุงไกร</u>	<u>ให้ชำมรงค์มาเป็นสำคัญ</u>
<u>แม้พบให้ส่งต่อไป</u>	<u>จนสิ้นแดนไพโรพนาสณฑ์ ...</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากการแก้ไขอุปสรรคในการเดินทางครั้งนี้ ด้วยการชูแหวนที่นางยักษ์มะยมามอบไว้แก่ยูชัน ให้บรรดายักษ์ที่เข้ามาห้อมล้อมได้ดู ส่งผลให้บรรดายักษ์รักษาด่านส่งยูชันเดินทางไปจนพ้นเขตแดนของยักษ์

อุปสรรคที่ 2 ยูชันต้องข้ามมหาสมุทรขนาดใหญ่ ที่กั้นขวางการเดินทางไปยังเมืองอุเรเสน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

<u>... ตัวข้าจะไปอุเรเสน</u>	<u>ยากเย็นเดินมาในป่าใหญ่</u>

ไม่รู้ว่ายู่ใกล้ไกล	มรรคาจะไปก็กันดาร
เหนื่อยมาเข้าหยุดอาศัย	ให้สบายคลายใจจะลาท่าน
<u>ไปกว่าจะถึงที่ธาร</u>	เหตุการณ์เท่านี้จึงแจ้งใจ ...
เมื่อนั้น	นางนงจึงตอบถ้อยแถลงไข
<u>ซึ่งว่าจะข้ามคงคาลัย</u>	ฟังข้าอย่าไปพระภูมิ
<u>กว้างขวางลึกล้นพันประมาณ</u>	<u>มอดม้วยวายปรารถนทั้งสองศรี ...</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากอุปสรรคที่ 2 ยูชันต้องข้ามมหาสมุทรที่ทั้งกว้างและลึก ซึ่งกั้นขวางการเดินทางไปยังเมืองอุเรเซน

อุปสรรคที่ 2 ของการเดินทางที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ได้รับการแก้ไขด้วยการช่วยเหลือของแม่กอินทรี ที่พายูชันบินข้ามมหาสมุทรขนาดใหญ่ ไปส่งถึงเมืองอุเรเซน หลังจากที่ยูชันได้ตกน้ำให้ลูกนกอินทรีได้ตีไม้ดักกระหาย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

... แล้วว่าทั้งสองพระลูกยา	<u>มาเถิดมารดาจะส่งให้</u>
<u>จึงให้พระองค์ทรงชัย</u>	<u>ส่งให้ขึ้นนั่งบนหลังพลัน</u>
ระวังระไวให้จงดี	ลิขิตยึดพิงไว้ให้มั่น
<u>แล้วบินโฉบขึ้นโดยเมฆัน</u>	<u>เสียงปีกสนั่นลั่นฟ้า</u>
<u>รวดเร็วดังลมพัด</u>	สองสาวทมิฬน้ำพระทัยทรธา
<u>บินข้ามสมุทรคงคา</u>	<u>ด้วยอิทธิฤทธิ์อินทรี</u>
๑ <u>ครั้นถึงปากฝั่งพระคงคา</u>	<u>ร่อนรอลงไปในไพรศรี</u>
<u>ใกล้กรุงอุเรเซนบุรี</u>	อินทรีจึงสั่งพระลูกยา ...

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากการแก้ไขอุปสรรคในการเดินทางครั้งนี้ ด้วยการช่วยเหลือของแม่กอินทรี และลูกนกอินทรี ทำให้อูชันข้ามมหาสมุทรและไปถึงเมืองอุเรเซนอย่างปลอดภัย

3.2.2.2 ยูชันทำสงครามกับท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี เพื่อแก้แค้นที่ท้าวปะรังศรีแย่งชิงนกหัสติงส์ไป

ท้าวปะรังศรี เป็นตัวละครที่ยูชันถือว่าเป็นปรปักษ์ต่อการเสาะแสวงหานกหัสติงส์ของยูชัน เพราะท้าวปะรังศรีรับสั่งให้เหล่าทหารชิงเอานกหัสติงส์จากยูชัน ขณะที่ยูชันนอนหลับอยู่ในอุทยานของเมืองปะรังศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 18 ดังนี้

๑ บัดนั้น

ทหารคนตีสี่สิบ

รับสั่งแล้วว้างกระซิบซิบ
 พอพระกุมารเธอม่อยองค์
 สุปิหลันค้อย่องเข้าไปดู
 จะหลับแล้วฤว่ายัง
โดยที่โให้เกรียวกันเข้าไป
มีฉาวเข้าชิงสกุณี
 ยูขันไม่ท้อต่อยุทธ์

ย่องกริบเข้าไปไม่ให้รู้
 แต่ทรงกริชไว้ก็พรันอยู่
 ยืนพร้อมล้อมอยู่แต่ไกลไกล
 เหลียวหลังนัดเหล่าบ่าวไพร่
ล้อมไล่จะชิงเอาอาวุธ
รับรอตถือตุลุด
 รบจนอาวุธพลัดมือไป ๗

ยูขัน เล่ม 9 เลขที่ 18

เมื่อยูขันถูกเหล่าทหารที่รับพระบัญชามาจากท้าวปะรังศรี แย่งชิงนักษัตรสีไป แล้ว ยูขันได้แก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้น ด้วยการตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากท้าวตรังอุ แห่งเมืองชะนะตัน มาร่วมทำสงครามเพื่อแก้แค้นท้าวปะรังศรีที่ใช้กำลังทหารชิงเอา นักษัตรสีไปจากยูขัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 10 เลขที่ 19 ดังนี้

... ถึงเมืองปะรังศรีเจ้ามารยา
 มั่นทิงข้าลงในคงคา
 ความแค้นแสนสุดกำลังไป
ข้าจึงมาถึงชะนะตัน
เอ็นดูข้าด้วยจงช่วยคิด

ชุมโยธาชิงเอานกไป
 ลอยมานายประมงเขาเลี้ยงไว้
จะสงครามให้ได้ตั้งใจคิด
หวังจะช่วยกันสำเร็จกิจ
 เจ็บจิตปี่ม้วยชีวี ...

ยูขัน เล่ม 10 เลขที่ 19

จากนั้นยูขันจึงได้ทำสงครามกับท้าวปะรังศรี เพื่อแก้แค้นที่ท้าวปะรังศรีแย่งชิง นักษัตรสีไป ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

เมื่อนั้น
เห็นท้าวปะรังศรีศกตา
พระจึงให้เร่งรณณี่
ผลาหยกหน้าตั้งม้ายนต์

พระสุริยวงษ์ทรงฤทธิ์ทุกทิศา
ขับพิชัยรถถามาหน้าพล
เลื่อนี่ตั้งจะส่องโพนมหน
บัตตลถึงที่ปะทะกัน ...

ยูขัน เล่ม 9 เลขที่ 26

เมื่อยูชันทำสงครามกับท้าวปะรังศรีแล้ว ผลปรากฏว่า ยูชันเป็นฝ่ายชนะสงครามและสามารถจับท้าวปะรังศรีมาประหารชีวิตได้ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 10 เลขที่ 27 ดังนี้

... ทั้งสามทหารก็วันทา
ตามะหังพิฆาตฟาดฟัน

รับเอาพระแสงมาจากยูชัน
ก็มอดม้วยชีวิตันบรรลัย

ยูชัน เล่ม 10 เลขที่ 27

โดยผู้ที่ประหารท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ที่ทำสงครามแพ้ยูชัน คือ ตำมะหัง

3.2.2.3 ยูชันขอให้พระฤๅษีชุบดวงแก้วเป็นนกหัสติวัชชี

หลังจากที่ยูชันได้ครอบครองดวงแก้วในหัวของนกหัสติวัชชี ที่เกิดขึ้นมาจากการที่ท้าวปะรังศรีนำนกหัสติวัชชีไปประกอบพิธีแล้ว ยูชันได้ประสบกับอุปสรรคที่ต้องนำนกหัสติวัชชีที่มีชีวิตไปถวายท้าวอูรังยิด พระบิดา ตามที่ยูชันได้อาสามาเสาะแสวงหานกหัสติวัชชี แต่ขณะนั้นยูชันมีเพียงดวงแก้วแต่ไม่มีนกหัสติวัชชีที่มีชีวิต ยูชันจึงไปขอความช่วยเหลือจากพระฤๅษี ให้ชุบดวงแก้วเป็นนกหัสติวัชชี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ดังนี้

... พระองค์จึงได้กรุณา
จงช่วยชุบดวงจินดา
สามดวงเป็นมณีขึ้นคงไว้

เหมือนช่วยชีวาหลานไว้
คืนเป็นสกุณาดังก่อนให้
แล้วหลานจะลาไปเฝ้าบิดา ฯ

ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ยูชันได้แก้ไขอุปสรรคที่ยูชันกำลังประสบ ด้วยการขอให้พระฤๅษีชุบดวงแก้วเป็นนกหัสติวัชชี โดยขอให้พระฤๅษีแบ่งดวงแก้วออกเป็น 4 ส่วน ซึ่งดวงแก้ว 1 ส่วน ชุบให้เป็นนกหัสติวัชชี ส่วนดวงแก้วที่เหลืออีก 3 ส่วน ได้ขอให้พระฤๅษีทำพิธี ปลุกเสกเป็นดวงแก้วเช่นเดิม จากนั้นยูชันจะได้นำดวงแก้วที่ทำพิธีทั้งหมดไปถวายพระบิดา

3.2.3 วิเคราะห์ตัวละคร จากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

ตัวละคร (Character) มีผู้อธิบายความหมายไว้ดังนี้

ธัญญา สังขพันธานนท์ (ธัญญา สังขพันธานนท์. 2539 : 173) อธิบายว่า ตัวละคร หมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในเรื่อง หรือเป็นผู้เดินผ่านเรื่องและเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้นเอง ซึ่งตัวละครไม่จำเป็นต้องเป็นคนเสมอไป อาจเป็นสัตว์ อมนุษย์ หรือวัตถุสิ่งของ

ไพโรจน์ บุญประกอบ (ไพโรจน์ บุญประกอบ. 2537 : 76) อธิบายว่า ตัวละคร หมายถึง ผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากการอธิบายความหมายของตัวละคร ข้างต้น สรุปได้ว่า ตัวละคร หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทในเรื่อง แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นคนเสมอไป

ตัวละครของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ มีดังนี้

3.2.3.1 ตัวละครสำคัญในภาคแรก ได้แก่ อุเชน นางวัลลุมาลี อุซหาร่า ท้าวเวณูมาน และแม่ทัพสุสีหล้า

3.2.3.1.1 อุเชน

อุเชน เป็นตัวละครที่มีนิสัยอดทนอดกลั้นต่อความปรารถนาตามวิสัยมนุษย์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

พี่รักเจ้าตั้งดวงนัยเนตร	อดรันทนทเวษนักรหนา
บิดาจะฆ่าให้มรณา	ให้แจ้งว่าพี่ทรมานรัก
เจ็ดปีมิได้ถูกต้อง	ถือความสัตย์น้องเห็นประจักษ์
<u>เลียมเลียมจะใคร่จูบลูปักตร์</u>	<u>ให้คิดพะวักพะวนใจ</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

และ

... <u>ใครจะอดใจได้เหมือนตั้งพี่</u>	<u>เจ็ดปีมิได้ชมสมสมาน</u>
เพราะความรักยุพยงนงคราญ	ต้องทรمانกว่าที่พี่จะกลับมา

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความอดทนอดกลั้นของอุเชน ในตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่สามารถหักห้ามใจ ไม่ให้สัมผัสร่างกายของนางวัลลุมาลี ตามที่ได้ให้คำสัตย์ไว้

นอกจากนี้อุเชน ยังเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่หลงในอำนาจยศศักดิ์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ดังนี้

ร้าย

๐ เมื่อนั้น

อุเชนแลเห็นก็ผ่องใส

ลงจากอากาศลาไคล
คิดอยู่ไม่วายคลายตริก
อุซารำพุดทำประสานกร

เสด็จไปต้อนรับ
รำลึกอยู่เหมือนแต่ก่อน
เห็นมีบุญก็หย่อนผ่อนกาย

และ

๑ ครั้นถึงจึงให้สหายรัก
ให้ทั้งภรรยาข้าไท
ข้างหน้าข้างในพร้อมมูล
ตั้งไว้ต่างใจต่างตา

ขึ้นสู่สำนักศึกใหม่
เครื่องใช้เครื่องสอยโอพาพาร
บริบูรณ์สมบัติวิวัฒนา
แล้วว่าคอยอยู่จะลาไป

ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แม้ว่าอุเชนจะดำรงตำแหน่งอุปราชของเมืองสิบสอง
 เหลี่ยมแล้ว ก็ไม่เคยลืมอุซารำ สหายรัก และมีความเป็นเพื่อนมอบให้อุซารำเสมอ

3.2.3.1.2 นางวัลลุมาลี

นางวัลลุมาลี เป็นตัวละครที่ยึดถือในความสัตย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะนับตั้งแต่วันที่
 นางวัลลุมาลี ได้ให้คำสัตย์ต่อแม่ทัพสุสีหล่า ผู้เป็นบิดาว่า นางจะครองตัว ไม่ยอมมีคู่ครอง ตลอดช่วง
 ระยะเวลาเจ็ดปีแม่ทัพสุสีหล่า ยกทัพไปปราบท้าวกาหรั แห่งเมืองมูหังจิต ที่แข็งเมือง นางวัลลุมาลี
 ก็ไม่ให้ชายใดมาแตะต้องร่างกายของนาง แม้กระทั่งอุเชน ซึ่งเป็นชายคนรักของนาง นางวัลลุมาลี
 ก็ไม่อนุญาติให้ แตะต้องร่างกาย เพราะนางยึดมั่นในคำสัตย์ ที่ให้ไว้แก่บิดา ดังปรากฏในบทละคร
 นอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... บิดาสั่งน้องให้ครองกาย
น้องได้รับคำบิดาสั่ง
อันซึ่งจะเสียสัจจา
ซึ่งหวังจะรักตั้งแก้วตา
จะขอสัจจาเหมือนว่าไว้

กว่าทัพจะคลี่คลายกลับมา
ให้ยังดวงใจเสนาหา
เหมือนฆ่าน้องเสียให้บรรลย์
จะถูกต้องกายยังไม่ได้
ยังจะได้แล้วฤาพระภูมิ

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

ทั้งยังมีความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวความตาย และยอมตายไปพร้อมกับอุเชน
 เมื่ออุเชนต้องโทษประหารชีวิตเพราะฝ่าฝืนกฎหมายของเมืองสิบสองเหลี่ยม ที่ห้ามประชาชน
 เดินผิดเวลา โดยการกระทำที่แสดงถึงความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวความตาย ก็คือการที่นางวัลลุมาลี

ปลอมตัวเป็นชายแล้วขี่ม้าตัดหน้าฉาน จนถูกจับและแสดงอาการดีใจที่จะถูกนำตัวไปตัดสินให้
รับโทษตายพร้อมกับอุเชน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

... ทำไฉนหนอจะมรณา	โทษอย่างไรจะอาสัญ
<u>จำจะแต่งแปลงกายไปตายพลัน</u>	<u>ทั้งกันหยันตรีกรีซติดไป</u>
<u>จะขี่ควบอาชาติตัดหน้าฉาน</u>	<u>ท้าวเวณมรเป็นใหญ่</u>
<u>พระองค์ก็จะโกรธลงโทษ</u>	<u>ก็จะให้ฆ่าเสียพร้อมกัน ...</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

กลองโยน	
๐ เมื่อนั้น	<u>นางวัลยุมาลีศรีใส</u>
<u>แลเห็นเสด็จมาแต่ไกล</u>	<u>อรไทเร่งขับอาชา</u>
<u>ลงเส้ขับขี่ผัดไผน</u>	<u>กระที่บโกลนพาขี่วังถลา</u>
<u>ตัดตรงหน้าฉานผ่านมา</u>	<u>เสนารุมจับทันที</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

เมื่อนั้น	<u>วัลยุม่าบังคมก้มเกศา</u>
<u>ฟังพระองค์ทรงธรรม์ถามมา</u>	<u>จะเอาโทษาก็ดีใจ</u>
จะได้ตายด้วยอุเชน	จะซ่อนเร้นข้อความก็หาไม่
กราบทูลตามจริงทุกสิ่งไป	โดยในความสัตย์สัญญา
แต่เดิมเช่นนี้พระผ่านเกล้า	ข้าพเจ้ากับอุเชนเส่นหา
ไต่รักใคร่ผูกพันกันมา	ตั้งแต่บิดายกทัพไป
เป็นแต่ลอบลักทุกราตรี	ถึงเจ็ดปีแล้วหาได้อะไรไม่
ชมแต่ภาษาผ้าสไบ	แต่พอที่มีได้ต้องกายา
คืนนี้กลับไปก็เกิดเข็ญ	กระเวนจับอุเชนจะเช่นฆ่า
<u>ข้าจึงตัดหน้าฉานผ่านมา</u>	<u>หวังจะให้ท่านฆ่าเสียด้วยกัน</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

นอกจากนี้นางวัลยุมาลี ยังมีค่านิยมรักษานวลสงวนตัวตามแบบกุลสตรี แม้ว่าจะมีความรัก
บุรุษเพศ แต่ไม่อาจแสดงออกได้ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

๐ เมื่อนั้น	นางวันนุมาลีเส่นหา
โหมงามเดินตามมารตามา	กับด้วยทาสชาชาวไทย
<u>ชายตาปะตาเจ้าอุเชน</u>	<u>แต่เห็นก็คิดพิสมัย</u>

บงอรชอนรักเดินไป
เดินลักลอบแลแปรปรวน
 ทางแยกกันไปตั้งใจดู

มิให้คนทั้งปวงล่วงรู้
แต่งกระบิดคิดอดสู
 ถึงบ้านขึ้นสู่ตึกพลัน

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แม้นางวัลลุมาลีจะเกิดความรักขึ้นทันทีที่ได้เห็นอุเซน แต่นางวัลลุมาลีก็ไม่แสดงออกให้คนล่วงรู้ว่านางกำลังมีความรัก และยังเก็บความรู้สึกรักนั้นไว้ในใจของนาง

3.2.3.1.3 อูซาหรั

อูซาหรั เป็นตัวละครที่เป็นเพื่อนรักของอุเซน มีความกล้าหาญ ไม่กลัวตาย ยอมตายไปพร้อมกับอุเซน เมื่อทราบว่าอุเซนต้องโทษประหารชีวิต เพราะฝ่าฝืนกฎหมายของเมืองสิบสองหมื่น ที่ห้ามประชาชนเดินผิดเวลา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 2 เลขที่ 9 ดังนี้

... โอ้อูเซนเพื่อนเชษฐร่วมชีวี
 เอาชีวิตมาปลิดทิ้งเสีย
เราจะตายตายด้วยกัน

เวรกรรมใดนี้มาตามทัน
 เพราะเมื่อยจึงม้วยอาสัญ
จะครองชีวันไว้ให้มี

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

นอกจากนี้ อูซาหรั ยังรักษาสัจจะวาจาในเรื่อง การยอมรับโทษแทนอุเซน เมื่อถึงเวลาตัดสินโทษ แต่อุเซนยังไม่มารับโทษ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

... เราถือสัตย์รับประกันซึ่งสัญญา
 คิดแล้วจึงกล่าวพาที
 อูเรเซนเห็นที่จะหนีภัย

อนิจจาอุเรเซนพึงเห็นใจ
 กับสี่เสนีผู้ใหญ่
 ฉันทจะไปโดยดีมีเมตตา

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า อูซาหรั เป็นตัวละครที่มีความกล้าหาญและรักษาวาจาสัตย์

3.2.3.1.4 ท้าวเวณูมาน

ท้าวเวณูมาน เป็นตัวละครกษัตริย์ ที่ยกย่องผู้มีความสัตย์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ดังนี้

... เราจะขอไว้ทั้งสองคน
จะหาเปรียบใดไม่เห็นมี
ความสัตย์เลิศลพฟไตร
มิให้ถูกต้องกายา
ยังมีได้เสียเป็นเมียผัว
ความสัตย์มั่นคงต่อกัน

มิให้วายชนม์ทั้งสองศรี
จะเลี้ยงไว้เป็นศรีพระพารา
ถึงเจ็ดปีมิได้เสนาหา
เปลี่ยนแต่ชมผ้าสไบกัน
ตัวจะพลอยม้วยอาสัญ
อดกลั้นมาได้ถึงเจ็ดปี ฯ

ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ท้าวเวณูมาน ชื่นชมความสัตย์ของอุเชนและนางวัลลุมาลี ที่ไม่เคยแตะต้องร่างกายซึ่งกันและกัน ตลอดระยะเวลาเจ็ดปีที่ผ่านมาเลย พระองค์จึงงดโทษประหารแก่อุเชนและนางวัลลุมาลี และทรงรับเลี้ยงอุเชนและนางวัลลุมาลี เป็นพระโอรสและพระธิดาของพระองค์

3.2.3.1.5 แม่ทัพสุสีหาลำ

แม่ทัพสุสีหาลำ บิดาของนางวัลลุมาลี เป็นตัวละครที่ยึดมั่นในกฎเกณฑ์และความถูกต้อง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ดังนี้

... ทูลว่าไม่เลี้ยงสืบไป
มั่นให้อาญาข้าน้อยสิทธิ์
ขอเดชนเรศทรงธรรม

สอนไม่เอาคำที่ราพัน
จะสังหารชีวิตให้อาสัญ
ห้าห้าให้ม้วยมรณา

ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แม่ทัพสุสีหาลำ ยึดมั่นในกฎเกณฑ์และความถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากการที่นางวัลลุมาลี ทำผิดกฎหมายของเมืองสิบสองเหลียม ด้วยการขี้นมาตัดหน้าฉานท้าวเวณูมาน ที่มีโทษถึงขั้นประหารชีวิต และแม้ว่านางวัลลุมาลีจะเป็นธิดาของแม่ทัพสุสีหาลำ แต่เมื่อนางวัลลุมาลีกระทำผิด แม่ทัพสุสีหาลำก็ให้ลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ การประหารชีวิต

3.2.3.2 ตัวละครสำคัญในภาคที่สอง ได้แก่ ยูชัน นางประวะลิม และท้าวปะรังศรี

3.2.3.2.1 ยูชัน

ยุชัน เป็นตัวละครเอกฝ่ายชาย ที่มีความกล้าหาญ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง
ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

เมื่อนั้น	<u>ยุชันรัศมีศรีใส</u>
<u>ทูลว่าลูกยาจะลาไป</u>	<u>ไม่ให้ยากไพรโยธา</u>
<u>อันกรุงอุเรชนเวียงชัย</u>	<u>อยู่ไกลกว่าไกลหนักหนา</u>
<u>แต่ลูกองค์เดียวจะขอลา</u>	<u>ผ่านฟ้าจทราบในพระทัย</u>

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงถึงความกล้าหาญของยุชัน ที่รับอาสา
เสาะแสวงหานกหัสติศรี ที่อยู่ไกลถึงเมืองอุเรชน มาถวายแก่ท้าวอูร์ยัต พระบิดา

แต่ยุชันก็เป็นตัวละครที่มีอารมณ์โกรธแค้นของมนุษย์อยู่ ดังปรากฏใน
บทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 10 เลขที่ 19 ดังนี้

... ถึงเมืองปะรังศรีเจ้ามารยา	ชุมโยธาชิงเอานกไป
มันทิ้งขาลงในคงคา	ลอยมานายประมงเขาเลี้ยงไว้
<u>ความแค้นแสนสุดกำลังไป</u>	<u>จะสงครามให้ได้ตั้งใจคิด</u>

ยุชัน เล่ม 10 เลขที่ 19

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธแค้นของยุชัน ที่
เกิดขึ้นหลังจากที่ถูกท้าวปะรังศรีขโมยเอานกหัสติศรีไป จนทำให้ยุชันคิดแก้แค้นท้าวปะรังศรีด้วย
การทำสงคราม

นอกจากนี้ยุชันยังเป็นตัวละครที่เจ้าชู้แบบผู้ชายทั่วไป ดังปรากฏในบทละคร
นอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 13 เลขที่ 30 ดังนี้

... <u>จะรักน้องสองสวาทเสมอพักตร์</u>	ให้สมสุขสมประยูรวงษา
<u>อย่าแสนงอนค้อนคำจำนรรจา</u>	พี่ยาเถาจะให้เจ้าได้อาย

ยุชัน เล่ม 13 เลขที่ 30

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเจ้าชู้ของยุชัน ที่มีมเหสีถึง
สองพระองค์ คือ นางประวะลิม และนางบุษหรี

3.2.3.2 นางประวะลิม

นางประวะลิม เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิง ที่ฉลาดแต่นำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม คือ การทำปรีศนาเพื่อนัดแนะตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ ยูชัน ให้มาพบ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 16 ดังนี้

... เร่งเร็วพี่เอากะหม่อมมา	ชโลมยายมาลาเข้าทั้งตัว ...
เร่งเร็วเร่งให้โคลคลา	แต่อย่าให้แกไปทางตรง
ให้ลงตามเชิงเนินไสล	ถ้าแกเข้าแห่ห้ามไป
<u>ให้นั่งลงในสาแหกรยนต์</u>	<u>สอดตรงลงตามบัญชี</u>
เชือกหย่อนแกเดินสะอื้นโศก	ยิ่งร้องเขารังยั้งอยู่บน ...

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 16

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความฉลาดของนางประวะลิม ที่สามารถทำปรีศนาเพื่อบอกให้ยูชันลอบมาพบกับนางในคืนเดือนมืด และให้ยูชันขึ้นมายังปราสาทของนางด้วยการนั่งสาแหกรยนต์ ที่นางประวะลิมจะหย่อนลงมาให้ทางหน้าต่าง

3.2.3.3 ท้าวปะรังศรี

ท้าวปะรังศรี เป็นตัวละครกษัตริย์ที่มีความโลภและต้องการได้สิ่งของของผู้อื่นมาครอบครอง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

๑ <u>เข้าใกล้ดินย่องมองดู</u>	เจ้ากุมารนอนอยู่ที่ตรงไหน
ครั้นแลไปเห็นพระหน่อไท	ถอยหลังออกไปมีทันนาน
แล้วมีพระบัญชาไป	แก่พราณผู้ใหญ่ใจหาญ
เอ็งเข้าไปดูอาการ	แม้กุมารสนิทธิทรา
จงเร่งรีบกลับมาจับไว้	<u>กูจะใช้เสนอันแกลั่วกล้า</u>
<u>เข้าไปลอบลักสุภณา</u>	ทั้งกริชศรมาบัดนี้

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าท้าวปะรังศรี เป็นกษัตริย์ที่มีความโลภ เพราะขโมยนกหัสติศรีของยูชัน ขณะยูชันบรรทมอยู่ในอุทยานของเมืองปะรังศรี

จากการวิเคราะห์ลักษณะของตัวละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ทั้ง 2 ภาค พบว่า เป็นตัวละครที่มีความสมจริง คือ เป็นบุคคลธรรมดาที่ประกอบด้วยอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง ตามลักษณะนิสัยของมนุษย์

3.3 วิเคราะห์ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. 2522 : 102) อธิบายความหมายของคำว่า ขนบ ว่าหมายถึง การกระทำที่ผู้อ่านและผู้รจนางานประพันธ์ต่างๆ ของชาติหนึ่งชาติใด คำนึงร่วมกัน

เอมอร ชิตตะโสภณ (เอมอร ชิตตะโสภณ. 2539 : 15) อธิบายว่า ขนบ หมายถึง วิธีการแสดงออกต่างๆ ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันในการประพันธ์วรรณกรรม

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. 2544 : 149) อธิบายว่า ขนบ หมายถึง แบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติตามกันมา

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ขนบ (Convention) หมายถึง สิ่งที่ปรากฏซ้ำๆ กันในงานประพันธ์ จนกลายเป็นแบบแผนที่ยึดถือและปฏิบัติตามกันมา

ขนบนิยมของบทละคร ประกอบด้วยคำประณามพจน์หรือบทไหว้ครู บทสรรเสริญทรงเครื่อง บทชมความงาม ได้แก่ บทชมนาง บทชมธรรมชาติ (ชมปลา ชมนก ชมไม้ ชมสัตว์ทวิบาท-จตุบาท) บทชมบ้านเมืองปราสาทราชวัง บทชมพาหนะของกษัตริย์ (บทชมรถทรง ม้าทรง ช้างทรง) บทชมกระบวนทัพ บทอัศจรรย์ และการลงท้ายหรือการลงจบเรื่อง

การวิเคราะห์ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยูขัน

3.3.1 คำประณามพจน์หรือบทไหว้ครู

เอมอร ชิตตะโสภณ (เอมอร ชิตตะโสภณ. 2527 : 21-22) อธิบายว่า คำประณามพจน์หรือบทไหว้ครู มักปรากฏในวรรณกรรมราชสำนักที่ประพันธ์ขึ้นโดยกวีผู้มีชื่อและรับราชการใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ หรือเป็นวรรณกรรมที่พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตจัดเขียน รวบรวม ชำระขึ้น กระทั่งกลายเป็นผลงานที่มีแบบแผน จนได้รับการกล่าวขานในปัจจุบันว่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูงหรือเป็นวรรณกรรมมูลนาย

ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้แต่งคำประณามพจน์หรือบทไหว้ครู ส่วนใหญ่จะเป็นคำประพันธ์ประเภทร่าย เพราะภาษาร่ายมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวและมักใช้แต่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและวรรณกรรมศาสนา แต่มีบ้างที่ประพันธ์เป็นคำประพันธ์ประเภทโคลง

เนื้อหาของคำประณามพจน์ แบ่งเป็นสองนัย นัยแรก คือ บทนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ บทไหว้หรือสรรเสริญเทพเจ้าทั้งสามองค์ คือ พระนารายณ์ พระอิศวร (พระศิวะ) พระพรหม หรือบทไหว้หรือสรรเสริญพระรัตนตรัย นัยที่สอง คือ บทสดุดีหรือยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ หรือสรรเสริญคุณแผ่นดินที่เกิด

ซึ่งสาเหตุที่ทำให้บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ไม่ปรากฏคำประณามพจน์หรือบทไหว้ครู อาจเป็นดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2527 : 27-30) อธิบายเกี่ยวกับวิวัฒนาการของคำประณามพจน์ไว้ว่า งานที่ค่อนข้างไปทางให้ความบันเทิงจะถูกละเลย ไม่มีการขึ้นต้นด้วยคำประณามพจน์ ซึ่งการละเลยการขึ้นต้นด้วยคำประณามพจน์นี้อาจเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยปลายอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและเสื่อมคลายความศักดิ์สิทธิ์ลงเป็นอย่างมากในสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้หลักฐานการละเลยการขึ้นต้นด้วยคำประณามพจน์ของวรรณกรรมที่ให้ความบันเทิง ได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในบทละครเรื่อง รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี (กรมศิลปากร. 2539 : 7) ที่ไม่ปรากฏคำประณามพจน์หรือบทไหว้ครู ถึงแม้จะเป็นวรรณกรรมราชสำนักที่ประพันธ์ขึ้นโดยพระมหากษัตริย์

ดังนั้นเมื่อบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นงานประพันธ์ประเภทบทละครที่มุ่งเน้นความบันเทิง จึงอาจสอดคล้องกับคำอธิบายของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ด้วยเหตุผลเพื่อคลายความเคร่งครัด และยุคสมัยของกาลเวลา จึงทำให้คำประณามพจน์หรือบทไหว้ครูคลายความเคร่งครัดลงและถูกละเลยไป จนไม่ปรากฏคำประณามพจน์หรือบทไหว้ครูในบทละครนอกเรื่อง ยูชัน ซึ่งอาจจะเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับที่คำประณามพจน์หรือบทไหว้ครูเสื่อมคลายความศักดิ์สิทธิ์ลงในสมัยอยุธยาตอนปลายตั้งแต่หลังสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเด่นชัดขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี กระทั่งสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

3.3.2 บทละครสงทรงเครื่อง

สุนันทา โสรจจ์ (สุนันทา โสรจจ์. 2526 : 82) เอมอร ชิตตะโสภณ (เอมอร ชิตตะโสภณ. 2539 : 49) และ จักรกฤษณ์ ดวงพิตร (จักรกฤษณ์ ดวงพิตร. 2544 : 23) อธิบายสอดคล้องกันว่า บทละครสงทรงเครื่อง เป็นลักษณะหนึ่งของขนบนิยมทางวรรณกรรมที่กวียึดปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีการละคร นอกจากนี้ปัญญา นิตยสุวรรณ (ปัญญา นิตยสุวรรณ. 2533 : 13) ได้อธิบายว่า บทละครสงทรงเครื่องของละครเป็นการอาบน้ำโดยสมมติ เพราะตัวละครที่สงทรงน้ำหรือลงอาบน้ำไม่จำเป็นต้องผลัดเสื้อผ้าหรือเปลี่ยนเครื่องทรงให้ยุ่งยาก เมื่อมีบทสงทรงก็ทำท่าสงทรงน้ำหรืออาบน้ำได้เลย ซึ่งการอาบน้ำจะมีทั้งการสงทรงน้ำในแม่น้ำลำธาร และการสงทรงน้ำในห้องสงมิตชิดเป็นสัดส่วน บทละครสงทรงเครื่องของละครเป็นการแทรกเพื่อเตรียมเปลี่ยนให้ตัวละครตัวใหม่ ซึ่งถูกสมมติว่าอาบน้ำแต่งตัวเรียบร้อยแล้ว ออกมาแสดงแทนตัวละครตัวเดิมที่กำลังสวมบทบาทอยู่ หรือเป็นการเตือนตัวละครตัวอื่นที่ตัวละครตัวเดิมกำลังจะเดินทางไปพบ ให้รับบทบาทได้ทันที่หรือเป็นการเตือน การกระตุ้น การปลุกผู้ชมที่กำลังเคลิ้มหรือเบื่อ ให้กลับมากะฉับกระเงงเพื่อรับรู้เหตุการณ์ของเรื่องที่จะดำเนินต่อไป ดังนั้นบทละครสงทรงเครื่องจึงเป็นการหยุดดำเนินเรื่องก่อนที่ตัวละครตัวนั้นๆ จะได้พบกับตัวละครอื่นและดำเนินเรื่องต่อไป (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2527 : 56-57)

บทละครสงทรงเครื่องของตัวละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จำแนกได้ 5 ลักษณะ ได้แก่

- 3.3.2.1 การสร้งน้ำในแม่น้ำลำธาร
- 3.3.2.2 การสร้งน้ำในที่มิดชิดเป็นสัดส่วน
- 3.3.2.3 การสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่าย
- 3.3.2.4 การสร้งน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้
- 3.3.2.5 การสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละคร

3.3.2.1 การสร้งน้ำในแม่น้ำลำธาร ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการกล่าวถึง การสร้งน้ำของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองเหลียม ก่อนการเสด็จตัดสินคดีความอุเชน ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามของเมืองสิบสองเหลียม ซึ่งห้ามประชาชนสัญจรในเวลากลางคืน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เชิด

● เมื่อนั้น	<u>ท้าวเวณูมานเป็นใหญ่</u>
<u>ครั้นส่องแสงสุริโยโชนทัย</u>	<u>เสด็จไปสรรสร้งพระคงคา</u>
<u>ตบแต่งพระองค์ทรงเครื่องรัตน์</u>	<u>สำหรับกระษัตริย์นาคา</u>
<u>เห็นบกริษฤทธิไตรโคคลา</u>	ออกพระโรงรจนาทันใด

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

บทสร้งน้ำในแม่น้ำลำธารของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองเหลียม ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทสร้งทรงเครื่องอย่างรวบรัด ไม่ได้พรรณนาอย่างละเอียดว่ามีขั้นตอนในการสร้งทรงเครื่องก่อนหลังอย่างไรบ้าง คือ พรรณนาแต่เพียงว่า ในยามเช้าท้าวเวณูมานเสด็จสร้งน้ำในแม่น้ำลำธาร หลังจากสร้งน้ำเสร็จจึงทรงเครื่องอย่างกษัตริย์และเห็นบกริษเป็นอาวุธ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของจักรกฤษณ์ ดวงพัตร์ (จักรกฤษณ์ ดวงพัตร์. 2533 : 14) ที่อธิบายว่าการอาบน้ำในสถานที่ธรรมชาติของตัวละครในบทละครนั้น ส่วนมากมักจะไม่พรรณนาการอาบน้ำแต่งตัวอย่างละเอียด

3.3.2.2 การสร้งน้ำในที่มิดชิดเป็นสัดส่วน ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการกล่าวถึง การอาบน้ำของอุเชน ก่อนที่จะลอบปีนตึกเพื่อขึ้นไปพบกับนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

● <u>เข้าห้องอาบน้ำให้สำราญ</u>	<u>แป้งสดหอมหวานกลิ่นส่ง</u>
<u>ภูษาเก็บทองยอยง</u>	<u>เข็มขัดรัดทองคำลงกา</u>
<u>เห็นบกริษห่มผ้าสีฟ้าขลิบ</u>	<u>กรหิยจับชายโอ้อ่า</u>

xonนั้นซ่อนไปลับตา

มาถึงหน้าตึกนางทันใด

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

บทประสงที่มิตชิดเป็นสัดส่วนของอุเซน ก่อนที่จะลอบปีนตึกเพื่อขึ้นไปพบกับนางวัลลุมาลี ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทประสงทรงเครื่องอย่างสั้น แต่พรรณนาครบทุกขั้นตอนของการประสงทรงเครื่อง ตั้งแต่อุเซนเข้าห้องน้ำเพื่ออาบน้ำ หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วก็ทาแป้ง นุ่งผ้ายกทอง คาดเข็มขัด เหน็บกริช ห่มผ้าสีฟ้าที่ขลิบริม และใช้มือจัดชายผ้าคลุมกริชที่เหน็บไว้อย่างเรียบร้อย แล้วจึงซ่อนขอห้วงสำหรับใช้ปีนขึ้นตึกไว้ในที่ลับตาคน และเดินทางไปยังตึกของนางวัลลุมาลี

นอกจากบทประสงทรงเครื่องที่ยกมาข้างต้นแล้ว ในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ยังมีการพรรณนาบทประสงทรงเครื่องอย่างสั้น แต่พรรณนาเป็นขั้นเป็นตอน ของการสงน้ำในห้องสงที่มิตชิดเป็นสัดส่วนของอุเซนอีกตอนหนึ่ง ดังนี้

โทน

๑ ครั้นอรุณ ณ รุ่งแสงทอง

ครั้นแล้วเสร็จพลันทันที

ภูษาอย่างดีสีใบตอง

ห่มสีทับทิมพริ้มพราย

เหน็บกริชคู่ใจโคลคลา

คะเนิงนางทางเดินย่างเยื้อง

ทัดดอกอุบะมะลิวัลย์

เดินรายชายไปตั้งใจจง

เข้าห้องประสงวารีศรี

แต่งกายเลิศเพริศพราย

ยกเป็นตะเลียงทองเจิดฉาย

คาดบันเหนงลายทองเรือง

ลอบมามีให้ฟังเฟื่อง

กลืนฟุ้งรุ่งเรืองตระลบองค์

ยังให้ปวนบั้นพิศวง

ตรงตึกนางวัลลุมาลี

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากการพรรณนาการสงน้ำในที่มิตชิดเป็นสัดส่วนของอุเซนอีกตอนหนึ่ง ดังที่ยกมาข้างต้นนี้ เป็นการพรรณนาถึงการอาบน้ำในยามเช้าของอุเซน ซึ่งหลังจากที่อุเซนอาบน้ำในห้องน้ำเสร็จแล้ว จึงแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าสีเขียวใบตอง ยกทองลายตะเลียง ห่มผ้าสีแดงทับทิม คาดเข็มขัดลายทอง เหน็บกริช และทัดอุบะที่ร้อยจากดอกมะลิวัลย์ ก่อนที่อุเซนจะลอบปีนตึกเพื่อขึ้นไปพบกับนางวัลลุมาลีเช่นเดียวกัน

3.3.2.3 การสงน้ำแบบสงสุหร่ายหรือการสงน้ำแบบใช้ฝักบัว ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เป็นการกล่าวถึง การสงน้ำของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ก่อนที่จะเสด็จพร้อมด้วยนายพรานป่าและกองทหารไปยังอุทยาน เพื่อไปชิงเอานกหัสสร้างสีมาจากยุขัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 7 เลขที่ 23 ดังนี้

เมื่อนั้น	ท้าวปะรังสีปรีดีเปรมเกษมสันต์
จัดพลเสรีจกัเสด็จจรจรัล	ผายผันเข้าที่สรงวาริ
<u>จึงให้ไชสหัสชารา</u>	<u>เซ็นซาโปรยปรายดังสายสินธุ์</u>
<u>แต่งองค์ทรงเครื่องปราบไพริน</u>	แล้วทรงนิลพาชีรับจร
<u>เหน็บกริชกรุมกระบี่เทศ</u>	กับอศวเรศไม่หยุดหย่อน
พรานป่านำหน้าพजर	รีบร้อนเร็วถึงอุทยาน

ยฺขัน เล่ม 7 เลขที่ 23

จากการสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายของท้าวปะรังศรี ก่อนที่จะเสด็จไปชิงเอานกหัสสร้างสีมาจากยฺขัน ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทสร้งทรงเครื่องอย่างรวบรัด ไม่ได้พรรณนาอย่างละเอียดว่ามีขั้นตอนในการสร้งทรงเครื่องก่อนหลังอย่างไรบ้าง เพราะพรรณนาแต่เพียงว่าท้าวปะรังศรีเสด็จยังห้องสร้งแล้วทรงไขน้ำจากฝักบัวเพื่อสร้งน้ำ หลังจากท้าวปะรังศรีสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายในห้องสร้งเสรีจกัทรงเครื่องสำหรับออกรบโดยเหน็บกริชและถือกระบี่ แล้วจึงทรงม้าสีด้าซึ่งเป็นม้าพันธุ์เปอร์เซียเสด็จยังอุทยาน

นอกจากการสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายของท้าวปะรังศรีก่อนที่จะเสด็จไปชิงนกหัสสร้างสีมาจากยฺขัน ในตอนที่ยกมาข้างต้นจะเป็นการพรรณนาบทสร้งทรงเครื่องอย่างรวบรัดตอนหนึ่งแล้ว บทละครนอก เรื่อง ยฺขัน ยังมีการพรรณนาบทสร้ง ทรงเครื่องของการสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายที่ปรากฏแต่การพรรณนาบทสร้งแต่ไม่ปรากฏการพรรณนาบททรงเครื่อง ซึ่งการพรรณนาการสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายที่ปรากฏแต่การพรรณนาบทสร้งนี้ เป็นการสร้งสุหร่ายของยฺขัน ก่อนที่จะลอบเข้าไปในวังของท้าวปะรังศรี เพื่อขโมยเอาแก้วหัสสร้างสีคืนมา ดังปรากฏในบทละครนอกเรื่อง ยฺขัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

ลงสร้ง	
● เมื่อนั้น	ยฺขันทรงสวัสดิ์รัศมี
เห็นสามทหารมาก็ยินดี	<u>พระเสด็จมาเข้าที่สนานชล</u>
<u>ให้ไขท่อกแก้วปทุมทอง</u>	<u>โปรยสุหร่ายปรายละอองเป็นฝอยฝน</u>
<u>น้ำกุหลาบเจือฟุ้งปรุงสุคนธ์</u>	<u>ชื่นกระมลตลบอบวรกาย</u>

ยฺขัน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากการสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายของยฺขัน ก่อนที่จะลอบเข้าไปในวังของท้าวปะรังศรี เพื่อขโมยเอาแก้วหัสสร้างสีคืนมา ดังที่ยกมาข้างต้นนี้ เป็นการพรรณนาการสร้งทรงเครื่องอย่างรวบรัดจนไม่มีการพรรณนาถึงการแต่งกาย เพราะพรรณนาแต่เพียงว่า ยฺขันเสด็จยังห้องสร้ง

แล้วทรงไขน้ำจากฝักบัวทองเพื่อสร่งน้ำ ซึ่งหลังจากที่ยุขันสร่งน้ำแบบสร่งสุหรัยเสร็จแล้วก็ทรงเจอน้ำกุหลาบกับเครื่องหอมลงบนพระวรกายจนกลิ่นตลบอบอวลไปทั่วทั้งพระวรกาย

นอกจากจะปรากฏการพรรณนาบทสร่งทรงเครื่องอย่างรวบรัดแล้ว ในการพรรณนาการสร่งน้ำแบบสร่งสุหรัยของท้าวปะรังศรี ก่อนที่ท้าวปะรังศรีจะไปชิงเอานกหัสติงส์มาจากยุขันดังที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 7 เลขที่ 23 และการพรรณนาบทสร่งทรงเครื่องที่ปรากฏเฉพาะการพรรณนาบทสร่งแต่ไม่ปรากฏการพรรณนาบททรงเครื่อง ในการพรรณนาการสร่งน้ำแบบสร่งสุหรัยของยุขัน ก่อนที่จะลอบเข้าไปในวังของท้าวปะรังศรี เพื่อขโมยเอาแก้วหัสติงส์คืนมา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 26 แล้ว บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ยังปรากฏการพรรณนาบทสร่งทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอน ในการพรรณนาการสร่งน้ำแบบสร่งสุหรัยของยุขัน ก่อนที่ยุขันจะเสด็จพบกับพระฤๅษี เพื่อขอให้พระฤๅษีเสกแก้วหัสติงส์ให้กลายเป็นนกหัสติงส์ที่มีชีวิตขึ้นมา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ดังนี้

... แล้วเสด็จยุธาตรคลาดคลา	ลินลามามาเข้าที่สร่งชล
<u>ไขท่อธาราปทุมทอง</u>	<u>เป็นละอองกระจายตั้งสายฝน</u>
<u>สร่งเสร็จแล้วทรงพระสุคนธ์</u>	<u>จรรุ่งกลิ่นปนหอมขจราย</u>
<u>แล้วสอดทรงสนับเพลาเชิงนาคี</u>	<u>ภูษาสังเวียนดีที่แขกถวาย</u>
<u>ทรงฉลองพระองค์ตาดดอกกราย</u>	<u>พระจับชายเจียรระบาศคาควัด</u>
<u>แล้วทรงเข็มขัดรัตพระองค์</u>	<u>ทับทรวงสังวาลทรงสำหรับกระษัตริย์</u>
<u>เสด็จทรงทองกรพาทูร์ดี</u>	<u>จอมกระษัตริย์ทรงเครื่องพรรณราย</u>
<u>ข้ามรงค์ทรงนิ้วพระหัตถ์ถ้วน</u>	<u>ค่าควรบรินทร์เรื่องฉาย</u>
<u>ทรงมงกุฏสุวรรณพรรณราย</u>	<u>ทัดอุบะเพริศพรายจินดาดี</u>
<u>ทรงพระขรรค์เหน็บกันหย่นฤทธิ์รงค์</u>	แล้วทรงแก้วหัสติงส์
<u>สั่งเสร็จแล้วเสด็จจรลี</u>	ภูมิเหาะไปด้วยฤทธา

ยุขัน เล่ม 15 เลขที่ 32

จากการสร่งน้ำแบบสร่งสุหรัยของยุขัน ก่อนที่ยุขันจะเสด็จพบกับบุคคลสำคัญ คือพระฤๅษี เพื่อขอให้พระฤๅษีเสกแก้วหัสติงส์ให้กลายเป็นนกหัสติงส์ที่มีชีวิตขึ้นมา ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทสร่งทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอนว่า เมื่อยุขันเสด็จยังห้องสร่งแล้ว ยุขันทรงไขฝักบัวทองเพื่อสร่งน้ำ หลังจากที่ยุขันสร่งน้ำแบบสร่งสุหรัยเสร็จแล้วก็ทรงประพรมเครื่องหอม จากนั้นจึงทรงเครื่องด้วยการทรงพระสนับเพลาที่ทำจาก พระภูษาสังเวียนซึ่งมีเชิงเป็นลายนาค ทรงฉลองพระองค์ที่ทำจากพระภูษาทาดลายดอก ทรงรัดองค์ทับลงบนเจียรระบาศ ทรงสังวาล ทรงทองกร ทรงพาทูร์ดี ทรงพระข้ามรงค์ ทรงมงกุฏทอง ทรงทัดอุบะ ทรงถือพระขรรค์ และทรงเหน็บกันหย่น

ดังนั้นการพรรณนาบทละครทรงเครื่อง จึงมีทั้งการพรรณนาบทละครทรงเครื่องอย่างรวบรัดในการพรรณนาการสร่งน้ำแบบสร่งสุหร่ายของท้าวปะรังศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23 และการพรรณนาบทละครทรงเครื่องที่ปรากฏแต่การพรรณนาบทละครแต่ไม่ปรากฏการพรรณนาบททรงเครื่องในการพรรณนาการสร่งน้ำแบบสร่งสุหร่ายของยูชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 รวมทั้งการพรรณนาบทละครทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอนในการพรรณนาการสร่งน้ำแบบสร่งสุหร่ายของยูชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ก่อนที่ตัวละครจะออกเดินทางไปทำภารกิจของตน

ทั้งนี้สามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า การพรรณนาบทละครทรงเครื่องอย่างละเอียด สะท้อนให้เห็นการบรรจงสร่งน้ำและทรงเครื่องอย่างประณีตของตัวละคร เมื่อต้องพบบุคคลสำคัญหรือปฏิบัติการกิจสำคัญ รวมถึงการสะท้อนให้เห็นอารมณ์ของตัวละครในขณะนั้นด้วย

3.3.2.4 การสร่งน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการกล่าวถึง การอาบน้ำของยูชัน ก่อนที่ยูชันจะเสด็จออกยังหน้าพลับพลาที่ประทับ เพื่อดำรัสให้ทหารเขียนสารทำรบท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ที่ซึ่งเอานกหัสติวัชรสังข์ไปจากยูชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

<u>ครั้นถึงพอรุ่งอรุณเรื่อง</u>	<u>พระจอมเมืองปิ่นภพสมสมัย</u>
<u>เปลื้องเครื่องเรื่องรัตนอำไพ</u>	<u>ทรงสุคนธ์มัลลย์โอพาพาร</u>
<u>รวยระรื่นชื่นกลิ่นสุคันทรส</u>	<u>อันปรากฏปรุ่งพร้อมหอมหวาน</u>
<u>แช่ชุ่มเกษรสุมาลย์</u>	<u>กุหลาบธารตลบอบองค์</u>
<u>ส่องพระฉายกรายกรีดเกศา</u>	<u>ตั้งเทวานิรมิตพิศวง</u>
<u>ผัดพักตร์ข้าควรวลผจง</u>	<u>แล้วสอดทรงสนับเพลาเพราตา</u>
<u>ภูษิตวิจิตรพื้นแดง</u>	<u>ฉลององค์ตาดแยงตั้งเลขา</u>
<u>ทองกรมกรตรจนา</u>	<u>ธำมรงค์ควรค่าภพไตร</u>
<u>รัดองค์เพชรวามอร่ามวิบ</u>	<u>เครื่องประดับชายแครงชายไหว</u>
<u>ทรงมหามงกุฎอำไพ</u>	<u>ทัดอุษะวิไลพอดา</u>
<u>เห็นบกรีชฎทริธอนไพริน</u>	<u>ตั้งองค์อินทร์อันแอนจากเวหา</u>
<u>พระกรทรงศรศักดิ์ดา</u>	<u>ามสง่าแน่นน้อยระทวยทรง</u>
<u>แล้วเสด็จจากบัลลังก์จรณา</u>	<u>ลินลาดั่งราชเหมหงส์</u>
<u>ออกหน้าพลับพลาบรรจง</u>	<u>จัดรงค์กราบเกล้าถวายกร</u>

ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากการสร่งน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ของยูชัน ก่อนที่ยูชันจะเสด็จออกยังหน้าพลับพลาที่ประทับ ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทละครทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอนว่า

เมื่อถึงเวลารุ่งเช้า ยูชันทรงเปลื้องเครื่องทรงแล้วทรงน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ ซึ่งน้ำดอกไม้ที่ยูชันทรงแช่นั้น คือ น้ำดอกกุหลาบ หลังจากที่ยูชันเสร็จจากการทรงน้ำแล้ว ยูชันได้ทรงส่งพระฉายหวิพระเกศา และผัดพระพักตร์ จากนั้นจึงทรงเครื่องด้วยการทรงพระสนับเพลาที่สร้างขึ้นจากพระภูษาพื้นสีแดง ทรงฉลองพระองค์ที่ทำจากพระภูษาตาตลายก้านแย่ง แล้วทรงทองกรที่ทำจากมรกต และทอง ทรงพระช้ำมรงค์ ทรงรัดองค์ที่ทำจากเพชร ทรงชายแครง ทรงมหามงกุฏ ทรงทัดอุบะ ทรงเหน็บกริช และในพระกรทรงถือศร

ดังนั้นการพรรณานาบทระสรทรงเครื่อง ในการทรงน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ของ ยูชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังที่ยกมาข้างต้น จึงเป็นการพรรณานาบทระสรทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเปลื้องเครื่องทรงก่อนที่จะทรงน้ำ การบอกวิธีการในการทรงน้ำว่าเป็นการทรงน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ และบอกขั้นตอนการทรงเครื่อง ก่อนที่ตัวละครจะกระทำการกิจของตนต่อไป

3.3.2.5 การทรงน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละคร ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการกล่าวถึง การทรงน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครชาย ได้แก่ การทรงน้ำของยูดาหวัน พระเชษฐา กับยูชัน พระอนุชา และการทรงน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครหญิง ได้แก่ การทรงน้ำของยูดาหวันกับพระมเหสี คือ นางกันจะหนา และการทรงน้ำของยูชันกับพระมเหสีฝ่ายซ้าย คือ นางบุษหรี

3.3.2.5.1 การทรงน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครชาย ได้แก่ การทรงน้ำของยูดาหวัน พระเชษฐา กับยูชัน พระอนุชา ก่อนที่ยูดาหวันกับยูชันจะเสด็จออกจากเมืองอูรังยิตเพื่อไปเสาะหานกหัสติศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

<u>ครันรุ่งรางสว่างแสงพระสุริยา</u>	<u>สองราสระสรสุธาธาร</u>
<u>โชน</u>	
◎ <u>สองทรวงษาโอพาพาร</u>	<u>ฉลององค์ชวัลเพริศพราย</u>
<u>สองทรวงทับทรวงดวงกุดัน</u>	<u>คาตรัดเอววรรณเจดฉาย</u>
<u>สองทรวงทองกรขจรขจาย</u>	<u>ช้ำมรงค์เลื่อมลายพลอยเพชร</u>
<u>สองทรวงกรอบพักร์จำหลักแก้ว</u>	<u>อุบะห้อยพริ้วแพร้วแกมเกศ</u>
<u>สองทรวงกริชชั้นกุดันเทศ</u>	<u>ถือเช็ดหน้าสีขลิบทอง</u>

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากการทรงน้ำในเวลาเดียวกันระหว่างยูดาหวันกับยูชัน ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณานาบทระสรทรงเครื่องอย่างสิ้นแต่พรรณนาเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การกล่าวถึงยูดาหวันกับยูชัน ทรงน้ำในยามเช้า ซึ่งหลังจากที่ยูดาหวันกับยูชันทรงน้ำเสร็จแล้วทั้งสองพระองค์ก็ทรงเครื่องด้วยการทรงพระภูษา ทรงฉลองพระองค์ ทรงทับทรวงที่ทำมาจากทองแกมแก้ว ทรงรัดองค์ ทรงทองกร ทรงช้ำมรงค์ที่ทำจากพลอยและเพชร ทรงกรอบพักร์ที่จำหลักขึ้นมาจากแก้ว ทรงห้อย

อุบะ ทรงเหน็บกริช และทรงถือผ้าซับพระพักตร์ขลิบทอง ก่อนที่ยูดาหัวันกับยูชันจะเสด็จออกจากเมืองอูร์ยิดเพื่อไปเสาะหานกหัสติรังสี

3.3.2.5.2 การสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครหญิง ได้แก่

3.3.2.5.2.1 การสร้งน้ำของยูดาหัวันกับพระมเหสี คือ นางกันจะหนา ก่อนที่จะเสด็จออกตามหายูชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ดังนี้

<u>ครั้นเอยครั้นรุ่ง</u>	<u>พระสุริเยศพวยพุ่งเวหา</u>
<u>ชวนน้องประคองแก้วกานดา</u>	<u>ลินลาเข้าที่สร้งชล</u>
<u>ให้ไขหัทธาทอง</u>	<u>เป็นละอองฟุ้งพรายดังสายฝน</u>
<u>ทรงสुकนธรสปรุงปน</u>	<u>นิถามลผัดพัคตร์ประไพพิศ</u>
<u>พระทรงสนับเพลาเชิงนาคี</u>	<u>มารศรีทรงภูษาลายวิจิตร</u>
<u>เสร็จทรงสังวาลสีวันอาทิตย์</u>	<u>สไบทรงตาดติดดอกสุวรรณ</u>
<u>พระทรงเจียรระบาดคาคัดรัด</u>	<u>นางกระษัตริย์ทรงเข็มขัดรัดมั้น</u>
<u>เสร็จทรงพระนพพรายพรรณ</u>	<u>นางทรงสังวาลวัลย์ประดับเพชร</u>
<u>พระสอดทรงฉลองพระกรน้อย</u>	<u>นางทรงสร้อยตาบประดับเสร็จ</u>
<u>พระทรงทับทรวงประดับเพชร</u>	<u>แต่ละเม็ดรุ่งเลิศประเสริฐเมือง</u>
<u>แล้วทรงทองกรกาทัก</u>	<u>สมรมิ่งทรงวัลย์บุษย์น้ำเหลือง</u>
<u>พระทรงธำมรงค์จำรูญเรื่อง</u>	<u>นางทรงเครื่องสำหรับพระบุตรี</u>
<u>พระทรงชฎาห้ายอด</u>	<u>ทรงสอดกรเจียกจำรัสศรี</u>
<u>นางทรงมงกุฎกระษัตริ</u>	<u>ภูมิเหน็บกริชฤทธิรงค์</u>
<u>พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงใจเพชร</u>	<u>เสด็จชวนกันจะหนาดวงสมร</u>
<u>ออกพระลานขึ้นยังกายกฤษ</u>	<u>บังอรตามเสด็จมาทันใจ</u>

ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32

จากการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันระหว่างยูดาหัวันกับนางกันจะหนา ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทสร้งทรงเครื่องอย่างละเอียด เป็นขั้นตอนและพรรณนาการทรงเครื่องสลักรหว่างยูดาหัวันกับนางกันจะหนา ดังนี้ เมื่อถึงเวลาเช้า ยูดาหัวันชวนนางกันจะหนาเสด็จยังห้องสร้ง แล้วยูดาหัวันให้นางกันจะหนาทรงไขฝักบัวทองเพื่อสร้งน้ำ หลังจากที่ยูดาหัวันกับนางกันจะหนาสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายเสร็จแล้ว ยูดาหัวันก็ทรงประพรมเครื่องหอม ส่วนนางกันจะหนาก็ทรงผัดพระพักตร์ จากนั้นยูดาหัวันจึงทรงเครื่องด้วยการทรงพระสนับเพลาที่มีเชิงเป็นลายนาค นางกันจะหนาทรงพระภูษาลวดลายสวยงาม ยูดาหัวันทรงสังวาลสีแดง นางกันจะหนาทรงหมสไบที่ทำมาจากพระภูษาตาดซึ่งมีลวดลายดอกไม้สีทอง ยูดาหัวันทรงคาคัดเจียรระบาด นางกันจะหนาทรงคาคัดเข็มขัด ยูดาหัวันทรงแก้วนพรัตน์ นางกันจะหนาทรงสังวาลประดับเพชร ยูดาหัวันทรงฉลองพระกรน้อย นางกันจะหนาทรงทับทรวง ยูดาหัวันทรงทับทรวงประดับเพชรและทรงทองกร นางกันจะหนาทรงวัลย์บุษย์น้ำเหลือง ยูดาหัวันทรงพระธำมรงค์

นางกันจะหนาทรงเครื่องสำหรับพระบุตรี ยุดาวันทรงชฎาห้ายอดและทรงสอดกรรเจียกจร นางกันจะหนาทรงมงกุฎกษัตริย์ ยุดาวันทรงเหน็บกริชและพระหัตถ์ชวาทรงถือพระแสง ก่อนที่ ยุดาวันกับนางกันจะหนาคจะเสด็จออกมาทรงช้างยังหน้าพระลานเพื่อออกตามหายุชันต่อไป

3.3.2.5.2.2 การสร้งน้ำของยุชันกับพระมเหสีฝ่ายซ้าย คือ นางบุษหรี ก่อนที่จะเสด็จออกจากเมืองประังศรีเพื่อไปเข้าเฝ้าท้าวอรัญยิต พระบิดา ยังกรุง อรัญยิต ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น	ยุชันผู้รุ่งรัศมี
ครั้นอุทัยไขส่องราตรี	ชวนโฉมบุษหรีศรีโสภา
ทั้งสองพระองค์สร้งวาริน	หอมรีนชื่นกลิ่นดอกบุหงา
ทรงสคนธปนปรงจรงทา	กัลยาผัดพักตร์เพียงจันทร์
พระทรงสนับเพลาชิงนาคี	ทรงภูษาสังเวียนดีเฉิดฉิน
นางทรงภูษาลายสุวรรณ	ทรงธรรม์คาดเจียรระบาตบั้นแห่งรัต
นางทรงเข็มขัดประจำยาม	โฉมงามห่มตลอดดอกกระจัด
พระทรงฉลององค์พาหุรัด	นางกระษัตริย์ทรงสร้อยประดับเพชร
พระทรงทับทรวงดวงกุดัน	นางทรงสังวาลอันสรรพเสร็จ
พระทรงทองกรกัลเม็ด	นางทรงกายเก็จสำหรับกร
พระทรงขำมรงค์เรือนครุฑ	วรนุชทรงเครื่องมั่นอัปสร
พระทรงมงกุฎกรรเจียกจร	บังอรทรงสอดขำมรงค์
แล้วทรงมงกุฎพระบุตรี	ห้อยอุบะพวงมณีงามระหง
พระทรงกริชสำหรับรณรงค์	ทัดอุบะตันหยงดอกสุวรรณ
ทรงแก้วรังสีถือเช็ดหน้า	ชวนอัครชยาโฉมสวรรค์
แล้วลีนลาตออกจากปราสาทพลัน	จรจรลขึ้นเกยอันรูจี

ยุชัน เล่ม 15 เลขที่ 32

จากการสร้งน้ำพร้อมกันระหว่างยุชันกับนางบุษหรี ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาบทสร้งทรงเครื่องอย่างละเอียด เป็นขั้นต่อน และพรรณนาการทรงเครื่อง สลับกันระหว่างยุชันกับนางบุษหรี ดังนี้ เมื่อถึงเวลาเช้า ยุชันชวนนางบุษหรีสร้งน้ำ หลังจากที่ยุชันกับนางบุษหรีสร้งน้ำเสร็จแล้ว ยุชันก็ทรงประพรมเครื่องหอม ส่วนนางบุษหรีก็ทรงผัดพระพักตร์ จากนั้นยุชันจึงทรงเครื่องด้วยการทรงพระสนับเพลาคี่มีเชิงเป็นลายนาคซึ่งทำมาจากพระภูษาสังเวียน นางบุษหรีทรงพระภูษาลายทอง ยุชันทรงรัตบั้นแห่งทับลงบนเจียรระบาต นางบุษหรีทรงเข็มขัดลายประจำและทรงห่มสไบลายดอก ยุชันทรงฉลองพระองค์และทรงพาหุรัด นางบุษหรีทรงสร้อยประดับเพชร ยุชันทรงทับทรวงที่ทำมาจากทองแกมแก้ว นางบุษหรีทรงสังวาล ยุชันทรงทองกรที่มีหัวเป็นเกลียวและสามารถถอดออกได้ นางบุษหรีทรงแก้วประดับพระกร ยุชันทรงพระขำมรงค์ที่ตัวเรือนทำเป็นรูปครุฑแล้วทรงมงกุฎห้อยกรรเจียกจร นางบุษหรีทรง

พระขำมรงค์แล้วทรงมงกุฎกษัตริย์ที่มีพวงอุบะห้อย ยูชันทรงเหน็บกริชและตัดอุบะที่ทำมาจากดอกพิกุล แล้วยูชันก็ทรงถือแก้วหสังสีและผ้าซับพระพักตร์ จากนั้นจึงชวนนางบุษหรีเสด็จออกจากปราสาทเพื่อเหาะไปเข้าเฝ้าท้าวอุรังยิต พระบิดา ยังกรุงอุรังยิต

การพรรณานาบทระสรงทรงเครื่อง ในการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ทั้งการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครชายที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 และการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครหญิง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ล้วนเป็นการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การกล่าวถึงการสร้งน้ำในเวลาเช้าของตัวละครและขั้นตอนการทรงเครื่องกระทั่งเสร็จสิ้นจนตัวละครได้กระทำการกิจของตนต่อไป

จากการวิเคราะห์หีบ ทระสรงทรงเครื่องของตัวละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ซึ่งจำแนกไว้ 5 ประเภท ดังที่วิเคราะห์มาข้างต้น ได้แก่ การสร้งน้ำในแม่น้ำลำธาร การสร้งน้ำในที่มิดชิดเป็นสัดส่วน การสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่าย การสร้งน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ และการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละคร สามารถสรุปได้ว่า

การสร้งน้ำในแม่น้ำลำธารที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 เป็นการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องตามลักษณะการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องในสถานที่ธรรมชาติของบทละครที่พรรณานาอย่างรวบรัด

การพรรณานาบทระสรงทรงเครื่อง ในการสร้งน้ำในห้องสร้งที่มิดชิดเป็นสัดส่วนที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ทั้งสองตอน เป็นการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องอย่างสั้นแต่พรรณานาเป็นขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่ตัวละครเข้าห้องน้ำเพื่ออาบน้ำ หลังจากอาบน้ำเสร็จตัวละครก็แต่งกายจนครบถ้วนและออกเดินทางไปทำการกิจของตน

การพรรณานาบทระสรงทรงเครื่อง ในการสร้งน้ำแบบสร้งสุหร่ายของตัวละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23 เล่ม 9 เลขที่ 26 และเล่ม 15 เลขที่ 32 มีทั้งการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องอย่างรวบรัด ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23 และการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องที่ปรากฏแต่การพรรณานาบทระสรงแต่ไม่ปรากฏการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่อง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 รวมทั้งการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32

การพรรณานาบทระสรงทรงเครื่อง ในการสร้งน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 เป็นการพรรณานาบทระสรงทรงเครื่องอย่างละเอียดและเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเปลื้องเครื่องทรงก่อนที่จะสร้งน้ำ การบอกวิธีการในการสร้งน้ำว่าเป็นการสร้งน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ และบอกขั้นตอนการทรงเครื่องก่อนที่ตัวละครจะกระทำการกิจของตนต่อไป

การพรรณานาบทระสรงทรงเครื่อง ในการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ทั้งการสร้งน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละครชายกับตัวละครชายที่ปรากฏ

ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 หรือการสร่งน้ำในเวลาเดียวกันระหว่างตัวละครชายกับตัวละครหญิง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 15 เลขที่ 32 ล้วนเป็นการพรรณนาบทละครสร่งเครื่องอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การกล่าวถึงการสร่งน้ำในเวลาเช้าของตัวละครและขั้นตอนการทรงเครื่องกระทั่งเสร็จสิ้นจนตัวละครได้กระทำภารกิจของตน

3.3.3 บทชมความงาม

เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์ (เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์. 2524 : 9) รวมทั้งเอมอร ชิตตะโสภณ (เอมอร ชิตตะโสภณ. 2527 : 29) อธิบายสอดคล้องกันว่า บทชมความงามเป็นขนบนิยมอย่างหนึ่งของวรรณคดีไทย ที่กวีฝากฝีมือลายมือหรือคารมซึ่งแสดงออกถึงความสวยงาม และความไพเราะอย่างมีศิลปะในทำนองการชื่นชมความงาม

บทชมความงามที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่

3.3.3.1 บทชมความงามบุรุษสตรี

3.3.3.2 บทชมธรรมชาติ ได้แก่ บทชมปลา ชมนก ชมไม้

3.3.3.3 บทชมบ้านเมือง

3.3.3.4 บทชมพาหนะของกษัตริย์ ได้แก่ บทชมรถทรง ม้าทรง ช้างทรง

3.3.3.5 บทชมกระบวนทัพ

3.3.3.1 บทชมความงามบุรุษสตรี ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

3.3.3.1.1 การชมความงามอย่างรวบรัด

3.3.3.1.2 การชมความงามอย่างสั้นๆ

3.3.3.1.3 การชมความงามของร่างกายที่ละส่วน

3.3.3.1.1 การชมความงามอย่างรวบรัด เป็นการชมความงามของร่างกายโดยรวมว่างาม แต่ทั้งนี้ไม่มีการชมความงามในลักษณะเปรียบเทียบหรือการใช้อุปมาว่าร่างกายในสวนใดที่งามจนเปรียบได้กับความงามของสิ่งใดๆ ในโลกที่ผู้คนเห็นว่างาม ซึ่งการชมความงามอย่างรวบรัดที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน นี้ ปรากฏเฉพาะในบทชมความงามของบุรุษ ดังปรากฏการชมความงามอย่างรวบรัดของตัวละครเอกฝ่ายชายรุ่นลูก ที่ชื่อ ยูชัน ในขณะที่ยูชันเสด็จสู่เมืองปะรังศรี หลังจากรบชนะท้าวปะรังศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

บัดนั้น	หญิงชายชาวเมืองปรั้งมี
มากอดดูพระองค์ทรงฤทธิ์	เบียดเสียดอ้อมมีทั้งพารา
คิดถึงผิวพี่น้องต้องไปตาย	ตัวยังเป็นมายอยู่ชายหน้า
ข้ามันหมายจะใคร่ดูด้วยโกรธา	บ้างห้ามว่าอย่าอิงคะนึ่งไป
ครั้นเห็นพลคนแห่มาแออัด	เป็นชนัดตรงทิวปลิวไสว

เป็นเหล่าเหล่าอย่างต่างกันไป	ก็ตั้งใจดูไปไม่พริบตา
<u>พอได้เห็นพระองค์ทรงโฉม</u>	<u>งามประโลมโลกเลิศเสนาหา</u>
ต่างถวายอภิวันท์ด้วยปรีดา	ที่แค้นเคืองมากก็หายไป
ทั้งรักทั้งกลัวศกดาเดช	ทุกประเทศอย่าให้รอดต่อได้
ให้พระองค์ทรงครองกับอรไท	ไพร่ฟ้าจะได้ฟังพระเดชา

ยุขัน เล่ม 11 เลขที่ 28

จากการชมความงามของยุขัน ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการชมความงามอย่างรวบรัด โดยชมว่า ความงามของยุขันเมื่อทุกคนเห็นก็เกิดความรัก

3.3.3.1.2 การชมความงามอย่างสั้น ๆ เป็นการชมความงามของส่วนต่างๆ ในร่างกายเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการชมร่างกายโดยรวมว่างาม และยังเปรียบเทียบความงามของส่วนต่างๆ ในร่างกายกับความงามของสิ่งใดๆ ในโลกที่ผู้คนเห็นว่างาม แต่จะไม่พรรณนาอย่างละเอียดจนครบทุกส่วนของร่างกาย ซึ่งการชมความงามอย่างสั้นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน นี้ ปรากฏเฉพาะในบทชมความงามของสตรี ดังปรากฏการชมความงามอย่างสั้นๆ ของตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นแม่ คือ นางวัลลุมาลี และการชมความงามอย่างสั้นๆ ของตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูก คือ นางบุษหรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 และบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

การชมความงามนางวัลลุมาลี

... ดูทัพส่งทัพเดินกลับไป	อุเชนพาสไปเห็นนาง
<u>ทรงโฉมประโลมดวงจิต</u>	<u>เร่พิสมัยมิขัดขวาง</u>
<u>ละม่อมพร้อมทิวสารพวงค์</u>	<u>รูปร่างอย่างกินรีรำ</u>
<u>เอาจองค์ทรงสวยระทวยทอด</u>	<u>เปล่งปลอดตราศีสีขา</u>
ชะรอยเทวาช้วยชักนำ	ทำกรรมพีแล้ววันนี้
ไปบ้านที่ไหนจะนอนหลับ	นวลหน้ามาจับใจพี
อุซหาราจะทำไฉนดี	ช่วยคิดให้ทีหนึ่งเป็นไร

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากการชมความงามนางวัลลุมาลี ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการชมความงามอย่างสั้นๆ โดยเริ่มจากการชมว่า ความงามของนางวัลลุมาลีเป็นความงามที่ประโลมใจแก่ผู้ที่พบเห็น เพราะนางวัลลุมาลีมีความงามทั่วทั้งร่างกาย รูปร่างเหมือนอย่างนางกินรีรำ เอาจสวย ผิวพรรณคมขำ

การชมความงามนางบุษหรี

... หลงขึ้นปราสาทพระบุตรี	เห็นสาวศรีพี่เลี้ยงเรียงไสว
ตั้งดาราล้อมจันทร์อำไพ	<u>พระเข้าในศรีไสยา</u>
<u>เผยรูตวิสูตรเห็นน้องรัก</u>	<u>ละอองพัศตร์เพียงเทพเลขา</u>
<u>ระทวยทรงผิวพรรณเพียงขวัญตา</u>	<u>นั่งน้อยลักขณาน่ารัก</u>
<u>เจ็ดโฉมประโลมลานสวาท</u>	<u>งามวิลาสล้ำนางในไตรจักร</u>
แสงประทีปอจกลับมาจับพัศตร์	เหมือนเดือนซีกจะให้ต้องประคองชม
<u>นี่ถานามชื่อบุษหรี</u>	<u>สมเป็นที่ปั้นสุรางค์นางสนม</u>
<u>ยิ่งพิศน้องก็ยิ่งต้องติดอารมณ์</u>	<u>ช่างเพราะคมพร้อมสิ้นทั้งอินทรีย์</u>
<u>ตั้งบุหลันวันเพ็ญจำเริญเนตร</u>	เยาวเรศไหนจะพันมือพี่
พระรับขวัญขวัญตาอาราคี	โอ้ยาหยีหลับอยู่ไม่รู้องค์
พระหัตถ์ลูบประพวงกลางจุมพิต	รสรื่นชื่นจิตละลานหลง
เคลิ้มสติสิ้นสมประดีง	จะใคร่อุ้มนวนลอนงค์ไปพลับพลา ฯ

ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากการชมความงามนางบุษหรี ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการชมความงามอย่างสั้น ๆ เช่นกัน โดยเริ่มจากการชมว่า นางบุษหรีมีพระพักตร์ที่งดงามเทียบได้กับรูปวาดที่เทวดาวาดขึ้นมา ผิวพรรณรูปร่างล้วนสวยงามน่ารัก ซึ่งความงามที่นางบุษหรีมีอยู่นอกจากจะเป็นความงามที่ประโลมใจแล้ว ยังเป็นความงามที่งามล้ำกว่าผู้หญิงใดในภพภูมิ ยิ่งมองก็ยิ่งชวนชม เพราะทุกส่วนในร่างกายของนางบุษหรีมีแต่ความสวยงามทั้งสิ้น จนความงามที่นางบุษหรีมีนี้เปรียบได้กับความสวยงามของพระจันทร์วันเพ็ญที่ยิ่งมองก็ยิ่งทำให้ผู้มองเจริญตา

3.3.3.1.3 การชมความงามของร่างกายทีละส่วน เป็นการชมความงามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ในลักษณะการเปรียบเทียบโดยเปรียบเทียบความงามส่วนต่างๆ ของร่างกายกับความงามของสิ่งใดๆ ในโลกที่ผู้คนเห็นว่างาม และจะพรรณนาเริ่มจากใบหน้า คิ้ว ตา แก้ม ผม และฟัน (เอมอร ชิตตะโสภณ. 2539 : 66) ดังปรากฏในการชมความงามของตัวละครเอกฝ่ายหญิงรุ่นลูก คือ ประวะลิม ในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

บทชมความงามนางประวะลิม

ชาติรี

๑ พิศพัศตร์พัศตร์ตั้งสุชาเวช

พระชนงก่ดั่งศรชัย

พิศโอษฐ์โอษฐ์ดั่งจะเยื่อนยิ้ม

พิศเกศเกศนิลแสงใส

ปรางเปรียบปรางในดุสิตา

จิมลิ้มวิไลเลขา

<u>พระเมาลีเหมือนสีโมรา</u>	<u>พระศอสมอ้งสาเรียบรับ</u>
<u>พระทรวงสมทรวงปทุมทอง</u>	<u>พระโลมลูบประคองทิ้งหลับ</u>
<u>พระกระทวยระรวยรับ</u>	<u>นิ้วแฉล้มแจ่มจับพระธำมรงค์</u>
<u>พิศพักตร์หลงรักปทุมเมศ</u>	<u>พิศเกลศลิ้มไรให้ไหลหลง</u>
<u>พิศเนตรเนตรคมช่างสมทรง</u>	<u>ย้วยงยียวนในกามา</u>

ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17

จากการชมความงามของนางประวะลิ้ม ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการชมความงามของร่างกายที่ละส่วนในลักษณะเปรียบเทียบ โดยเริ่มจากการชมใบหน้าของนางประวะลิ้มว่ามีใบหน้าเหมือนดังใบหน้านางฟ้าในสวรรค์ของพระอินทร์ ผมดำเหมือนนิล คิ้วก่งดั่งคันศร แก้มเปรียบดั่งแก้มของนางฟ้าในสวรรค์ชั้นดุสิต ริมฝีปากอันจิ้มลิ้มเหมือนกับจะยิ้ม ไธผมสีโมรา มีความสมส่วนทรวงอกเหมือนดังดอกบัวทอง

3.3.3.2 บทชมธรรมชาติ ได้แก่ บทชมปลา ชมนก ชมไม้

3.3.3.2.1 บทชมปลา ที่พรรณนาในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมปลาที่บอกชื่อของสัตว์น้ำแต่ละชนิดที่แหวกว่ายอยู่ในน้ำ ขณะที่ยูชันเสด็จโดยทางชลมารคด้วยการล่องแพเพื่อทรงเยี่ยมและทดแทนคุณแม่ نگอินทรี นางยักษ์มะยุมาและพระมุนี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 20 เลขที่ 37 ดังนี้

... ประวะลิ้มทูลถามพระภูวเรศ	นั้นปลาอะไรกลอกเนตรว่ายสับสน
พระบอกว่าปลาราคูห้วยเวียนวน	นั้นเงือกสูบลือคนเลื่อมลาย
นั้นมัจฉาปลาวาฬว่ายแหวก	โลมาแทรกโตใหญ่หน้าใจหาย
นั้นพิมพ์ทองล่องชลมามากมาย	ฉลามฉลามเรียงรายตามวาริน
นั้นทุกึงมังกงตะพงผืน	นวลจันทร์คางเบือนเชื่อนหน้าผิน
ทั้งปลาหมูปลาพราหมณ์กระเบนบิน	ว่ายขึ้นพันวารินแล้วลอยตัว
สองสุดาชมมัจฉาปลาวาย	เก็บข้าวตอกมาปรายโปรยทั่ว
ฝูงก้านัลบ้างว่าน่ากลัว	บ้างหัวเราะเยะเย้ยเพื่อนกัน

ยูชัน เล่ม 20 เลขที่ 37

จากบทชมปลา ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชมปลาที่ยูชันบอกชื่อของสัตว์น้ำ 14 ชนิด ได้แก่ ปลาราคู เงือก (พะยูน หรือวัวทะเล หรือหมู่น้ำ) วาฬ โลมา ปลาพิมพ์ทอง ปลาฉลาม ปลาทุกึง ปลามังกง ปลานวลจันทร์ ปลาคางเบือน ปลาหมู ปลาพราหมณ์ และปลากระเบน ให้นางประวะลิ้มได้ทราบ ซึ่งแบ่งประเภทเป็นปลาน้ำจืด 4 ชนิด ได้แก่ ปลามังกง ปลานวลจันทร์ ปลาคางเบือน ปลาหมู ปลาทะเล 5 ชนิด ได้แก่ ปลาราคู ปลาฉลาม ปลาฉลาม

ปลาทุกกัง ปลากระเบน ปลาที่ไม่ทราบชนิดว่าเป็นปลาน้ำจืด หรือปลาน้ำเค็ม 2 ชนิด ได้แก่ ปลาพิมพ์ทอง ปลาพราหมณ์ และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่อาศัยอยู่ในทะเล 3 ชนิด ได้แก่ เจือก วาพ โลมา

3.3.3.2.2 บทชนบท ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งตามลักษณะการพรรณนาได้ 2 ลักษณะ คือ

3.3.3.2.2.1 บทชนบทตามธรรมชาติ

3.3.3.2.2.2 บทชนบทที่ชมไปพลาจคร่ำครวญถึงคนรักไปพลาจ

3.3.3.2.2.1 บทชนบทตามธรรมชาติ ที่พรรณนาในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชนบทที่บอกชื่อของนกแต่ละชนิด ที่ยูชันทรงชี้ชวนให้นางประวะลิมและนางบุษหรีทอดพระเนตรระหว่างทางที่เสด็จไปทดแทนพระคุณนางยักษ์มยุมา ซึ่งนกแต่ละชนิดนั้นได้แสดงกิริยาอาการที่ต่างๆ กันไป ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 20 เลขที่ 37 ดังนี้

... เข้าในพนมรมชิต

ตรัสชี้ชวนพระน้องทั้งสององค์

บ้ารบับจับพิกุลแล้วไผผิน

กระต้วย่องมองจิกลูกมะชาง

ชังแซวจับแก้วแล้วจิกผล

นกคลาเคล้าค้อยูริมรัง

แก้วจับกาหลงแล้วส่งเสียง

โนเรศร้องรับจับสารภี

ดูเหว่าแ้วแจ้วเสนาะเสียงน้ำเฉื่อย

พระบอกให้สองสุตาวีลาวัณย์

พระทรงฤทธิ์สำราญใจในไพรระหง

ชมบุหร่งจับพ็อนบนกิ่งยาง

นกขม้นพาลงจับกร่าง

กะลิงกลางจับเลียบอยู่กิ่งรัง

สัตว์วาไซ้ขนบนต้นมะสัง

กระเวนไพรร้องระวังพงพี

นกตระไนจับเรียงกิ่งสักชี

นางชะนีโหยให้เมื่อสายัณห์

ร้องเรื่อยเร่งรถพระสุริย์จัน

กระเขมสันต์ฟังเสียงสกุณิน

ยูชัน เล่ม 20 เลขที่ 37

จากบทชนบทตามธรรมชาติ ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชนบทที่บอกชื่อนก 12 ชนิด ซึ่งแสดงกิริยาอาการที่ต่างๆ กันไป ได้แก่ นกยูง (บุหร่ง) จับอยู่บนกิ่งของต้นยางแล้วรำแพน นกบ้ารบับจับต้นพิกุลแล้วบินหนี นกขม้นกับฝูงบินลงจับที่ต้นกร่าง นกกระต้วย่องไปมองและจิกลูกมะชาง นกกะลิงจับอยู่ที่กิ่งของต้นรัง นกแซงแซวจับต้นมะม่วงแก้วแล้วจิกกินผล นกสัตว์วาไซ้ขนอยู่บนต้นมะสัง นกกระเวนส่งเสียงร้องเพื่อเตือนให้ระวังภัย นกแก้วจับต้นกาหลงแล้วส่งเสียงร้อง นกตระไน (นกกระไน) จับกิ่งของไม้เถาสักชี นกโนเรศส่งเสียงร้องรับกันแล้วบินไปจับต้นสารภี และนกดูเหว่าส่งเสียงเฉื่อยแจ้ว

3.3.3.2.2.2 บทชนบทที่ชมไปพลาจคร่ำครวญถึงคนรักไปพลาจ ที่พรรณนาในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชนบทที่เปรียบเทียบการแสดงกิริยาอาการที่ต่างๆ กันไป

ของนกแต่ละชนิดกับพฤติกรรมของตัวละครยูซัน ทั้งที่เป็นพฤติกรรมในปัจจุบันและพฤติกรรมในอดีต ที่ทำให้ยูซันทรงหวนนึกถึงความหลังระหว่างยูซันกับนางประวะลิ้ม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

<u>เดินเอยเดินทาง</u>	<u>พระพลางครวญคิดจิตกระสัน</u>
<u>คะนึงถึงดวงสุดาวิลาวัญย์</u>	<u>พระผินผันทอดทศนานาน</u>
<u>ไ้อ้ปักษ์ยังรู้มาเป็นคู่คู่</u>	<u>แต่พี่เดียวเปลี่ยวอยู่ห่างสาธา</u>
<u>โนเรศถ่าร้อนจับกระวาน</u>	<u>นกกระทาจับขานบนรังเรียง</u>
<u>สาธิตาจับกรรณิการ</u>	<u>สัตว์าจับสักแล้วส่งเสียง</u>
<u>เหมือนพระนุชสุดสวาทสถิตเวียง</u>	<u>พี่เคยเคียงแนบพระองค์พระน้องทูล</u>
<u>จากพรากจับจากเจาะจิต</u>	<u>เมื่อรักเริ่มร้างห่างมิตรมาไกลสูญ</u>
<u>ปานฉะนี้สมรพี่จะอาดูร</u>	<u>พุนทวยหวาดเหววังเวงใจ</u>
<u>ยางจับยอดพะยอมบนจอมผา</u>	<u>โกญจาทำจับเนินไศล</u>
<u>การเวกร้อนร้อนกังวานไพร</u>	<u>เหมือนพี่ซบกล่อมให้เจ้านิทร่า</u>
<u>แขกเต้าได้เต้าบนรังเรียง</u>	<u>เหมือนพี่เคียงเยาวมิตรขนิษฐา</u>
<u>กินลมจับสอยหวนลมมา</u>	<u>เหมือนยิวาโบกพัดกระพือลม</u>
<u>นางนวลจับนางนวลนอน</u>	<u>เหมือนบังอรชื่นชิตสนิทสนม</u>
<u>วายุภักษ์จับพักไพรพนม</u>	<u>เหมือนเราชมน้องนางที่ปรางค์ใน</u>
<u>แต่วิหคยังละห้อยหาคู่</u>	<u>เขาคู่จะร้องก้องป่าใหญ่</u>
<u>แก้วจับแก้วกินผลไม้</u>	<u>พญาอลอ้อโล่ลวน</u>
<u>นกเป่ล่าเคล่าคู่บนกิ่งยาง</u>	<u>พุดพลอดกันพลางทางไซร์ชน</u>
<u>เหมือนพระน้องพี่ประคองนิรมล</u>	<u>อยู่บนแท่นที่บรรทมใน</u>

ยูซัน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากกิริยาอาการของนกแต่ละชนิดที่ยูซันได้ทอดพระเนตรระหว่างทางเสด็จกลับเมืองอูรังยิต อันได้แก่ การบินมาเป็นคู่ๆ ของนก ทั้งนกโนรีที่ร้อนลงจับต้นกระวาน นกกระทาที่ส่งเสียงซบขานอยู่บนต้นรัง นกสาธิตาที่จับอยู่บนต้นกรรณิการ และนกสัตว์าที่จับอยู่บนต้นสักแล้วส่งเสียงร้อง ล้วนเหมือนกับช่วงเวลาที่ยูซันและนางประวะลิ้มได้ประทับเคียงคู่กัน แต่เมื่อนกจากพรากบินลงมาจับต้นจาก ก็เปรียบเหมือนกับความรักที่พลัดพรากของยูซัน และยูซันก็ดำริถึงนางประวะลิ้มที่ต้องอยู่อย่างว่าเหวในเวลานี้ จากนั้น ยูซันได้ทอดพระเนตรนกยางจับอยู่บนยอดต้นพะยอมที่ขึ้นอยู่บนหน้าผา นกกระเรียน (โกญจา) บินจับอยู่บนเนินไศล และนกการเวกบินร้อนลงมาและส่งเสียงร้องดังไปทั่วป่า ซึ่งการที่นกการเวกส่งเสียงร้องนั้นเหมือนกับที่ยูซันทรงกล่อมให้นางประวะลิ้มบรรทม ส่วนนกแขกเต้าที่กำลังหยอกล้อกันอยู่บนต้นรังก็เหมือนกับช่วงเวลาที่ยูซันได้ประทับเคียงข้างนางประวะลิ้ม และเมื่อมีลมพัดมา กระแสลมที่พัดมานั้นก็เหมือนกับการพัดของนางประวะลิ้มที่ทรงปรนนิบัติยูซัน เมื่อนกนางนวลหยอกล้อกันก็เหมือนกับยูซันที่ได้ประทับใกล้ชิด

กับนางประวะลิม การที่นกควายยักษ์บินลงมาจับต้นไม้และหยุดพักอยู่ในป่าก็เหมือนกับยูชันที่ทรงเซยชมนางประวะลิมในปรารภปราสาท แต่นกที่ยูชันมองเห็นก็ยังมีตัวที่คอยคู่ นกเขาก็ยังร้องส่งเสียงเรียกคู่ดังก้องป่า ทั้งนกแก้วก็จับต้นไม้ม่วงแก้วและกินผลมะม่วง ส่วนไก่ฟ้าพญาโลที่ไล่เล่นกันอลวน และนกเป็ดที่เคล้าล่อคู่และไซร์ชนให้แกกันและกันบนกิ่งของต้นยาง ล้วนเปรียบได้กับช่วงเวลาที่ยูชันทรงประคองนางประวะลิมสู่ พระแท่นบรรทม ดังที่อธิบายมาข้างต้น ล้วนทำให้ยูชันทรงหวนนึกถึงความหลังระหว่างพระองค์กับนางประวะลิม

3.3.3.2.3 บทชมไม้ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งตามลักษณะการพรรณนาได้ 2 ลักษณะ คือ

3.3.3.2.3.1 บทชมไม้ตามธรรมชาติ

3.3.3.2.3.2 บทชมไม้ที่ชมไปพลงคร่ำครวญถึงคนรักไปพลง

3.3.3.2.3.1 บทชมไม้ตามธรรมชาติ ที่พรรณนาในบทละครนอก แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.3.3.2.3.1.1 บทชมไม้

3.3.3.2.3.1.2 บทชมผลไม้

3.3.3.2.3.1.1 บทชมไม้ ที่พรรณนาในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมไม้ที่บอกชื่อของต้นไม้แต่ละชนิด ที่ยูชันกับลิขิตกุมารได้ทอดพระเนตรระหว่างทางที่เสด็จตามหานกหัสติรงค์ ยังเมืองอุเรชน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 4 เลขที่ 20 ดังนี้

เดินเอยเดินทาง

ร่มชิตมิตแสงสุริยัน

สาวหยุดเหมือนจะวอนให้หยุดพัก

สไบนางเหมือนนางต้องลมมา

พะยอมประยงค์ชงโคยี่โถเทศ

รักช่อนช่อนดอกมะลิติง

พระพลงชมไม้ไพรสณฑ์

รินรวยด้วยพันธุ์มาลา

นารักกลิ่นตลบป่า

ตั้งจะว่าเราให้ผลัดสไบทรง

การะเกดสร้อยฟ้ามหาหงส์

กาหลงสุกรมนมแมว

ยูชัน เล่ม 4 เลขที่ 20

จากบทชมไม้ตามธรรมชาติ ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชมไม้ที่บอกชื่อพันธุ์ไม้ 14 ชนิด ได้แก่ สายหยุด สไบนาง (กระแตไต่ไม้) พะยอม ประยงค์ ชงโค ยี่โถ การะเกด สร้อยฟ้า มหาหงส์ รักช่อน มะลิ กาหลง สุกรม และนมแมว โดยมีการเปรียบเทียบว่า ต้นสายหยุดที่ส่งกลิ่นหอมตลบไปทั้งป่าที่ยูชันได้ทอดพระเนตรนั้น เหมือนจะอ้อนวอนให้ยูชันทรงหยุดพักก่อน ส่วนไบ

ของต้นสไบนาง (กระแตไต่ไม้) ที่ปลิวตามแรงลมอยู่นั้น ก็เหมือนกับจะเชิญชวนให้ผลัดใบของต้นสไบนางออกมาอย่างที่ผลัดผ้าสไบ

3.3.3.2.3.1.2 บทชมผลไม้ ที่พรรณนาในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมผลไม้ที่บอกชื่อของผลไม้แต่ละชนิดที่อยู่ในอุทยานของเมืองอุเรเสน ซึ่งยูชันกับลิขิตกุมารได้สอยมาเสวย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

ชมไพร

๑ แสนสนุกทุกพันธุ์พฤกษา
ตำหนักน้อยน้อยนำสำราญ
เจ้าเอยนั่นแหมะไฟเพื่อง
ร่ายกลิ่นอินทผลัมยอยม
ถ้าเจ้าของมาปะเข้าที่นี้
เจ้าอย่าสิ้นสอยเสียนักเลย

ต่างต่างสุกนขาณชั้น
เที่ยวในอุทยานสำราญชม
เงาะองุ่นงามเหลืองดั่งแก้งบ่ม
ชวนกันภิรมย์เก็บชมเชย
เราจะคิดอย่างไรดีเจ้าพี่เอ๋ย
ไม่คุ้มเคยเจ้าพี่อา

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทชมผลไม้ ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชมผลไม้ที่บอกชื่อผลไม้ 7 ชนิด ได้แก่ มะไฟ มะเพื่อง เงาะ องุ่น อินทผลัม ลูกยอ และมะยม และจากชื่อของผลไม้ทั้ง 7 ชนิดที่ปรากฏในบทชมผลไม้ มีผลไม้ต่างชาติที่มีที่มาจากเปอร์เซีย 2 ชนิด คือ องุ่น และอินทผลัม (อินทผลัม)

3.3.3.2.3.2 บทชมไม้ที่ชมไปพลาจคร่ำครวญถึงคนรักไปพลาจ ที่พรรณนาในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมไม้ที่ทำให้ยูชันทรงหวนนึกถึงความหลังระหว่างยูชันกับนางประวะลี้ม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23 ดังนี้

... พระชกม้าพาเลี้ยวเที่ยวเดิน
บ้างผลิผลปนดอกตูมบาน
สารภีพิกุลบุหนาคแกม
พะยอมยงค์ชงโคโยทะกา
รสสุคนธ์เหมือนเจ้าปิ่นซึ่งรำไป
สุกรมพี่ยิ่งกรมอุรากรอม

ตามเนินแนวไม้ไพรสาณฑ์
ยิ่งหอมหวานชานชาบอาบวิญญา
นางแยมล้าตวนกฤษณา
กลิ่นบุหงายิ่งจะเตือนให้ใจตรอม
ย้อมวางไว้ในวิสูตรส่งกลิ่นหอม
ห่างหอมหอมแต่กลิ่นรุกขาดง ฯ

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23

จากบทชมไม้ที่ยุขันชมไปพลาจคร่ำครวญถึงนางประวะลิมไปพลาจในระหว่างที่กำลังทรงม้าเพื่อเสด็จกลับยังเมืองอูร์ยิต ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชมไม้ที่บอกชื่อพันธุ์ไม้ 11 ชนิด ได้แก่ สารภี พิกุล บุนนาค นางแย้ม ลำดวน กฤษณา พะยอม ประยงค์ ชงโค โยทะกา และสุกรม แต่กลิ่นหอมของสารภี พิกุล บุนนาค นางแย้ม ลำดวน กฤษณา พะยอม ประยงค์ ชงโค และโยทะกา ที่ส่งกลิ่นนั้น กลับยิ่งทำให้ยุขันทรงหวนนึกถึงบุหงารำไปที่นางประวะลิมทรงทำขึ้นแล้วทรงวางไว้ที่วิสูตร ซึ่งการดำริถึงความหลังในครั้งนี้ทำให้พระทัยของยุขันตรอมตรมเหมือนดังชื่อของพันธุ์ไม้ที่มีชื่อว่า สุกรม ที่ยุขันได้ทอดพระเนตร

3.3.3.3 บทชมบ้านเมือง

บทชมบ้านเมือง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เป็นการชมบ้านเมืองอย่างสั้น ๆ แต่มีการชมในลักษณะเปรียบเทียบว่า บ้านเมืองงามเหมือนดั่งเมืองฟ้า และสร้างกำแพงด้วยหินอ่อน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... <u>กรุงสิบสองเหลียมนครา</u>	<u>ดั่งหนึ่งเมืองฟ้าดุษฎ</u>
<u>กำแพงแลงล้อมพระนคร</u>	<u>ล้วนศิลาอ่อนแสงสี</u>
<u>โรงรถชาพาซี</u>	<u>มีกรงเสื่ออยู่สี่ทิศ ...</u>

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

บทชมบ้านเมือง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชมบ้านเมืองของเมืองสิบสองเหลียม ที่ทำวเวณูมานทรงปกครองอยู่ และเมืองสิบสองเหลียมนี้เป็นเหมือนดั่งเมืองฟ้า ส่วนการพรรณนาความงามของเมืองสิบสองเหลียมนั้น มีเพียงการพรรณนาว่าเมืองสิบสองเหลียมมีกำแพงล้อมรอบ และกำแพงที่ล้อมรอบเมืองสิบสองเหลียมอยู่นั้น เป็นกำแพงที่ทำมาจากหินอ่อนสีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีโรงรถ โรงช้าง และโรงม้า รวมทั้งมีกรงเสื่อล้อมรอบอยู่ทั้งสี่ทิศ

3.3.3.4 บทชมพาหะของกษัตริย์ ได้แก่ บทชมรถทรง ม้าทรง ช้างทรง

บทชมรถทรง ของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เป็นบทชมรถทรงที่พรรณนาถึงความงามอย่างละเอียด และมีการเปรียบเทียบความงามของรถทรงว่างามเหมือนรถทรงของพระอาทิตย์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

<u>รถเอยราชรถแก้ว</u>	<u>แสงแพรวตัดต้องพระสุริยใส</u>
<u>ดุมวงกงกำอำไพ</u>	<u>ทั้งงอนอ่อนละไมชัชวาล</u>
<u>แปรงแอกขังรังเรือนรถ</u>	<u>มรกตพรรณรายฉายฉาน</u>
<u>แหววับจับแสงสุริยกานต์</u>	<u>งามปานรัตถภาพระสุริยา</u>
<u>เสาพนักจำหลักฉลุเลิศ</u>	<u>กระจังกระจายลายเลิศและระหง</u>
<u>เทียมสินธพชาติด้วย</u>	<u>สารถีชีคงขับทะยาน</u>

<u>อภิรุชมชุมสายรายรัตน์</u>	<u>มยุรฉัตรบังแสงพระสุริยฉาน</u>
ใต้ถุนถล่มมืองกังสดาล	ให้ทวยหาญโห่เราเอาชัย
อึ้งอินทรเพลินประโคมครีน	เสียงปิ่นเพียงแผ่นพิภพไหว
พลม้าพลรถชไกร	พระเร่งยกทัพชัยหัวฮัก
เสียงกงรถลั่นสนั่นป่า	โยธาเนืองแน่นมาไม่ตริก
พลเท้าสี่เท้าคึกคึก	หมายเขม้นเข้าศึกจะชิงชัย

ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากบทชมรถทรงของท้าวปะรังศรี ดังที่ยกมาข้างต้น เป็นการพรรณนาความงดงามที่ให้รายละเอียดตั้งแต่ส่วนของล้อที่สลักอย่างอ่อนช้อย แปรกสำหรับประกบหัวของล้อและแอกที่เทียมรถลั่นประดับด้วยมรกตที่ส่องแสงแวววาว จึงทำให้ราชรถของท้าวปะรังศรีมีความงดงามจนเปรียบได้กับความงามของรถทรงพระอาทิตย์ ส่วนเสาของพนักงานได้จำหลักเป็นลายกระจังและลายดาวกระจาย ม้าที่ใช้เทียมรถก็เป็นม้าชั้นเยี่ยม รวมทั้งมีอภิรุชม (ฉัตรเครื่องสูง) ชุมสาย (ฉัตรสามชั้น) และมยุรฉัตร (เครื่องกันบังเป็นชั้นๆ) กันแสงอาทิตย์

บทชมม้าทรงของยูชัน แห่งเมืองอุรังยิต ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมม้าทรงที่พรรณนาความงดงามของเครื่องอาภรณ์ที่ดูอย่างสิ้นๆ แต่ให้ความสำคัญกับท่วงท่าการเยื้องย่างและความเร็วของม้าทรง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

<u>ม้าเอยม้าทรง</u>	<u>ฤทธิรงค์เอี่ยมอาจตั้งราชสีห์</u>
<u>เบาะอาณพานหน้าจินดาดี</u>	<u>ลั่นมณีนาวรัตน์ตรัสไตร</u>
<u>เยื้องออกยกเท้าย่างยอง</u>	<u>ดูท่าหนองดั่งม้าพระสุริยใส</u>
<u>ขับขี้ควมคล่องว่องไว</u>	<u>อำไพดำสีมณีนิล</u>
สามทหารขึ้นหลังสินรพถ้วน	เลือกลั่นพาชีดำลั่น
ผาดผยองเยียรยงดั่งหงส์บิน	มาตามทางศิรินพพานวัน

ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากบทชมม้าทรงของยูชัน ดังที่ยกมาข้างต้น พรรณนาถึงความงามของม้าทรงว่ามีความงามอาจดั่งราชสีห์ ส่วนเบาะอาณพานประดับด้วยแก้วเก้ายประการ ได้แก่ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน นิล มุกดา เพทาย และไพฑูรย์ สำหรับท่วงท่าการเยื้องย่างนั้นเปรียบดั่งม้าทรงของพระอาทิตย์ และมีความเร็วดั่งหงส์บิน

บทชมข้างทรงของอรุ้งหงัน แห่งเมืองอุเรเสน ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมข้างทรงซึ่งเป็นข้างศึกที่มีแต่การพรรณนาถึงความดูร้าย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 17 เลขที่ 34 ดังนี้

<u>ข้างเอยข้างศึก</u>	<u>หาญอีกเดินในไพรสมุท</u>
<u>ดาหมายเขม้นคอยประจัญ</u>	<u>คำรามรณกระหึ่มครืนครืน</u>
<u>วงคว่างงาเสยงเหยหงาย</u>	<u>ใจร้ายศึกคักมักกะสัน</u>
<u>โหมดตั้งหุบ้งคอซัน</u>	<u>พงษ์พันธุ์ไอยรางางอน</u>
<u>ผีเท้าเร็วรวดกวอดซัน</u>	<u>เดินขยันว่องไวดังกาสร</u>
<u>ไม้เลื้อยลำผ่าพลนิกร</u>	<u>แรมรอนต้นต้นมาในไพร</u>
<u>สำเนียงเสียงพลครืนครืน</u>	<u>ชาวบ้านแตกตื่นไม่อยู่ได้</u>
<u>หลบลี้หนีหายกระจายไป</u>	<u>ทิ้งเหย้าเรือนไว้มิได้คิด อะ</u>

ยูชัน เล่ม 17 เลขที่ 34

จากบทชมข้างทรงของอรุ้งหงัน ดังที่ยกมาข้างต้น มีเพียงการพรรณนาถึงลักษณะที่บ่งบอกถึงความดูร้ายสมกับการเป็นข้างศึก อันได้แก่ กล้าหาญ อึกเหิม ดวงตามองหาแต่ข้าศึกที่จะมาผจญ ส่งเสียงคำรามดัง งวงและงาเสยงไปมา จิตใจโหดร้ายเหมือนดังพวกกบฏมักกะสัน ที่ก่อการกบฏในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีโหมด (หัวข้าง) ตั้งตรง หุบ้ง คอซัน และผีเท้าเร็ว ซึ่งสร้างความแตกตื่นให้กับชาวบ้านที่ได้เห็น

3.3.3.5 บทชมกระบวบทัพ

บทชมกระบวบทัพ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทชมกระบวบทัพของยูชัน ที่จัดทัพขึ้นมาเพื่อเตรียมยกทัพกลับไปในเมืองปะรังศรีพร้อมกับนางบุษหรีซึ่งเป็นพระมเหสีฝ่ายซ้าย และประไพสุหรีซึ่งเป็นมารดาของนางบุษหรี หลังจากที่ยูชันชนะศึกท้าวปะรังศรีและถวายพระเพลิงพระศพของท้าวปะรังศรีแล้ว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

๐ บัดนั้น	ตะลาหรันรับสั่งใส่เกศา
กัมเกล้าบังคมแล้วรีบมา	เสนาปรั้งษีก็ออกไป
ตะลาหรันเร่งรัดจัดแจง	ทุกตำแหน่งมิให้ขาดได้
ประกวอดกันสนั่นทั้งทัพชัย	<u>ให้ใส่เสื้อสักหลาดหมวกทอง</u>
<u>ล้วนถือธงทิวปลิวสะบัด</u>	<u>ชั้นถัดเสื้อดำเป็นแถวถ้อง</u>
<u>ถือปืนยืนเขม้นเมียงมอง</u>	<u>ชั้นรองถือทวนเสื้อสีจันทร์</u>
<u>ชั้นสี่สีฟ้าผ้าโพกตะบิต</u>	<u>เหน็บกริชหอกคู่คุมสัน</u>

<u>เหล่าหนึ่งเสื่อแสดพรายพรรณ</u>	<u>ดาบสองมือเข้มน้ำมันคง</u>
<u>เสื่อขัดกระบี่ถือหอกคร่ำ</u>	<u>เข้มนาบเสื่อพื้นดำดูระหง</u>
<u>โปกปักทองติดขลิบครุ่ยยั้งเคียงข้างม้าทรงพระภูวไนย</u>	
<u>พวกประตปะตีกากิดาหยัน</u>	<u>แต่งตามเหล่ากัณงามไสว</u>
<u>ใส่เสื่อจิบเอวดูละไม</u>	<u>คาดเจียรระบาดวิไลดาบตะพาย</u>
<u>โปกสื้ทับทิมติดขลิบเทศ</u>	<u>ขี่ม้าตามทรงเดชจะผันผาย</u>
<u>แต่งทั้งม้าที่นั่งพรรณราย</u>	<u>เครื่องประดับเพริศพรายล้วนมณี</u>
<u>สำเร็จเสร็จสรรพก็กลับมา</u>	<u>พร้อมกับเสนาปรั้งมี</u>
<u>ทูลพระทรงสัตย์จักรี</u>	<u>เสนีพร้อมแล้วทรงธรรม์ ฆะ</u>

ยุขัน เล่ม 11 เลขที่ 28

จากบทชมกระบวนทัพของยุขัน ที่จัดขึ้นมาเพื่อเตรียมยกทัพกลับเข้าไปในเมืองประรังศรี พร้อมกับนางบุษหรี ดั่งที่ยกมาข้างต้น เป็นบทชมกระบวนทัพที่พรรณนาการแต่งกายของเหล่าทหารแต่ละเหล่าในกองทัพ โดยเริ่มตั้งแต่ทหารที่ถือธง ได้สวมเสื่อที่ทำจากผ้าสักหลาดและสวมหมวกสีทอง ทหารที่ถือปืน ได้สวมเสื่อสีดำ ทหารที่ถือทวน ได้สวมเสื่อสีเหลือง ทหารที่เหน็บกริช และถือหอกคู่ ได้สวมเสื่อสีฟ้าและโปกผ้าตะบิต ทหารที่ถือดาบสองมือ ได้สวมเสื่อสีแสด เสนีที่ขัดกระบี่และถือหอก ได้สวมเสื่อที่ทำจากผ้าเข้มนาบสีดำ และโปกผ้าปักทองติดครุ่ยที่ขลิบแล้ว ประตปะตีกากิดาหยัน ได้สวมเสื่อจิบเอว คาดเจียรระบาด สะพายดาบ และโปกผ้าสีแดงทับทิมที่ขลิบริม

ทั้งนี้บทชมเมือง ชมพาหนะ ชมกระบวนทัพ นอกจากจะทำให้เห็นถึงความสวยงามของกองทัพ ยังสะท้อนให้เห็นถึงบุญบารมีของผู้ที่เป็นเจ้าเมือง หรือจอมทัพ ซึ่งก็คือกษัตริย์ด้วย

3.3.4 บทอัครจริย

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กุหลาบ มัลลิกะมาส และ เปลื้อง ณ นคร (2517 : 45-46) รวมทั้ง ศุภร บุนนาค (2516 : 9-40) อธิบายสอดคล้องกันว่า บทอัครจริย หมายถึง การพรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละคร โดยใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเปรียบเทียบ นับตั้งแต่เริ่มร่วมประเวณีจนถึงจุดสุดยอดในการสังวาสของตัวละคร ส่วนการเล่าโลมเคล้าคลึง การเกี้ยวพาราสี การป้องกัน และการบรรยายถึงความพึงพอใจในกามารมณ์เป็นเพียงส่วนประกอบของบทอัครจริย ซึ่งจะประกอบไปด้วยกันทุกครั้งของการร่วมเพศ แต่บทบรรยายหรือบทพรรณนาการสังวาสโดยตรงนั้น ไม่เรียกว่า บทอัครจริย

จากคำอธิบายเกี่ยวกับความหมายของบทอัครจริยที่อธิบายไว้ข้างต้น บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏบทอัครจริยสองครั้ง คือ บทอัครจริยระหว่างยุขันกับนางประวะลิมในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 8 เลขที่ 17 และบทอัครจริยระหว่างยุขันกับนางบุษหรีในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 11 เลขที่ 28

บทอัครรยระหว่างยุชกับนางประวะลิม ใช้ลักษณะของธรรมชาติ ได้แก่ ดวงอาทิตย์ (พระอุทัย) ส่องแสง ละอองเกสรดอกไม้โปรยปราย ดอกไม้แย้มบานรับแสงอาทิตย์ แผลงผึ้ง แผลงภู่ (ภุมริน) ย่ำลงบนดอกไม้จนกลีบดอกไม้คลี่ให้เห็นเกสรและฝนตก เป็นเครื่องพรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชฉิม เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

ร่าย	
๑ แสนเออยแสนเจลียว	เสียงเลี้ยวแสนเสนาเพราะหนักหนา
พี่รักเจ้าเท่าดวงนัยนา	กระนี้ฤาแก้วตาไม่ปรานี
สุริยวงษ์พงษาอันใหญ่หลวง	จะขอม้วยด้วยดวงยิวหาพี
พระยอกรอุ้มแก้วกระษัตริ	ขึ้นที่แท่นรัตนสะบัลลังก์
พระพลางโลมแอบแนบเกล้า	ยั่วเย้ายวนใจไม่ไกลข้าง
พระไฉล้จูบกดอดพลอดพลา	นางกระสันปั่นป่วนฤาดีใน
<u>พระอุทัยไขแสงตรัสส่อง</u>	<u>โปรยละอองเกสรสดใส</u>
<u>แย้มบานระบัดเบิกใบ</u>	<u>จับแสงสุริยใสด้วยยินดี</u>
<u>ภุมรินบินลงประจงย่ำ</u>	<u>กลีบกล้ำเกสรคลายคลี่</u>
<u>ฝนฝอยเซ็นชานบัถพี</u>	<u>หฤาดีเกลื่อนกลุ้มด้วยกามา</u> ๗๑ คำ ๗๒

ยุชฉิม เล่ม 8 เลขที่ 17

ส่วนบทอัครรยระหว่างยุชกับนางบุษหรี มีการเพิ่มลักษณะเหนือธรรมชาติ คือ มังกรกดดวงแก้ว (ดวงประพาพ) เป็นเครื่องพรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละคร นอกเหนือจากการใช้ลักษณะของธรรมชาติ ได้แก่ ฝนตก ดอกบัว (ปทุม) ดอกไม้ (โกสุม) แย้มบานส่งกลิ่นหอมล่อแผลงผึ้ง แผลงภู่ (ภุมร) ให้มาลิ้มรสเกสรดอกไม้ เป็นเครื่องพรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละครเพียงอย่างเดียว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชฉิม เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

น้องเอยน้องรัก	จงประจักษ์ในคำพี่รู้ว่า
แนบเนื้อไม่เชื่อในวาจา	ต่อเมื่อหน้าเจ้าจึงจะเห็นใจ
ว่าพลางเซยคางขนิษนาฏ	สัมผัสพาดเซยชิตพิสมัย
กรลอดสอดคคว่าสุมาลัย	ฤาทัยพันพุงละลุลลายู
ยั่วเย้าเคล้าชื่นในเชิงสวาท	เหนือแท่นทิพมาศกระเซมศานต์
<u>ตั้งมังกรกดเกี่ยวดวงประพาพ</u>	<u>ก็บันดาลฝนโปรยละอองนวล</u>
<u>ต้องปทุมโกสุมที่ตูมกลัด</u>	<u>ก็แย้มระบัดกลีบกลิ่นขจรหวน</u>
<u>ผึ้งภุมรร้อนเกล้าเอาซาบชวน</u>	<u>สองสำรวจสรวลสมภิรมยา</u>
ต่างชื่นต่างเซยในสรรัก	ต่างสมัครกร่วมเสนาหา
มิได้ร้างห่างพัคตรัสกนาพิกา	ตั้งเสวยทิพย์สุธาทั้งสององค์ ๗๓

ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28

สำหรับบทอัศจรรย์ที่บรรยายอย่างตรงไปตรงมานั้น ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ และ เปลื้อง ณ นคร (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ และ เปลื้อง ณ นคร. 2517 : 45-46) รวมทั้งศุกร บุณาค (ศุกร บุณาค. 2516 : 9-40) ไม่จัดว่า บทอัศจรรย์ แต่เรียกว่า บทสังวาส

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏบทสังวาสหนึ่งครั้งคือ บทสังวาสระหว่างยูชันกับนางผีเสื้อสมุทร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

ไอ้โถม

๑ ช่างเอยช่างสนอง
จำมีต้นยนต์คนใน
ก็ต้องไต่ต้นไปหาปลาย
พลงแอบแนบนวลยวนยี่
กรสอดกอดเกี้ยวพัลวัน
นวลแนบนวลสำรวจใจ

ลิ้นลมสมน่องที่เป็นใหญ่
จึงได้มาถึงนางเทวี
จึงจะได้ดวงดอกมณีศรี
ทรวงแนบทรวงศรีเสน่หีใน
พักตร์ผันจวบชมสมสมัย
สองสุขเกษมในราตรี ๗ คำ

ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17

จากบทสังวาสระหว่างยูชันกับนางผีเสื้อสมุทร ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17 เห็นได้ว่านางผีเสื้อสมุทรเป็นเพียงคนธรรมดา จึงไม่มีการพรรณนาบทสังวาสในลักษณะเปรียบเทียบ และไม่มีการพรรณนาอย่างประณีต แต่เป็นการพรรณนาอย่างรวบรัด ไม่เน้นบทเข้าพระเข้านาง

3.3.5 การลงท้ายหรือการลงจบเรื่อง

เอมอร ชิตตะโสภณ (เอมอร ชิตตะโสภณ. 2539 : 36 และ 41) อธิบายว่า การลงท้ายหรือการลงจบเรื่อง มักจะบอกเกี่ยวกับผู้แต่ง เวลาที่แต่ง ผู้จาร การให้พร การขอพรหรือความประสงค์ของผู้แต่ง ซึ่งการลงท้ายหรือการลงจบเรื่องเป็นการปิดฉากโดยไม่ทิ้งให้คนรุ่นหลังต้องสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งหรือผู้จารผู้คัดลอก และระยะเวลาแต่ง แต่วรรณกรรมส่วนหนึ่งก็มีได้เป็นไปดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่มักจะจบลงเอยโดยมิได้มีการลงจบเป็นพิเศษแต่อย่างใด

สำหรับบทละครนอก เรื่อง ยูชัน นี้ ไม่ปรากฏการลงท้ายหรือการลงจบเรื่อง ไม่ได้บอกเกี่ยวกับผู้แต่ง เวลาที่แต่ง ผู้จาร การให้พร การขอพรหรือความประสงค์ของผู้แต่ง ทั้งเนื้อเรื่องในตอนจบที่ปรากฏในฉบับตัวเขียน เล่ม 21 เลขที่ 58 เล่ม 21 เลขที่ 76 และเล่ม 29 เลขที่ 77 ต่างจบลงด้วยการกล่าวถึง พระชนนีของยูชัน ยูชัน พระมเหสีฝ่ายขวา คือ นางประวะลิ้ม พระมเหสีฝ่ายซ้าย คือ นางบุษหรี พระนัดดาสุวรรณนรราชเสนาหาซึ่งเป็นพระโอรสของยูชันกับนางประวะลิ้ม

ยุคอาหรับซึ่งเป็นพระเชษฐาของยูซัยน์ และนางกัญจะหนาซึ่งเป็นพระมเหสีของยุคอาหรับ เสด็จลงมา
จากปราสาทเพื่อถวายบังคมพระบรมศพท้าวอุรังภัยิต พระบิดาที่สวรรคต ดังปรากฏความดังนี้

● เมื่อนั้น	องค์พระชนนีเป็นใหญ่
จึ่งชวนโอรสยศไกร	กับสองศรีสะไภ้เทวี
โฉมยงอุ้มองค์พระนัดดา	ลีลาจากปราสาทศรี
เจ็ดกระษัตริย์ก็ตามจรัล	ไปยังปรารงค์ศรีจรณา อะ

บทละครนอก เรื่อง ยูซัยน์

ดังนั้นการจบเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูซัยน์ ที่จบลงด้วยการกล่าวถึงกษัตริย์ทั้งเจ็ด
พระองค์เสด็จลงมาจากปราสาท เพื่อถวายบังคมพระบรมศพท้าวอุรังภัยิต ดังที่ยกมาข้างต้น จึงเป็น
การจบเรื่องด้วยการไม่ปรากฏการลงท้ายหรือการลงจบเรื่อง

จากการวิเคราะห์ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยูซัยน์ ข้างต้น พบว่า บทละครนอก เรื่อง
ยูซัยน์ ไม่ปรากฏคำประณามพจน์หรือบทไหว้ครูและไม่ปรากฏการลงท้ายหรือการลงจบเรื่อง
แต่ปรากฏบทสรรเสริญเครื่อง บทชมความงาม ได้แก่ บทชมความงามบุรุษสตรี บทชมธรรมชาติ
(ชมปลา ชมนก ชมไม้) บทชมบ้านเมือง บทชมพาหนะของกษัตริย์ (บทชมรถทรง ม้าทรง ช้างทรง)
บทชมกระบวณทัพบ และบทอัครรย์

บทที่ 4

วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม

ตลอดจนสาระอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

การวิเคราะห์บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

4.2 วิเคราะห์สาระอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

4.1 การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน หมายถึง การวิเคราะห์สภาพความเป็นไปของสังคมในประเด็นดังต่อไปนี้

4.1.1 ภาพสะท้อนของชนชั้นสูง

4.1.2 ภาพสะท้อนของชาวบ้าน

4.1.1 ภาพสะท้อนของชนชั้นสูง

ภาพสะท้อนของชนชั้นสูง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มี 6 เหตุการณ์ คือ

1. ผู้หญิงเป็นผู้บรรเลงวงมโหรี
2. ประเพณีการไม่พระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดาเมื่อแรกประสูติ
3. การยกทัพไปปราบหัวเมืองมลายู
4. ข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่
5. ความนิยมในวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง
6. วัฒนธรรมการเล่นไม้ตัดญี่ปุ่น

4.1.1.1 ผู้หญิงเป็นผู้บรรเลงวงมโหรี

วงมโหรีที่กล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นวงมโหรีที่บรรเลงโดยนางกำนัลที่รับใช้นางประวาลี พระธิดาของท้าวอุเรเสน แห่งเมืองอุเรเสน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 12 เลขที่ 29 ดังนี้

... เพลายายชายแสงพระสุริเยศ
มโหรีดีดสีบำเรอเรียง

ผู้หนาเรศขับครวญถวายเสียง
พระพี่เลี้ยงทั้งสี่เคยประคอง ...

ยูชัน เล่ม 12 เลขที่ 29

จากการกล่าวถึงวงมโหรีที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ว่าเป็นวงมโหรี ซึ่งบรรเลงโดยนางกำนัล ดังที่ยกมาข้างต้นนี้ สอดคล้องกับคำอธิบายของกาญจนา อินทรสุณานนท์ (กาญจนา อินทรสุณานนท์. ม.ป.ป. : 57) ที่อธิบายเกี่ยวกับผู้บรรเลงวงมโหรีในสมัยรัตนโกสินทร์ว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ผู้บรรเลงวงมโหรีเป็นผู้หญิงและมีการบรรเลงวงมโหรีเฉพาะในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น

ดังนั้นการกล่าวถึงวงมโหรีซึ่งบรรเลงโดยนางกำนัล จึงสอดคล้องกับภาพสะท้อนสังคมของชนชั้นสูงที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยผู้หญิงเป็นผู้บรรเลงดนตรีในวงมโหรี และวงมโหรีนั้นบรรเลงเฉพาะในพระบรมมหาราชวัง

4.1.1.2 ประเพณีการไม่พระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดา เมื่อแรกประสูติ

ยูชันและประวะลิ้ม พระบิดาและพระมารดาของพระกุมารสุวรรณนรราชเสน่หา ไม่ได้ประทานพระนามแก่พระโอรสเมื่อแรกประสูติ แต่ทำวอูเรเซน พระบิดาของนางประวะลิ้ม ซึ่งเป็นพระอัยกาของพระกุมารสุวรรณนรราชเสน่หา ทรงเป็นผู้พระราชทานพระนามให้ขณะที่พระกุมารสุวรรณนรราชเสน่หา ทรงเจริญพระชนมายุขึ้นแล้ว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 19 เลขที่ 36 ดังนี้

๑ เวียนเอยเวียนเทียน

ราชครูบุโรหิตพราหมณ์พฤดา

ครั้นครบจบถ้วนสิบเอ็ดรอบ

แล้วจุดเจิมเฉลิมพัคตร์ให้ถาวร

แล้วให้นามกุมารนั้น

ให้ปลดปลอดภัยพาลอย่าบีฑา

ให้เวียนแต่ซ้ายมาขวา

ถวายอาเศียรพาทประสิทธิ์พร

ตามระบอบชีพราหมณ์มาแต่ก่อน

ทุกนครเกรงเดชเดชา ฯ

ชื่อสุวรรณนรราชเสน่หา

ชั้นชายีตยีนสักหมื่นพัน

ยูชัน เล่ม 19 เลขที่ 36

การไม่ประทานพระนามแก่พระโอรสของยูชันและประวะลิ้มเมื่อแรกประสูตินั้น สอดคล้องกับพระอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ประยูรค์ สิทธิพันธ์. ม.ป.ป. : 215) ที่ทรงอธิบายเกี่ยวกับการพระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดาไว้ว่า การไม่พระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดาเมื่อแรกประสูติ เป็นประเพณีที่กระทำสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ต่อมาได้ถูกยกเลิกไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่โปรดให้คนทั่วไปสมมติเรียกพระนามพระโอรส พระธิดาของพระองค์ตามใจชอบ

ดังนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีการพระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดาเมื่อแรกประสูติ

ดังนั้นการไม่ประทานพระนามแก่พระโอรสเมื่อแรกประสูติของยุชัน และนางประวาลี จึงสอดคล้องกับประเพณีการไม่พระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดา เมื่อแรกประสูติ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

4.1.1.3 การยกทัพไปปราบหัวเมืองมลายู

การยกทัพของแม่ทัพสุสีหล้า ซึ่งเป็นแม่ทัพเอกของท้าวเวณูมาน แห่งเมือง สิบลองเหลียม ที่ยกทัพไปปราบปรามการแข็งเมืองของท้าวกาหระ แห่งเมืองมูหิจิต ด้วยสาเหตุที่ว่าท้าวกาหระ ไม่ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายท้าวเวณูมาน ตามกำหนดเวลา ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ท้าวกาหระ แห่งเมืองมูหิจิต ไม่ยอมตกเป็นเมือง ประเทศราชของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบลองเหลียม อีกต่อไป ดังนั้นท้าวเวณูมานจึงมี พระราชโองการให้แม่ทัพสุสีหล้า ยกทัพไปปราบปรามท้าวกาหระ แห่งเมืองมูหิจิต ที่แข็งเมือง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 7 ดังนี้

... ครั้นอยู่เจียรกาลนานมา
ทรงนามกาหระภูมิ
เป็นเมืองมูหิจิตฤทธิไกร
จึงสั่งสุสีหล้าเสนาใน
ชานาญณรงค์สงคราม

พาราหนึ่งแข็งเมืองไว้
ไม่มาภักดีบังคมไหว้
จำจะให้ยกทัพไปปราบปราม
เคยตีมีชัยออกสนาม
จงไปปราบปรามไฟรี ...

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 7

สำหรับชื่อ มูหิจิต ที่ถูกนำมาตั้งเป็นชื่อเมืองของท้าวกาหระ ที่แข็งเมือง จนทำให้ท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบลองเหลียม มีพระราชโองการให้แม่ทัพสุสีหล้า ยกทัพไป ปราบปราม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 87) ให้ความหมายของคำว่า มูหิจิต หมายถึง ชื่อชนชาติชาวมลายูในเกาะเซลีเบส, เรียกเพี้ยนเสียงเป็น ยุหิจิต ก็มี

การเรียกเพี้ยนเสียงจาก มูหิจิต เป็น ยุหิจิต พบในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

ร้าย
๑ ครั้นเจียรกาลนานมา
ทรงนามกาหระภูมิ
เป็นเมืองยุหิจิตฤทธิไกร

พาราหนึ่งแข็งเมืองไว้
ไม่ภักดีบังคมประนมไหว้
จะให้ยกทัพไปปราบปราม

สังสุลีหาล่าเสนาใหญ่
 ชำนาญณรงค์สงคราม

เคยตีมีชัยออกสนาม
 จงไปปราบปรามไพร่

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

กาญจนาคพันธุ์ (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 391) ได้อธิบายว่า มุหังจิด หรือ ยุหังจิด เป็นชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในเกาะเซลีเบส ชาวตะวันตกเรียกมุหังจิด หรือ ยุหังจิด ว่า บูกิส (Bugis)

เมื่อชื่อเรียกชาวพื้นเมืองชนชาติชวามลายูซึ่งอาศัยอยู่ในเกาะเซลีเบส ที่คนไทยเรียกว่า มุหังจิด หรือ ยุหังจิด ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน แสดงให้เห็นว่า คนไทยรู้จักชาวมุหังจิด หรือ ยุหังจิด ในฐานะที่เป็นชาวพื้นเมืองชนชาติชวามลายู ดังนั้นการยกทัพของแม่ทัพสุลีหาล่า แห่งเมืองสิบสองหฤทัย ที่ยกทัพไปปราบปรามการแข็งเมืองของท้าวกาหรั แห่งเมืองมุหังจิด หรือยุหังจิด ซึ่งเป็นเมืองของชาวพื้นเมืองชนชาติชวามลายูที่ไม่ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายท้าวเวณูมาน ตามกำหนดเวลา จึงสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2328 ที่สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท พระอนุชาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นำทัพไปปราบปรามหัวเมืองมลายูที่แข็งเมือง เพื่อให้หัวเมืองมลายูที่เคยตกเป็นเมืองประเทศราชของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กลับคืนมาเป็นเมืองประเทศราชของไทยดังเดิม หลังจากที่หัวเมืองมลายูมีท่าที่แข็งเมืองและกระด้างกระเดื่องต่อไทยมาตั้งแต่ครั้งที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เมื่อ พ.ศ.2310 ดังปรากฏในพระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2446 : 100-101) ดังนี้

... สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระดำริห์ว่า เมืองมลายูเคยเป็นข้าขอบขัณฑสีมาแต่ครั้งกรุงเก่า ครั้นกรุงเก่าเสียแก่พม่าแล้ว พวกเจ้าเมืองมลายูพากันกระด้างกระเดื่อง เจ้ากรุงธนบุรียังหาได้ปราบปรามหัวเมืองมลายูเรียบร้อยทั่วไปตั้งแต่ก่อนไม่ และครั้งนี้ได้เสด็จ ลงไปรบพม่าข้าศึกแตกฉานไปแล้ว กองทัพกรุงเทพฯ ก็มีกำลังพร้อมกันอยู่ที่เมืองสงขลา สมควรจะไปปราบปรามหัวเมืองมลายูให้มาเป็นข้าขอบขัณฑสีมาตั้งแต่ก่อน จึงดำรัสให้ข้าราชการเป็นข้าหลวงเชิญรับสั่งออกไปยังหัวเมืองแขกมลายู ให้เข้ามาอ่อนน้อมยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมาตั้งแต่ก่อน.

สุลต่านเจ้าเมืองตานี ได้ทราบรับสั่งแล้วขัดขวางอยู่ ไม่มาอ่อนน้อม จึงดำรัสให้กองหน้ายกออกไปตีเมืองตานี ทัพหลวงก็เสด็จยกหนุนไป ด้วยเดชพระบารมี พระราชกฤษฎาธิการ บันดาลพวกแขกทั้งปวงให้พ่ายแพ้พลข้าหลวงทั้งสิ้น ที่สู้รบปราไชยก็มีบ้าง, ที่แตกหนีมิได้ต่อรบก็มีบ้าง, ที่มาอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ก็มีบ้าง, ... บรรดาเจ้าเมือง กรมการแขกมลายูทั้งปวงนั้น ที่สู้รบตายในที่รบบ้าง, จับได้บ้าง, ที่หนีไปได้บ้าง, ที่เข้าสวามิภักดิ์โดยดีก็มีได้ลงโทษบ้าง, และพระเดชานุภาพก็ผ่านแผ่ไปในมลายูประเทศทั่วทั้งปวง ...

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์

จากเหตุการณ์การยกทัพไปปราบปรามหัวเมืองมลายูที่แข็งเมือง ซึ่งมีสาเหตุมาจาก สุลต่านเจ้าเมืองตานี หนึ่งในบรรดาเจ้าเมืองของหัวเมืองมลายูที่ไม่ยอมมาสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบ ขันตีสยามของไทย ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ที่สอดคล้องกับ สาเหตุการสู้รบระหว่างแม่ทัพสุสีหล้า แม่ทัพเอกของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองเหลียม กับท้าวกาหรั แห่งเมืองมุหังจิดหรือยุหังจิด ที่มีสาเหตุของการสู้รบมาจากการแข็งเมือง ไม่ยอมส่ง เครื่องราชบรรณาการมาแสดงความสวามิภักดิ์ต่อท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองเหลียม แสดงให้เห็น ว่าเหตุการณ์ของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในตอนที่กล่าวถึงการสู้รบระหว่างแม่ทัพสุสีหล้า แห่งเมือง สิบสองเหลียม กับท้าวกาหรั แห่งเมืองมุหังจิดหรือยุหังจิด ที่มีสาเหตุมาจากการแข็งเมือง มีที่มาจาก เหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2328 ที่กองทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ยกทัพไปปราบปรามหัวเมืองมลายูที่แข็งเมือง

4.1.1.4 ข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่

ข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ เป็นหนึ่งในบรรดาเหล่าข้าราชการบริพาร ที่ตามเสด็จนางประวะลิม พระธิดาของท้าวอุเรเสน แห่งเมืองอุเรเสน ไปเก็บดอกไม้ที่อุทยาน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21 ดังนี้

บัดนั้น	นางข้าหลวงอิงอ้อหฤทัย
แต่งตัวไอ้อวดประवादกัน	ทั้งเตี้ยค่อมก้านัลชั้นที่
เจ้าขรัวนายเฒ่าแก่แลจ่าซา	เยียดยัดอัดมาอึงมี
ต่างคนสุขเกษมเปรมปรีดี	จะไปเก็บมาลีให้สำราญ

ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21

ข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ ที่ตามเสด็จนางประวะลิม ไปเก็บดอกไม้ที่อุทยาน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่ยกมาข้างต้น เป็นข้าราชการสำนักที่ทำหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดกับ ฝ่ายใน (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 709) และทำหน้าที่ประกอบกิจกรรมภายนอกพระราชฐาน แทนเจ้านายสตรี ยกตัวอย่างเช่น การติดต่อกับข้าราชการฝ่ายหน้าที่เป็นชายหรือเป็นตัวแทน ในการค้าขายเป็นต้น (จุพิศพงค์ จุฬารัตน์. 2543 : 68) ทั้งนี้ กาญจนาคพันธุ์ (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 709-710) ได้อธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาของข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ ในราชสำนักไทย ว่า ในราชสำนักไทยมีข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยหรือก่อนหน้านั้น เพราะไทยรับเอาแบบแผนอย่างจีนมาใช้ คือ นำเอาพวกตอนหรือไต่ก่า ที่ไทยเรียกว่า ชั้นที่ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. 2521 : 7) ทรงอธิบายว่า ชั้นที่ หมายถึง ชายทำลาของคชชาติ มาทำหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดกับฝ่ายใน และต่อมาได้ นำเอาพวกตอนของแขกหรือยูงุก ที่ไทยเรียกว่า นักเทศ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติ

วงศ์ (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. 2521 : 7) ทรงอธิบายว่า นัก หมายถึง คน, เทศ หมายถึง ต่างประเทศ ดังนั้น นักเทศ จึงหมายถึง คนต่างประเทศ มาเป็นข้าราชการสำนักฝ่ายใน อีกพวกหนึ่ง จนมีการเรียกนักเทศกับชั้นที่รวมกันว่า นักเทศชั้นที่ ที่หมายถึง คนต่างประเทศ ซึ่งทำลายองคชาติ (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. 2521 : 7) กระทั่งในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.1991-2031) ได้มีการยุบรวมกันระหว่างข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เป็นแขก คือ นักเทศ กับข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เป็นจีน คือ ชั้นที่ และจัดตั้งขึ้นเป็นกรม เรียกว่า กรมชั้นที่ และนับตั้งแต่ก่อตั้งกรมชั้นที่ขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็ไม่ปรากฏ คำเรียกข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า นักเทศ อีกเลย คงเหลือแต่คำเรียกข้าราชการสำนักฝ่ายใน เฉพาะที่เรียกว่า ชั้นที่ เพียงอย่างเดียว และข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ นี้ได้ปฏิบัติหน้าที่ รับผิดชอบใกล้ชิดกับฝ่ายในเรื่อยมา กระทั่งสูญหายไปจากราชสำนักไทยเมื่อขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ให้พนักงานสตรีที่เรียกว่า โขน ทำหน้าที่รับผิดชอบใกล้ชิดกับฝ่ายในแทน (จุพิศพงศ จุฬารัตน์. 2543 : 73)

ดังนั้นการกล่าวถึงข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ จึงเป็นเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นก่อนที่ข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เรียกว่า ชั้นที่ จะสูญหายไปนในสมัยรัตนโกสินทร์

4.1.1.5 ความนิยมในวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง

วรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ถูกนำมากล่าวถึงในเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในตอนที่ ยูชัน พระโอรสของท้าวอุรังหิต แห่งเมืองอุรังหิต วานให้นกหัสติวัชรซึ่งเป็นนกของนางประวะลิม พระธิดาของท้าวอุเรชน แห่งเมืองอุเรชน นำมาลัยบอกรักที่ยูชันทรงร้อยเป็นเรื่องราวของอิเหนา พระโอรสของท้าวกูเรปัน แห่งนครกูเรปัน ขณะปลอมองค์เป็นดาหลังหรือคนเซ็ดหนังซึ่งหาเลี้ยงชีพอยู่ในนครดาหาและได้ลอบเสด็จไปพบกับนางบุษบาแก้ว พระธิดาของท้าวดาหา ไปถวายแก่นางประวะลิม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 17 ดังนี้

... เจ้าช่วยทูลสมเด็จพระชนนี
พอได้กลิ่นดังจะสิ้นชีवालย์
แล้วพระร้อยบุปผาเป็นดาหลัง
สลบสีมาลีเป็นเหล้ากัน

ว่ามาลัยพวงนี้เป็นใจ
กำเริบใจจะใคร่เด็ดดวงจันทร์
เมื่อวายังลักลอบประโลมขวัญ
ฝากถวายโคมสวรรค์ขวัญใจ

ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 17

จากเนื้อเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่กล่าวถึง การร้อยมาลัยของยูชัน ซึ่งร้อยเป็นเรื่องราวจากรวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ในตอนที่กล่าวถึง การปลอมองค์เป็นดาหลังของอิเหนาแล้วลอบเสด็จไปพบ

กับนางบุษบากำโละ ดังที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความนิยมในวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง จนทำให้เนื้อเรื่องบางตอนของวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง ถูกนำมากล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

ดังนั้นเมื่อวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้รับความนิยมจนเนื้อเรื่องบางตอนถูกนำมากล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาที่ยุชันบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ประพันธ์ขึ้นนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับช่วงเวลาที่ยุชันบทวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

4.1.1.6 วัฒนธรรมการเล่นไม้ตัดญี่ปุ่น

วัฒนธรรมการเล่นไม้ตัดญี่ปุ่น มีให้เห็นในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ในลักษณะการกล่าวเปรียบเทียบว่า ต้นไม้ตามธรรมชาติบางต้นมีกิ่งโค้งคดค่อมลงและเรียงรายเป็นพืดประหนึ่งไม้ฉากญี่ปุ่นที่สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของมนุษย์ และยืนต้นอยู่ในป่ารวมกับต้นไม้ชนิดต่างๆ ที่ยูชันกับยูดาหวัน พระโอรสของท้าวอุรังยิต แห่งเมืองอุรังยิต ทอดพระเนตรเห็นขณะเสด็จผ่าน รวมทั้งมีต้นไม้หลากหลายพันธุ์แตกต่างกันไป ทั้งต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้นสูงระหง ออกใบส่งกิ่งก้านสาขาและยืนต้นรวมกลุ่มกัน ไม้พุ่มก็เรียงรายและเป็นพุ่มเสียดจนเหมือนกับแสรงทำขึ้น ไม้ดอกก็ผลิดอกสร้างความสวยงามไปทั่วบริเวณ ส่วนผิวของต้นไม้บางต้นก็มีลักษณะเป็นพุ่มมีชอกมีโพรง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

... เข้าป่าระหงดงไม้ใหญ่
ที่สูงก็สูงเป็นเหล่ากัน
ผลิดอกงอกงามสลอนสลอน
กิ่งก้านผ่านกายอยู่ดูนวย
บ้างเป็นพุ่มเปาชอกโพรง
ดั่งหนึ่งไม้ฉากญี่ปุ่นทำ

ใบก้านชดชื่นอยู่หน้านั้น
พันธุ์ไม้พุ่มพุ่มอยู่รายราย
เป็นก้อนกลุ่มพุ่มพวงมากหลาย
ที่รายรายเป็นพุ่มดั่งแกลังทำ
กิ่งโค้งคดค่อมเป็นพืดซ้ำ
ที่ดำก็ดำดั่งนิลรัตน

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากการกล่าวเปรียบเทียบลักษณะตามธรรมชาติของต้นไม้ในป่าบางต้นที่ยูชันกับยูดาหวันทอดพระเนตรเห็นว่ากิ่งโค้งคดค่อมลงเหมือนกับไม้ฉากญี่ปุ่นที่สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของมนุษย์ ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการเล่นไม้ตัดญี่ปุ่น เพราะไม้ฉากญี่ปุ่นที่ถูกนำไปเปรียบเทียบกับลักษณะของกิ่งไม้ที่คดค่อมลงตามธรรมชาติที่ปรากฏในกลอนบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นไม้ตัดญี่ปุ่นประเภทหนึ่งในเก้าประเภท ที่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า ไม้ฉาก (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2508 : 15) ซึ่งไม้ฉากเป็นไม้ตัดที่ตัดเป็นมุม เป็นเหลี่ยม แต่แต่งทรงให้แบน เพื่อให้เข้ากับฉากไม้ที่ใช้กัน คนไทยนิยมนำ

ไม้ฉากไปตกแต่งร่วมกับฉากกั้นที่ปลงศพขุนนาง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจ ราชานุภาพ. 2508 : 18)

สำหรับหลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับยุคสมัยที่ไม่ตัดญี่ปุ่นเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจ ราชานุภาพ. 2508 : 16) ทรงอธิบายว่า ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่า ไม่ตัดญี่ปุ่นเข้ามาสู่ประเทศไทยในยุคสมัยใด มีเพียงข้อสันนิษฐานว่า ไทยรับไม่ตัดญี่ปุ่นมาพร้อมกับการเข้ามาของชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาสู่ประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ เรื่อยมาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

แม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่า ไม่ตัดญี่ปุ่นเข้ามาสู่ประเทศไทยในยุคสมัยใด แต่มีหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัดว่า สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้ปลูกไม่ตัดญี่ปุ่นไว้ในพระบรมมหาราชวัง และยังคงปลูกไว้รอบสนามหญาริมพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราจราชานุภาพ. 2508 : 16)

ดังนั้นการนำลักษณะของไม้ฉากซึ่งเป็นไม้ตัดญี่ปุ่นประเภทหนึ่งไปเปรียบเทียบกับลักษณะของกิ่งไม้ที่คดค้อมลงตามธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมในยุคสมัยที่ไทยได้รับวัฒนธรรมการเล่นไม้ตัดญี่ปุ่น ซึ่งอาจจะเป็นยุคสมัยที่มีชาวญี่ปุ่นเดินทางมาสู่ประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถเรื่อยมาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง หรืออาจจะเป็นยุคสมัยที่สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้ปลูกไม่ตัดญี่ปุ่นไว้ในพระบรมมหาราชวัง

4.1.2 ภาพสะท้อนของชาวบ้าน

ภาพสะท้อนของชาวบ้านที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ มี 10 เหตุการณ์ และจัดหมวดหมู่ได้ดังนี้

4.1.2.1 กฎหมาย ได้แก่

4.1.2.1.1 การห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน

4.1.2.1.2 การห้ามตัดหน้าฉาน

4.1.2.2 การทหาร ได้แก่ กองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสา เป็นกองกำลังทางทหารส่วนหนึ่งที่เตรียมไว้สำหรับการสู้รบ

4.1.2.3 เศรษฐกิจการค้า ได้แก่

4.1.2.3.1 การใช้เบี้ยเป็นมาตราเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า

4.1.2.3.2 มีถนนหลวงสำหรับใช้สัญจร

4.1.2.3.3 พ่อค้าชาววิไลนดาล่องเรือกำปั่นติดต่อค้าขายสินค้า

4.1.2.3.4 การเรียกชาวต่างชาติว่า ฝรั่ง

4.1.2.4 สถาปัตยกรรม ได้แก่

4.1.2.4.1 สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ตึก

4.1.2.5 อิทธิพลของสังคมจีน ได้แก่

4.1.2.5.1 ชุมชนชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ใกล้กับชุมชนชาวมุสลิม อินโด-อิหร่าน

4.1.2.5.2 การพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่ว

4.1.2.1 กฎหมาย ได้แก่

4.1.2.1.1 การห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน

การห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นเนื้อเรื่องในตอนที่กำลังถึงความผิดของอุเชน ที่ฝ่าฝืนกฎหมายของเมืองสิบสองเหลียม ซึ่งห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน ดังนั้นเมื่ออุเชนสัญจรในเวลากลางคืน จึงต้องโทษในข้อหาเดินผิดเวลา และต้องรอรับโทษประหารชีวิตในวันรุ่งขึ้นตามบทลงโทษของเมืองสิบสองเหลียม ที่กำหนดไว้ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น

เดินผิดเวลารাত্রี

รุ่งเช้าจะฆ่าให้ม้วยมิต

แต่พอรุ่งเช้าเราจะมา

อุเชนบอกความถ้วนถี่

ท่านตระเวนคนนี้จับมา

จะลาไปแจ้งจิตขนิษฐา

สหายช่วยเมตตาจงรับไว้

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

การกล่าวถึงกฎหมายของเมืองสิบสองเหลียม ที่ห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน แต่ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องโทษในข้อหาเดินผิดเวลา ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น สอดคล้องกับกฎมณเฑียรบาล ข้อที่ 107 ในกฎหมายตราสามดวง (องค์การคำครุสภา. 2537 : 115) ที่ประกาศใช้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีที่มาจากกฎมณเฑียรบาลเดิมของกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ที่ ดร.ประเสริฐ ณ นคร (วินัย พงศ์ศรีเพียร. 2548 : 59) สันนิษฐานว่า ประกาศใช้เป็นครั้งแรกเมื่อวันเสาร์ เดือน 5 ขึ้น 6 ค่ำ ปีชวด จุลศักราช 830 ตรงกับวันเสาร์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2011 ความว่า “อนึ่งผู้เป่น สมุห์ตำราวจให้จงรักษากฎ ... แลห้ามปรามผู้คนเขจรเข้าออกผิดขอบกลางวันกลางคืน ... ถ้ารู้ใช้อย่าให้เงื้องดคดีนั้นไว้ให้เรียกหามา กอจรับดับเสียได้ ก็ให้รับดับเสีย กอจพิณฑูล่าเรียนก็ให้พิณฑูล่าเรียนโดยตำเนรคดีนั้น ถ้างดคดีนั้นไว้ผู้นั้นมีโทษเสมอผู้ร้ายนั้น ”

จากกฎมณเฑียรบาล ข้อที่ 107 ที่ยกมาข้างต้น กล่าวถึง หน้าที่ของสมุห์ตำราวจว่ามีหน้าที่ห้ามปรามผู้คนไม่ให้สัญจรเข้าออกในเขตพระราชฐานผิดเวลา และถ้าเมื่อใดสมุห์ตำราวจ

สืบทราบว่าผู้ใดฝ่าฝืน ผู้นั้นจะถูกสมุหตำรวจตักเตือนมิให้กระทำการละเมิดข้อห้ามหรือสมุหตำรวจจะพิจารณาให้ดำเนินคดีกับผู้ฝ่าฝืนตามความเหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำ แต่สมุหตำรวจจะต้องไม่งดการพิจารณาคดี หากสมุหตำรวจช่วยปิดบังความผิดและไม่ดำเนินคดีต่อผู้ที่ฝ่าฝืน สมุหตำรวจจะได้รับโทษเสมอกับผู้ฝ่าฝืน

ดังนั้นกฎหมายที่ห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน แต่ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องโทษในข้อหาเดินผิดเวลา จึงสอดคล้องกับสภาพสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ประกาศใช้กฎหมายเทียบรบาล ข้อที่ 107 ในกฎหมายตราสามดวง สำหรับห้ามปรามผู้คนไม่ให้สัญจรเข้าออกในเขตพระราชฐานผิดเวลา ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้สืบทอดมาจากกฎหมายเทียบรบาลเดิมในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา

4.1.2.1.2 การห้ามตัดหน้าฉาน

การห้ามตัดหน้าฉาน ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เป็นเนื้อเรื่องในตอนที่กำลังกล่าวถึง ความผิดของนางวัลลุมาลี ซึ่งฝ่าฝืนกฎหมายของเมืองสิบสองหฤทัย ที่ห้ามประชาชนตัดหน้าฉานหรือห้ามประชาชนตัดผ่านขบวนเสด็จพระราชดำเนินของท้าวเวณูมาน เจ้าเมืองสิบสองหฤทัย ดังนั้นเมื่อนางวัลลุมาลีขี่ม้าตัดหน้าฉานหรือขี่ม้าตัดผ่านขบวนเสด็จพระราชดำเนินของท้าวเวณูมาน นางวัลลุมาลีจึงถูกเหล่าเสนาที่ตามเสด็จพระราชดำเนินจับกุมตัวไปรับโทษดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

กลองโยน

● เมื่อนั้น

แลเห็นเสด็จมาแต่ไกล

ลงแล้ซบขี่ผาดโผน

ตัดตรงหน้าฉานผ่านมา

นางวัลลุมาลีศรีใส

อรไทเร่งขับอาชา

กระทืบโคลนพาชวีงถลา

เสนารุมจับทันที

ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4

การกล่าวถึงกฎหมายของเมืองสิบสองหฤทัย ที่ห้ามประชาชนตัดหน้าฉานหรือห้ามประชาชนตัดผ่านขบวนเสด็จพระราชดำเนิน แต่ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกจับกุมตัวไปรับโทษดังที่ยกมาข้างต้นนั้น สอดคล้องกับพระราชกำหนดใหม่ในกฎหมายตราสามดวง ที่ประกาศใช้ ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด แรมสิบสามค่ำ จุลศักราช 1144 (พ.ศ.2325) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (องค์การคำคุณุสสภา. 2537 : 196-197) ความว่า “... ถ้าผู้ใดตัดหน้าฉานแลแปลกปลอมล่วงเข้ามาในตาริวกระบวนเสด็จพระราชดำเนินทรงพระกรุณาให้เอาตัวผู้ทำผิดเป็นโทษตามบทพระอายุการ ...”

จากพระราชกำหนดใหม่ ในกฎหมายตราสามดวง ที่ยกมาข้างต้น ซึ่งกล่าวถึงการห้ามประชาชนตัดหน้าฉานหรือการห้ามประชาชนตัดผ่านขบวนเสด็จพระราชดำเนิน และห้ามประชาชนแปลกปลอมเข้ามาในขบวนเสด็จพระราชดำเนิน แต่ถ้ามียุชันทน์คนใดละเมิดข้อห้าม

ดังกล่าวด้วยการตัดผ่านขบวนเด็จพระราชดำเนินและแปลกล้อมเข้ามาในขบวนเสด็จพระราชดำเนิน จะต้องถูกจับกุมตัวไปปรับโทษตามบทลงโทษที่กำหนดไว้ในบทพระอัยการ

ดังนั้นข้อห้ามที่ห้ามตัดหน้าฉาน แต่ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกจับกุมตัวไปปรับโทษ จึงสอดคล้องกับสภาพสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ประกาศใช้พระราชกำหนดใหม่ ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งว่าด้วยการห้ามประชาชนตัดหน้าฉานหรือการห้ามประชาชนตัดผ่านขบวนเสด็จพระราชดำเนิน และห้ามประชาชนแปลกล้อมเข้ามาในขบวนเสด็จพระราชดำเนิน

4.1.2.2 การทหาร ได้แก่ กองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสา เป็นกองกำลังทางทหารส่วนหนึ่งที่เตรียมไว้สำหรับการสู้รบ

สำหรับกองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสา ซึ่งเป็นกองกำลังทางทหารส่วนหนึ่งที่เตรียมไว้สำหรับการสู้รบ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เป็นกองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสาที่เสนาบดีของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ออกหมายให้สัตย์เกณฑ์กองกำลัง เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการสู้รบกับกองทัพของยูชันทน์ นอกจากนี้เสนาบดีของท้าวปะรังศรี ได้จัดเตรียมกองกำลังของไพร่ที่สังกัดมูลนาย เตรียมม้า รถ และช้างที่จะนำไปใช้เป็นพาหนะสำหรับรบ รวมทั้งออกหมายให้สัตย์เกณฑ์กองกำลังทหารกองนอก กองกำลังทหารกองใน มารายงานตัวเพื่อเตรียมกำลังพลออกรบกับกองทัพของยูชันทน์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

ไต่เอ๋ยไต่ฟัง	เสนารับสั่งบังคมไหว้
ออกไปเตรียมพลสกลไกร	นายไพร่มารถคชา
หมายให้สัตย์บัญญัติเกณฑ์	<u>พวกเขมรเหล่าแขกอาสา</u>
กองนอกกองในเร่งให้มา	ที่เนิ่นช้าผูกมัดโดยดี ...

ยูชันทน์ เล่ม 9 เลขที่ 26

จากการที่เสนาบดีของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ออกหมายให้สัตย์เกณฑ์กองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสา เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการสู้รบกับกองทัพของยูชันทน์ ดังที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมที่มีกองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสา เป็นกองกำลังทหารส่วนหนึ่งที่เตรียมไว้สำหรับการสู้รบในสงครามซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของพูนพิศ อมาตยกุล (พูนพิศ อมาตยกุล. 2539 : 29) ที่อธิบายว่า ชาวเขมรและแขกจามเป็นกองกำลังส่วนหนึ่งของกองกำลังทหารสยาม

ส่วนใหญ่แล้วกองกำลังเขมรในกองกำลังทหารสยาม มีที่มาจากกลุ่มชนที่อยู่ในระบบไพร่ของอยุธยา ซึ่งถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งแต่ช่วงแรกของการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาเพราะอยุธยา

ทำสงครามกับอาณาจักรกัมพูชาหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกวาดต้อนเข้ามาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทองและสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 2 หรือเจ้าสามพระยา รวมถึงการแย่งชิงราชสมบัติในอาณาจักรกัมพูชาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ ชาวเขมรจึงอพยพมายังอยุธยาและเข้าสู่ระบบไพร่ของอยุธยา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547 : 142-143)

สำหรับกองกำลังแขกอาสาในกองกำลังทหารสยาม เป็นกองกำลังที่เกิดจากการรวมกลุ่มระหว่างทหารชาวมลายูกับทหารจามที่นับถือศาสนาอิสลาม และจัดตั้งขึ้นเป็นกองอาสาที่เรียกว่า กองอาสาจาม และปรากฏกองอาสาจามในทำเนียบขุนนางที่ปรับปรุงในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031) (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 384) ซึ่งกองอาสาจามในกองกำลังทหารสยามนี้ มีต่อมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีหน้าที่เป็นทหารประจำเรือรบเรือไล่ทางทะเลตามแบบมลายู (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 386)

ดังนั้นการกล่าวถึงกองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสา ซึ่งเป็นกองกำลังทางทหารส่วนหนึ่งที่กองทัพของเมืองปะรังศรีเตรียมไว้สำหรับการสู้รบกับกองทัพของยูชัน จึงสอดคล้องกับสภาพสังคมที่กองทัพสยามมีกองกำลังเขมรและกองกำลังแขกอาสาเป็นกองกำลังส่วนหนึ่งของกองกำลังทหารที่เตรียมไว้สำหรับการสู้รบในสงคราม ซึ่งเป็นกองกำลังทหารที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

4.1.2.3 เศรษฐกิจการค้า ได้แก่

4.1.2.3.1 การใช้เบี้ยเป็นมาตรฐานตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า

การใช้เบี้ยเป็นมาตรฐานตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า ดังที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ตอนที่ตายายผู้ทำหน้าที่เฝ้าสวนขวัญของนางประวะลิ้ม พระธิดาของท้าวอุเรเชน แห่งเมืองอุเรเชน ช่วยกันคิดค่านวนค่าเสียหายของผลไม้ในสวนขวัญ ที่ตายายคิดว่าถูกขโมยไปออกมาเป็นจำนวนเบี้ย เพื่อที่จะได้ให้คนที่ตายายคิดว่าเป็นขโมยนั้นนำเบี้ยมาชดใช้เป็นค่าเสียหายของผลไม้ที่ถูกขโมย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

ร้าย

๑ เมื่อนั้น

ขององค์ประวะลิ้มโสภา

ไต่ย็นเสียงสันตันไม้

ไปไหนกว่ามีฟังเลย

สอยเสียดิบดิบสุกสุก

ว่าแล้วกลับมาบ่นำไป

สองเฒ่าเฝ้าสวนขวัญ

สั่งให้รักษาไว้ชมเชย

จึงร้องออกไปว่าใครเหวย

เด็กพวกนี้เอยขโมยไว

กูจะจับเข้าใส่คุกให้จงได้

ตายายคิดปลายเบี้ยกัน

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากการที่ตายายเฝ้าสวนขวัญคิดคำนวณค่าเสียหายของผลไม้ ที่ตนคิดว่าถูกขโมย ไปออกมาเป็นจำนวนเบี้ย ดังที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตของชาวบ้านที่มีการใช้เบี้ย เป็นมาตราเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า มีผู้อธิบายเกี่ยวกับเบี้ยที่ใช้เป็นมาตราเงินตราสำหรับ แลกเปลี่ยนสินค้า ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2504 : 1-7) ทรงอธิบายว่า ประเทศไทยรับซื้อเบี้ยไว้สำหรับใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขาย และใช้กันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชน จะใช้เบี้ยเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนพื้นฐานในการซื้อขายเครื่องบริโภคอุปโภคในชีวิตประจำวัน แต่เบี้ยได้ถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ.2405 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) แห่งราชวงศ์จักรี เพราะได้ผลิตเหรียญดึบที่เรียกว่า อัฐ ราคาเท่ากับ 8 เฟื้อง หรือ 100 เบี้ย และโสฬส ราคาเท่ากับ 16 เฟื้อง หรือ 50 เบี้ย ขึ้นใช้แทนเบี้ย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547 : 274-275) อธิบายว่า เบี้ย คือ เปลือกหอยเล็กๆ ที่พ่อค้าชาวต่างชาติเป็นผู้นำเข้ามาจากเกาะมัลดีฟ เบี้ยมีฐานะเป็นเงินย่อย สำหรับราคาเบี้ยนั้นจะมีราคาสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับจำนวนนำเข้า ในสภาวะปกติจำนวนเบี้ย 800 เบี้ย มีค่าเท่ากับ 1 เฟื้อง แต่ถ้าปีใดพ่อค้านำเบี้ยเข้ามาจำนวนน้อย ความต้องการในการใช้เบี้ยจะมีมากขึ้น ทำให้จำนวนเบี้ยประมาณ 500-700 เบี้ย มีค่าเท่ากับ 1 เฟื้อง ทั้งนี้มีบันทึกว่า ประชาชนพกเบี้ย ไปตลาดเพียง 5-20 เบี้ย ก็เป็นจำนวนเพียงพอแก่การซื้ออาหารหรือของใช้

ดังนั้นการใช้เบี้ยเป็นมาตราเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า สะท้อนชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงก่อนปี พ.ศ.2405 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีการใช้เบี้ยเป็นมาตราเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า

4.1.2.3.2 มีถนนหลวงสำหรับใช้สัญจร

ถนนหลวงสำหรับใช้สัญจร ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เป็นถนนหลวงของเมืองปะรังศรีที่ยุชันกับทะเลหารันเสนาใช้สัญจรเพื่อเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองปะรังศรี หลังจากที่ยุชันรบชนะท้าวปะรังศรี และเป็นถนนหลวงสายเดียวกันกับที่ผู้คนของเมืองปะรังศรีใช้สัญจร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

... เดินไปในท้องถนนหลวง
พบหญิงเฝ้าศพรังกำลังตัดทาม

ฝูงคนทั้งปวงก็เข็ดขาม
เดินตามเกี้ยวเล่นเป็นสุขใจ ๗๕

ยุชัน เล่ม 11 เลขที่ 28

ถนนหลวงสายนี้ นอกจากจะเป็นถนนหลวงของเมืองประจักษ์คีรีที่ยุชฌันกับตะหลาหรันเสนาใช้สัญจรเพื่อเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองประจักษ์คีรี ดังที่ยกมาข้างต้นแล้ว ยังเป็นถนนที่นำไปสู่วังของเมืองประจักษ์คีรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น	ยุชฌันเรื่องฤทธิ์ทุกทิศา
<u>ขับมิ่งมโนมัยริบไคลคลา</u>	<u>ตามทางรัฐยาทันใด</u>
<u>เข้าวังเสด็จยังอยู่ข้างหน้า</u>	ลงจากอาชาขึ้นเกยใหญ่
แล้วสั่งทหารคู่พระทัย	ไปมั่วสุมกันไว้เป็นหมวดกอง

ยุชฌัน เล่ม 11 เลขที่ 28

การมีถนนหลวงสำหรับใช้สัญจรเป็นถนนสายเดียวกันกับถนนที่นำไปสู่วังของเมืองประจักษ์คีรี ดังที่ยกมาข้างต้น สอดคล้องกับสภาพสังคมในสมัยอยุธยาที่มีถนนหลวงกลางพระนครสำหรับใช้สัญจรที่มีชื่อว่า มหารัฐยา ซึ่งเป็นถนนหลวงที่ปูด้วยศิลาแลงที่มีความกว้างประมาณ 12 เมตร และเป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างพระราชวังโบราณกับประตูไชยทางทิศใต้ของกรุงศรีอยุธยา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547 : 317)

ดังนั้นการมีถนนหลวงสำหรับใช้สัญจรเป็นถนนสายเดียวกันกับถนนที่นำไปสู่วังของเมืองประจักษ์คีรี จึงเป็นการกล่าวถึงสภาพสังคมในสมัยอยุธยาที่ผู้แต่งบทละครนอก เรื่อง ยุชฌันใช้ความคุ้นเคยเกี่ยวกับสภาพสังคมในสมัยอยุธยา ที่มีถนนหลวงกลางพระนครสำหรับใช้สัญจรที่ชื่อว่า มหารัฐยา ที่เชื่อมต่อระหว่างพระราชวังโบราณกับประตูไชยทางทิศใต้ของกรุงศรีอยุธยา มาบรรยายถึงถนนหลวงสำหรับใช้สัญจรที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌัน

4.1.2.3.3 พ่อค้าชาววิไลนดาล่องเรือกำปั่นติดต่อค้าขายสินค้า

พ่อค้าชาววิไลนดาล่องเรือกำปั่นติดต่อค้าขายสินค้า ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌัน คือ พ่อค้าที่ชื่อว่า มะระจิด ซึ่งล่องเรือกำปั่นมาค้าขายยังเมืองอุเรเสน ของท้าวอุเรเสน พระบิดาของนางประวะลิ้ม และในการล่องเรือกำปั่นมาค้าขายยังเมืองอุเรเสนของพ่อค้ามะระจิดครั้งนี้ ระหว่างทางได้พบนกหัสติรังสีที่มีความสวยงามผิดจากบรรดานกทั้งหลาย พ่อค้ามะระจิดจึงนำนกหัสติรังสีที่พบมาเลี้ยงไว้เพราะคิดว่าหากปล่อยนกหัสติรังสีให้ดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ เกรงว่าจะเกิดอันตรายขึ้นกับนกหัสติรังสีได้ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชฌัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

จะกล่าวบทไป	ถึงมะระจิดวานิชพ่อค้า
<u>เป็นนายกำปั่นวิไลนดา</u>	เมื่อมาในท้องชลธี
ได้นกตัวหนึ่งพิงพิศ	วิจิตรผิดหลากปักษี
หวังเลี้ยงไว้บัดนี้	นานไปจะมีอันตราย

ยุชฌัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากการกล่าวถึงพ่อค้าชาววิลันดาที่ชื่อว่า มะระจิด ล่องเรือกำปั่นมาค้าขายยังเมืองอุเรเชน ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น ชื่อเรียกชนชาติของพ่อค้าที่เรียกว่า วิลันดา กาญจนาคพันธ์ หรือ ขุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาคพันธ์. 2517 : 236) ตั้งข้อสันนิษฐานว่าเป็นการเรียกที่เพี้ยนเสียงของคนไทยในสมัยอยุธยาที่เรียกชาวฮอลันดาว่า วิลันดา

ชาวฮอลันดา หรือ วิลันดา เป็นชาวต่างชาติที่คนไทยรู้จักมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะชาวฮอลันดา หรือ วิลันดา เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2147 ในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และได้ส่งทูตชื่อ คอร์เนลิส สเปกซ์ (Cornelis Specx) มาเข้าเฝ้าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อขอเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยและขอตั้งสถานการค้าขึ้นในกรุงศรีอยุธยาที่บริเวณทางทิศใต้ของหัวเลี้ยววัดรอ ที่อยู่ถัดจากวัดพนัญเชิงลงไป ซึ่งคนไทยในสมัยอยุธยารู้จักสถานการค้าของฮอลันดาในชื่อ ห้างตึกแดงวิลันดา (กาญจนาคพันธ์. 2517 : 236) และเมื่อปี พ.ศ.2151 ในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ ไทยได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรียังประเทศฮอลันดา (กาญจนาคพันธ์. 2517 : 255) ซึ่งการเจริญสัมพันธไมตรีในครั้งนั้นได้ส่งผลให้ไทยกับประเทศฮอลันดามีสัมพันธไมตรีทางการค้าต่อกันเรื่อยมา จนถึง พ.ศ.2308 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พ่อค้าชาวฮอลันดาได้อพยพผู้คนและสินค้าลงเรือกำปั่นก่อนที่ไทยจะเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าเมื่อ พ.ศ.2310 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547 : 174-175) แต่หลังจากที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าจนกระทั่งขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยก็ไม่ได้มีสัมพันธไมตรีทางการค้ากับฮอลันดาอีกเลย เพราะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยพอใจที่จะทำการค้าขายกับจีนมากกว่าที่จะทำการค้าขายกับชาติตะวันตก และหากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไทยจะรู้จักชาวฮอลันดาก็เป็นชาวฮอลันดาที่ตั้งถิ่นฐานและทำการค้าขายอยู่ที่เมืองกะหลาป่า หรือ บัตเวีย ของชาวที่ตกเป็นเมืองขึ้นของฮอลันดา ไม่ใช่ชาวฮอลันดาที่เข้ามาทำการค้าขายกับไทยอย่างที่เคยเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา (กาญจนาคพันธ์. 2517 : 256)

ดังนั้นการกล่าวถึงพ่อค้าชาววิลันดาที่ชื่อ มะระจิด ซึ่งล่องเรือกำปั่นมาค้าขายยังเมืองอุเรเชน จึงสันนิษฐานว่าเป็นสภาพสังคมในสมัยอยุธยา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2147 ในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีพ่อค้าชาววิลันดา หรือ ชาวฮอลันดา ล่องเรือกำปั่นเข้ามาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยา จนถึงช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ.2308 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ที่พ่อค้าชาววิลันดา หรือ ชาวฮอลันดา จะอพยพผู้คนและสินค้าลงเรือกำปั่นก่อนที่ไทยจะเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในปี พ.ศ.2310 แต่หากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไทยจะรู้จักชาวฮอลันดาก็สันนิษฐานว่าเป็นชาวฮอลันดาที่ตั้งถิ่นฐานและทำการค้าขายอยู่ที่เมืองกะหลาป่า หรือ บัตเวีย ของชาวที่ตกเป็นเมืองขึ้นของฮอลันดา

4.1.2.3.4 การเรียกชาวต่างชาติว่า ฝรั่ง

การเรียกชาวต่างชาติว่า ฝรั่ง ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในตอนที่กล่าวถึง ฝรั่งที่ทำหน้าที่บรรเลงกลองเพื่อเรียกรวมพลกองทัพของเมืองมุกหิจ สำหรับเตรียม

กำลังทหารให้พร้อมรับมือกับการรุกรานจากกองทัพของแม่ทัพสุสีหล่า แห่งเมืองสิบสองหมื่น ซึ่งเป็นบิดาของนางวัลลุมาลี ที่ยกทัพมาปราบท้าวกาหระ แห่งเมืองมุกหิจิต ที่แข็งเมือง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

จงเร่งกะเกณฑ์จัตุรงค์	ลงทั้งเขื่อนคูประตูใหญ่
ขวากบกดขวากน้ำทำไว้	อย่าให้มันหนาเข้ามา
ปืนน้อยปืนใหญ่ใส่ซอง	<u>ฝารัง</u> เลงกลองให้เร่งหา
ที่หลบตามพบเอาตัวมา	ฆ่าเสียอย่าให้ดูเยี่ยงกัน

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากการเรียกชาวต่างชาติว่า ฝารัง ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น กาญจนาคพันธ์ หรือ ขุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาคพันธ์. 2517 : 313 และ 332-334) อธิบายว่า เป็นคำเรียกที่หมายถึง ชาวยุโรปทั่วไป ซึ่งสันนิษฐานว่า มีที่มาจากคำเรียกของนักปราชญ์ชาวอาหรับชื่อ อาบูลหะซัน อาลีมาซูดี้ ที่ใช้เรียกชนชาติแฟรงค์ (Frank) ว่า อะฟรันชะห์ ในความหมายที่หมายถึง ชาวยุโรปโบราณ เพราะแต่เดิมชนชาติแฟรงค์เป็นชาวเยอรมันพวกหนึ่งที่ข้ามแม่น้ำไรน์ลงมาสู่ดินแดนประเทศฝรั่งเศสราว พ.ศ.1000 เศษ หลังจากนั้นคำเรียกชนชาติแฟรงค์ของชาวอาหรับจึงเพี้ยนไปต่าง ๆ ทั้งแอลฟรันซ์ อีฟรันซ์ ฟิรันซ์ และไม่ได้ใช้เรียกเฉพาะชนชาติ แฟรงค์เพียงชาติเดียวแต่ใช้เรียกชาวยุโรปทั่วไป ต่อมาชาวเปอร์เซียมีคำที่ใช้เรียกชาวยุโรปทั่วไปว่า ฝรั่งคี ฟิริงคี ซึ่งชาวอินเดียใต้หรือชาวทมิฬนำคำว่า ฝรั่งคี ไปใช้เรียกชาวโปรตุเกสที่เป็นชาวต่างชาติกลุ่มแรกที่เดินทางมายังอินเดีย ส่วนชาวอินเดียในภาคอื่นเรียกชาวโปรตุเกสว่า ฟิริงซี แต่บางครั้งเรียกเพี้ยนเป็น ฝรั่งคี หรือ ฝิริงคี ก็มี สำหรับประเทศไทยนั้นเมื่อปลายปี พ.ศ.2054 ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา มีชาวโปรตุเกสชื่อ ดวดเตเฟอร์นันเดซ ทูตของดิลบุเกิก เป็นชาวยุโรปคนแรกที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา โดยการโดยสาร มากับเรือสำเภากิจิน เพื่อมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และนำปืนคาบศิลาจำนวน 100 กระบอก มาถวาย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 คนไทยเรียกชาวโปรตุเกสชื่อ ดวดเตเฟอร์นันเดซ ว่า ฝารัง

ส่วนหลักฐานที่บันทึกว่าคนไทยเรียกชาวต่างชาติว่า ฝารัง ปรากฏเป็นครั้งแรกในตราสารของพระจอมเมืองศรีราชโกษา ปลัดเมืองตะนาวศรี ที่มีถึงนายเรือกำปั่นชาวเดนมาร์กที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังเมืองตะนาวศรี เมื่อปี พ.ศ.2164 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แห่งกรุงศรีอยุธยา ความว่า “... ท่านออกญาตรนาวศรีมหาดนคร กัให้เสียดู กาบิตตันกร่าเบกดีลมาศแลฝารังผู้มาทั้งปวง แลพณหัวเจ้าท่านกัให้แดงเสบียงแลอาหารกันกิน ให้แก่ กาบิตตันกร่าเบกดีลมาศแลฝารังที่หารทั้งปวง” (กาญจนาคพันธ์. 2517 : 335)

จากตราสารของพระจอมเมืองศรีราชโกษา ปลัดเมืองตะนาวศรี ที่มีถึงนายเรือกำปั่นชาวเดนมาร์ก ดังที่ยกมาข้างต้น ซึ่งกล่าวว่า พระจอมเมืองศรีราชโกษา ปลัดเมืองตะนาวศรี จะดูแลและจัดการเรื่องเสบียงอาหารแก่กับตันกระยาเบกดีลมาศและฝาร์ังผู้ติดตามรวมถึงทหารทั้งปวงที่เดินทางมายังเมืองตะนาวศรี ทำให้กาญจนาคพันธุ์ หรือ ขุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 336) สันนิษฐานว่า คำเรียกที่คนไทยใช้เรียกชาวต่างชาติว่า ฝาร์ัง จึงหมายถึงชาวยุโรปทั่วไป ซึ่งมีที่มาจากคำเรียกของชาวอาหรับ และเสียงเรียกของชาวอาหรับที่ใกล้เคียงกับคำเรียกที่คนไทยเรียกชาวต่างชาติว่า ฝาร์ัง ที่สุด คือคำว่า ฝาร์ังคิ หรือ พระหังคิ ซึ่งชาวอาหรับออกเสียงยาว เมื่อคนไทยได้ยินชาวอาหรับออกเสียงจะได้ยินเป็น ฝาร์ัง คนไทยจึงออกเสียงและเขียนออกมาเป็นคำว่า ฝาร์ัง จนกระทั่งในปี พ.ศ.2231 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา ไทยได้มีการติดต่อกับชาวยุโรปชาติ Française (ฝรั่งเศส) จึงเรียกชาว Française (ฝรั่งเศส) ว่า ฝรั่งเศส และเรียกประเทศ France (ฝรั่งเศส) ว่า ฝรั่งเศส ทำให้มีการใช้คำเรียกชาวยุโรปว่า ฝรั่งเศส เพิ่มขึ้นมาอีกคำหนึ่ง (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 337) และใช้คำเรียกว่า ฝรั่งเศส สืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ดังนั้นการเรียกชาวต่างชาติว่า ฝาร์ัง ตามที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 จึงเป็นคำที่ปรากฏใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาที่คนไทยเรียกชาวยุโรปว่า ฝาร์ัง ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในตราสารของพระจอมเมืองศรีราชโกษา ปลัดเมืองตะนาวศรี เมื่อปี พ.ศ.2164 สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งใช้เรียกกันเรื่อยมา และใช้ควบคู่ไปกับคำว่า ฝรั่งเศส ที่ปรากฏใช้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนกระทั่งปัจจุบันคนไทยยังคงเรียกชาวต่างชาติว่า ฝรั่งเศส

4.1.2.4 สถาปัตยกรรม ได้แก่

4.1.2.4.1 สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ดึก

สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ดึก ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นที่อยู่อาศัยของนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... คะนึ่งนางทางเดินย่างเยื้อง	กลืนฟุ้งรุ่งเรืองตระลบองค์
ทัดดอกอุบะมะลิวัลย์	ยิ่งให้ป่วนปั่นพิศวง
เดินรายชายไปตั้งใจจง	<u>ตรงดึกนางวันนาลี</u> ฯ

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากการกล่าวถึงสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ดึก ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของนางวัลลุมาลี ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น ชิมอง เดอ ลาลูแบร์ (Simon de La Loubère) ราชทูตพิเศษจากราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2230 (ชิมอง เดอ ลาลูแบร์. 2505 : 131) และชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547 : 287) อธิบายสอดคล้องกันว่า

สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ตึก ไม่ได้เป็นที่อยู่อาศัยสำหรับคนไทยเพราะคนไทยมีที่อยู่อาศัยที่เรียกว่า เรือน ซึ่งปลูกขึ้นเป็นหลัง ๆ และสร้างด้วยไม้ แต่สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ตึก นั้น เป็นที่อยู่อาศัยสำหรับชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งภูมิลำเนาในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งชาวต่างชาติที่สร้างที่อยู่อาศัยเป็นตึกมีอยู่ 3 ชาติ คือ ฝรั่งเศส จีน และแขก

นอกจากนี้ชิมอง เดอ ลาลูแบร์ (ชิมอง เดอ ลาลูแบร์. 2505 : 131-132) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ลักษณะของตึกที่เป็นที่อยู่อาศัยสำหรับชาวต่างชาติในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นตึกที่สร้างกันสาดและเสาค้ำกันสาดเพิ่มเติมเพื่อใช้ป้องกันแสงแดดที่จะสาดส่องเข้ามาในตึก และแต่ละห้องของตึกที่สร้างขึ้นจะมีหน้าต่างรอบห้องเพื่อให้รับลมได้มาก การถ่ายเทอากาศสะดวก แต่บางครั้งห้องที่อยู่ชั้นล่างจะสร้างให้โหว่เป็นช่องไว้เพื่อให้ได้รับแสงสว่างและรับลมได้อย่างเต็มที่

สำหรับพื้นที่ของกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏการสร้างที่อยู่อาศัยแบบตึก ได้แก่ บริเวณถนนในไก่อ่ เชียงสะพานประตูจีนไปจนถึงสะพานประตูในไก่อ่ และบริเวณถนนสายกลางที่นำไปสู่พระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นตลาด มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างคับคั่ง และแน่นขนัดไปด้วยร้านค้าร้านช่าง ศิลปะ ทัศนกรรมต่าง ๆ จนมีการตั้งตึกทั้งสองฟากถนน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547 : 287)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ตึก นั้น เป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าแขกนักกุด่า และเรียกบริเวณที่เหล่าแขกนักกุด่าอาศัยอยู่ว่า สีแยกบ้านแขก (กาญจนาคพันธุ์. 2517 : 688)

ดังนั้นสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ตึก ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของนางวัลลุมาลี จึงเป็นการกล่าวถึง ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งภูมิลำเนาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

4.1.2.5 อิทธิพลของสังคมจีน ได้แก่

4.1.2.5.1 ชุมชนชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ใกล้กับชุมชนชาวมุสลิม

อินโด-อิหฺร่าน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีน ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ใกล้กับชุมชนชาวมุสลิม อินโด-อิหฺร่าน ดังที่ช่างตีเหล็กชาวจีนที่อุเชนได้ว่าจ้างให้ตีขอห้วงนั้น เปิดโรงตีเหล็กซึ่งอยู่ตรงบริเวณหน้าบ้านของอุเชน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เสมอ

๑ จึงหยิบเงินตราเอาผ้าห่อ

ได้สมดังจิตที่คิดไว้

จะจ้างช่างตีขอห้วงใหญ่

รีบไปโรงเจ็กหน้าบ้านพลัน

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากการที่ช่างตีเหล็กชาวจีนเปิดโรงตีเหล็กตรงบริเวณหน้าบ้านของอุเชน ดังที่ยกมาข้างต้น สอดคล้องกับสภาพสังคมในสมัยอยุธยาที่ชุมชนชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับชุมชนชาวมุสลิม อินโด-อิหร่าน ที่นับถือศาสนาอิสลาม นิกายชีอะห์ ซึ่งทั้งสองชุมชนต่างตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณกำแพงเมือง ด้านที่ติดกับถนนอิฐขนาดใหญ่ ที่ทอดไปสู่พระบรมมหาราชวัง (จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์. 2547 : 38) โดยชาวจีนตั้งถิ่นฐานในบริเวณตั้งแต่หลังวัดจีนถึงสามม้าในไก่ และประตูจีน ซึ่งเป็นย่านการค้าใหญ่ย่านหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา (จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์. 2543 : 156) ส่วนชาวมุสลิม อินโด-อิหร่าน นั้น ตั้งถิ่นฐานในบริเวณตั้งแต่ประตูจีนจนถึงประตูท่ากายีของกรุงศรีอยุธยา (จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์. 2547 : 38) แต่สำหรับอาชีพช่างตีเหล็กของชาวจีนนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2543 : 154) อธิบายว่า ได้เริ่มขึ้นในปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2)

ดังนั้นการที่ช่างตีเหล็กชาวจีนเปิดโรงตีเหล็กตรงบริเวณหน้าบ้านของอุเชน จึงเป็นการกล่าวถึงสภาพสังคมในสมัยอยุธยา ที่ชาวจีนกับชาวมุสลิม อินโด-อิหร่าน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเดียวกัน คือ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณกำแพงเมือง ด้านที่ติดกับถนนอิฐขนาดใหญ่ที่ทอดไปสู่พระบรมมหาราชวังและมีพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานที่เป็นพื้นที่เดียวกัน คือ ที่ประตูจีน และกล่าวถึงสภาพสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ที่ชาวจีนได้เข้ามาสู่อุตสาหกรรมหลอมเหล็กและผลิตเครื่องเหล็ก

4.1.2.5.2 การพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่ว

การพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่ว ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูจีน เป็นการพนันที่นักพนันของเมืองปะรังสีซึ่งเรียกว่า นักเลงเล่นถั่ว จะชวนกันออกไปเล่นที่โรงบ่อนหลังจากพระอาทิตย์ตกดินไปแล้ว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูจีน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

... ครั้นสิ้นแสงสนธยาราตรี
ที่เป็นนักเลงเล่นถั่ว

มะตาหะรีเลื่อนลับยุคนธร
ก็แต่งตัวชวนเพื่อนกันไปบ่อน ...

ยูจีน เล่ม 9 เลขที่ 26

จากการกล่าวถึงการพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่วของนักเลงเล่นถั่วแห่งเมืองปะรังสีที่ชวนกันออกไปเล่นถั่วที่โรงบ่อน ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (ประยูรค์ สิทธิพันธ์. 2504 : 214) กาญจนาคพันธุ์ หรือ ขุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาคพันธุ์. 2518 : 510) และประยูรค์ สิทธิพันธ์ (ประยูรค์ สิทธิพันธ์. 2524 : 346) อธิบายสอดคล้องกันว่า การเล่นถั่วเป็นการพนันที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่เกิดขึ้นหลังสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะปรากฏหลักฐานการบันทึกเกี่ยวกับสภาพสังคมของกรุงศรีอยุธยา

ในจดหมายเหตุลาลูแบร์ ของซิมอง เดอ ลาลูแบร์ (Simon de La Loubère) ราชทูตพิเศษจากราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ.2230 ได้บันทึกไว้ว่า การพนันที่คนไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเล่นนั้น คือ สกา

สำหรับวิธีการเล่นการพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่ว นั้น ฝ่ายเจ้ามือจะกอบเอาเบี้ยจำนวนหนึ่งประมาณ 100-200 เบี้ย มากองไว้ตรงหน้า ส่วนลูกค้ำก็เก็งว่าเบี้ยที่เจ้ามือกอบไปกองนั้นจะมีเศษ 1 หรือ 2 หรือ 3 หรือ 4 แล้วเลือกแทงตามใจชอบ เมื่อลูกค้ำแทงแล้วเจ้ามือจะแจกเบี้ยออกครั้งละ 4 เบี้ย จนเบี้ยเหลือเศษเท่าใดก็ถือว่าถั่วออกประตูนั้น ซึ่งการเล่นถั่วนับเป็นการพนันหลักของโรงบ่อน เพราะสามารถรวมคนเล่นได้มากและคนเสียเงินมาก บ่อนถั่วบ่อนหนึ่งจะมีถั่ววงเดียว ปูเสื่อผืนใหญ่ไว้กลางบ่อน (ประยูร ลิทธิพันธ์. 2524 : 346)

แม้ว่าการพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่ว จะเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่งผลให้ในสมัยรัตนโกสินทร์มีโรงบ่อนเกิดขึ้นมากมายทั้งในพระนครและต่างจังหวัด กระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โรงบ่อนได้ทยอยเลิกกิจการไปจนไม่มีการเปิดโรงบ่อนให้เล่นการพนันอีกต่อไป (กาญจนาภรณ์. 2518 : 510)

ดังนั้นการกล่าวถึงการพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่วของนักเลงเล่นถั่วแห่งเมืองปะรังศรีที่ชวนกันออกไปเล่นถั่วที่โรงบ่อน สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมเล่นการพนันที่เรียกว่า ถั่ว กันอย่างแพร่หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนที่โรงบ่อนจะยกเลิกกิจการไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

4.2 การวิเคราะห์สาระอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

- 4.2.1 สาระด้านภาษา
- 4.2.2 สาระด้านประเพณี
- 4.2.3 สาระด้านการละคร

4.2.1 สาระด้านภาษา

สาระด้านภาษาที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

- 4.2.1.1 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ
- 4.2.1.2 สำนวนไทยที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

4.2.1.1 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

- 4.2.1.1.1 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเปอร์เซีย
- 4.2.1.1.2 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาอูร์ (อาหรับ)
- 4.2.1.1.3 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาทมิฬ
- 4.2.1.1.4 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาชวา
- 4.2.1.1.5 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษามลายู

ภาษาเปอร์เซีย เป็นภาษาในตระกูล Indo-European ที่ชาวเปอร์เซียใช้สื่อสารกัน ก่อนที่ภาษาเปอร์เซียและภาษาอาหรับจะปะปนกัน หลังจากที่ชนชาติอาหรับได้เข้าครอบครอง ประเทศเปอร์เซีย และชาวเปอร์เซียเปลี่ยนจากการนับถือศาสนาโซโรอัสเตอร์ (Zoroaster) ไปเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม (พนมพร หิรัญทวี. 2537 : 247)

4.2.1.1.1 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเปอร์เซีย มี 8 คำ ดังนี้

4.2.1.1.1.1 กุหลาบ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า กุหลาบ ในตอนที่กล่าวถึงการอาบน้ำของตัวละครอุเชน ซึ่งตัวละครอุเชนใช้น้ำกุหลาบอาบร่างกาย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... น้ำกุหลาบอาบอบอินทรีย์

กลิ่นมาลีหอมฟุ้งจรุงใจ ...

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า กุหลาบ นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 55) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า กุล (Gul) แปลว่า ดอกกุหลาบ หรือ ดอกไม้ กับคำว่า อาบ (āb) แปลว่า น้ำ ดังนั้นคำว่า กุหลาบ (Gulāb) จึงหมายถึง น้ำกุหลาบ หรือ น้ำดอกไม้เทศ

ส่วน พ จ น า นุ ก ร ม ฉ บั บ รา ช บั ณ ฑี ต ย ส ถ า น พ . ศ . 2 5 4 2 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 136) ให้ความหมายของคำว่า กุหลาบ หมายถึง (๑) ไม้พุ่มในสกุล *Rosa* วงศ์ Rosaceae ต้นตรงหรือทอดเลื้อย ลำต้นและกิ่งมีหนาม ขอบใบจัก ดอกสีต่างๆ กลิ่นหอม มีมากชนิดและมากพันธุ์ เรียกชื่อต่างๆ กัน ดอกของกุหลาบบางชนิด เช่น กุหลาบมอญ หรือ ยี่สู่น (*R. damascene* Mill) ใช้กลั่นน้ำหอม. (๒) ชื่อไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็กในสกุล *Rhododendron* วงศ์ Ericaceae ขึ้นตามป่าเขาในระดับสูง เช่น กุหลาบแดง (*R. simsii* Planch) กุหลาบขาว (*R. ludwigianum* Hoss.)

4.2.1.1.1.2 (ผ้า) เข็มซาบ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า (ผ้า) เข็มซาบ ในตอนที่กล่าวถึงการแต่งกายของเสนาแห่งเมืองปะรังศรี ที่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทำจากผ้าเข็มซาบพื้นสีดำ โปกศีระชะ

ด้วยผ้าปักทองที่ขลิบริมและติดครุยอย่างสวยงาม รวมทั้งขัดกระเป๋และถือหอกเป็นอาวุธ แล้วขี่ม้า เคียงข้างยุชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

... เสน่ชั้ดกระเป๋ถือหอกคร่ำ
โพกปักทองติดขลิบครุยยั้งยง

เข้มขาบเสื่อพื้นดำดูระหง
เคียงข้างม้าทรงพระภูวไนย ...

ยุชัน เล่ม 11 เลขที่ 28

คำว่า (ผ้า)เข้มขาบ นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 49) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า กัมคาบ (Kamkhäb) หรือ กัมควาบ (Kamkhwäb) หรือ กิมควาบ (Kimkhwäb) ที่แต่เดิมออกเสียงว่า กัมคา (Kamkhä) หรือ กิมควา (Kimkhwä) ซึ่งคำว่า กัมคา (Kamkhä) หมายถึง damask silk of one colour แปลว่า ผ้าไหมยกดอกสีเดียว ส่วนคำว่า กิมควา (Kimkhwä) หมายถึง ผ้าไหมยกดอกหลายสี

ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 198) ให้ความหมายของคำว่า (ผ้า)เข้มขาบ หมายถึง ผ้าที่ทอควบกับทองแฉ่งเป็นริ้วๆ ตามยาว. บางครั้งเรียกว่า (ผ้า)เข้มขาบไหม หรือ ผ้ามัสมัน หรือ ผ้ามิสรู ซึ่ง ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2542 : 65) อธิบายว่า ผ้ามัสมัน หรือ ผ้ามิสรู มีที่มาจากคำว่า มัซรูอ แปลว่า ผ้าที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ได้ตามบัญญัติศาสนาอิสลาม มีลักษณะเป็นผ้าบางๆ ใช้ในการตัดเสื้อตัดกระโปรง และตัดกางเกงทั้งของผู้หญิงและผู้ชาย หรือแปลว่า ผ้าไหมเป็นริ้วสีต่างๆ ที่ทอโดยใช้ผ้าฝ้ายเป็นพื้น

4.2.1.1.1.3 ผ้ายันตะหนี่ หรือ ผ้าย่าตะหนี่ หรือ ผ้าย่าตานี

บทละครนอก เรื่อง ยุชัน ปรากฏคำว่า ผ้ายันตะหนี่ หรือ ผ้าย่าตะหนี่ หรือ ผ้าย่าตานี ในตอนที่กล่าวถึง การแต่งกายของอุเชน ที่แต่งกายด้วยการนุ่งผ้าย่าตานี ห่มผ้าสีฟ้า ทัดดอกจำปา ก่อนจะไปหาอุษาหรร่า สหายรักที่บ้าน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

๑ นุ่งผ้าย่าตานีห่มสีฟ้า
กลิ่นหอมตรลบอบกาย

ทัดดอกจำปาเฉิดฉาย
ไปบ้านสหายเรียกพลัน ฯ

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า ผ้ายันตะหนี่ หรือ ผ้าย่าตะหนี่ หรือ ผ้าย่าตานี นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 64) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า ญามะฮุดาน แปลว่า

ที่ไว้เสื่อผ้า ตูเสื่อผ้า ต่อมาเรียกว่า ผ้าญามะฮุดานี แล้วเพี้ยนเป็น ญามดานี (Jāmdāni) หมายถึง ผ้าขาวๆ ทอเป็นดอกของชาวอินเดีย

4.2.1.1.1.4 (ผ้า)เยียรบับ

บทละครนอก เรื่อง ยูขัน ปรากฏคำว่า (ผ้า)เยียรบับ ในตอนที่กล่าวถึง การแต่งกายของนางวัลลุมาลี ขณะปลอมตัวเป็นชายไปหาอุเชนซึ่งกำลังรอรับโทษประหารชีวิต โดยนางวัลลุมาลีแต่งกายด้วยการนุ่งผ้ายกทอง สวมเสื้อที่มีลวดลายซึ่งทำจากผ้าเยียรบับ คาดเจียรระบาดที่ทำจากผ้าตาด เหน็บกริชที่เอวข้างซ้ายและข้างขวา รวมทั้งโพกผ้า พันตะบิต ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เสมอ ชมตลาด

๑ อาน้ำทาแบ่งแต่งกายา	กวดกันเกศาเจ็ดฉาย
นุ่งยกสุวรรณพรรณราย	ใส่เสื้อลายเยียรบับขลิบติด
เจียรระบาดตาดทองละองตา	ทั้งสองข้างขวาเหน็บกริช
งามทรงอย่างชายเรื่องฤทธิ์	โพกผ้าตะบิตแล้วไคลคลา

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

คำว่า (ผ้า)เยียรบับ นี้ จิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (จิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 48) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า ซาร์ (Zar) แปลว่า ทอง กับคำว่า บับต์ (Baft) แปลว่า ผ้าฝ้าย หรือ ผ้าไหม ดังนั้น ซาร์บับต์ (Zarbart) จึงหมายถึง ผ้าที่ทอยกดอกเงินหรือทอง หรือหมายถึง ผ้าซึ่งทอด้วยทองแล่งกับไหม แต่มีไหมน้อยกว่า นอกจากนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 916) อธิบายเพิ่มเติมว่า ในบางครั้ง(ผ้า)เยียรบับ เรียกว่า (ผ้า)สำรบับ

4.2.1.1.1.5 ผ้าสำน

บทละครนอก เรื่อง ยูขัน ปรากฏคำว่า ผ้าสำน ในตอนที่กล่าวถึง การแต่งกายของอุเชน ที่แต่งกายด้วยการนุ่งผ้าสำน คาดปั้นเหน่งทอง ห่มผ้าสีแดงทับทิม สวมแหวนที่นิ้วก้อย เหน็บกริช และห้อยอุบะ ก่อนที่จะลอบขึ้นตึกของนางวันนุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

... นุ่งผ้าสำนนพพรายพรรณ	คาดปั้นเหน่งสุวรรณสุกใส
ห่มสีทับทิมงามวิไล	สอดใส่แหวนก้อยเพชรพราย
เหน็บกริชอันเรื่องฤทธิ์	ห้อยอุบะบุหงาเจ็ดฉาย
ลอบลงจากตึกเดินชาย	ซ่อนสายห้วงลัดลอดมา

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

คำว่า ผ้าสำน นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 48) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า ซาล (Shawl) หมายถึง ผ้าขนสัตว์ใช้คลุมกาย ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1175) ที่ให้ความหมายของคำว่า ผ้าสำน หมายถึง ผ้าขนสัตว์โบราณ

4.2.1.1.1.6 สุหรัย

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า สุหรัย ในตอนที่กล่าวถึง การสร้งน้ำของยูชัน ที่สร้งน้ำแบบโปรยสุหรัย หรือ อาบน้ำแบบใช้ฝักบัว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26 ดังนี้

... ให้ไขท้อแก้วปทุมทอง
น้ำกุหลาบเจือฟุ้งปรุ่งสุคนธ์

โปรยสุหรัยปรายละอองเป็นฝอยฝน
ชื่นกลมหอมตรลบวรกาย

ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 26

คำว่า สุหรัย นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 65) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า สุราฮี หรือ สุราฮี (Surāhi) แปลว่า ภาชนะหรือคนโทน้ำที่มีคอติบยาว ดังนั้น สุหรัย จึงหมายถึง ฝักบัวพ่นน้ำเป็นฝอยสำหรับอาบ ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1208) ที่ให้ความหมายของคำว่า สุหรัย หมายถึง เครื่องโปรยน้ำ รูปทรงคล้ายภาชนะกรวดน้ำ คอสูง ปากมีจุกปิดและเจาะรูอย่างฝักบัว สำหรับสาดน้ำให้เป็นฝอย

4.2.1.1.1.7 องุ่น

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า องุ่น ในตอนที่กล่าวถึง ยูชันชี้ชวนให้ลิขิตกุมารชมบรรดาผลไม้ นานาชนิด ทั้งมะไฟ มะเฟือง เงาะ องุ่น ที่ออกผลและสุกคาคันเหมือนแกล้งป่มอยู่ในอุทยานของเมืองอุเรเชน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

... เจ้าเอยนั่นแน่มะไฟเฟือง

เงาะองุ่นงามเหลืองดังแกล้งป่ม ...

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

คำว่า องุ่น นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 52) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า อังงูรุ (Angur) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542

(ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1322) ให้ความหมายของคำว่า องุ่น หมายถึง ชื่อไม้เถาชนิด *Vitis vinifera L.* ในวงศ์ Vitaceae ผลเป็นพวง กินได้ หรือใช้หมักทำเหล้า เรียก เหล้าองุ่น

4.2.1.1.1.8 (ผ้า)ตาด

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า (ผ้า)ตาด ในตอนที่กล่าวถึง การแต่งกายของนางวัลลุมาลี ขณะปลอมตัวเป็นชายไปหาอุเชนซึ่งกำลังรอรับโทษประหารชีวิต โดยนางวัลลุมาลี แต่งกายด้วยการนุ่งผ้ายกทอง สวมเสื้อที่มีลวดลายซึ่งทำจากผ้าเยียรบับ คาดเจียรबाटที่มาจากผ้าตาด เห็นบริษที่เอวข้างซ้ายและข้างขวา รวมทั้งโพกผ้าพันตะบิต ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เสมอ ชมตลาด

● อานน้ำทาแบ่งแต่งกาย	กวดกันเกศาเจ็ดฉาย
นุ่งยกสุวรรณพรรณราย	ใส่เสื้อลายเยียรบับขลิบติด
เจียรबाटตาดทองละองตา	ทั้งสองข้างขวาเห็นบริษ
งามทรงอย่างชายเรื่องฤทธิ์	โพกผ้าตะบิตแล้วโคลคลา

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

คำว่า (ผ้า)ตาด นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 48) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า ตาช (Tāsh) แปลว่า แผ่นทอง ดังนั้น (ผ้า)ตาด จึงหมายถึง ผ้าไหมปักเงินหรือทองแล่ง ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 457) ที่ให้ความหมายของคำว่า (ผ้า)ตาด หมายถึง ผ้าชนิดหนึ่งทอด้วยไหมควบกับเงินหรือทองแล่งจำนวนเท่ากัน, เรียกชื่อตามลักษณะของลาย เช่น ตาดลายคดกริช ตาดตาดักแตน, ถ้ามีไหมปักทับลงไปอีกเป็นดอกๆ เรียกว่า ตาดระกำไหม

ภาษาอหรับ (อาหรับ) (Arabic) เป็นภาษาที่ชาวยิวและชาวอาหรับที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศแอลจีเรีย อิรัก จอร์แดน เลบานอน ลียา โมร็อกโค ซูดาน ซีเรีย ตูนิเซีย สหสาธารณรัฐอาหรับเยเมน เอเดิน บาหลีเรน ฮาดรามูท คูเวต โอมาน และประเทศในอ่าวเปอร์เซีย ใช้สื่อสาร (พนมพร หิรัญทวี. 2537 : 250)

4.2.1.1.2 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาอหรับ (อาหรับ) มี 5 คำ ดังนี้

4.2.1.1.2.1 กฤษณา

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า กฤษณา ในตอนที่กล่าวถึง น้ำปรุงที่มีส่วนผสมของกฤษณา ซึ่งยูชันใช้ผสมกับแป้งแล้วนำไปผัดพระพักตร์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

ลงสร

๑ น้ำปรุงกฤษณาหอมหวาน

ผัดพัคตร์นวลละอองฝ่องศรี ...

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

คำว่า กฤษณา นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 31-32) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า อูด (Ud) หมายถึง ไม้สีดามีกลิ่นหอม ที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Alose Wood นอกจากนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 73) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ไม้กฤษณานี้จะเกิดเมื่อต้นไม้มีบาดแผล และพบได้เฉพาะในต้นไม้ชนิด *Aquilaria crassna* Pierre ex H. Lec. และ *A. malaccensis* Lam. ในวงศ์ Thymelaeaceae นอกจากนี้ ไม้กฤษณายังสามารถใช้ทำยาได้

4.2.1.1.2.2 กะลาสี

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏคำว่า กะลาสี ในตอนที่กล่าวถึง กะลาสี ชาวชวาซึ่งเป็นคนรับใช้ของนางวัลลุมาลี ทำหน้าที่เตรียมม้าให้พร้อมสำหรับการขี่ม้าของนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

๑ ฟังนายว่า

ผูกม้าด้วยเครื่องอย่างดี

นายชวากะลาสี

ลูกนายจะขี่ออกไป

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

คำว่า กะลาสี นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 52) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า เคาะลาสี และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 98) ให้ความหมายของคำว่า กะลาสี หมายถึง ลูกเรือ

4.2.1.1.2.3 กัณฑ์

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏคำว่า กัณฑ์ ในตอนที่กล่าวถึง การอาบน้ำ แต่งกายของแม่ทัพสุสีหล้า บิดาของนางวัลลุมาลี ก่อนที่จะยกทัพออกจากเมืองสิบสองเหลี่ยม ไปปราบท้าวกาหรั แห่งเมืองมูหิจิต ที่แข็งเมือง และหลังจากที่แม่ทัพสุสีหล้าอาบน้ำเสร็จแล้ว ได้ทำวามมหาสิทธิชัย สวมสนับเพลา ลงเลขยันต์ สวมเสื้อที่เชื่อว่าเมื่อสวมแล้วจะแคล้วคลาดจากศาสตราวุธ โปกผ้าประเจียดที่เขียนฤกษ์ธงชัย ท่องคาถากำบังตาเพื่อไม่ให้ข้าศึกมองเห็น แล้วจึงเหน็บกัณฑ์ ลงเลขยันต์ อ่านเวทมนต์คาถา และเรียกภูตมาติดตาม จากนั้นจึงยกทัพไปปราบท้าวกาหรั ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

โทน	
๑) เมื่อนั้น	สุสิหล่าผู้มียศถา
จึงอาบน้ำชำระกายา	ทาวานมมหาสิทธิชัย
ใส่สนับเพลาเข้ารณรงค์	ลงด้วยเลขยันต์ไม่หวั่นไหว
คาดเครื่องเรื่อรัตนอำไพ	ใส่เสื้อแล้วฉลาดศาสตรา
โพกผ้าประเจียดพันบิต	ลงลิขิตธงชัยไว้หน้าหนา
แต่ล้วนจิ้งงักกำบังตา	มิให้ข้าศึกเห็นตัว
เห็นบั้นหย่นม่นคง	ลงเลขยันต์ไว้มิให้ชั่ว
อ่านเวทคาถาดูน่ากลัว	เรียกภูตเข้าตัวแล้วไคลคลา ฯ

ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า กั้นหย่น นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 55) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า คันญ์รุ (Khanjar) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 105-106) ให้ความหมายของคำว่า กั้นหย่น หมายถึง มีดปลายแหลมมีคมสองข้าง ส่วนของใบมีดตั้งแต่ก้นถึงปลายใหญ่เท่ากัน เป็นอาวุธ ใช้เหน็บเอว

4.2.1.1.2.4 ชั้นที่

บทละครนอก เรื่อง ยฺขัน ปรากฏคำว่า ชั้นที่ ในตอนที่กล่าวถึง นางบุปผาพระมเหสีของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองพสุธา ว่าเป็นพระมเหสีที่มีเหล่าข้าราชการสำนักฝ่ายในอันได้แก่ นางกำนัลและชั้นที่ ในครอบครอง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

มีพระมเหสีโสภา	นามกรบุปผานารี
ทรงกัลยาณมีลักษณะ	ยศศักดิ์สุริยวงศ์เรืองศรี
ครอบครองกำนัลชั้นที่	เป็นปิ่นนารีทั้งพารา

ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า ชั้นที่ นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 63) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า เคาเศตี หมายถึง ชายผู้ถูกตององคชาติ ซึ่งไทยเรียกเพี้ยนเสียงเป็นชั้นที่ นอกจากนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 178) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า บางประเทศทางเอเชียสมัยโบราณใช้สำหรับควบคุมฝ่ายใน

4.2.1.1.2.5 (ผ้า)สักหลาด

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า (ผ้า)สักหลาด ในตอนที่กล่าวถึงการแต่งกายของกองทหาร แห่งเมืองประจักษ์รี ภายใต้การควบคุมของตะหลาหรัน แม่ทัพของยูชัน หลังจากที่ท้าวประจักษ์รบแพ้ยูชัน โดยกองทหารภายใต้การควบคุมของตะหลาหรันกองนั้นได้แต่งกายด้วยการสวมเสื้อที่ทำจากผ้าสักหลาด สวมหมวกทอง และถือธง เตรียมพร้อมสำหรับการจัดกำลังพลร่วมกับทหารกองอื่นๆ เพื่อเตรียมยกทัพและออกเดินทางไปกับกองทัพของยูชันดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

... ตะหลาหรันเร่งรัดจัดแจง
ประจักษ์กันสนั่นทั้งทัพชัย

ทุกตำแหน่งมิให้ขาดได้
ให้ใส่เสื้อสักหลาดหมวกทอง ...

ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28

คำว่า (ผ้า)สักหลาด นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 49) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า สะก็อรุ แปลว่า ร้อนเช่นไฟ กับคำว่า ลาฎ แปลว่า ติดกัน หรือ แนบเนียนาน หรือ อุ่น ดังนั้น สะก็อรุลาฎ (Scarlet) จึงหมายถึง ผ้าที่สวมแล้วทำให้อุ่น

ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1157) ให้ความหมายของคำว่า (ผ้า)สักหลาด หมายถึง ผ้าทำด้วยขนสัตว์

ภาษาทมิฬ เป็นภาษาในตระกูลดราวิเดียน (Dravidian) ซึ่งเป็นภาษาที่พูดกันทางตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย ตั้งแต่แคว้นมัทราชลงไปตามชายฝั่งทะเลที่เรียกว่า โกโรมันเดล (โจพมณฑล) จนสุดทางใต้ของอินเดียและตอนเหนือของเกาะลังกา (พนมพร หิรัญทวี. 2537 : 234)

4.2.1.1.3 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาทมิฬ มี 1 คำ ดังนี้

4.2.1.1.3.1 (ผ้า)กำมหลิต หรือ (ผ้า)กำมะหริด หรือ (ผ้า)กำมะหยี่

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า (ผ้า)กำมหลิต หรือ (ผ้า)กำมะหริด หรือ (ผ้า)กำมะหยี่ ในตอนที่กล่าวถึง การนำผ้าแพร ผ้ากำมะหยี่ มาทำเป็นวัสดุสำหรับรองกรงนกหัสรังสีเพื่อถวายเป็นอูเรเซน แห่งเมืองอูเรเซน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

ให้แบ่งกรงหัสรังสี
แต่ล้วนงามครามครัน

จัดแพรกำมะหยี่เลือกสรร
เป็นของถวายเป็นเจ้าพารา

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

คำว่า (ผ้า)กำมหลิต หรือ (ผ้า)กำมะหริด หรือ (ผ้า)กำมะหยี นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 50) อธิบายว่า หมายถึง ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์แกมไหมจาก Camlet ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 123) ให้ความหมายว่า (ผ้า)กำมหลิต หรือ (ผ้า)กำมะหริด หรือ(ผ้า)กำมะหยี หมายถึง ผ้าชนิดหนึ่ง มีขนด้านเดียวอ่อนนุ่ม เป็นมัน

ภาษาชวา หรือ ภาษาอินโดนีเซีย เป็นภาษาในตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian) หรือ ตระกูลมาลาโย-โพลีนีเซียน (Malayo-Polynesian) ที่ใช้สื่อสารในหมู่ชาวจาชา ซุนดา มาดูรัส บูกิส มักกะสัน และดัก เป็นต้น ภาษาชวามีตัวอักษรเดิมที่ใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณ ต่อมาเมื่อชาวจาชาเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว ได้เปลี่ยนมาใช้ตัวหนังสืออาหรับ แต่เมื่อตกไปเป็นเมืองขึ้นของฮอลันดา จึงเปลี่ยนไปใช้ตัวอักษรโรมันแทน จึงทำให้ตัวอักษรชวามี 3 แบบ คือ ตัวอักษรเดิม ตัวอักษรอาหรับ และตัวอักษรโรมัน (พนมพร หิรัญทวี. 2537 : 196)

4.2.1.1.4 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาชวา มี 20 คำ ดังนี้

4.2.1.1.4.1 กิดาหยัน

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า กิดาหยัน ในตอนที่กล่าวถึงการแต่งกายของบรรดากิดาหยันที่ขี่ม้าตามขบวนเสด็จของยูชัน ซึ่งบรรดากิดาหยันที่ขี่ม้าตามขบวนเสด็จนั้น แต่งกายอย่างสวยงามด้วยการสวมเสื้อจีบเอว คาดเจียรระบาต สะพายดาบ โปกผ้าสีแดงทับทิมซึ่งขลิบริม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

... พวกประรดปะติกากิดาหยัน	แต่งตามเหล่ากัณงามไสว
ใส่เสื้อจีบเอวดูละไม	คาดเจียรระบาตวิไลดาบตะพาย
โปกสีทับทิมติดขลิบทศ	ขี่ม้าตามทรงเดชจะผันผาย ...
	ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28

คำว่า กิดาหยัน นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 12) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง มหาดเล็ก

4.2.1.1.4.2 ซ่าโปะ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ซ่าโปะ ในตอนที่กล่าวถึง ยูชันเปลี่ยนซ่าโปะของตนเองเปลี่ยนกับสไบของนางประวะลิม ก่อนที่ยูชันจะขโมยนกหัสรังสีของนางประวะลิม แล้วลอบออกจากเมืองอุเรเซน ด้วยการช่วยเหลือของแม่นกอินทรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23 ดังนี้

... เปลื้องซ่าโปะเปลี่ยนสไบพระทัยวับ   กลับอุหรับหวนจิตคิดอาลัย

แม่กรร็องเดือนมาบ่ย่อยบ่
คอยอยู่เกิดแก้วตาจะลาไป

จะอยู่ซ้าสักน้อยก็ไม่ได้
พระกอดจูบลูบไล้แล้วโศกา

ยุขัน เล่ม 7 เลขที่ 23

คำว่า ซ้าโยะ นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 379) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ผ่าห่ม

4.2.1.1.4. 3 ตูนาหงัน

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏคำว่า ตูนาหงัน ในตอนที่กล่าวถึง ความงามของนางบุษหรี พระธิดาของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ที่มีความงามเป็นเลิศจนทำให้ราชบุตรจากเมืองต่าง ๆ ล้วนแย่งชิงกันตุนาหงันนางบุษหรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 18 ดังนี้

โฉมนางงามเลิศประเสริฐศักดิ์
ชื่อนางบุษหรีศรีโสภา
ชิงกันตุนาหงันทุกพารา
สุรเสียงแจ้วแจ่มแย้มยวน

ยอดรักแสนสุดเส่นหา
พักตราแผ้วผ่องละอองนวล
พระบิดามีให้ทรมสงวน
เห็นควรกับองค์พระภูมิ ...

ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 18

คำว่า ตูนาหงัน นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 471) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง หมั้นไว้ (เพื่อแต่งงาน)

4.2.1.1.4.4 บุงหารำไป

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏคำว่า บุงหารำไป ในตอนที่กล่าวถึง บรรดานางกำนัลของนางประวะลิ้ม พระธิดาของท้าวอุเรเชน แห่งเมืองอุเรเชน ต่างแย่งชิงกันเก็บดอกไม้ใส่ห่อผ้าไว้ เพื่อที่จะได้นำดอกไม้ที่เก็บได้ไปถวายนางประวะลิ้ม และฉีกดอกไม้ที่เก็บได้ทำเป็นบุงหารำไป ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 20 เลขที่ 37 ดังนี้

... เหล่านางสาวสรรกำนัลใน
บ้างจัดซ่อมแซมถวายพระธิดา

ชิงกันเก็บได้ใส่ผ้าห่อ
บ้างฉีกทำ**บุงหารำไป**

ยุขัน เล่ม 20 เลขที่ 37

คำว่า บุหงารำไป นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 633) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ดอกไม้ที่ปรุงด้วยเครื่องหอมแล้ว บรรจุในถุงผ้าโปร่งเล็กๆ ทำเป็นรูปต่างๆ มักเรียกรย่อว่า บุหงา

4.2.1.1.4.5 บุหร่ง

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า บุหร่ง ในตอนที่กล่าวถึง การเดินทาง เพื่อมายังเมืองอุเรเสนของยูชันกับลิขิตกุมาร ที่ระหว่างการเดินทางอยู่ในป่านี้ได้พบกับฝูงบุหร่ง ส่งเสียงร้องดังไปทั้งป่า ซึ่งบางตัวรำแพนหาง บางตัวเล่นไล่นกตัวอื่นๆ บางตัวโผผินบินไปมาแล้ว หันหนี บางตัวเดินอยู่บนเนินเขา บางตัวตีกันและส่งเสียงดัง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 4 เลขที่ 20 ดังนี้

เดินเอยเดินไป	เข้าไพรมรคาป่าระหง
พฤษาบังแสงสุริยง	เสียงบุหร่งร้องก้องในพงพี
บ้างรำแพนเล่นไล่สกุณิน	โผผินผกผันแล้วหันหนี
บ้างเลียบเดินบนเนินคีรี	บ้างระตีกันสนั่นดง

ยูชัน เล่ม 4 เลขที่ 20

คำว่า บุหร่ง นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 633) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง นก, นกยูง

4.2.1.1.4.6 บุหลัน

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า บุหลัน ในตอนที่กล่าวถึง นางประวะลิ้ม พระธิดาของท้าวอุเรเสน แห่งเมืองอุเรเสน ชมความงามของลิขิตกุมารว่า ลิขิตกุมารมีพระพักตร์ ผุดผ่องเหมือนกับบุหลันที่ลอยอยู่บนฟ้า หลังจากที่ได้สรรเสริญเครื่องเรียวร้อยแล้ว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 16 ดังนี้

... แล้วเฉลิมเจิมพักรวอพักรว	น้องรักผู้ยอดเสนหา
ผ่องเพียงบุหลันอันลอยฟ้า	กัลยาชื่นชมภิรมย์ใจ

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 16

คำว่า บุหลัน นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 634) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เดือน, ดวงเดือน, พระจันทร์

4.2.1.1.4.7 แบทลา

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า แบทลา ในตอนที่กล่าวถึง ประไหมสุหรีของท้าวกาหรั แห่งเมืองมูหิจิต จะแบทลาด้วยการเอากรีซแทงพระศอของพระองค์เอง

เพื่อที่ประโหมสุหรีจะได้สิ้นพระชนม์ตามท้าวกาหระ พระสวามีที่สวรรคตเพราะถูกแม่ทัพสุสีหล่าแห่งเมืองสิบสองเหลียม ฆ่าในสนามรบ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... เมียจะเอากริชอันคมกล้า
เมียไม่ขออยู่ไปโยมี

แบหลาให้ม้วยเป็นผี
จะตายตามสามีไปเมืองฟ้า ...

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า แบหลา นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 641) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ฆ่าตัวตาย

4.2.1.1.4.8 ประโหมสุหรี

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ประโหมสุหรี ในตอนที่กล่าวถึงท้าวกาหระ แห่งเมืองมูหิงิต หลังจากทีรบแพ้แม่ทัพสุสีหล่าและใกล้จะสวรรคต ได้ทอดพระเนตรเห็นปราสาทที่ประโหมสุหรีของพระองค์ประทับ จึงทรงคร่ำครวญถึงประโหมสุหรีของพระองค์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

แลไปเห็นปราสาทศรี
เคยได้ผาสุกสนุกใจ

ที่ประโหมสุหรีอยู่อาศัย
แต่นี้มิได้เห็นแล้ว

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า ประโหมสุหรี นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 668) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ตำแหน่งพระมเหสีที่หนึ่งหรืออัครมเหสีของกษัตริย์ชาวในวงศ์อัญญาเดหาวา

4.2.1.1.4.9 ปะตาระกาหลา

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ปะตาระกาหลา ในตอนที่กล่าวถึงความเชื่อของยูชันที่เชื่อว่าการที่ตนเองและเหล่านางกำนัลหลงลืมนางประวะลิ้มไป จนไม่ทราบว่านางประวะลิ้มได้หนีออกจากวังไปตั้งแต่เมื่อใดนั้น เป็นเพราะองค์ปะตาระกาหลาดลบันดาลให้เป็นไป ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 14 เลขที่ 31 ดังนี้

● เมื่อนั้น
ได้ฟังฝูงกำนัลพาที
ชะรอยองค์ปะตาระกาหลา
จึงเผอิญให้เพี้ยนสติไป

พระโณมยงทรงสวัสดิ์ศรีศรี
พระภูมิก็ประจักษ์แจ้งใจ
มาช่วยกัลยากำบังให้
ภูวไนยเคลื่อนคลายหายโกรธา

ยูชัน เล่ม 14 เลขที่ 31

คำว่า ปะตาระกาหลา นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 684) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เทวดาผู้ใหญ่

4.2.1.1.4.10 ปันจุเหรีจ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ปันจุเหรีจ ในตอนที่กล่าวถึงการทรงเครื่องของยูชัน ก่อนที่ยูชันจะเสด็จกลับไปยังเมืองอูร์งหิต เพื่อนำนกหัสรังสีที่ลักมาจากนางประวะลิม ไปถวายทำอูร์งหิต พระบิดาของยูชัน ซึ่งการทรงเครื่องของยูชันในครั้งนี้ ยูชันได้เจิมพระพักตร์ด้วยอาคมของพระฤาษี จากนั้นทรงสนับเพลาที่มีความสวยงาม นุ่งผ้ายกลายเทพพนม ฉลององค์ด้วยผ้าสีเหลืองที่มีลายก้านแย่งและลายครุฑขนาด ทรงตาบทิศและทับทรวงที่ทำเป็นลายดอก ทรงสังวาลลายมะยมถมด้วยยาแดง ทรงห้อยหน้าและห้อยเจียรบาต เข็มขัด สวมกำไลที่ประดับด้วยเพชรเม็ดแดง สวมปวะหล่ำสีแดงสลับทอง แล้วจึงทรงปันจุเหรีจ ห้อยอุบะดอกไม้ และเหน็บกริชก่อนเสด็จออกยังหน้าศาลาไล ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

ลงสร

๑ จุณเจิมพัทธราด้วยอาคม	ขององค์พระบรมฤาษี
เสร็จทรงสนับเพลาธุจี	นุ่งยกอย่างดีเทพพนม
ฉลององค์เลื่อมเหลืองเรื่องระยับ	แย่งนาคครุฑจับงามสม
ตาบทิศทับทรวงดวงดอกกลม	สายสร้อยมะยมถมยาแดง
ห้อยหน้าผ้าทิพย์เจียรบาต	เข็มขัดคาดประดับระยับแสง
กำไลสวมประดับเพชรเม็ดแดง	ปวะหล่ำสลับทองพิศ
แล้วทรงปันจุเหรีจโจรป่า	ห้อยอุบะบุหงาไพโรจิต
แล้วเหน็บกริขเทवासुरาฤทธิ์	ออกสถิตยยังหน้าศาลาไล ๗ คำ ๗ ๐๐

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

คำว่า ปันจุเหรีจ นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 689) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เครื่องรัดเกล้าที่ไม่มียอด ; โจรป่า

4.2.1.1.4.11 ปันแห่ง

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ปันแห่ง ในตอนที่กล่าวถึงการแต่งกายของแม่ทัพสุสีหล่า แห่งเมืองสิบสองหฤทัย ที่แต่งกายด้วยการนุ่งผ้ายกซึ่งมีลวดลายกระจายเต็มผืนผ้า แล้วคาดบันแห่งที่ทำจากทอง เหน็บกริชและห้อยผ้าเช็ดหน้า ก่อนที่จะออกจากบ้านไปยังที่ตั้งทัพ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

โทน

๑ อาน้ำทาแป้งแต่งกาย
คาดปั้นเหน่งทองละองตา

นุ่งยกกระจ่ายมีค่า
เห็นบริขรห้อยผ้าเช็ดหน้าพราย

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า ปั้นเหน่ง นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 690) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เข็มขัด

4.2.1.1.4.12 มะตาหะรี

บทละครนอก เรื่อง ยุชัน ปรากฏคำว่า มะตาหะรี ในตอนที่กล่าวถึง ช่วงเวลาที่ยุชันเดินทางเข้าเมืองอุเรชนเพื่อไปหานางประวะลีมนั้น เป็นเวลาที่มะตาหะรีลักพาเขา และเข้าสู่เวลากลางคืน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

ร้าย

๑ มาถึงธานีบุรีรัมย์
มะตาหะรีเลี้ยงเมรุมา

พระเร่งขึ้นชมพรรษา
ดับแสงจันทร์ามืดมิด ...

ยุชัน เล่ม 8 เลขที่ 17

คำว่า มะตาหะรี นี้ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 843) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ดวงอาทิตย์

4.2.1.1.4.13 ยาหยี

บทละครนอก เรื่อง ยุชัน ปรากฏคำว่า ยาหยี ในตอนที่ยุชันใช้คำว่า ยาหยี เรียกแทนชื่อของนางประวะลีมนั้น ในขณะที่ยุชันมองเห็นนางประวะลีมนั้นเก็บดอกไม้ในอุทยาน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

... เยื้องยาดังนางกินนร
ยาหยีเจ้าเก็บมาลิไว้

ถึงนางเทพอัปสรไม่เปรียบได้
ความงามกระไรน่าชมเชย

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

คำว่า ยาหยี นี้ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 905) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง น่องรัก

4.2.1.1.4.14 ยีหาว

บทละครนอก เรื่อง ยุชัน ปรากฏคำว่า ยีหาว ในตอนที่ยุชัน ใช้คำว่า ยีหาว เรียกแทนชื่อของนางประวะลีมนั้น ในขณะที่ยุชันคร่ำครวญถึงช่วงเวลาที่ยุชันได้มีโอกาสชมโฉม

นางประวะลิมนั้นว่าเป็นช่วงเวลาที่ยั่งยืนไป ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

จำปาทองเทศ

๑ โอ้อวาสุดสวาทพี

ที่จะอยู่ชมแก้วกลอยใจ

วันนี้มีสันแสงใส

ไม่ไปจากดวงยิหฺวาเลย

ยุชณ เล่ม 1 เลขที่ 6

คำว่า ยิหฺวา นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 907) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ดวงชีวิต , ดวงใจ

4.2.1.1.4.15 ระเด่น

บทละครนอก เรื่อง ยุชณ ปรากฏคำว่า ระเด่น ในตอนที่กล่าวถึง นางประวะลิม พระมเหสีฝ่ายขวาของยุชณ ซึ่งเป็นพระธิดาของท้าวอุเรเสน แห่งเมืองอุเรเสน กับระเด่นบุษหรี พระมเหสีฝ่ายซ้ายของยุชณ ซึ่งเป็นพระธิดาของท้าวปะรังสี แห่งเมืองปะรังสี ช่วยกันรับพระวรกายของอุรังหัน พระอนุชาของนางประวะลิม ที่ยุชณลอบอุ้มออกมาจากพระแท่นในขณะที่ยุชณกำลังบรรทม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ เล่ม 17 เลขที่ 34 ดังนี้

เมื่อนั้น

กับระเด่นบุษหรีโฉมยง

ประวะลิมน้อมเนียนวลหงส์

เข้าช่วยรับรองคันทูชาชาญ

ยุชณ เล่ม 17 เลขที่ 34

คำว่า ระเด่น นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 932) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง โอรสหรือธิดาของกษัตริย์เมืองใหญ่

4.2.1.1.4.16 ระตู

บทละครนอก เรื่อง ยุชณ ปรากฏคำว่า ระตู ในตอนที่กล่าวถึง การสวรรคตในสนามรบของท้าวกาหฺร่า แห่งเมืองมุกฺหฺจิต ประเทศราชของเมืองสิบสองหฺลียม หลังจากทีรบแพ้แม่ทัพสุสีหฺล้า แห่งเมืองสิบสองหฺลียม ที่มาปราบปราม การแข็งเมืองของท้าวกาหฺร่า และคำว่า ระตูที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ นี้ เป็นคำที่ใช้เรียกแทนพระนามของท้าวกาหฺร่า แห่งเมืองมุกฺหฺจิต ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... ที่เคยสุขกระหม่อมเปรมใจ

ร่ำพาลางเสือกองค์ลงกลางดิน

จะเสียมสูญหายไปหมดสิ้น

ระตูสุดสิ้นชีวา

ยุชณ เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า ระตู นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 932) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เจ้าเมืองน้อย

4.2.1.1.4.17 วายัง หรือ วาหยัง

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า วายัง หรือ วาหยัง ในตอนที่กล่าวถึง ลวดลายของมัลลียที่ยุชันทรงร้อยถวายนางประวะลิ้ม เป็นลวดลายที่มีที่มาจากวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ในตอนที่บรรยายถึงการแสดงวายังของอิเหนา พระโอรสของท้าวกูเรปัน ที่ปลอมองค์เป็นดาหลังหรือคนเซ็ดหน้าหาเลี้ยงชีพอยู่ในนครดาหา และได้ลอบเสด็จไปพบกับนางบุษบากำโลละ พระธิดาของท้าวดาหา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21 ดังนี้

... แล้วพระร้อยบุปผาเป็นดาหลัง
สลัสมาลีเป็นเหล่ากัน

เมื่อวายังลักลอบประโลมขวัญ
ฝากถวายโฉมสวรรค์ขวัญใจ

ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21

คำว่า วายัง หรือ วาหยัง นี้ ทิพวัน บุญวีระ (ทิพวัน บุญวีระ. 2546 : 7) อธิบายว่า หมายถึง การแสดงที่มีหนัง หุ่น หรือ หน้ากาก เป็นองค์ประกอบสำคัญ มีนายหนังเป็นคนเดินเรื่องด้วยการร้อง ปากก๋ และเซ็ดให้ปรากฏเป็นเงาบนจอผ้าขาวโปร่งแสงกิ่งโปร่งใส ที่มีตะเกียงส่องสว่างจากเบื้องหลัง และมีดนตรีที่เรียกว่า กาเมลัน (gamelan) ทำนองเร่ร่ำคอยให้จังหวะ กล่าวกันว่าการแสดงวายัง มีต้นตำรับมาจากการเล่นหนัง (Leather-pupets) ที่เรียกว่า Thabulo-Malata ของอินเดียใต้ ซึ่งได้มาสู่เกาะชวาพร้อมกับการรับศาสนาฮินดู และมีพัฒนาการอยู่ในเกาะชวาก่อนคริสตศตวรรษที่ 10

4.2.1.1.4.18 สะตาทมั้น

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า สะตาทมั้น ในตอนที่กล่าวถึงนางประวะลิ้ม พระธิดาของท้าวอุเรเชน แห่งเมืองอุเรเชน เสด็จมายังสะตาทมั้น เพื่อเก็บดอกพิกุลไปร้อยเป็นสร้อยดอกพิกุล สำหรับประดับพระแท่นบรรทม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21 ดังนี้

... วันนี้น้องมาสะตาทมั้น
พิกุลจะร้อยสร้อยระยับ

สารพันกลิ่นฟุ้งปรุงอุหรับ
ประดับไว้ให้งามยามไสยา ฯ๘

ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21

คำว่า สะตาทมั้น นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1151) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า สะ แปลว่า หนึ่ง กับคำว่า ตาทมั้น แปลว่า สวน. ดังนั้นคำว่า สะตาทมั้น จึงหมายถึง สวน

4.2.1.1.4.19 สั้งปะติแหงะ หรือ สั้งปะลิเหงะ

บทละครนอก เรื่อง ยูขัน ปรากฏคำว่า สั้งปะติแหงะ หรือสั้งปะลิเหงะ ในตอนที่กล่าวถึง ยูขันเสด็จไปหาองค์สั้งปะติแหงะ พระอาจารย์ของนางประวะลิ้ม เพื่อขอผนวชเป็นฤๅษี ตามคำแนะนำของนางประวะลิ้ม ที่ให้ยูขันมาอาศัยอยู่กับพระอาจารย์ของนางประวะลิ้ม และเมื่อองค์สั้งปะติแหงะได้พบกับยูขันผู้มีรูปโฉมงดงามก็เกิดความแปลกใจ จึงได้ถามยูขันว่ามาจากไหน และมีความประสงค์ในสิ่งใดจึงเดินทางมาพบองค์สั้งปะติแหงะ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 6 เลขที่ 22 ดังนี้

เมื่อนั้น	องค์สั้งปะติแหงะปรีชาหาญ
พินิจพิศดูอยู่ช้านาน	จึงมีพจมานถามไป
เจ้าผู้โฉมโสภาน่ารัก	นางวงศ์ทรงศักดิ์อยู่ไหน
มานี้จะประสงค์จำนงใด	จงบอกเล่าเราไปอย่าได้ช้า ฯ

ยูขัน เล่ม 6 เลขที่ 22

คำว่า สั้งปะติแหงะ หรือ สั้งปะลิเหงะ นี้ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1160) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ฤๅษี

4.2.1.1.4.20 อัสัญแดหวา

บทละครนอก เรื่อง ยูขัน ปรากฏคำว่า อัสัญแดหวา ในตอนที่กล่าวถึง อัสัญแดหวาของฝ่ายยูขัน แห่งเมืองอูร์งยิด ซึ่งสถิตอยู่บนสวรรค์ ทรงทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์ล่วงหน้าว่า นางประวะลิ้ม พระธิดาของท้าวอูร์เรน แห่งเมืองอูร์เรน กับยูขัน พระโอรสของท้าวอูร์งยิด แห่งเมืองอูร์งยิด มีบุญวาสนาที่จะได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน จึงได้ใช้อิทธิฤทธิ์ทรงพระอักษร เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับนักษัตรสังคี แล้ววางไว้ที่พระแท่นบรรทมของท้าวอูร์งยิด เพื่อให้ท้าวอูร์งยิด ได้ทอดพระเนตรเห็นและมีพระประสงค์ในนักษัตรสังคี ซึ่งยูขันจะได้อาสาไปแสวงหานักษัตรสังคีที่อยู่ในเมืองอูร์เรน จากการที่ยูขันอาสาไปแสวงหานักษัตรสังคีมาถวายท้าวอูร์งยิด พระบิดาในครั้งนั้น จะทำให้ยูขันได้พบกับนางประวะลิ้ม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

เจรจา	ถึงองค์ท้าวไทรงสรรค์
๐ มาจะกล่าวบทไป	สถิตในชั้นฟ้าดุษฎี
อัสัญแดหวาทรงธรรม์	บุญถึงทั้งสองมารศรี
ให้ร้อนพระทัยตั้งไพร่	ทั้งสี่ทวีปทั่วทิศ
เส็งไปในพื้นบัณฑิ	

แจ้งว่าประวะลิมอุเรชน	จะเป็นเมื่อยุขันที่อุรังหิต
กรุงไกรไกลกันสุดคิด	จะไปช่วยด้วยฤทธิ์บัดนี้
จะเขียนอักษรวางไว้	ที่แท่นอำไพเรื่องศรี
องค์ท้าวอุหรงยิดภูมิ	แจ้งเหตุปักชีพสัง
ยุขันจะไปอาสา	จะสมจินดาที่คิดหวัง
คิดแล้วจรจรัลจากบัลลังก์	เหาะตรงลงยังพระเวียงชัย

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 6

คำว่า อัสัญแดหวา นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1340) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เทวดาดันตระกูลของกษัตริย์

ภาษามลายู หรือ ภาษามาลาเซีย (Bahasa Malaysia) เป็นภาษาในตระกูล ออสโตรนีเซียน (Austronesian) หรือตระกูลมาลาโย-โพลินีเซียน (Malayo-Polynesian) ซึ่งใช้พูดกันในแหลมมลายูตอนใต้ ตามเกาะในบริเวณสุมาตรา เกาะบอเนียว และหมู่เกาะโมลุกกะ

4.2.1.1.5 คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษามลายู มี 8 คำ ดังนี้

4.2.1.1.5.1 กระยาหังน หรือ กะยางัน

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏคำว่า กระยาหังน หรือ กะยางัน ในตอนที่กล่าวถึง นายพรานมะยูหังดเล็งป็นและหมอบตัวแฝงอยู่ในพุ่มไม้ เพื่อเตรียมจะชิงนกหัสติมาสยามจาก ยุขัน แต่เมื่อนายพรานมะยูหังดได้มองเห็นยุขันแล้ว กลับคิดไปว่ายุขันเป็นเจ้าไทรทอง เป็นเจ้าป่า เป็นองค์อัสัญแดหวาที่ลอยมาจากกระยาหังนและเป็นคนธรรพ์ เพราะยุขันทรงเครื่องอย่างสวยงาม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 18 ดังนี้

นายพรานมะยูหังดหัดป็น	มิให้เครงครั้นค้อยหมอบยอง
แอบแฝงสุขุมพุ่มไม้มอง	เอ๊ะเจ้าไทรทองฤไพรวัน
ฤองค้ออัสัญแดหวา	เลื่อนลอยมาแต่กระยาหังน
ฤว่ากัมพลคนธรรพ์	ทรงเครื่องพรายพรรณอยู่เฟริศเพรา

ยุขัน เล่ม 9 เลขที่ 18

คำว่า กระยาหังน หรือ กะยางัน นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 54) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง วิมาน, สวรรค์ชั้นฟ้า, สวรรค์, หรือ ที่อยู่ของเทวดา

4.2.1.1.5.2 กริช

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏคำว่า กริช ในตอนที่กล่าวถึง การแต่งกายของ อุเชน ก่อนที่จะลอบขึ้นตึกไปพบนางวันนุมาลีเป็นครั้งแรก ซึ่งการแต่งกายของอุเชนในครั้งนั้น

ได้แต่งกายด้วยการนุ่งผ้าเก็บทอง คาคัดเข็มขัด คาคัดรัดองค์ เหน็บกริช แล้วห่มผ้าพื้นสีฟ้าที่ขลิบริมอย่างเรียบร้อย แล้วจึงซ่อนขอห้วงที่จะใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับปีนขึ้นตึกของนางวันนุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

... ภูเขาเก็บทองยงยง	เข็มขัดรัดองค์อลงกา
เหน็บกริชห่มผ้าสีฟ้าขลิบ	กรหีบจับชายโอ้อ่า
ขอนั้นซ่อนไปลับตา	มาถึงหน้าตึกนางทันใด

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

คำว่า กริช นี้ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 58) อธิบายว่ามีที่มาจากคำว่า กริส และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 68) ให้ความหมายคำว่า กริช หมายถึง อาวุธชนิดหนึ่ง คล้ายมีดสองคม ปลายแหลม ใบมีดตรงก็มีคดก็มี เป็นของชาวมลายู.

4.2.1.1.5.3 กะละหนา หรือ กะลานะ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า กะละหนา หรือ กะลานะ ในตอนที่กล่าวถึง นายประมงได้ช่วยยูชันไม่ให้จมน้ำ หลังจากที่ได้ฟังเหตุการณ์ที่ยูชันเล่าให้ฟังว่าถูกบรรดาทหารของท้าวปะรังสี แห่งเมืองปะรังสี ลอบทำร้ายในอุทยานของเมือง ปะรังสีและชิงนักษัตรไป รวมทั้งจับยูชันโยนลงทะเล และเมื่อยูชันได้ขึ้นมาพักบนเรือของนายประมงแล้ว นายประมงจึงได้พิจารณาถึงรูปร่างหน้าตาของยูชัน และคิดว่ายูชันไม่ใช่คนกะละหนา แต่ยูชันสมควรที่จะมีเชื้อไขของกษัตริย์ ซึ่งอาจจะเป็นกษัตริย์ที่พลัดบ้านพลัดเมืองมา หรือเรือที่ยูชันใช้ล่องมาประสบกับภัยอันตรายที่เกิดขึ้นในท้องทะเล ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23 ดังนี้

บัดนั้น	นายประมงฟังวอนช่างอ่อนหวาน
ซ่อนองค์พระกุมาร	ให้ขึ้นนั่งสำราญบนนาวา
พลางพินิจพิศดูนวลลักษณะ	ประไพพักตร์ใช้ชาติกะละหนา
จะเป็นเชื้อกษัตริย์พลัดเมืองมา	ภฤเทตราอันตรายในสายชล

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 23

คำว่า กะละหนา นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (2546 : 37) ทรงอธิบายความหมายไว้ว่าหมายถึง คนไม่มีสำนักหลักแหล่ง หรือคนจรจัด หรือคนต่ำ คนชั่วช้า

4.2.1.1.5.4 ดาหลัง

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ดาหลัง ในตอนที่กล่าวถึง ลวดลายของ มาลัยที่ยูชันทรงร้อยถวายนางประวะลิ้ม เป็นลวดลายที่มีที่มาจากวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ในตอนที่บรรยายถึงการแสดงว้างของอิเหนา พระโอรสของท้าวกุเรปัน ที่ปลอมองค์เป็นดาหลัง หาเลี้ยงชีพอยู่ในนครดาหา และได้ลอบเสด็จไปพบกับนางบุษบาแก้วโละ พระธิดาของท้าวดาหา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21 ดังนี้

... แล้วพระร้อยบุปผาเป็น <u>ดาหลัง</u> สลัสมาลีเป็นเหล่ากัน	เมื่อว้างลักลอบประโลมขวัญ ฝากถวายโฉมสวรรค์ขวัญใจ

ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21

คำว่า ดาหลัง นี้ ทิพวัน บุญวีระ (ทิพวัน บุญวีระ. 2546 : 8) อธิบายว่าหมายถึง ผู้ขีดและผู้ให้เสียงพากย์หุ่นหรือหนัง รวมทั้งให้คำบรรยายและอำนวยความสะดวก

4.2.1.1.5.5 ต่ามะหัง หรือ ต่ามะหงง

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ต่ามะหัง หรือ ต่ามะหงง ในตอนที่กล่าวถึง ยูชันมีพระบัญชาให้ต่ามะหัง ไปสืบข่าวในเมืองปะรังสี เพื่อที่จะได้เตรียมหาผู้ทางรับมือกับการทำสงครามกับท้าวปะรังสี ที่กำลังจะเกิดขึ้น ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 25 ดังนี้

... ตรัสประภาษราชกิจการณรงค์ จะคิดกันฉันใดในพารา จึงตรัสสั่ง <u>ต่ามะหัง</u> เสนี้ ประกอบทั้งปรีชาปัญญาไฉ	ปะรังสีอาจองแกลั่วกล้า จำจะสืบกิจจาให้แจ้งใจ ตัวท่านผู้มีอชฌาสัย จะรีบเข้าไปในธานี

ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 25

คำว่า ต่ามะหัง หรือ ต่ามะหงง นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต. 2546 : 2) ทรงอธิบายความหมายไว้ว่าหมายถึง ขุนนางชั้นหนึ่ง และใช้เฉพาะเสนาผู้ใหญ่

4.2.1.1.5.6 ปาเต๊ะ หรือ ปาติห์

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า ปาเต๊ะ หรือ ปาติห์ ในตอนที่กล่าวถึง ยูชันทรงดำริเกี่ยวกับแผนการทำสงครามร่วมกับท้าวตริงอู แห่งเมืองชะณะปะตัน พร้อมด้วยปาเต๊ะ

ที่มีชื่อว่าตะหลาหรั้น และตำมะหัง เพื่อหาหนทางการรบที่จะทำให้รบชนะท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 25 ดังนี้

... ตรัสพลางทางกล่าวพจนารถ	พระบาทตริตริกปรีक्षा
ท่านท้าวตริงอุผู้ปรีดา	ทั้ง <u>ปาเต๊ะ</u> ตะหลาหรั้น
ซึ่งเป็นทหารเอกองค์	ผู้คงอาวุธแข็งขัน
ตำมะหังคนดีวิชาครัน	ทั้งสามนั้นเป็นสี่ทั้งตัวเรา

ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 25

คำว่า ปาเต๊ะ หรือ ปาติห์ นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต. 2546 : 26) ทรงอธิบายความหมายไว้ว่าหมายถึง เสนา

4.2.1.1.5.7 มุหิจิต

บทละครนอก เรื่องยูชัน ปรากฏคำว่า มุหิจิต ในตอนที่กล่าวถึง การยกทัพของแม่ทัพสุสีหล่า ซึ่งเป็นแม่ทัพเอกของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองเหลียม ที่ยกทัพไปปราบปราม การแข็งเมืองของท้าวกาหรั แห่งเมืองมุหิจิต ด้วยสาเหตุที่ว่า ท้าวกาหรั ไม่ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายท้าวเวณูมานตามกำหนดเวลา ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 7 ดังนี้

... ครั้นอยู่เจียรกาลนานมา	พาราหนึ่งแข็งเมืองไว้
ทรงนามกาหรัภูมิ	ไม่มากักตึงคมไหว
เป็นเมืองมุหิจิตฤทธิไกร	จำจะให้ยกทัพไปปราบปราม
จึงสั่งสุสีหล่าเสนาใน	เคยตีมีชัยออกสนาม
ชานาญณรงค์สงคราม	จงไปปราบปรามไพร่

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 7

คำว่า มุหิจิต นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ชื่อชนชาติชาวมลายูในเกาะเซลีเบส, เรียกเพี้ยนเสียงเป็น ยูหิจิต ก็มี

4.2.1.1.5.8 อุหรับ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏคำว่า อุหรับ ในตอนที่กล่าวถึง นางประวะลิม พระธิดาของท้าวอุเรเชน แห่งเมืองอุเรเชน เสด็จมายังเสตาทมัน เพื่อมาเก็บดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม นานาชนิดไปปรุงเป็นอุหรับ และเก็บดอกพิกุลไปร้อยเป็นสร้อยดอกพิกุล สำหรับประดับพระแท่นบรรทม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 5 เลขที่ 21 ดังนี้

... วันนี้น้องมาเสด้าหมั้น
พิภูลจะร้อยสร้อยระยัย

สารพันกลิ้งฟุ้งปรุงอุหรับ
ประดับไว้ให้มยามไสยา ๗๖ ๘๘

ยุขัน เล่ม 5 เลขที่ 21

คำว่า อุหรับ นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1390) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ผงกระแจะจันทน์ปนทองสำหรับ เติมในการอภิเษกรดน้ำ

4.2.1.2 ส่วนนไทยที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน

ส่วนน ตามความหมายที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1187) ให้ความหมายไว้ หมายถึง ถ้อยคำ หรือ ข้อความที่กล่าว สืบต่อกันมาช้านานแล้ว

ส่วนนไทยที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน มี 8 ส่วนน ดังนี้

4.2.1.2.1 คับถีนพออยู่ได้ ถึงคับใจแล้วต้องจากจำจรหนี

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏส่วนน คับถีนพออยู่ได้ ถึงคับใจแล้วต้องจากจำจร หนี ในตอนที่กล่าวถึง นางประวะลิมทิ้งสารไว้ให้ยุขันอ่าน ก่อนที่จะหลบหนีออกจากเมืองประรังศรี เพื่อเสด็จไปยังเมืองอรัญยิต พร้อมด้วยยลขิต นางพีเลียงสันหยยา และพระกุมารซึ่งเป็นพระโอรส ของนางประวะลิมกับยุขัน สำหรับสาเหตุที่นางประวะลิมอ้างว่าต้องหลบหนีออกจากเมืองประรังศรีนั้น เป็นเพราะเกรงพระอาญาที่ทำวอุเรเชน แห่งเมืองอุเรเชน ซึ่งเป็นพระบิดาของนางประวะลิม จะทรงลงโทษ หลังจากที่ทำวอุเรเชนทรงทราบวนางประวะลิมหลบหนีออกจากเมืองอุเรเชน เพราะทรงครรภและออกมาตามหายุขัน พระสวามี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 14 เลขที่ 31 ดังนี้

... โบราณวคับถีนพออยู่ได้
แม้พระบิดาไม่ราวี

ถึงคับใจแล้วต้องจากจำจรหนี
น้องนี้จึงจะกลับคืนมา

ยุขัน เล่ม 14 เลขที่ 31

ส่วนน คับถีนพออยู่ได้ ถึงคับใจแล้วต้องจากจำจรหนี ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ตอนที่ยกมานี้ ปัจจุบันคือส่วนน คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก ซึ่งพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 241) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ที่อยู่ แม้จะคับแคบก็อยู่ได้ถ้าสบายใจ แต่ถ้าอึดอัดใจ ที่อยู่จะกว้างขวางใหญ่โตอย่างไรก็อยู่ไม่ได้

4.2.1.2.2 ตัดช่องไปได้แต่พอตัว

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏสำนวน ตัดช่องไปได้แต่พอตัว ในตอนที่กล่าวถึง พระมเหสีวัลลุมาลี ซึ่งเป็นพระมารดาของนางประวะลิม และเหล่านางกำนัล ต่างคร่ำครวญถึง นางประวะลิม หลังจากที่ทราบว่านางประวะลิมหนีออกจากเมืองอุเรเสนไปกับแม่กอนอินทรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 12 เลขที่ 29 ดังนี้

... สองกรก่อนทรงเข้าโศกา
โไอโไอลูกน้อยยกลอยใจ

ฝูงกำนัลก็ลยาก็รำไห้
เจ้าตัดช่องไปได้แต่พอตัว ...

ยูชัน เล่ม 12 เลขที่ 29

สำนวน ตัดช่องไปได้แต่พอตัว ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ตอนที่ยกมานี้ ปัจจุบันคือสำนวน ตัดช่องน้อยแต่พอตัว ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 450) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เอาตัวรอดแต่ผู้เดียว

4.2.1.2.3 ตีตัวไปก่อนไข

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏสำนวน ตีตัวไปก่อนไข ในตอนที่กล่าวถึง นางสนทยา ซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยงของนางประวะลิม ปลอดภัยนางประวะลิมไม่ให้หุ่นหันและตีตนไปก่อนไข หลังจากที่นางประวะลิมทรงทราบว่ายูชัน พระสวามี ลักนกดขี่สร้างสี่และเสด็จหนีออกจากเมืองอุเรเสน นอกจากนี้นางสนทยายังให้ความหวังแก่นาง ประวะลิมว่า ถ้ายูชัน พระสวามีของนาง ประวะลิมเสด็จกลับถึงเมืองอุรังภัยแล้ว อีกไม่นานยูชันก็จะกลับมาหานางประวะลิมยังเมืองอุเรเสน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 18 ดังนี้

... ฟังคำพี่เกิดอย่าหุนหวน
แม่นพระไปถึงเวียงชัย

แม่จะต่วนตีตัวไปก่อนไข
คงกลับมาให้ได้แม่เนื้อเย็น ฯ๖

ยูชัน เล่ม 9 เลขที่ 18

สำนวน ตีตัวไปก่อนไข ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ตอนที่ยกมานี้ ปัจจุบันคือสำนวน ตีตนก่อนไข, ตีตนตายก่อนไข ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 467) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง กังวลทุกข์ร้อนหรือหวาดกลัวในเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น

4.2.1.2.4 ทองแผ่นเดียว

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏสำนวน ทองแผ่นเดียว ในตอนที่กล่าวถึง อูร์หงัน ซึ่งเป็นพระอนุชาของนางประวะลิม ได้ทูลตอบยูชันว่า ยินดีเป็นอย่างยิ่งที่เมืองอูร์หงันกับเมืองอูเรเซนจะร่วมเป็นทองแผ่นเดียว ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 18 เลขที่ 35 ดังนี้

... อันอูร์หงันกับอูเรเซน
ข้า่น้อยก็พลอยยินดี

จะเป็นทองแผ่นเดียวกระษेत्रี
จะอยู่ใต้บทศรีสองนคร ๕

ยูชัน เล่ม 18 เลขที่ 35

สำนวน ทองแผ่นเดียว ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ตอนที่ยกมานี้ ปัจจุบันคือสำนวน ทองแผ่นเดียวกัน ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 510) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง เกี่ยวดองกันโดยการแต่งงาน

4.2.1.2.5 ฝากผี

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏสำนวน ฝากผี ในตอนที่กล่าวถึง ท้าวอูร์หงันแห่งเมืองอูร์หงัน ซึ่งเป็นพระบิดาของยูชัน ได้ตรัสกับยูดาหวันและยูชันในตอนที่ยูดาหวันกับยูชันเสด็จกลับมายังเมืองอูร์หงันว่า พระบิดา พระมารดานั้นชราลงแล้วก็หวังจะฝากผีกับพระโอรสทั้งสอง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 16 เลขที่ 33 ดังนี้

บิดามารดาชราแล้ว
ทั้งสุริยวงศ์ก็ประเสริฐพิศพราย

จะฝากผีลูกแก้วสิ้นทั้งหลาย
แต่ล้วนสายสุตรักของบิดา ๕

ยูชัน เล่ม 16 เลขที่ 33

สำนวน ฝากผี ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ตอนที่ยกมานี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 749) ให้ความหมายไว้ว่า มอบหมายให้ช่วยทำศพให้

4.2.1.2.6 เอาเนื้อไปส่งเสื่อ

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ปรากฏสำนวน เอาเนื้อไปส่งเสื่อ ในตอนที่กล่าวถึงนางสร้อยสุนีย์ พระมเหสีของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี และเป็นพระมารดาของนางบุษหรีตรัสกับเหล่านางกำนัลว่า การที่จะให้นางสร้อยสุนีย์ไปเจรจากับยูชันผู้เป็นศัตรูนั้น เหมือนกับการเอาเนื้อไปส่งเสื่อ ที่ไหนเลยศัตรูจะไว้ชีวิต ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 10 เลขที่ 27 ดังนี้

... อันจะให้ไปหาปัจฉามิตร
ไหนเล่าเขาจะไว้ชีวิตเนื้อ

สุดคิดเหมือนเอาเนื้อไปส่งเสื่อ
ข้าไม่เชื่อเลยแล้วอย่าเจรจา ...

ยุขัน เล่ม 10 เลขที่ 27

สำนวน เอาเนื้อไปส่งเสื่อ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ตอนที่ยกมานี้ ปัจจุบันคือสำนวน ผากเนื้อไว้กับเสื่อ ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 749) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ผากสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้กับคนที่ชอบสิ่งนั้น ย่อมสูญหายได้ง่าย, ไว้วางใจคนที่ไม่ควรไว้วางใจ

4.2.1.2.7 ไฟสุ่มซอน

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏสำนวน ไฟสุ่มซอน ในตอนที่กล่าวถึง ความร้อนรุ่มภายในจิตใจของนางประวะลิ้ม หลังจากที่ทรงทราบว่า ยุขัน พระสวามี หนีจากเมืองอุเรชนกลับไปยังเมืองอรัญยิต เพื่อนำนกหัสติรังสีไปถวายท้าวอรัญยิต พระบิดา ตามข้อความที่ปรากฏในสารที่ยุขันทิ้งไว้ให้แก่นางประวะลิ้ม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

... ถอยหน้าถอยหลังยังหยุดคิด
ชื่นชมอารมณ์พระภุชรา

ร้อนจิตตั้งไฟสุ่มซอน
แต่งลักษณะอักษรจะให้ไว้ ๗๖ ๔ คำ ๗๖ ๐๐

ยุขัน เล่ม 8 เลขที่ 17

สำนวน ไฟสุ่มซอน ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ตอนที่ยกมานี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 816) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ไฟที่คุกรุ่นอยู่ในขอนไม้ขนาดใหญ่ ดับยาก, โดยปริยายหมายถึงอารมณ์รัก โกรธ หรือแค้นเป็นต้นที่ร้อนรุ่มอยู่ในใจ

4.2.1.2.8 หน้าหน้าไฟ

บทละครนอก เรื่อง ยุขัน ปรากฏสำนวน หน้าหน้าไฟ ในตอนที่กล่าวถึง นางสังขยา ซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยงของนางประวะลิ้ม กราบทูลให้นางประวะลิ้มทรงทราบว่า ท้าวอุเรชน ซึ่งเป็นพระบิดาของนางประวะลิ้ม ประทานอนุญาตให้นางประวะลิ้มงดเข้าเฝ้าท้าวอุเรชนกับพระมเหสีวัลลุมาลีได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เนื่องจากนางสังขยา กราบทูลให้ท้าวอุเรชนกับพระมเหสีวัลลุมาลีทรงทราบว่า นางประวะลิ้มประชวรอยู่ ดังนั้นหากจะเกิดเหตุการณ์ร้ายหรือเกิดภัยใดๆ ขึ้นกับนางประวะลิ้ม เพราะการกราบทูลของนางสังขยาต่อท้าวอุเรชนกับพระมเหสีวัลลุมาลีในครั้งนี้ นางสังขยายินยอมที่จะเป็นหน้าไฟให้กับนางประวะลิ้มผู้เป็นนาย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

... จะเผามีเผาก็แล้วไป
แม้จะมีเหตุภัยสิ่งไรมา

ที่นี้สมใจปรารถนา
สันหยายจะเป็นหนังสือหน้าไฟ อะ

ยุขัน เล่ม 8 เลขที่ 17

สำนวน หนังสือหน้าไฟ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน ตอนที่ยกมานี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 1244) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง ผู้ได้รับความเดือดร้อนก่อนผู้อื่น

4.2.2 สารคดีประเพณี

คำว่า ประเพณี ตามความหมายที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 663) ให้ไว้ หมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน โดยประเพณีจะมีการประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติประกอบอยู่ด้วยเสมอ

ประเพณีที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งเริ่มตั้งแต่การประสูติ การตั้งพระนาม การตั้งอุปราช และการจัดพิธีพระบรมศพ

4.2.2.1 ประเพณีการประสูติ

ประเพณีการประสูติ เป็นประเพณีที่กระทำเมื่อมีพระกุมารประสูติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พระกุมารรอดพ้นจากอันตรายต่างๆ และเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่พระกุมาร (สุเมธ เมธาวิทยกุล. 2532 : 104)

ประเพณีการประสูติ ที่กล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เป็นการประสูติของพระโอรสของนางประวาลีกับยุขัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 12 เลขที่ 29 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น
ให้เจี๊บบวดรดราวไปทั้งองค์
ผิวเหลืองดังทองล่ององค์
ฝูงเทพธิดายูพาพาน
เสร็จแล้วล่ององค์พระทรงญาณ
สันหยาลิขิตก็ปรีดา
ชวนกันทำขวัญพระหลานน้อย
ละมุดพุดทราหว่ามะยม
ดอกไม้ป่าที่หาได้เมื่อยามเข็ญ
นางเอาขำรงค์ผูกหัตถ์ลูกยา
พระทรงญาณอ่านเวทตามเพศไสย
ให้ฤทธิรงค์ตั้งองค์พระอาทิตย์

ประวาลีนิมนต์เนื่อนวลหงส์
โคมยงประสูติพระกุมาร
งามละม้ายบิตรงค์ยอดสงสาร
ช่วยกันสนานกุมารา
กลับคืนยังวิมานพรรษา
ทั้งพระสิทธานั่งเขยชม
กล้วยอ้อยตมตาดมะหาดส้ม
ในอาศรมตามจนที่เก็บมา
พอได้เป็นของขวัญพระหลานข้า
กับภูษายุขันชาญฤทธิ์
จุนเจิมให้หลานน้อยกลอยจิต
ปัจจามิตรอัยารอดตอกร

ทั้งโรคอาญาใกล้ระคายองค์
จงไปบุญล้นสุขสถาพร

ให้ยืนยงชนมานย์สโมสร
ทุกคนน้อมเกล้าบูชา

ยุชัน เล่ม 12 เลขที่ 29

สิ่งแรกที่กระทำหลังจากที่พระโอรสของนางประวะลิม ประสูติ คือ การสร้งน้ำเพื่อชำระร่างกายของพระกุมารให้สะอาด จากนั้นมีการทำขวัญแก่พระกุมาร ซึ่งสิ่งของที่ใช้รับขวัญพระกุมาร ได้แก่ ผลไม้ นานาชนิดอันประกอบด้วย กล้วย อ้อย มะตูม มะตาด มะหาด ส้ม ละมุด พุทรา ลูกหว้า และมะยม รวมถึงดอกไม้ป่าที่พระรักขิตฤาษี ลิขิตกุมาร นางพีเลียงสันหยยา เก็บมาจากป่า ทั้งนี้ นางประวะลิมทรงนำพระธำมรงค์ที่ยุชันถวายไว้กับนางประวะลิม ผูกติดกับพระภูษาของยุชัน แล้วทรงผูกกับพระหัตถ์ของพระกุมาร จากนั้นพระรักขิตฤาษีได้ร้ายเวทมนต์ จุณเจิมพระพักตร์แก่พระกุมาร และถวายพระพรแก่พระกุมารว่า ขอให้พระกุมารมีฤทธิ์เดชดังพระอาทิตย์จันต์ตรูไม่คิดจะต่อกร ส่วนโรคภัยทั้งหลายนั้นอย่าได้มาเบียดเบียน รวมทั้งถวายพระพรให้พระกุมารมีพระชนมายุยืนยง มีความสุข และเกษัตริย์ของทุกคนมาน้อมเกล้าองค์พระกุมาร

4.2.2.2 ประเพณีการตั้งพระนาม

ประเพณีการตั้งพระนาม เป็นประเพณีที่ไม่ได้กระทำเมื่อแรกประสูติ แต่กระทำเมื่อพระโอรส พระธิดา เจริญพระชนมายุแล้ว ซึ่งประเพณีการตั้งพระนามเมื่อพระโอรส พระธิดา เจริญพระชนมายุแล้วนั้น เป็นประเพณีที่กระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เนื่องจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้พระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดาเมื่อแรกประสูติ (ประยูรค์ สิทธิพันธ์. ม.ป.ป. : 215)

ประเพณีการตั้งพระนาม ที่กล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เป็นการตั้งพระนามแก่พระโอรสของนางประวะลิมกับยุชัน ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 19 เลขที่ 36 ดังนี้

๐ เวียนเอยเวียนเทียน
ราชครูปุโรหิตพราหมณ์พัฒนา
ครั้นครบจวนสิบเอ็ดรอบ
แล้วจุดเจิมเฉลิมพักรให้ถาวร
แล้วให้นามกุมารนั้น
ให้ปลดปลอดภัยพาลอย่าบีทา

ให้เวียนแต่ซ้ายมาขวา
ถวายอาเศียรพาทประสิทธิ์พร
ตามระบอบชีพราหมณ์มาแต่ก่อน
ทุกคนเกรงเดชเดชา
ชื่อสุวรรณนรราชเสนา
ชั้นชายัตถ์ยืนสักหมื่นพัน

ยุชัน เล่ม 19 เลขที่ 36

ประเพณีการตั้งพระนามแก่พระโอรสของนางประวะลิมกับยุชันนี้ เริ่มต้นประกอบพิธีด้วยการเวียนเทียนจากซ้ายไปขวา จำนวน 11 รอบ ในขณะที่บรรดาราชครู ปุโรหิต พราหมณ์พัฒนาจารย์ ประสาทพรควบคู่ไปกับการเวียนเทียน และเมื่อเวียนเทียนจนครบทั้ง 11 รอบแล้ว

จึงทำพิธีเจิมพระพักตร์พระกุมาร และถวายพระนามพระกุมารว่า สุวรรณวราชเสนหา รวมทั้งถวายพระพรให้พระสุวรรณวราชเสนหา ทรงปลอดภัย ไม่มีสิ่งร้ายใดๆ มาเบียดเบียน และมีพระชันษายืนนานถึงพันปี หมื่นปี

4.2.2.3 ประเพณีการตั้งอุปราช

ประเพณีการตั้งอุปราช เป็นประเพณีที่กระทำขึ้นเพื่อเฉลิมอุปราชาภิเษกบุคคลที่ถูกแต่งตั้งเป็นอุปราช (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2504 : 5)

ประเพณีการตั้งอุปราช ที่กล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการตั้งอุเชนให้เป็นอุปราชของเมืองสิบสองहेลียม ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ดังนี้

๑ ขึ้นนั่งยังบัลลังก์ทอง

ล้นหม่องกลองชัยสามที

.....

แตรสังข์ประดังก็กก้อง

ร้องรับขับไม้มโหรี

ร้องรับครื้นครั่นสนั่นเสียง

สิบเอ็ดรอบประกองรอบรับ

ชี้พรหมณ์อำนวยการ

ตั้งเป็นอุปราชเวียงชัย

รองด้วยหนึ่งพญาราชสีห์

พราหมณ์ชี้ถวายพระฤกษ์เรื่องชัย

ส่งไปเอกโทตรี

ตีตีพิณพาทย์ฆ้องเสียงใส

เสภาดนตรีตีทับ

สำเนียงไม้รู้จักศัพท์

ดับเทียนโบกควันเจิมให้

ให้ขจรเลื่อนลั่นหว่านไหว

โรกภัยอย่าให้บีฑา อะ

ยูชัน เล่ม 3 เลขที่ 11

ประเพณีการตั้งอุปราชของเมืองสิบสองहेลียม เริ่มต้นด้วยการให้อูเชนขึ้นนั่งบนบัลลังก์ทองที่รองด้วยหนึ่งสิงโตของท้าวเวณูมาน จากนั้นจึงตีฆ้องและตีกลองพร้อมกันสามครั้ง แล้วพราหมณ์ได้บอกให้อูเชนทราบถึงฤกษ์ที่จะต้องประกอบทำพิธี เมื่อได้ฤกษ์ประกอบพิธีแล้ว แตรสังข์ พิณพาทย์ ฆ้อง พนักงานขับไม้ วงมโหรี พนักงานขับเสภา และทับ ก็บรรเลงควบคู่ไปกับการเวียนเทียน 11 รอบ เมื่อเวียนเทียนครบ 11 รอบแล้ว จึงโบกเทียน และพราหมณ์เจิมหน้าผากของอูเชน แล้วอำนวยการให้อูเชนปราศจากโรคภัยเบียดเบียน จึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการตั้งอุปราช

4.2.2.4 ประเพณีการจัดพิธีพระบรมศพ

ประเพณีการจัดพิธีพระบรมศพ เป็นประเพณีที่กระทำขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติตามโบราณราชประเพณีแก่ผู้ที่สิ้นพระชนม์ ตามราชประเพณีพระบรมศพ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2502 : 2)

ประเพณีการจัดพระบรมศพ ที่กล่าวถึงในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นการจัดพิธีพระบรมศพของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28 ดังนี้

บัดนั้น	เสนาธิบดีสั่งใส่เกศ
ยกกรอภิวันท์อัญชูลี	รีบเร่งจรลีแล้วออกไป
ให้หามาทุกพนักงาน	เกศที่กันไปตามน้อยใหญ่
<u>เชิญโกศมาใส่พระศพไว้</u>	<u>แล้วให้ยกขึ้นบนรถมณี</u>
<u>ที่ทำพลับพลาก็เร่งรัด</u>	<u>บ้างจัดทำพระเมรุเรื่องศรี</u>
<u>เร่งรัดจัดกันให้ทันที</u>	<u>ถ้วนถ้วนไม่เว้นสิ่งใด</u>
<u>... หยุดประทับอยู่บนตำหนักไพร</u>	<u>พอได้กำหนดฤกษ์ดี</u>
<u>พร้อมหน้ามาเข้าโรงงาน</u>	<u>จัดพานแห่แห่นถ้วนถ้วน</u>
<u>แตรสังข์ฆ้องกลองก้องโกลี</u>	<u>ให้เคลื่อนรถมณีออกไป</u>
<u>นวลนางสร้อยสุณีย์ก็โศกศัลย์</u>	<u>ทั้งสนมกำนัลน้อยใหญ่</u>
<u>ตามรถครวญคร่ำรำไร</u>	<u>แซ่ไปจนเข้าพระเมรุทอง</u>

ยูชัน เล่ม 11 เลขที่ 28

ประเพณีการจัดพระบรมศพของท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี เริ่มต้นด้วยการอัญเชิญพระบรมศพของท้าวปะรังศรี มาบรรจุไว้ในพระโกศ จากนั้นจึงยกพระโกศขึ้นบนราชรถ เมื่อถึงฤกษ์ที่จะถวายพระเพลิงพระบรมศพจึงมีการจัดพาน แห่ขบวนรถมณี โดยมีแตรสังข์ ฆ้อง กลอง บรรเลงประกอบการเล่นราชรถที่มีพระโกศประทับอยู่ จนกระทั่งราชรถเคลื่อนเข้าไปสู่พระเมรุ

4.2.3 สาระด้านการละคร

เนื่องจากความสำคัญของการศึกษาวรรณคดีการละคร มุ่งเน้นความเข้าใจในการศึกษาองค์ประกอบของการละคร ซึ่งประกอบด้วย ดนตรี การรำยรำ บทละคร และการแต่งกาย ผู้วิจัยจึงนำเสนอสาระด้านการละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เพียงประเด็นเดียว คือ

สาระด้านดนตรี

ส่วนสาระด้านการรำยรำ จะไม่นำมาเสนอในสาระด้านการละคร เพราะยังไม่ปรากฏหลักฐานที่บันทึกว่าบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีทำรำสำหรับการรำตีบท หรือมีทำรำสำหรับใช้ในการแสดง

สำหรับสาระด้านบทละครนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในการวิเคราะห์แนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร และขนบนิยมของกลอนบทละคร ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จึงไม่นำมาเสนอในสาระด้านการละครเช่นเดียวกัน

สารบัญดนตรีแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

4.2.3.1 ท่วงทำนองเพลงร้อง

4.2.3.1 การบรรจุเพลงหน้าพาทย์

4.2.3.1 ท่วงทำนองเพลงร้อง

ท่วงทำนองเพลงร้องที่ใช้ประกอบบทละครรำ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการแสดงละคร เพราะการดำเนินเรื่องและอารมณ์ของการแสดงละครรำนั้น อยู่ที่ถ้อยคำและทำนองเพลงร้องของบทละคร

สำหรับท่วงทำนองเพลงร้องประกอบการแสดงละครนอกนั้น มন্ত্রী ตราโมท และคณะ (มন্ত্রী ตราโมท และ คณะ. ม.ป.ป. : 29) อธิบายว่า เป็นท่วงทำนองที่มีจังหวะค่อนข้างเร็ว กระฉับกระเฉง เพราะละครนอกมุ่งดำเนินเรื่องรวดเร็ว ขบขัน แต่เมื่อถึงบทรัก บทโศก ท่วงทำนองเพลงร้องก็มีการผ่อนจังหวะให้ช้าลงสอดคล้องกับอารมณ์ในบทละคร

ท่วงทำนองเพลงร้องที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ มี 19 เพลง ได้แก่ เพลงช้า เพลงช้าปี เพลงชาติ เพลงไอ้โลม เพลงชมโฉม เพลงชมดง เพลงโทน เพลงชมตลาด เพลงจุยฉาย เพลงสระบุหรง เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ เพลงไอ้ร้าย เพลงยานี เพลงปิ่นดั่ง เพลงสมิงทอง เพลงร้าย เพลงพิชชา และเพลงเอกบท แบ่งตามท่วงทำนองเพลง ได้ดังนี้

4.2.3.1.1 ท่วงทำนองเพลงร้องที่เชื่องช้า นุ่มนวล มี 2 เพลง ได้แก่ เพลงช้า และเพลงช้าปี

4.2.3.1.1.1 เพลงช้า และเพลงช้าปี

เพลงช้า และเพลงช้าปี ใช้ประกอบการแนะนำตัวละครที่กล่าวถึงเป็นครั้งแรก หรือใช้ประกอบกิริยาของตัวละครที่กำลังใคร่ครวญ ครุ่นคิด ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชณ เล่ม 1 เลขที่ 2 และบทละครนอก เรื่อง ยุชณ เล่ม 2 เลขที่ 9 ดังนี้

เพลงช้า ใช้ประกอบการแนะนำตัวละครที่กล่าวถึงเป็นครั้งแรก

ช้า

๐ เมื่อนั้น

อยู่ในสิบสองเหลี่ยมนครา

เป็นบุตรเศรษฐีไปยนั้น

ไต่ยินข่าวว่าพาทิ

จะดูให้เห็นเล่นสักน้อย

จะชวนอุษาห่าไป

อุเชนเจ็ดโฉมเสนาหา

ชันษานั้นได้สับห้าปี

มั่งมีสารพันถ้วนถี่

วันนี้จะยกทัพชัย

เมื่อเวลาคล้อยสุริย์ไส

คิดแล้วมัดใจก็แต่งกาย

ยุชณ เล่ม 1 เลขที่ 2

จากบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงช้า ประกอบการแนะนำตัวละครอุเชน ที่ถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรกในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน ว่าเป็นตัวละครที่มีรูปร่างงาม อาศัยอยู่ในเมืองสิบสองเหลียม อายุ 15 ปี เป็นลูกชายของเศรษฐีไปยั้นที่ร่ำรวย และอุเชนได้ยินผู้คนพูดกันว่าวันนี้กองทัพของเมืองสิบสองเหลียม จะยกทัพไปรบ อุเชนอยากจะไปดูทหารยกทัพ ดังนั้นเมื่อถึงเวลาบ่ายอุเชนจึงแต่งตัวและชวนอุชาหรีาไปดูการยกทัพด้วยกัน

เพลงช้า ใช้ประกอบกิริยาของตัวละครที่กำลังใคร่ครวญ ครุ่นคิด

ช้า

๐ ครั้นถึงตึกใหญ่เข้าในห้อง

โอ้เจ้าพุ่มพวงดวงใจ

พี่ได้เห็นน้องวันนี้

จับจิตพี่อยู่ตรงตรา

แม้ว่าพี่ได้แนบชิด

ยามใดพี่จะได้พาที

ว่าพี่อาตุนพูนทวษ

แม้หนึ่งก็ทุกข์สะท้อน

ไหนเลยแต่นี้จะมีสุข

โหยหวนป่วนใจไม่นิทรา

คะนึ่งน้องรำจวนครวญใคร่

เมื่อไรจะพบกัลยา

ใจพี่คิดรักนักหนา

เสนาหาพี่แสนพันทวี

จะสู้ม้วยชีวิตกับมารศรี

จะแจ้งในทรวงพี่ที่เร้าร้อน

แม้นนอนชลเนตรอาบหมอน

ยังคิดชะอ้อนวิญญา

จะมีแต่ความทุกข์โหยหา

เสียงย่ำยามมาถึงสามที

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงช้า ประกอบกิริยาของตัวละครอุเชนที่เฝ้าคิดถึงแต่นางวัลลุมาลี จนนอนไม่หลับ แม้เวลาจะล่วงเลยมาจนถึงยามสามแล้วก็ตาม เพราะหลังจากที่อุเชนได้เห็นนางวัลลุมาลีในวันนี้เป็นครั้งแรก อุเชนก็เอาแต่ครุ่นคิดว่าเมื่อไรตนเองถึงจะได้ใกล้ชิดและพูดคุยกับนางวัลลุมาลี อีกทั้งยังคิดว่าตั้งแต่ นี้ไปอุเชนคงมีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข จะนอนก็ต้องร้องไห้จนน้ำตาอาบหมอน จะนั่งก็คงมีแต่ความทุกข์เพราะคิดถึงแต่นางวัลลุมาลี

เพลงช้าปี ใช้ประกอบกิริยาของตัวละครที่กำลังใคร่ครวญ ครุ่นคิด

ช้าปี

๐ เมื่อนั้น

ครั้นย่ำราตรีแล้วมีน่าน

อุเชนเศร้าโศกสงสาร

เผยบานหน้าต่างพลาจครวญ

เจ้าวรลุมาลีของพี่เอย
เมื่อไรจะได้แอบแนบนวล
อกใครจะเหมือนยังอกพี่
ไซ้จะไม่รักไม่ปรองดอง

พี่เซยแต่สไบอยู่ให้หวน
สงวนสัตย์ได้บัญญัติน้อง
เจ็ดปีแล้วมิได้ถูกต้อง
กรรมของพี่เองแต่ก่อนกาล ๗๖๖ คำ ๗๖ C

ยุขัน เล่ม 2 เลขที่ 9

จากบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 2 เลขที่ 9 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงซำปี ประกอบกิริยาของตัวละครอุเชนที่กำลังโศกเศร้า เพราะครุ่นคิดถึงความรักของตนกับ นางวัลลุมาลีที่มอบให้แก่กันตลอดระยะเวลา 7 ปีว่าเป็นกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อนที่ติดตัวอุเชนมา เพราะอุเชนกับนางวัลลุมาลีต่างมีความรักต่อกัน แต่อุเชนกลับไม่เคยได้ใกล้ชิดกับนางวัลลุมาลี เกินไปกว่าการเซยชมผ้าสไบของนาง เนื่องจากอุเชนได้ให้คำสัตย์ต่อนางวัลลุมาลีว่าจะไม่ถูกเนื้อ ต้องตัวนางตลอดระยะเวลาที่แม่ทัพสุสีหล้า บิดาของนางวัลลุมาลี ยกทัพไปรบกับท้าวกาหรั แห่งเมืองมูหริด ที่แข็งเมือง

4.2.3.1.2 ท่วงทำนองเพลงร้องที่อ่อนหวาน ไพเราะ มี 9 เพลง ได้แก่

4.2.3.1. 2.1 เพลงชาตรี และเพลงไอ้โลม

เพลงชาตรี และเพลงไอ้โลม ใช้ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราตีของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 และบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เพลงชาตรี ใช้ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราตีของ
ตัวละคร

ชาตรี
๑ น้องรัก
พี่จะเล่าให้ฟังแต่หลังมา
วันเมื่อบิดาเจ้ายกพล
ไปดูเล่นจึงเห็นเจ้าดวงใจ
กุศลผลบุญพี่ทำไว้
ควรฤาแก้วตาไม่ปรานี

นงลักษณ์ผู้ยอดเสนาหา
เดิมจะพบแก้วตาอย่าใจ
ใจพี่รอรออยู่ไม่ได้
รักใคร่เป็นพันพันทวี
พี่จึงขึ้นมาได้ถึงโฉมศรี
เหมือนฆ่าพี่ให้ม้วยมรณา

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงชาตรี ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราตีของตัวละครอุเชน หลังจากที่อยู่เชน

สามารถปีนตึกที่นางวัลลุมาลีอาศัยอยู่ขึ้นมาได้ และได้พบกับนางวัลลุมาลีอย่างที่ไม่หวังไว้ อุเซนจึงได้เล่าให้นางวัลลุมาลีว่า วันที่แม่ทัพสุสีหหล้า บิดาของนางวัลลุมาลียกทัพไปปราบท้าวกาหรั แห่งเมืองมุกหิจิต ที่แข็งเมืองนั้น เป็นวันที่อุเซนเกิดความรู้สึกรักอันใจ ออยากจะไปดูการยกทัพให้ได้ ในขณะที่อุเซนดูการยกทัพอยู่นั้น อุเซนได้พบกับนางวัลลุมาลีเป็นครั้งแรกและอุเซนก็รักนางวัลลุมาลีทันทีที่ได้พบ ทั้งนี้อุเซนยังได้อ้างว่าการที่ตนเองสามารถปีนตึกขึ้นมาหานางวัลลุมาลีได้นั้น เป็นเพราะบุญกุศลที่อุเซนเคยทำไว้ช่วยหนุนนำ แต่ถ้านางวัลลุมาลีไม่ปราณีต่อความรักที่อุเซนมีให้ ก็เหมือนกับว่านางวัลลุมาลีได้ฆ่าอุเซนให้ตายนั่นเอง

เพลงไอ้โลม ใช้ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราสี
ของตัวละคร

ไอ้โลม

๑ น้องเอยน้องรัก
พี่จะเล่าให้ฟังแต่หลังมา
วันเมื่อบิดาเจ้ายกพล
ไปดูเล่นจึงเห็นเจ้าดวงใจ
เจ้าเดินมาข้างหน้าชนนี้
จนถึงทางแยกกลับตา
กุศลผลบุญที่ทำไว้
ควรขับพี่ได้ไม่ปราณี

เยวลักษณะผู้ยอดเสนาหา
ซึ่งวาสนาเข้าดลใจ
ใจพี่ร้อนรนไม่อยู่ได้
รักใคร่ผูกพันแต่นั้นมา
ฝ่ายพี่เดินทางข้างขวา
ตั้งพี่ว่าจะม้วยชีวี
พี่จึงขึ้นมาได้ถึงโฉมศรี
เหมือนเจ้าแกล้งฆ่าพี่ให้มรณา

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนองเพลงไอ้โลม ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราสีของตัวละครอุเซน หลังจากที่อุเซนสามารถปีนตึกที่นางวัลลุมาลีอาศัยอยู่ขึ้นมาได้ และได้พบกับนางวัลลุมาลีอย่างที่ไม่หวังไว้ อุเซนจึงได้เล่าให้นางวัลลุมาลีว่า วันที่แม่ทัพสุสีหหล้า บิดาของนางวัลลุมาลียกทัพไปปราบท้าวกาหรั แห่งเมืองมุกหิจิต ที่แข็งเมืองนั้น เป็นวันที่อุเซนเกิดความรู้สึกรักอันใจ ออยากจะไปดูการยกทัพให้ได้ และในขณะที่อุเซนดูการยกทัพอยู่นั้น อุเซนได้เห็นนางวัลลุมาลีเป็นครั้งแรกและอุเซนก็รักนางวัลลุมาลีทันทีที่ได้พบ จากนั้นนางวัลลุมาลีได้เดินนำมารดาเพื่อกลับบ้าน ส่วนอุเซนเดินอยู่ทางด้านขวามือของนางวัลลุมาลี จนกระทั่งเดินมาถึงทางแยกที่อุเซนกับนางวัลลุมาลีต้องแยกกันเดินคนละเส้นทาง ซึ่งการที่อุเซนต้องแยกกับนางวัลลุมาลีในครั้งนี้ทำให้อุเซนแทบสิ้นชีวิต แต่ทั้งนี้อุเซนได้อ้างว่าการที่ตนเองสามารถปีนตึกขึ้นมาหานางวัลลุมาลีได้นั้น เป็นเพราะบุญกุศลที่อุเซนเคยทำไว้ช่วยหนุนนำ แต่ถ้านางวัลลุมาลีไม่ปราณีต่อความรักที่อุเซนมีให้ก็เหมือนกับว่านางวัลลุมาลีได้ฆ่าอุเซนให้ตาย

จากเพลงชาติรี ที่ใช้ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราตีของตัวละครอุเชนที่แสดงออกต่อนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 และเพลงไอ้โถม ที่ใช้ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราตีของตัวละครอุเชนที่แสดงออกต่อนางวัลลุมาลี ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ที่ยกมาอธิบายข้างต้นเป็นการนำเพลงชาติรี และเพลงไอ้โถม มาประกอบเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่มีใจความสำคัญเดียวกัน แต่ใช้เพลงร้องที่แตกต่างกัน แต่เป็นเพลงร้องที่จัดอยู่ในเพลงร้องที่มีท่วงทำนองเพลงร้องที่อ่อนหวาน ไพเราะ ซึ่งใช้ประกอบการแสดงความรักและการเกี่ยวพาราตีของตัวละครเหมือนกัน

4.2.3.1.2.2 เพลงชมโฉม

เพลงชมโฉม ใช้ประกอบการชมความงามของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เชิดฉิ่ง ชมโฉม

๑ ลอดองค์ลงแอบแนบน้อง

พิศทรงส่งโฉมประโลมใจ

พัคตร์น้องต้องแสงจันทร์

คอยให้เสียงกระซิบมาบอกพลาง

จะถูกต้องกายาก็หาไม่

รำรำจะใคร่ประโลมนาง

นิ่งพิจารณาอยู่แนบข้าง

ว่าพี่มาหานางเทวี

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนองเพลงชมโฉม ประกอบการชมรูปร่างอันงดงามของนางวัลลุมาลี หลังจากที่ถูกอุเชนลอบปิ่นขึ้นตีกได้สำเร็จและพบว่านางวัลลุมาลีกำลังนอนหลับอยู่ อุเชนจึงได้นอนลงเคียงข้างนางวัลลุมาลีแต่ก็ไม่ได้แตะต้องร่างกายของนางวัลลุมาลี จากนั้นอุเชนกระซิบบอกนางวัลลุมาลีว่า อุเชนมาหานางวัลลุมาลี

4.2.3.1.2.3 เพลงชมดวง

เพลงชมดวง ใช้ประกอบการชมความงามของธรรมชาติ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

ชมดวง

๑ ฝ่ายพี่น้องทั้งสององค์

ร่มรื่นพื้นพนมพนาวา

ยางยุงสูงเสลาแก่นกรา

ขานางสล่างสล่างโตรกไตร

เข้าป่าระหงดงไม้ใหญ่

ที่สูงก็สูงเป็นเหล่ากัน

เสด็จเข้าดงพฤษภา

บังแสงสุริยาอโชนทภัย

แก่นกราสลัมไสล

ไข่นาเปลาเปลาอยู่เรียงรัน

ใบก้านชดชื้ออยู่หน้าัน

พันระไม้พุ่มอยู่รายราย

ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงชมดง ประกอบการชมความงามของบรรดาต้นไม้ นานาพันธุ์ ที่ทำให้ป่าร่มรื่น และช่วย บังแสงแดดให้แก่ยูซันกับลิขิตกุมารระหว่างเสด็จอยู่ในป่า อันได้แก่ ต้นยาง ต้นยุง ต้นเสลา ที่ยืนต้น สูง ต้นกันเกรา ที่ยืนต้นสวยอยู่แถบเนินไสลด ต้นชานาง ที่ยืนต้นสูงเป็นหมู่ๆ อยู่ในช่องลึกของภูเขา ต้นไช้เนากับต้นเปล้า ที่ยืนต้นเรียงกันไป ส่วนไม้พุ่มก็เรียงรายอยู่ทั่วบริเวณ

4.2.3.1.2.4 เพลงโทน และเพลงชมตลาด

เพลงโทน และเพลงชมตลาด ใช้ประกอบการอาบน้ำแต่งกาย หรือการสรรเสริญเครื่องของตัวละคร

4.2.3.1.2.4.1 เพลงโทน

เพลงโทน ใช้ประกอบการอาบน้ำแต่งกาย หรือการสรรเสริญเครื่องของ ตัวละครฝ่ายชาย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

โทน

๑ อาบน้ำทาแป้งแต่งกาย
คาดปั้นเหน่งทองละองตา

นุ่งยกกระจายมีค่า
เหน็บกริชห้อยผ้าเช็ดหน้าพราย

ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงโทน ประกอบการอาบน้ำแต่งกายของแม่ทัพสุสีหล้า แห่งเมืองสิบสองพสุธา บิดาของ นางวัลลุมาลี ก่อนที่จะเดินทางออกจากที่อยู่อาศัย ไปตรวจความเรียบร้อยของการเตรียมทัพ เพื่อยกทัพไปปราบปรามท้าวกาหรั แห่งเมืองมูหังจิต ที่แข็งเมือง ซึ่งแม่ทัพสุสีหล้าได้อาบน้ำ ทาแป้ง แล้วแต่งกายด้วยการนุ่งผ้ายกที่มีลวดลายกระจายเต็มผืนผ้า คาดปั้นเหน่งที่ทำจากทองคำ เหน็บกริชไว้ที่เอว และห้อยผ้าเช็ดหน้า

4.2.3.1.2.4.2 เพลงชมตลาด

เพลงชมตลาด ใช้ประกอบการอาบน้ำแต่งกาย หรือการสรรเสริญเครื่องของตัวละครฝ่ายหญิง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูซัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เสมอ ชมตลาด

๑ อาบน้ำทาแป้งแต่งกาย
นุ่งยกสุวรรณพรรณราย
เจียรบาดตาดทองละองตา

กวัดกันเกศาเจ็ดฉาย
ใส่เสื้อลายเยียรบับขลิบติด
ทั้งสองซ้ายขวาเหน็บกริช

งามทรงอย่างชายเรื่องฤทธิ์

โปกผ้าตะบิตแล้วไคลคลา

ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงชมตลาด ประกอบการอาบน้ำแต่งกายเพื่อปลอมตัวเป็นผู้ชายของนางวัลลุมาลี ก่อนที่ นางวัลลุมาลีจะเดินทางไปหาอุเชน ซึ่งกำลังรอรับโทษประหารชีวิต เพราะต้องโทษในข้อหาเดินผิด เวลาของเมืองสิบสองเหลี่ยม โดยนางวัลลุมาลีได้อาบน้ำ ทาแป้ง กวดผม กันไรมผม และแต่งกาย ด้วยการนุ่งผ้ายกทอง สวมเสื้อที่มีลวดลายซึ่งทำจากผ้าเยียรบับ คาดเจียรबाटที่มาจากผ้าตาด เห็นบริขารที่เอวข้างซ้ายและข้างขวา รวมทั้งโปกผ้าพันตะบิต จากนั้นจึงออกเดินทางไปหาอุเชน

4.2.3.1.2.5 เพลงฉุยฉาย

เพลงฉุยฉาย ใช้ประกอบการบรรยายอารมณ์ดีใจ ฟุ้งพอใจ ของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 8 เลขที่ 25 ดังนี้

● บัดนั้น	นางกำนัลรับสั่งใส่เกศา
ก็คลาไคลไปปราสาทพระธิดา	วันทาแล้วทูลแถลงพลัน
ว่าพระปิ่นโมลีอิศรา	ใช้เข้ามาเชิญแม่จอมขวัญ
ให้เสด็จไปชมนกเบญจพรรณ	กระแสนั้นจะประทานพระเทพี ๗ ฉุยฉาย ๔ คำ ๗ะ

ยฺขัน เล่ม 8 เลขที่ 25

จากบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 8 เลขที่ 25 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงฉุยฉาย ประกอบการบรรยายอารมณ์ดีพระทัย ฟุ้งพอใจของนางบุษหรี พระธิดาของ ท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี หลังจากที่นางบุษหรีทรงทราบจากนางกำนัลของท้าวปะรังศรีว่า ท้าวปะรังศรีให้มาทูลเชิญนางบุษหรีไปทอดพระเนตรนกหัสรังสี ยังปราสาทของท้าวปะรังศรี และนก หัสรังสีที่ท้าวปะรังศรีดำนี้ จะประทานแก่นางบุษหรีให้ทรงเลี้ยงดูต่อไป

4.2.3.1.2.6 เพลงสระบุหรง

เพลงสระบุหรง ใช้ประกอบการบรรยายอารมณ์อันแจ่มใส สดชื่นรื่นเริง และมีความสุขของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

สระบุหรง	
● ทั้งสองพระองค์ก็เล่นน้ำพุ	ฟุ้งกระเซ็นดังฝอยฝน
แสนสบายคล้ายร้อนผ่อนปรน	สองสรงชลธารสำราญกาย
แล้วพระเก็บกรวดในท้องธาร	อันงามชัชวาลดังแสงฉาย

วาวแววล้วนแก้วศิลาลาย
บ้างเป็นนิลรัตน์ปีทมราช
เย็นรอนอ่อนแสงพระสุริยา

พร้อมพรายมรกตจรณา
สองสวาทชมเล่นहरรรษา
ลินลาตามเขาลำเนาไพร

ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงสระบุหรง ประกอบการบรรยายอารมณ์อันแจ่มใส สดชื่นรื่นเริง และมีความสุขของตัวละครยฺขัน กับลลิตา ขณะทรงเล่นน้ำพุและสงรงน้ำในลำธารเพื่อคลายร้อน ทั้งยังทรงเก็บกรวด แก้วที่แวววาว หินที่มีลาย มรกตที่แพรวพราย ทองคำ นิล และทับทิม ที่ส่องแสงอยู่ในลำธารมาทอดพระเนตรเล่น อย่างสนุกสนาน จนกระทั่งถึงเวลาเย็น เมื่อพระอาทิตย์อ่อนแสงลงแล้ว ยฺขันกับลลิตากุมารจึงเสด็จไป ตามป่าเขาลำเนาไพรต่อไป

4.2.3.1.3 ท่วงทำนองเพลงร้องที่โหยหวน คร่ำครวญ มี 3 เพลง ได้แก่ เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ และเพลงไอ้ร้าย

4.2.3.1.3.1 เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ และเพลงไอ้ร้าย

เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ และเพลงไอ้ร้าย ใช้ประกอบการแสดงอารมณ์ เศร้าโศก เสียใจ เหงาหงอย คร่ำครวญ และรำพึงรำพันของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 บทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 7 เลขที่ 24 และบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 21 เลขที่ 58 ดังนี้

เพลงพญาโศก ใช้ประกอบการคร่ำครวญและรำพึงรำพันของตัวละคร

พญาโศก

๑ ครั้นถึงตึกใหญ่เข้าในห้อง
ไอ้ไอ้พุ่มพวงดวงใจ
พี่ได้เห็นนางในวันนี้
จับจิตพี่อยู่ตรึงตรา
แม้พี่มิได้แนบชิด
ยามใดพี่จะได้พาที่
ว่าพี่อาดูรพูนทเวษ
พลิกกลับสับสนทรร้อน
ไไหนเลยแต่จะมีสุข
โหยหวนป่วนใจไม่นิทรา

คะนึ่งน้องรัฐจวนครวญใคร
เมื่อไรจะได้พบกัลยา
ใจพี่คิดรักเป็นหนักหนา
เสนาหาสุดแสนพันทวี
จะสู้ม้วยชีวิตด้วยโฉมศรี
แจ้งในทรวงพี่ที่เราร้อน
นึ่งนอนชลเนตรลงอาบหมอน
ยิ่งคิดยิ่งสะท้อนถอนวิญญา
จะมีแต่ความทุกข์โหยหา
จนแสงทองส่องฟ้าราตรี

ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงพญาโศก ประกอบการคร่ำครวญและรำพึงรำพันของตัวละครอุเชน ที่เฝ้าคิดถึงแต่นางวัลลุมาลี จนนอนไม่หลับ แม้เวลาจะล่วงเลยมาจนถึงเช้าวันใหม่แล้วก็ตาม เพราะหลังจากที่อุเชนได้เห็น นางวัลลุมาลีในวันนี้เป็นครั้งแรก อุเชนก็ได้แต่ครุ่นคิดว่าเมื่อไรตนเองถึงจะได้ใกล้ชิดและพูดคุยกับ นางวัลลุมาลี อีกทั้งอุเชนยังคิดว่าตั้งแต่นี้ไปตนเองคงมีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข และชีวิตคงจะมีแต่ ความทุกข์ แม้เวลานอนก็ต้องร้องไห้จนน้ำตาอาบหมอน หากอุเชนไม่ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับ นางวัลลุมาลี

เพลงพรรณให้ ใช้ประกอบการคร่ำครวญและรำพึงรำพันของตัวละคร

พรรณให้

● เมื่อนั้น	ยูชันทรงโฉมเสนาหา
สถิตแท่นตำหนักสวนมาลา	หอมกลิ่นบุปผาน่าใคร่เชย
ระบัดดอกออกช่อต่อก้าน	ยังไม่วายอาวรณ์นอกเอ๋ย
วิตกถึงประวะลิ้มไม่ลิ้มเลย	ได้เสวยเซยสไปที่ได้มา
ทรงลู่บจูบชมบรมสุข	ค่อยสบายคลายทุกข์ถวิลหา
กอดประทับกับทรงพระราชา	กรกำยพักตราจาบัลย์ ฯ ๖ คำ

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงพรรณให้ ประกอบการคร่ำครวญและรำพึงรำพันถึงนางประวะลิ้มของยูชัน ขณะที่ยูชันประทับ บนพระแท่นของตำหนักที่อยู่ในสวนอุทยานของเมืองประรังสี ในช่วงเวลาที่ดอกไม้กำลังผลิดอก และต้นไม้กำลังแตกใบ แผ่กิ่งก้านสาขา ยูชันจึงทรงเซยชม ลูบไล้ จูบ และประทับผ้าสไบ ของนางประวะลิ้มไว้กับพระทรงของยูชัน เพื่อให้คลายความโศกเศร้าที่ยูชันต้องจากนางประวะลิ้ม มา

เพลงไอ้ร้าย ใช้ประกอบการแสดงอารมณ์เศร้าโศก เสียใจของตัวละคร

ไอ้ร้าย

● เมื่อนั้น	ยูชันร้อนจิตตั้งพิษศร
ดังใครห้ำหั่นฟันพอน	ภูธรเศร้าในพระทัยหนัก
กลั่นความวิโยคโศกสร้อย	ละห้อยพระทัยเพียงอกหัก

แต่นั่งตะลึงอยู่เป็นครู่พัก

ทรงศกดิ์มิได้พาที่ ฯ ๔ คำ

ยูชัน เล่ม 21 เลขที่ 58

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 21 เลขที่ 58 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงโอร่าย ประกอบการแสดงอารมณ์เศร้าโศก เสียใจของตัวละครยูชัน ที่ทรงทราบจากพระมุนีว่า ท้าวอุรังยิต แห่งเมืองอุรังยิต พระบิดาของยูชันสวรรคตแล้ว ซึ่งความเศร้าโศก เสียใจ ที่เกิดขึ้นกับ ยูชัน เมื่อทรงทราบว่าพระบิดาสวรรคตนี้ ถึงกับทำให้ยูชันประทับนั่ง ตกตะลึง และไม่ตรัสคำใด ออกมาเลยในช่วงขณะหนึ่ง

4.2.3.1.4 ท่วงทำนองเพลงร้องที่เรียบ ๆ กลาง ๆ มี 3 เพลง ได้แก่ เพลงยานี เพลงปิ่นตลิ่ง และเพลงสมิงทอง

4.2.3.1.4.1 เพลงยานี

เพลงยานี ใช้ประกอบการกล่าวถึงตัวละครที่มีฤทธิ์ ดังปรากฏใน บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ดังนี้

ยานี

๐ มาจะกล่าวบทไป
อยู่ฝั่งสมุทรข้างหนึ่งนั้น
บัดนี้ก็ถึงกำหนดแล้ว
ครั้นคิดเท่านั้นมิทันช้า
แม่จะกลับไปรับยูชัน
ลูกน้อยเจ้าคอยอยู่จงดี
สั่งลูกแก้วมาเพลาเที่ยง
ปีกหางคว่างคว่างวางมา
เสียงปีกกลอกกลับขยับมา
ดังวายุระบัดหนักร้าย
พุดกันก็ไม่ได้ยินศัพท์
เจ้านครประชากรทั้งมวล

ถึงแม่หนักอินทรีในไพรสณฑ์
ได้นัดแนะกันกับลูกยา
ยูชันลูกแก้วจะคอยหา
จึงสั่งลูกยาสุกณี
ถึงผัดนัดกันกับโฉมศรี
แม่นี้จะไปไม่อยู่ช้า
เสียงปีกกลมลั่นสนั่นป่า
ก็ถึงพาราได้ยามปลาย
ดังกรุงพาราจะฉิบหาย
ทำลายนครให้แปรปรวน
เพราะพายุพยับหึ่งหวน
ชวนกันอัศจรรย์เป็นพันหนัก ๗๒ คำ

ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 8 เลขที่ 17 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงยานี ประกอบการกล่าวถึงตัวละครแม่หนักอินทรี ที่อาศัยอยู่ในป่าริมฝั่งมหาสมุทรที่ขวางกั้น ระหว่างเมืองอุรังยิตของยูชันกับเมืองอุเรเสนของนางประวะลิม ได้บอกกับลูกนกอินทรีว่าจะบินไป รับยูชันที่เมืองอุเรเสน ตามที่ได้ให้สัญญากับยูชันไว้ว่าหลังจากที่ยูชันไปถึงเมืองอุเรเสนครบ สามเดือนแล้วแม่หนักอินทรีจะไปรับ เมื่อแม่หนักอินทรีได้บอกแก่ลูกนกอินทรีแล้ว แม่หนักอินทรีก็บิน

ออกจากป่าเพื่อบินข้ามมหาสมุทรไปในเวลาเที่ยงวัน เนื่องจากแม่นกอินทรีเป็นนกอินทรีขนาดยักษ์ ที่มีพลังกำลังในการบินมหาศาล จึงทำให้เสียงกางปีกเพื่อออกบินของแม่นกอินทรีมีเสียงดังสนั่นป่า และแล้วแม่นกอินทรีก็บินมาถึงเมืองอุเรเสนในเวลาปลายของยามหนึ่ง แต่เสียงขยับปีกของแม่นกอินทรีก็เกือบจะทำให้เมืองอุเรเสนถูกทำลาย เพราะปีกที่ขยับของแม่นกอินทรีทำให้เกิดพายุรุนแรงจนกลบเสียงของผู้คนที่พูดจากัน ซึ่งสร้างความอัศจรรย์ใจแก่ท้าวอุเรเสนและประชาชนของเมืองอุเรเสนเป็นอย่างยิ่ง

4.2.3.1.4.2 เพลงปิ่นดลิ่ง และเพลงสมิงทอง

เพลงปิ่นดลิ่ง และเพลงสมิงทอง ใช้ประกอบการบรรยายหรือเล่าเรื่องที่ไม่ต้องแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกใดเป็นพิเศษ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 และบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 21 เลขที่ 58 ดังนี้

เพลงปิ่นดลิ่ง ใช้ประกอบการบรรยายหรือเล่าเรื่องที่ไม่ต้องแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกใดเป็นพิเศษ

ปิ่นดลิ่ง

๑) แต่งคดียุชันเรื่องศรี
ทูลเชิญอัยภาคลาไคล

เข้าในกฎบังคมไหว้
ออกในหน้าบรรณศาลา

ยูชัน เล่ม 21 เลขที่ 58

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 21 เลขที่ 58 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนองเพลงปิ่นดลิ่ง ประกอบการบรรยายถึงเนื้อเรื่องในตอนที่กำลังกล่าวถึง ยูชันเสด็จเข้าไปถวายบังคมพระมุนีและทูลเชิญพระมุนีออกมายังหน้าบรรณศาลา เพื่อที่ ยูชันจะได้ทูลถามพระมุนีเกี่ยวกับพระสุบินที่ ยูชันทรงสุบินถึง

เพลงสมิงทอง ใช้ประกอบการบรรยายหรือเล่าเรื่องที่ไม่ต้องแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกใดเป็นพิเศษ

สมิงทอง

๑) ว่าพลงนางทรงฉลองพระบาท
เที่ยวไปเจ้าเก็บดอกไม้ชม
นางเก็บพุทธรักษาตรีเรือนยาย
นางชมนางแยมแกมจำปา
ทั้งบานไม่รู้โรยแลลำดวน
บานแยมงามรายทั้งกล้วยไม้

กับพี่เลี้ยงประพาสแต่ร่มร่ม
ภิรมย์ส่งเสียงเลี้ยวมา
เยื้องกรายเวียนรอบร่มพฤกษา
รักซ้อนซ่อนล้าชบาไทย
ดาวเรืองเหลืองนวลแลหงอนไก่
สัตตบุษย์พุดไทยช่องแมว

มะลิซ้อนซ่อนกลิ่นกาบเกิด
ดอกกุหลาบสุกรมนมแมว

จำปีวิเศษเกดแก้ว
ผ่องแผ้วนารักนำชม

ยุชัน เล่ม 3 เลขที่ 11

จากบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 3 เลขที่ 11 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงสมิงทอง ประกอบการบรรยายถึงดอกไม้และต้นไม้ชนิดต่างๆ ได้แก่ ดอกพุทธรักษา ที่อยู่ริมเรือนของยายเฒ่าเฝ้าสวนอุทยาน ดอกนางแย้ม ดอกจำปา ดอกรักซ่อน ดอกชบาไทย ดอกบานไม่รู้โรย ดอกลำตวน ดอกดาวเรือง ดอกหงอนไก่ ดอกกล้วยไม้ ดอกสัตตบุชย์ (ดอกบัวหลวง) ดอกพุด ดอกช่อแงว ดอกมะลิซ้อน ดอกซ่อนกลิ่น ต้นเกด ดอกจำปี ต้นเกด ดอกแก้ว ดอกกุหลาบ ต้นสุกรม และต้นนมแมว ที่นางประวะลิ้ม พระธิดาของท้าวอุเรเสน แห่งเมืองอุเรเสน กับนางสนทยาพี่เลี้ยง พระพี่เลี้ยง พบและช่วยกันเก็บในอุทยาน

4.2.3.1.5 ท่วงทำนองเพลงร้องที่ใช้เฉพาะกรณี มี 3 เพลง ได้แก่ เพลงร้าย เพลงพัชชา และเพลงเอกบท

4.2.3.1.5.1 เพลงร้าย

เพลงร้าย ใช้ในการดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว กระชับ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

ร้าย

๑ ครั้นสิ้นแสงสีสุรียา
สำเนียงก็ก้องธรณี

ปักขามาถึงกรุงศรี

ดั่งบุรีจะล่มจมไป ฯ ๒ คำ ร่ำสามลา ฯ

ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนองเพลงร้าย ประกอบการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและกระชับ ในตอนที่กล่าวถึง การบินจากป่ามาสู่เมืองอุเรเสนของแม่นกอินทรี ที่การกระพือปีกของแม่นกอินทรีทำให้เกิดเสียงดังกึกก้องไปทั่วแผ่นดิน ดังจะทำให้เมืองอุเรเสนล่มจมไปได้

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังสกุณีว่ามา

ยุชันเจ็ดโฉมเส่นหา

พระราชาค่อยได้สมประดี ฯ ๒ คำ ฯ

ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงร้าย ประกอบการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและกระชับ ในตอนที่กล่าวถึง ยูชันได้สติคืนมา หลังจากที่แม่หนักอินทรีปลอบใจว่าจะช่วยไปปรับนางประวะลิ้มมาหา ยูชันยังเมืองอูร์งหยิด

ร้าย

๑ บัดนั้น

กัมเกล้ากราบงามสามลา

นางกำนัลรับสั่งใส่เกศา

ลงมาปราสาทพระบุตรี ๗ ๒ คำ ชุบ ๗๕

ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงร้าย ประกอบการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและกระชับ ในตอนที่กล่าวถึง นางกำนัลซึ่งรับ พระบัญชาจากท้าวปะรังสี ให้มาหลอกเอานกหัสติศรีจากนางบุษหรี พระธิดาของท้าวปะรังสี ได้ถวายบังคมลาท้าวปะรังสี สามครั้ง และลงมาจากปราสาท เพื่อไปปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับ พระบัญชา

4.2.3.1.5.2 เพลงพัตชา

เพลงพัตชา ใช้บรรเลงประกอบการทำขวัญ การปลอบขวัญ ดังปรากฏใน บทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ดังนี้

พัตชา

๑ นอนเกิดน้องจะกล่อม

ใจน้องนี้กช่วยปรารมภ์

นอนละม่อมสอดสร้อยสน

เมื่อไรจะสมความคิดเอย ๗ ๘

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 2 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนอง เพลงพัตชา บรรเลงประกอบการปลอบขวัญที่นางวัลลุมาลีกระทำต่ออุเชน เนื่องจากอุเชนกำลังวิตกกังวลเกี่ยวกับความรักของตนกับนางวัลลุมาลี ที่ยังมองไม่เห็นช่องทางที่จะสมหวังได้ในเร็ววันนี้ เพราะแม่ทัพสุสีหล้า บิดาของนางวัลลุมาลี ยังไม่กลับมาจากการรบ ซึ่งความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นกับอุเชนนี้ ส่งผลให้อุเชนนอนไม่หลับ นางวัลลุมาลีจึงต้องร้องเพลงกล่อมให้อุเชนนอนหลับ

4.2.3.1.5.3 เพลงเอกบท

เพลงเอกบท ใช้ประกอบการบรรยายความในสาร และการอ่านสาร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

เอกบท

๑ ในลักษณะศุภสารนี้
ขอฝากพระน้องกับสองนาง
ถวายสมเด็จพระบิดุรงค์
เจ้าดวงยิวหวาน้อยใจ
จะบอกป่วยอยู่แต่ปราสาท
กลัวไม่เชื่อจึงให้อนุชา

ว่าตัวพี่จำไปไกลข้าง
อันนภพนั้นอย่างพี่พาไป
จะกลับมารับอนงค์ให้จงได้
ว่าพี่ไกลจากแก้วกัลยา
แต่ครั้งนี้เจ้าพี่อย่าโหยหา
อยู่ด้วยกัลยาวิลาวัณย์ ๗ ๖ คำ ๗๖

ยฺขัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้ท่วงทำนองเพลงเอกบท ประกอบการบรรยายความในสารที่ยฺขันเขียนถึงนางประวะลิม ก่อนที่ยฺขันจะเสด็จหนีออกจากเมืองอุเรเสน ด้วยความช่วยเหลือของแม่นกอินทรี ซึ่งเนื้อความในสารกล่าวว่า ยฺขันจำเป็นต้องไปจากนางประวะลิม จึงฝากสารนี้ไว้ให้ลิขิตกุมารกับนางประวะลิม และนางสนทยาพี่เลี้ยงได้อ่าน ส่วนนกหัสติศรีของนางประวะลิมนั้น ยฺขันจะนำไปถวายท้าวอูรังยิต พระบิดาของยฺขัน และหลังจากที่ยฺขันได้ถวายนกหัสติศรีแด่พระบิดาแล้ว ยฺขันจะกลับมารับนางประวะลิมไปยังเมืองอูรังยิต รวมทั้งยฺขันได้บอกกับนางประวะลิมว่า อย่าน้อยพระทัยที่ยฺขันต้องไปจากนางประวะลิม ส่วนการเข้าเฝ้าท้าวอุเรเสน พระบิดา และการเข้าเฝ้าพระมเหสีวัลลุมาลี พระมารดานั้น ให้นางประวะลิมทูลทั้งสองพระองค์ว่านางประวะลิมประชวร อยากจะประทับอยู่แต่ในปราสาท นอกจากนี้ยฺขันได้บอกกับนางประวะลิมอีกว่า อยาโหยหายฺขัน เพราะยฺขันได้ให้ลิขิตอยู่เป็นเพื่อนนางประวะลิม เพื่อเป็นข้อพิสูจน์ว่า ทุกสิ่งที่ยฺขันเขียนไว้ในสารเป็นความจริงและเชื่อถือได้

จากท่วงทำนองเพลงร้องที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน จำนวน 19 เพลง ได้แก่ เพลงช้า เพลงช้าปี เพลงชาตรี เพลงไอ้โลม เพลงชมโฉม เพลงชมดง เพลงโทน เพลงชมตลาด เพลงฉุยฉาย เพลงสระบุหรง เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ เพลงไอ้ร้าย เพลงยานี เพลงปิ่นดลิ่ง เพลงสมิงทอง เพลงร้าย เพลงพัดชา และเพลงเอกบท ที่อธิบายมาข้างต้น พบว่ามีท่วงทำนองเพลงร้อง จำนวน 5 เพลง ได้แก่ เพลงฉุยฉาย เพลงสระบุหรง เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ และเพลงพัดชา เป็นท่วงทำนองเพลงเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

4.2.3.2 การบรรจุเพลงหน้าพาทย์

การบรรจุเพลง หมายถึง การเลือกใช้เพลงให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทละคร เพื่อสื่ออารมณ์และเสริมบรรยากาศให้การแสดง

เพลงหน้าพาทย์ หมายถึง เพลงบรรเลงที่มีท่วงทำนอง มีจังหวะ และมีอารมณ์เพลง ใช้สำหรับประกอบการเคลื่อนไหวของมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ ในการแสดงละคร โดยมีการกำหนดแบบแผนการใช้อย่างแน่นอน ดायตัว

ดังนั้นการบรรจุเพลงหน้าพาทย์ จึงหมายถึง การเลือกใช้เพลงหน้าพาทย์ที่มีการกำหนดแบบแผนการใช้อย่างตายตัว สำหรับประกอบการเคลื่อนไหวของมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ ในการแสดง เพื่อสื่ออารมณ์และเสริมบรรยากาศให้การแสดง

เพลงหน้าพาทย์ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ มี 17 เพลง ได้แก่ เพลงเสมอ เพลงเชิด เพลงเชิดฉิ่ง เพลงฉิ่ง เพลงกลม เพลงกลองโยน เพลงพญาเดิน เพลงซุบ เพลงสาธุการ เพลงตระ เพลงตระบองกัน เพลงรั้วสามลา เพลงรั้ว เพลงกราวนอก เพลงโอด เพลงทยอย และเพลงลงสร แบ่งตามกิริยาที่ตัวละครแสดงออก ได้ดังนี้

4.2.3.2.1 เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมาของตัวละคร

เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมาของตัวละคร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงเพื่อให้ทราบว่า ตัวละครที่ถูกกล่าวถึงกำลังจะเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง ซึ่งเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการเดินทางของตัวละครดังกล่าวนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพของตัวละครว่าเป็นใคร และมีลักษณะของการเดินทางที่รีบร้อนหรือไม่รีบร้อน

กลอนบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ มีเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมาของตัวละคร 8 เพลง ได้แก่ เพลงเสมอ เพลงเชิด เพลงเชิดฉิ่ง เพลงฉิ่ง เพลงกลม เพลงกลองโยน เพลงพญาเดิน และเพลงซุบ

4.2.3.2.1.1 เพลงเสมอ

เพลงเสมอ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมาในระยะใกล้ของตัวละคร หรือการเข้าออกจากห้องหนึ่งไปยังอีกห้องหนึ่งของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

... เสด็จจากแท่นแก้วลงกรณี	บทจรออกพระโรงรจนา
เสมอ	
๑ ลตองค์ลงนั่งบัลลังก์อาสน์	พร้อมอำมาตย์เฝ้าแน่นหนา
จึงมีพระราชบัญชา	ตรัสกับเสนาธิบดี
บัดนี้กาหรือหังกา	ไปมาประณตบทศรี
เห็นจะยกโยธามารวี	ชาวบุรีราษฎร์จะร้อนใจ
สุสีหล้าจงยกโยธาหาญ	ไปว่าขานพุดจ้อชฌาสัย
แม้จะทำคือถือดีจะชิงชัย	จงมาให้ย่อยยับอัปรา
	ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงเสมอ บรรเลงประกอบการเสด็จจากพระแท่นที่ประทับไปสู่ท้องพระโรงของท้าวเวณมูร แห่งเมือง

สิบสองเหลี่ยม เพื่อมีพระราชบัญชาให้แม่ทัพสุสีหล่ายยกกองทัพไปปราบปรามท้าวกาหระ แห่งเมืองมุกหิจ ที่แข็งเมือง

4.2.3. 2.1.2 เพลงเซ็ด

เพลงเซ็ด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมาอย่างรีบร้อนของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เซ็ด

● เมื่อนั้น	นวลนางมาลาศรีใส
จัดแจงข่าวของที่ต้องใจ	จะไปส่งทัพพระสามี่ ...

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงเซ็ด บรรเลงประกอบกิริยาการจัดเตรียมข่าวของเครื่องใช้ของรีบร้อนของนางมาลา ภรรยาของแม่ทัพสุสีหล่า ที่จัดเตรียมไว้ให้แม่ทัพสุสีหล่า นำไปใช้ในระหว่างที่ยกทัพไปปราบปรามการแข็งเมืองของท้าวกาหระ แห่งเมืองมุกหิจ ก่อนที่นางมาลาจะไปร่วมส่งกองทัพของแม่ทัพสุสีหล่า

4.2.3.2.1.3 เพลงเซ็ดฉิ่ง

เพลงเซ็ดฉิ่ง เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาลักลอบของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

เซ็ดฉิ่ง ชมโฉม

● ลตองค์ลงแอบแนบน้อง	จะถูกต้องกายาก็หาไม่
พิศทรงส่งโฉมประโลมใจ	ร่ำรำจะใคร่ประโลมนาง
พักตร์น้องต้องแสงจันทร์รา	นั่งพิจารณาอยู่แนบข้าง
คอยให้เสียงกระซิบมาบอกพลาง	ว่าพี่มาหานางเทวี

ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงเซ็ดฉิ่ง ประกอบกิริยาที่ตัวละครอุเชนลอบชมรูปโฉมของนางวัลลุมาลีขณะนอนหลับ หลังจากที่ถูกอุเชนปีนขึ้นตึกที่นางวัลลุมาลีอาศัยอยู่ได้สำเร็จ แต่อุเชนก็ไม่ได้แต่ต้องร่างกายของนางวัลลุมาลี หากทำแค่เพียงนอนลงเคียงข้างนางวัลลุมาลี และกระซิบบอกกับนางวัลลุมาลีว่า อุเชนมาหานางวัลลุมาลี

4.2.3.2.1.4 เพลงฉิ่ง

เพลงฉิ่ง เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยานวนายาของตัวละครผู้หญิง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูขัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

เพลงฉิ่ง

๑ แล้วยางนึ่งลงอภิวาท
เชิญเสด็จภูโนยอย่าได้ช้า

ทูลองค์ภูวนาทนาถา
เข้ามายังปรารงค์ข้างใน พระ ๒ คำ C_๑

ยฺขัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงฉิ่ง บรรเลงประกอบกิริยาอันนวยนาดของนางสนหยยา พระพี่เลี้ยงของนางประวะลิม ในขณะที่ถวาย บังคมยฺขัน ก่อนที่นางสนหยยาจะทูลเชิญยฺขันให้เสด็จเข้ามายังพระปรารงค์ที่นางประวะลิมประทับ

4.2.3.2.1.5 เพลงกลม

เพลงกลม เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมาของตัวละคร เทวดาผู้ใหญ่ ที่เหาะมาทางอากาศ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

กลม

๑ เข้าในปราสาทแก้วแววฟ้า
ถึงห้องสุวรรณทนต์ไฉ
จึงหยิบสมุดบนที่มา
เสร็จแล้วนับปล้นทันที
ครั้นแล้วจึงเข้าดลใจ
ให้ดูตำราบัณฑุกฤตี

ใครจะเห็นกายาก็หาไม่
ท้าวไทอูร์งหยิดภูมิ
เขียนเรื่องตำราบัณฑุก
วางไว้ข้างที่แนบชิด
ท้าวปิ่นภพไตรอูร์งหยิด
แล้วไปดูลิตวิมานทอง

ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงกลม บรรเลงประกอบการเสด็จจากสวรรค์ชั้นดุสิตขององค์อัสัญแดหวา เข้าไปในปราสาท ของท้าวอูร์งหยิด แห่งเมืองอูร์งหยิด พระบิดาของยฺขัน เพื่อทรงพระอักษรเรื่องนกหัสร์งสี ลงบนสมุด ที่วางอยู่บนพระที่ และทรงใช้อิทธิฤทธิ์ดลพระทัยท้าวอูร์งหยิด ให้เปิดสมุดที่องค์อัสัญแดหวา ทรงพระอักษรเกี่ยวกับนกหัสร์งสี จากนั้นองค์อัสัญแดหวาจึงเสด็จกลับสวรรค์ชั้นดุสิต

4.2.3.2.1.6 เพลงกลองโยน

เพลงกลองโยน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมา ของตัวละครกษัตริย์ ที่เสด็จมาพร้อมกับขบวนข้าราชการบริวาร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยฺขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

กลองโยน

๑ เมื่อนั้น

นางวัลยุมาลีศรีใส

แลเห็นเสด็จมาแต่ไกล
ลงเส้ขับขี่ผาดโผน
ตัดตรงหน้าฉานผ่านมา

อรไทแรงขับอาชา
กระที่บโกลนพาขี่วิ่งถลา
เสนารุมจับทันที่

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลง กลองโยน บรรเลงประกอบการเสด็จของท้าวเวณูมาร แห่งเมืองสิบสองเหลียม ที่เสด็จจาก พระราชวังไปยังพลับพลาตัดสินคดีความ พร้อมด้วยเหล่าข้าราชการที่ตามเสด็จ แต่ถูก นางวัลลุมาลีขี่ม้าตัดหน้าขบวนเสด็จ และนางวัลลุมาลีก็ถูกบรรดาเหล่าเสนาจับทันที่

4.2.3.2.1.7 เพลงพญาเดิน

เพลงพญาเดิน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมา ของตัวละครกษัตริย์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

พญาเดิน

๑ เมื่อนั้น
ชักม้าวิ่งชิงคล่อง
คิดแล้ววิ่งร้องประกาศไป
เรารบกันบนหลังพาสี
เราทั้งสองลงจากมโนมัย
แล้วลงจากอาชามาพลัน

สุสีหล้าป้องบัดไม้ขัดข้อง
เห็นทำนองจะไม่ได้ที่
ดูก่อนภูวไนยบตีศรี
ถ้อยที่ต่างคนเสมอกัน
รำง้าวไว้มือเล่นเห็นขบขัน
รำง้าวก้าวถลันเข้าราวี

ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลง พญาเดิน บรรเลงประกอบการสู้รบระหว่างแม่ทัพสุสีหล้า แห่งเมืองสิบสองเหลียม กับท้าวกาหรั แห่งเมืองมุกหิจ ที่สู้รบกันบนหลังม้า แต่การสู้รบกันบนหลังม้าระหว่างแม่ทัพสุสีหล้ากับท้าวกาหรั มีผลเสมอกัน ไม่สามารถตัดสินได้ว่าใครแพ้ใครชนะ แม่ทัพสุสีหล้าจึงได้ทูลต่อท้าวกาหรัว่า ควรลง มาจากหลังม้า และสู้รบกันด้วยง้าว เพื่อจะได้รู้ผลแพ้ชนะ

4.2.3.2.1.8 เพลงชูป

เพลงชูป เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาไปมา ของตัวประกอบที่เป็นตัวละครผู้หญิง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุขัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

รำย

๑ บัดนั้น
ก้มเกล้ากราบงามสามลา

นางกำนัลรับสั่งใส่เกศา
ลงมาปราสาทพระบุตรี ฯ ๒ คำ ชูป ฯ

ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงชุบบรรเลงประกอบกิริยาไปมาของนางกำนัล ที่เดินทางไปเข้าเฝ้านางบุษหรี พระธิดาของท้าวปะรังศรี ยังปราสาทที่นางบุษหรีประทับ หลังจากที่นางกำนัลรับพระบัญชามาจากท้าวปะรังศรี ให้ล่อลวงเอานกหัสติวัชชีที่นางบุษหรีทรงเลี้ยงดูอยู่ ไปถวายท้าวปะรังศรี

4.2.3.2.2 เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการสำแดงอิทธิฤทธิ์ของตัวละคร

เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการสำแดงอิทธิฤทธิ์ของตัวละคร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงเพื่อให้เกิดความรู้สึกศักดิ์สิทธิ์ น่าเกรงขาม ในตอนที่เนื้อเรื่องของบทละครกล่าวถึงการอัญเชิญเทวดา อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นสิริมงคล หรือการแผลงฤทธิ์ของตัวละคร

บทละครนอก เรื่อง ยุชัน มีเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการสำแดงอิทธิฤทธิ์ของตัวละคร 5 เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระ เพลงตระบองกัน เพลงรัวสามลา และเพลงรัว

4.2.3.2.2.1 เพลงสาธุการ

เพลงสาธุการ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา หรือครูบาอาจารย์ เข้าสู่พิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล หรือใช้บรรเลงประกอบในพิธีสำคัญ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

สาธุการ

๑ แล้วพระรักขิตสิทธิศักดิ์	จับกรหลานรักเสนาหา
มานั่งยังบรรณศาลา	ยุชันเข้าประคองชิด
กอดจูบลูปดองพระน้องนาง	แสนสวาทพางเพียงดวงจิต
ได้เป็นเพื่อนที่ร่วมชีวิต	พี่คิดเหมือนร่วมพระมารดา

ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงสาธุการ บรรเลงประกอบการมีตัวตนของลิขิต หลังจากที่พระรักขิตฤาษีทำพิธีเสกลิขิตขึ้นมาจากรูปวาดได้สำเร็จ จากนั้นพระรักขิตฤาษีจึงประคองลิขิตให้เข้ามานั่งในศาลาที่มียุชันรอรับลิขิตอยู่ เมื่อยุชันได้พบกับลิขิตแล้ว ยุชันก็รักลิขิตเหมือนกับเป็นพระอนุชาร่วมพระมารดาพระองค์เดียวกัน

4.2.3.2.2 เพลงตระ

เพลงตระ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการแปลงกายของตัวละครที่มีฐานะสูง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

ตระ

● เมื่อนั้น	เวณูมารแสนโสมนัส
ฟังทั้งสองสั่งกันจ่านรจา	อ่อนอรุจาจนสองนั้นหลับไป
ชิวข้างถือความสัตย์สุจริต	จะให้ใกล้ชิดกายาก็หาไม่
ต่างคนต่างนอนกอดสไป	ตัวเราก็ไม่ได้ยั้งนี้ ...

ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงตระ บรรเลงประกอบการปลอมองค์ของท้าวเวณูมาน แห่งเมืองสิบสองพสุธา ที่ปลอมองค์เป็นกองตระเวน แล้วซ่อนพระองค์อยู่ในห้องนอนของนางวัลลุมาลี เพื่อติดตามดูพฤติกรรมของอุเชนและนางวัลลุมาลี ธิดาของแม่ทัพสุสีหล้า ที่ลอบพบปะกันในเวลาที่แม่ทัพสุสีหล้าไปรบ จากการติดตามดูพฤติกรรมของทั้งสองนี้ ท้าวเวณูมานพบว่า อุเชนและนางวัลลุมาลีได้รักษาคำสัตย์ที่ให้ไว้ต่อกัน แม้จะนอนหลับเคียงข้างกันแต่ไม่ถูกเนื้อต้องตัวกัน และทำเพียยงแค่ชื่นชมผ้าสไบที่แลกเปลี่ยนกันเท่านั้น ซึ่งการกระทำของอุเชนและนางวัลลุมาลี ที่ท้าวเวณูมาน ทอดพระเนตรเห็นนี้ ทำให้ท้าวเวณูมานเกิดความชื่นชมในพฤติกรรมของอุเชนและนางวัลลุมาลี ที่ยึดถือในวาจาสัตย์

4.2.3.2.3 เพลงตระบองกัน

เพลงตระบองกัน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการใช้อิทธิฤทธิ์ของตัวละครที่มีฤทธิ์เดช ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 6 ดังนี้

ตระบองกัน

● แล้วเสกคงคามหาระงับ	พรมดับเพลิงแรงแสงไส
ก็สงบลงพลันทันใจ	เห็นกุมารในเพลิงเกิดมา

ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 6

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 6 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงตระบองกัน บรรเลงประกอบการเสกคาถาคงคามหาระงับ เพื่อดับกองไฟที่พระรักริทธิฤทธิทำพิธีเสก รูปกุมารจากรูปวาดให้มีชีวิตขึ้นมา และกลายเป็นลิขิต พระอนุชาของยูชันทน์

4.2.3.2.2.4 เพลงรั้วสามลา

เพลงรั้วสามลา เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการใช้อธิติฤทธิ์ของตัวละครที่มีฤทธิ์เดช ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

ร้าย

๑ ครั้นสิ้นแสงสีสุรียา
สำเนียงกึกก้องธรณี

ปักขามมาถึงกรุงศรี

ดังบุรีจะล่มจมไป ฯ ๒ คำ รั้วสามลา ฯ

ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงรั้วสามลา บรรเลงประกอบการกล่าวถึง พละกำลังอันมหาศาลในการกระพือปีกของแม่กอินทรี ที่ทำให้เกิดเสียงดังกึกก้องไปทั่วแผ่นดินของเมืองอุเรชน จนจะทำให้เมืองอุเรชนล่มจมไปได้

4.2.3.2.2.5 เพลงรั้ว

เพลงรั้ว เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้นหรือเหตุการณ์ที่ระส่ำระสาย ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

รั้ว

๑ เมื่อนั้น
อยู่ในปราสาทรจนา
พระจึงแต่งองค์ทรงเครื่อง
กับพระแสงลินลาคลาไคล

ท่านท้าวกาหารานาถา

ไต่ยินเสียงโยธาอิงไป

รุ่งเรืองแอร่มแจ่มใส

เร่งให้ยกพลโยธา

ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงรั้ว บรรเลงประกอบเหตุการณ์การสู้รบของเมืองมุกหิจที่อยู่ในชั้นวิฤต จนทำให้ท้าวกาหารา แห่งเมืองมุกหิจ ที่ประทับอยู่ในปราสาทต้องทรงเครื่องและนำทัพออกสู้รบกับกองทัพของแม่ทัพสุสีหล่า แห่งเมืองสิบสองเหลียม

4.2.3.2.3 เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการจัดทัพและตรวจพล

เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการจัดทัพ ตรวจพล และยกทัพ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงเพื่อให้เกิดความรู้สึกฮึกเหิม คึกคัก และเร้าใจ

บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ มีเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการจัดทัพ ตรวจพล และยกทัพ 1 เพลง คือ เพลงกราวนอก

4.2.3.2.3.1 เพลงกราวนอก

เพลงกราวนอก เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการจัดทัพตรวจพล และยกทัพของตัวละครมนุษย์ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24 ดังนี้

๑ เมื่อนั้น	ท่านท้าวปะรังศรีเป็นใหญ่
ได้ฟังมหาเสนาใน	มีพระทัยชื่นชมยินดี
จึงชำระสรรพสิ่งเครื่อง	อร่ามเรืองจำรัสศรีมี
พระกรกุมกริชฤทธิ	ภูมีมาทรงอาชา
พร้อมพร้อมจัดตั้งทัพหาญ	สั่งให้นายพรานนำหน้า
ตรงไปยังสวนมาลา	พอสิ้นแสงสนธยาราตรี ๗ ๖ คำ กราวนอก ๗

ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 7 เลขที่ 24 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงกราวนอก บรรเลงประกอบการยกกองกำลังทหารของเมืองปะรังศรี โดยการนำของท้าวปะรังศรี เพื่อไปแย่งชิงเอานกหัสติวัชชีจากยูชันทน์ซึ่งประทับอยู่ในอุทยานของเมืองปะรังศรี

4.2.3.2.4 เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการร้องให้ของตัวละคร

เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการร้องให้ของตัวละคร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงเพื่อให้เกิดความรู้สึกโศกเศร้า เสียใจ

บทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ มีเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการร้องให้ของตัวละคร 2 เพลง ได้แก่ เพลงโอด และเพลงทยอย

4.2.3.2.4.1 เพลงโอด

เพลงโอด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการร้องให้ของตัวละคร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความโศกเศร้า เสียใจ ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

โอด	
๑ ครั้นคลายวายโศกโศกา	คิดจะฆ่าตัวตายเป็นผี
จับกริชอันเรืองฤทธิ	เทวีดำเนินเดินมา

ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงโอด บรรเลงประกอบการอารมณ์โศกเศร้า เสียพระทัย ขององค์ประไพหมสุหรี ในขณะที่ทรงคร่ำครวญถึงท้าวกาหรี แห่งเมืองมุกหิจ พระสวามีซึ่งสิ้นพระชนม์ในระหว่างที่รบกับแม่ทัพสุสีหาลำ แห่งเมืองสิบ

สองเหลี่ยม จนทำให้องค์ประโหมสุหรี คิดจะปลงพระชนม์ของพระองค์เองด้วยการแบลต่อหน้า พระศพของพระสวามี ดังนั้นองค์ประโหมสุหรีจึงถือกริช และเสด็จไปยังสนามรบที่ท้าวกาหรั สิ้นพระชนม์

4.2.3.2.4.2 เพลงทยอย

เพลงทยอย เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการร้องให้คร่ำครวญ ของตัวละคร ในลักษณะที่ตัวละครร้องให้พลางเดินพลาง ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

ทยอย

๑ ครั้นถึงซึ่งชากศพพลัน
คิดสังเวชใจกัลยา

เห็นตายทับกันอยู่หน้า
จนมาถึงที่ศพพระสวามี

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงทยอย บรรเลงประกอบการกรรแสงขององค์ประโหมสุหรี พระมเหสีของท้าวกาหรั แห่งเมืองมูหิด ที่กรรแสงไปพลางและเสด็จยังสนามรบไปพลาง กระทั่งเสด็จมาถึงพระศพของพระสวามี

4.2.3.2.5 เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการอาบน้ำแต่งกาย หรือการสระสรงทรงเครื่องของตัวละคร

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน มีเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการอาบน้ำ แต่งกาย หรือการสระสรงทรงเครื่องของตัวละคร 1 เพลง ได้แก่ เพลงลงสร

4.2.3.2.5.1 เพลงลงสร

เพลงลงสร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการอาบน้ำแต่งกาย หรือการสระสรงทรงเครื่องของตัวละคร ดังปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ดังนี้

ลงสร

๑ น้ำปรุกกฤษณาหอมหวาน
น้ำกุหลาบอาบอบอินทรีย์
นุ่งผ้าสำนพรายพรรณ
ห่มสีทับทิมงามวิไล

ผัดพัคตร์นวลละอองผ่องศรี
กลิ่นมาลีหอมฟุ้งจรุงใจ
คาดปั้นเหน่งสุวรรณสุกใส
สอดใส่แหวนก้อยเพชรพราย

ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4

จากบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เล่ม 1 เลขที่ 4 ที่ยกมาข้างต้น ใช้เพลงลงสร บรรเลงประกอบการอาบน้ำแต่งกายของตัวละครอุเชน ก่อนที่อุเชนจะลอบไปพบกับนางวัลลุมาลี

ซึ่งการอาบน้ำแต่งกายของอุเชนนั้น เริ่มด้วยการอาบน้ำด้วยน้ำกุหลาบ จากนั้นจึงนำน้ำปรุงฤษณา ผสมกับแป้งแล้วนำมาผัดใบหน้า ต่อด้วยการนุ่งผ้าसान คาดปั้นเหน่งทอง ห่มผ้าสีแดงทับทิม และสวมแหวนเพชรที่นิ้วก้อย

จากการบรรจุเพลงหน้าพาทย์ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชันทน์ จำนวน 17 เพลง ได้แก่ เพลงเสมอ เพลงเซ็ด เพลงเซ็ดจิ่ง เพลงจิ่ง เพลงกลม เพลงกลองโยน เพลงพญาเดิน เพลงซุบ เพลงสาธุการ เพลงตระ เพลงตระบองกัน เพลงรั้วสามลา เพลงรั้ว เพลงกราวนอก เพลงโอด เพลงทยอย และเพลงลงสร้ง ที่อธิบายมาข้างต้น พบว่า มีเพลงหน้าพาทย์ ที่เป็นท่วงทำนองเพลงเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จำนวน 1 เพลง คือ เพลงทยอย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิด โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร ขนบนิยมของบทละครนอก และภาพสะท้อนสังคมตลอดจนสาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ได้ผลการศึกษาเป็นดังนี้

ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด พบว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ซึ่งสามารถเห็นได้จากพฤติกรรมการรักษาัจจะของนางวัลลุมาลี ที่ได้ให้ไว้ต่อตัวละครสองตัว คือ แม่ทัพสุสีหล้า ผู้เป็นบิดา และอุเชน ชายคนรักของนางวัลลุมาลี ทั้งนี้ตัวละครอุเชน ก็ได้รับรักษาัจจะที่ให้ไว้ต่อตัวละครสองตัว คือ นางวัลลุมาลี หญิงคนรักของอุเชน และอุษาหรัสาหายรัก

บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฟันฝ่าอุปสรรค และการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ซึ่งสามารถเห็นได้จากเหตุการณ์ที่ตัวละครประสบในตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

อุปสรรคที่ 1 ยูชันพบหลักศิลาที่จารึกคำสาปไว้ว่า ห้ามเดินทางไปยังเมืองอุเรเสน พร้อมกับสองคน หากฝ่าฝืนจะต้องถึงขั้นเสียชีวิต ซึ่งยูชันได้แก้ไขปัญหาด้วยการตัดสินใจไปเสาะแสวงหานกหัสติรังสียังเมืองอุเรเสน เพียงลำพัง

อุปสรรคที่ 2 ยูชันต้องแก้ปริศนาของนางประวะลี้ม เพื่อว่าคำตอบของการแก้ปริศนาจะทำให้ยูชันมีโอกาสได้พบกับนางประวะลี้ม

อุปสรรคที่ 3 ยูชันได้ครอบครองนกหัสติรังสีแล้ว แต่ถูกท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี แย่งชิงไป ยูชันจึงแก้ปัญหาด้วยการตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากท้าวตริงอุ แห่งเมืองชะณะตัน มาร่วมทำสงครามเพื่อแก้แค้นท้าวปะรังสี ที่ขโมยนกไปจากยูชัน

โครงเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคแรก เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ระหว่างจิตใจฝ่ายดีกับความต้องการตามธรรมชาติของตัวละครเอก คือ อุเชน และนางวัลลุมาลี

โครงเรื่องของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ในภาคที่สอง เป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งภายนอกระหว่างตัวละครเอกกับอุปสรรคต่างๆ ซึ่งยูชันได้ต่อสู้กับอุปสรรคในระหว่างการเดินทาง ยูชันทำสงครามกับท้าวปะรังศรี แห่งเมืองปะรังศรี เพื่อแก้แค้นที่ท้าวปะรังศรีแย่งชิงนกหัสติรังสีไป ในขณะที่ยูชันกำลังหลับ และยูชันได้ขอให้พระฤาษีชุบดวงแก้วกลับคืนเป็นนกหัสติรังสี เพื่อที่ยูชันจะได้นำไปถวายแด่ท้าวอูรังยิต พระบิดา

ลักษณะตัวละครที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ทั้งภาคที่หนึ่ง และภาคที่สอง เป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง คือ เป็นบุคลิกธรรมดาที่ประกอบไปด้วยอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง

ตัวละครสำคัญในภาคที่หนึ่ง ได้แก่

อุเชน มีนิสัยยอดทนอดกลั้นต่อความปรารถนาตามวิสัยมนุษย์ และมีความเสมอต้นเสมอปลายต่อเพื่อน แต่ไม่หลงในอำนาจยศศักดิ์

นางวัลลุมาลี ยึดถือในคำสัตย์ มีความกล้าหาญ และไม่เกรงกลัวความตาย เพราะนางวัลลุมาลียินยอมตายตามอุเชนไป หากอุเชนได้รับโทษประหารชีวิต

อุซหาร่า มีความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวความตาย ยอมตายไปพร้อมกับอุเชน สหายรัก

ท้าวเวณูมาน ยกย่องผู้ที่มีความสัตย์

แม่ทัพสุสีหล้า ยึดมั่นในกฎเกณฑ์และความถูกต้อง

ตัวละครสำคัญในภาคที่สอง ได้แก่

ยุชัน มีความกล้าหาญ แต่มีอารมณ์โกรธแค้นของมนุษย์อยู่ และเจ้าชู้แบบผู้ชายทั่วไป

นางประวะลีมี มีความฉลาดแต่ใช้ความฉลาดไปในทางที่ผิด คือ ใช้ความฉลาดคิดปริศนาเพื่อนัดแนะยุชันให้มาพบ

ท้าวประรังศรี มีความโลภ ต้องการสิ่งของของผู้อื่นมาครอบครอง

ขนบนิยมของบทละครนอก เรื่อง ยุชัน บทละครนอก เรื่อง ยุชัน พบว่าดำเนินตามขนบของบทละคร 2 ประการ คือ บทละครสงครนเครื่อง และบทชม

บทละครสงครนเครื่อง ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน จำแนกได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ การสงครนน้ำในแม่น้ำลำธาร การสงครนน้ำในที่มืดซิดเป็นสัดส่วน การสงครนน้ำแบบสงครนสุหร่าย การสงครนน้ำแบบแช่น้ำดอกไม้ และการสงครนน้ำในเวลาเดียวกันของตัวละคร

บทชมความงาม ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน จำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่ บทชมความงามบุรุษสตรี บทชมธรรมชาติ ได้แก่ บทชมปลา ชมนก ชมไม้ บทชมบ้านเมืองปราสาทราชวัง บทชมพาหนะของกษัตริย์ ได้แก่ บทชมรถทรง ม้าทรง ช้างทรง และบทชมกระบวนทัพ

บทอศัจรรย์ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน นอกจากจะใช้ลักษณะของธรรมชาติเป็นเครื่องพรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละครแล้ว ยังมีการเพิ่มลักษณะเหนือธรรมชาติ คือ มังกรกอดดวงแก้ว (ดวงประพาพ) เป็นเครื่องพรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละคร

แต่บทละครนอก เรื่อง ยุชัน ไม่ปรากฏบทประณามพจน์และการจบเรื่อง

ภาพสะท้อนสังคม ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยุชัน เป็นภาพสะท้อนของสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งภาพสะท้อนของชนชั้นสูง ได้แก่ ผู้หญิงเป็นผู้บรรเลงวงมโหรี ประเพณีการไม่พระราชทานพระนามแก่พระโอรส พระธิดาเมื่อแรกประสูติ การยกทัพไปปราบหัวเมืองมลายู ความนิยมในวรรณคดีเรื่อง ดาหลัง วัฒนธรรมการเล่นไม้ดัดญี่ปุ่น และภาพสะท้อนของชาวบ้าน ได้แก่ กฎหมายการห้ามผู้คนสัญจรในเวลากลางคืน กฎหมายการห้ามตัดหน้าฉาน กองกำลังเขมร และกองกำลังแขกอาสาในกองทัพไทย การใช้เบี้ยเป็นมาตราเงินตราสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า การเรียกชาวต่างชาติว่าฝรั่ง สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า ตึก ชุมชนชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้กับชุมชนชาวมุสลิมอินโด-อิหร่าน และการพนันที่เรียกว่า การเล่นถั่ว

สาระอื่นๆ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ สาระด้านภาษา สาระด้านประเพณี และสาระด้านการละคร

สาระด้านภาษา ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ และสำนวนไทยที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน

คำศัพท์ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

1. คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเปอร์เซีย มี 8 คำ ได้แก่ กุหลาบ ผ้าเข้มขาบ ผ้ายันตะนี้ หรือ ผ้ายันตะนี้ หรือผ้ายันตานี ผ้าเยียรบับ ผ้าสำน สุหร่าย องุ่น และผ้าตาด

2. คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาอูร์บ (อาหรับ) มี 5 คำ ได้แก่ กฤษณา กะลาสี กั้นหยัน ชันที และผ้าสักหลาด

3. คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาทมิฬ มี 1 คำ คือ ผ้ากำมหลิต หรือ ผ้ากำมะหริด หรือ ผ้ากำมะหรี

4. คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาชวา มี 20 คำ ได้แก่ กิดาหยัน ซาโปะ ตูนาหงัน บุงร่าไป บุหรง บุหลัน แบลลา ประไหมสุหรี ปะตาระกาหลา บันจูเหรีจ บันเหน่ง มะตาทะรี ยาหยี ยีหวา ระเด่น ระตุ วายัง หรือ วาหยัง สะตาทหมัน สังปะติแห่งะ และอัสญแดหวา

5. คำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษามลายู มี 8 คำ ได้แก่ กระจาหงัน กริช กะละหนา ดาหลัง ต่ามะหัง ปาเต๊ะ มุหริด และอุหรับ

สำนวนไทย ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน มี 8 สำนวน ได้แก่

1. คับถิ้นพออยู่ได้ ถึงคับใจแล้วต้องจากจำจรหนี

2. ตัดช่องไปได้แต่พอดตัว

3. ตีตัวไปก่อนไข้

4. ทองแผ่นเดียว

5. ผากผี

6. เอาเนื้อไปส่งเสื่อ

7. ไฟสุ่มขอน

8. หนึ่งหน้าไฟ

สาระด้านประเพณี ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งเริ่มตั้งแต่การประสูติ การตั้งพระนาม การตั้งอุปราช และการจัดพิธีพระบรมศพ

สาระด้านการละคร ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ได้แก่ สาระด้านดนตรี แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ท่วงทำนองเพลงร้อง และการบรรจูป้องเพลงหน้าพาทย์

ท่วงทำนองเพลงร้องที่ใช้ในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จำนวน 19 เพลง ได้แก่ เพลงช้า เพลงช้าปี เพลงชาติ เพลงไอ้โลม เพลงชมโฉม เพลงชมดวง เพลงโทน เพลงชมตลาด เพลงจุยฉาย เพลงสระบุหรง เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ เพลงไอ้ร้าย เพลงยานี เพลงปิ่นตลิ่ง เพลงสมิงทอง เพลงร้าย เพลงพัดชา และเพลงเอกบท พบว่า มีท่วงทำนองเพลงร้อง จำนวน 5 เพลง ได้แก่

เพลงฉุยฉาย เพลงสระบุรี เพลงพญาโศก เพลงธรณีให้ และเพลงพัตตา เป็นท่วงทำนองเพลงเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

จากการบรรจุเพลงหน้าพาทย์ ที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จำนวน 17 เพลง ได้แก่ เพลงเสมอ เพลงเซ็ด เพลงเซ็ดฉิ่ง เพลงฉิ่ง เพลงกลม เพลงกลองโยน เพลงพญาเดิน เพลงซุบ เพลงสาธุการ เพลงตระ เพลงตระบองกัน เพลงร่ำสามลา เพลงร่ำ เพลงกราวนอก เพลงโอด เพลงทยอย และเพลงลงสรลง พบว่า มีเพลงหน้าพาทย์ ที่เป็นท่วงทำนองเพลงเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จำนวน 1 เพลง คือ เพลงทยอย

อภิปรายผล

จากการศึกษาบทละครนอก เรื่อง ยูชัน พบว่าบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นบทละครที่มีได้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ แต่ผู้ประพันธ์ผสมผสานขึ้นจากวรรณคดีหลายเรื่องหลายที่มา ทั้งวรรณคดีต่างประเทศ เรื่องนิทานอิหร่านราชธรรม หรือ นิทานสิบสองเหลี่ยม และวรรณคดีไทยเรื่อง ลิลิตพระลอ รามเกียรติ์ และลิลิตเพชรมงกุฏ

สำหรับสมัยที่แต่งบทละครนอก เรื่อง ยูชัน นั้น เมื่อพิจารณาข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาพ ที่ทรงสันนิษฐานว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน แต่งขึ้นโดยใช้สำนวนกลอนของกวีที่แต่งบทละครพระราชนิพนธ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ประกอบกับการศึกษาลักษณะของตัวอักษรที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ที่เทียบกับลักษณะตัวอักษรจากงานวิจัยของคณะนิจ จันทรกระวี ในพุทธศตวรรษที่ 24 ตอนต้น แล้วพบว่าลักษณะของตัวอักษรที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เป็นตัวอักษรที่อยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) รวมถึงการกล่าวถึงวรรณคดี เรื่อง ดาหลัง ในเนื้อหาของบทละครนอก เรื่อง ยูชัน จึงทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ประพันธ์ขึ้นในสมัยที่วรรณคดีดาหลังกำลังเป็นที่นิยมของผู้คน นั่นคือในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ผู้วิจัยพบว่า บทละครนอก เรื่อง ยูชัน ยังมีประเด็นที่นำศึกษาอีกคือ การศึกษาวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน เพราะบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ประพันธ์ขึ้นมาจากวรรณคดีหลายเรื่อง หลายที่มา ย่อมปรากฏวัฒนธรรมที่หลากหลายในบทละครนอก เรื่อง ยูชัน ทั้งนี้แนวทางในการศึกษาบทละครนอก เรื่อง ยูชัน นี้ สามารถเป็นกรอบในการศึกษาวรรณคดีโบราณเรื่องอื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2507). *ประชุมเพลงยาว ฉบับหอสมุดแห่งชาติ*. พระนคร: คลังวิทยา.
- _____. (2509). *นิทานอิหฺร่านราชธรรม (ประชุมปกรณัม) ฉบับหอสมุดแห่งชาติ*. พระนคร: คลังวิทยา.
- _____. (2514). *บทละครนอกพระมเหสเลเถไถ อุณรุทร้อยเรื่อง ระเด่นลันได*
กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเป็ดสวรรค์ กลอนเพลงยาว เรื่อง พระอาการประชวรของ
กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ. พระนคร: คลังวิทยา.
- _____. (2519). *บัญชีสังเขปวรรณคดีเรื่องต่างๆ (สมุดข่อย) เล่ม 1*. กรุงเทพฯ:
กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ.
- _____. (2530). *ประชุมพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว*.
กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- _____. (2548). *บทละครนอก เรื่อง ยูช้น*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กุสุมา รัชมณี. (2530). *ลักษณะเฉพาะของวรรณคดีสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว*.
(เอกสารประกอบการบรรยาย เนื่องในวาระ 200 ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว). กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ. ถ่ายเอกสาร.
- จตุพร มีสกุล. (2540). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตร. (2544). *วรรณคดีการแสดง*. ขอนแก่น: สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย
ของแก่น.
- เจตนา นาควัชระ. (2520). *วรรณคดี วรรณคดีวิจารณ์ ชุดวรรณไวทยากร ชุมนุมบทความ
ทางวิชาการถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ ในโอกาสที่
พระชนมครบ 80 พรรษา บริบูรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- เจือ สตะเวทิน. (2510). *การประพันธ์และประวัติวรรณคดี*. พระนคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ชลธิรา กลัดอยู่. (2518). *ส่องไทย รวมวรรณกรรมร่วมสมัยของไทย*. พระนคร: สำนักพิมพ์ศิษิต
สยาม.
- จิตติมา วิทวงค์รุจิ. (2528). *วิเคราะห์บทละครนอกสามสมัย*. ปริญญาานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ตำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2507). *ตำนานละครอิเหนา*. พระนคร: คลังวิทยา.
- ตรีศิลป์ ปุณฺขจร. (2523). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. กรุงเทพฯ: บางกอก การพิมพ์.

- ชนิด อยู่โพธิ์. (2515). *หนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตยา แก้วคัลนา. (2542, มกราคม-เมษายน). ภาพสะท้อนเกี่ยวกับสถานภาพของกษัตริย์ในวรรณกรรมไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*. 25(1) : 127-134.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2535). *พินิจวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- เบญจมาศ พลอินทร์ และ เศรษฐ พลอินทร์. (2524). *วรรณคดีการละคร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2528). *การศึกษาสภาพสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จากเอกสารสำคัญทางวรรณคดีในสมัยนั้น*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์. (2544, มกราคม-มิถุนายน). หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง, ไตรภูมิพระร่วง : ภาพสะท้อนทางการเมืองสมัยสุโขทัย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*. 9(1) : 51-66.
- มนตรี ตราโมท. (2516). *วันดนตรีและนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร*. กรุงเทพฯ: จักรานุกูลการพิมพ์.
- รัตนา สถิตานนท์. (2520). *วิเคราะห์สุภาพิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม*. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- ราตรี ผลาภิรมย์. (2520). *สังข์ทอง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- รีณฤทัย สัจจพันธ์ และ ธัญญรัตน์ ปาณะกุล. (2522). *วรรณคดีกับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และ วิพุธ โสภวงศ์. (2537, พฤษภาคม-สิงหาคม). ภาพชีวิตเศรษฐกิจไทยจากนิราศสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 7(2) : 36-55.
- สมถวิล วิเศษสมบัติ. (2525). *วรรณคดีการละคร*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- สมพร มั่นตะสูตร. (2526). *วรรณกรรม สังคม และการเมือง*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุธา ศาสตรี. (2526). *รายงานผลการวิจัยโครงสร้างของการเสนอความตลกในบทละครนอก*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สุนันทา โสรัจจ์. (2518). *ไขนละครพื่อนรำ ภาคพิเศษ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มณฑล.
- สุนันทา โสรัจจ์. (2526). *วรรณคดีการละคร*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2544). *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชานาฏยศิลป์.
สุวรรณณี อุดมผล. (ม.ป.ป.). *วรรณกรรมการแสดง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกายพฤกษ์.

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสรี หวังในธรรม. (2532). *นาฏศิลป์และดนตรีไทย ศูนย์สังคีตศิลป์ พ.ศ.2522-2525*. กรุงเทพฯ:
ธนาคารกรุงเทพ.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2515). *บทละครนอกสมัยอยุธยา*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2539). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวจิริกัญญา พรมดีะ
วันเดือนปีเกิด	4 ตุลาคม 2521
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	4/83 หมู่ 8 แขวงดอกไม้ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร 10250
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2536	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ.2539	มัธยมศึกษาปีที่ 6 (แผนกอังกฤษ - ฝรั่งเศส) โรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ.2543	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2547	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ.2550	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ